

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta
Historický ústav

Diplomová práce

„*Kéž bych byl malířem.*“ František Thun v době předbřeznové

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Bezečný, Ph.D.

Autor práce: Marcela Oubrechtová
Studijní obor: Kulturní historie

2008

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

2. prosince 2008

Velké poděkování za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a trpělivost patří Mgr. Zdeňku Bezecnému, Ph.D. Za obrovskou ochotu a pomoc, která přesahovala rámec běžných povinností, bych chtěla poděkovat také pracovníkům děčínské pobočky SOA Litoměřice, především Mgr. Haně Slavíčkové, Mgr. Otu Chmelíkovi a PhDr. Heleně Smíškové. Také děkuji Mgr. Janu Němcovi za zajímavé podněty, Doc. PhDr. Kristině Kaiserové CSc. za důležité připomínky a v neposlední řadě Petru Karlíčkoví, který byl prvním a trpělivým čtenářem této práce.

Anotace

Práce pojednává o šlechtici Františku Thunovi (1809-1871), který byl jednou z určujících osobností veřejného a kulturního života v Čechách od 30. až do konce 60. let 19. století. Thun, sám výtvarně nadaný, se věnoval zejména institucím, které byly spojené s výtvarným uměním. Cílem práce je tak snaha ukázat, kde se formoval tento jeho celoživotní zájem o umění. Autorka proto sleduje jeho dětství, výchovu, vlastní umělecké začátky a studium. Významnou pozornost věnuje Thunovým cestám po Evropě, které jeho učednická léta završily. Sleduje pobyt v Drážďanech, které byly nejvýznamnějším centrem evropského romantismu a více jak roční cestování po Anglii, západní Evropě a Itálii. Zbývající část biografie věnuje veřejné činnosti Františka Thuna před rokem 1848 – zejména jeho působení v umělecké politice a v péči o památky. Práce se zabývá také osobní rovinou Thunova života, především pak jeho sňatkem s měšťanskou dívkou, kvůli kterému přišel jako prvorozený o dědictví fideikomisu. Východiskem pro bádání jsou zejména prameny osobní povahy – korespondence a deníky. Na jejich základě se autorka snaží představit Thunovu osobnost a významné mezníky v jeho životě.

Annotation

This thesis concerns a peer Francis Thun (1809-1871) who was one of the most important personalities in the public and cultural life in Bohemia from the 30s till the end of the 60s of the 19th century. Thun – a gifted visual artist himself - was particularly interested in the institutions connected with the visual art. The author shows where his long-life interest in the visual arts was formed. She follows his childhood, upbringing, his own artistic beginning and his studies. She particularly considers his ways around Europe and his stay in Dresden, that used to be one of the most important centres of the European Romanticism, and more than a year-long traveling around England, western Europe and Italy. The last part of this thesis deliberates František Thun's public activities – mainly his work in the artistic politics and in the care of monuments. This work also follows Thun's personal life, particularly his marriage with a burgher girl thanks to it he couldn't inherit the fideicommissum. This biography is mainly based on personal materials – letters and diaries. In terms of them it attempts to show Thun's personality and his important life moments.

OBSAH:

ÚVODEM	7
1. Mládí	14
1. 1. Rodiče František Antonín a Terezie Thunovi	15
1. 2. Dětství na děčínském zámku	21
1. 3. Domácí vzdělávání	25
1. 4. Výtvarné začátky	29
2. Pražská studia	37
2. 1. Na právech	37
2. 2. Umělecký život Prahy konce první třetiny 19. stol.	44
3. Evropské zkušenosti	51
3. 1. Rok v Drážďanech	51
3. 2. Frenologické intermezzo	60
3. 3. Rodinná cesta	66
3. 4. Vysněná Itálie	81
4. Organizátorem	86
4. 1. Cesta k „nezávislosti“	86
4. 2. V umělecké politice	91
4. 3. U počátků české památkové péče	108
4. 4. Počátky Jednoty pro dostavbu Chrámu sv. Víta	122
ZÁVĚREM	126
Prameny a literatura	129
Seznam obrazových příloh	136

„Kéž bych byl malířem.“ František Thun v době předbřeznové

„A skutečně, kdyby mě osud neučinil nejstarším a nepoznamenal pole mé působnosti, už dávno bych hloupého hraběte pověsil na hřebík a byl bych s vášnivostí malířem!“

(František Thun v dopise Robertu Noelovi)¹

Úvodem

„S vděčností připomínám sobě muže, kterýž nám bohužel příliš brzy záhy byl vyrván a který stál vždy v čele všech podniků a všech snah uměleckých i také vědeckých a s nímž jsme po dlouhý čas zde seděli. Byl to zvěčnělý hrabě František Thun. Ten kdyby zde s námi seděl, zajisté plamennými slovy své výmluvnosti byl by se ujal tohoto svého dítky.“²

Tato slova pronesl v lednu roku 1888 na zasedání zemského sněmu poslanec Emanuel Tonner v debatě o zachování pražské Akademie.³ Bylo to celých osmnáct let po smrti Františka Thuna a těmito několika větami jej spolehlivě charakterizoval jako významnou osobnost kulturního života Prahy druhé třetiny 19. století. A skutečně, v tehdejší Praze nebylo téměř kulturního počínu, na němž by hrabě neměl alespoň minimální účast.

Své celoživotní úsilí, píli a aktivitu rozdělil hrabě, současníky označovaný jako „otec malířů“, do nejrůznějších veřejných spolků.⁴ Na konci třicátých let 19. století na sebe upozornil svou činností ve Společnosti vlasteneckých přátel umění (SVPU) a v Krasoumné jednotě (KJ). Posledně jmenovanou významně reformoval, přispěl zároveň i ke změně poměrů na tehdejší Akademii. Patřil mezi poměrně úzký okruh osobností, jež stály u vzniku české památkové péče a institucí s ní spojených. V 50. letech působil jako referent pro oblast umění na ministerstvu kultu a vyučování u svého bratra Lea Thuna. Podílel se na založení a vedení Centrální komise pro památkovou péči, kde působil jako konzervátor. V letech šedesátých se pak soustředil na

¹ Dopis Noelovi z 15. 6. 1834. L' Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I.

³ Tamtéž.

⁴ Hana SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů*, Děčín 1998, s. 22.

organizování dostavby svatovítské katedrály. Jeho jméno nadto figurovalo téměř ve všech filantropických spolcích doby.⁵

František Thun syn zůstává na poli historického bádání neprávem ve stínu známějších členů děčínské větve Thunů. Pro svou roli v událostech roku 1848, počáteční proslovanskou politiku, a pozdější působení na ministerstvu kultu a vyučování, budí zájem historiků spíše jeho mladší bratr Leo Thun.⁶ Stejně tak je pro badatele přitažlivý jeho synovec František Antonín, který se proslavil jako dvojnásobný místodržitel.⁷

Pokud je v odborné literatuře Františkovi Thunovi věnovaná pozornost, pak ponejvíce jeho organizátorské činnosti. Právě jeho veřejné působení na poli české kultury, které vyplňuje celou druhou třetinu 19. století, bylo pro badatele zatím nejzajímavější. Působení Františka Thuna ve Společnosti vlasteneckých přátel umění a Krasoumné jednotě se ve svých studiích nejnověji věnovali Vít Vlnas, Zdeněk Hojda a Roman Prahl.⁸ Před nimi Thunův společenský přínos spolku zhodnotil Vladimír Novotný.⁹ Thunovu činnost v Jednotě pro dostavbu Chrámu svatého Víta mapují především práce Taťány Petrasové a Marie Kostílkové.¹⁰ Jako památkáře ho ve svých studiích nepřímo reflektuje Jakub Pavel.¹¹ Jeho působení na ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni nebyla dosud v odborné literatuře věnována významnější pozornost. Přestože politika byla v životě Františka Thuna okrajovou záležitostí, v exponovaných letech 1848-1849 se do ní přece jen zapojil výrazněji. Ve svých pracích to reflektují Karel Kazbunda a po něm i německý historik Ralph Melville.¹²

⁵ O činnosti ve filantropických spolcích viz *Ottův slovník naučný*, XIV, Praha 1906, s. 398.

⁶ Například Christoph THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf Leo Thun im Vormärz. Grundlagen des böhmischen Konservatismus im Kaisertum Österreich*, Graz – Wien – Köln 1967; Jiří RAK, *Názory Lva Thuna na řešení problémů české dvojjazyčnosti*, Acta Universitatis Purkynianae, Slavogermanica II – Čechy a Sasko v proměnách dějin, Ústí n. L. 1993, s. 61–68. TÝŽ, *Politische Aspekte der Sprachenfrage in Vormärz-Böhmen am Beispiel Leo Graf von Thun*, Germanoslavica I (VI), 1994, s. 23-59.

⁷ Nejnověji Jan GALANDAUER, *František kníže Thun. Místodržící českého království*, Praha-Litomyšl 2007.

⁸ Vít VLNAS (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996; Zdeněk HOJDA – Roman PRAHL, *Kunstverein nebo / oder Künstlerverein? Hnutí umělců v Praze 1830 – 1856*, Praha 2004.

⁹ Vladimír NOVOTNÝ, *Sto let Krasoumné jednoty*, Praha 1935.

¹⁰ Marie KOSTÍLKOVÁ – Taťána PETRASOVÁ (edd.), *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském. Edice pramenů I. 1842 – 1871*, Praha 1999. M. KOSTÍLKOVÁ, *Jednota pro dostavění chrámu svatého Víta*, in: *Katedrála sv. Víta v Praze*, Praha 1994, s. 198–204. Důležitým pramenem je *Ročník jednoty Svato – Vítské na rok 1862*, Praha 1862.

¹¹ Jakub PAVEL, *Z počátků památkové péče*, in: Acta regionalia, Praha 1967. TÝŽ, *Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století. Od osvícenství do první světové války*, Sborník archivních prací 25, 1975.

¹² Ralph MELVILLE, *Adel und Revolution in Böhmen. Strukturwandel von Herrschaft und Gesellschaft in Österreich um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, Mainz 1998; Karel KAZBUNDA, *České hnutí roku 1848*, Praha 1929.

Studií, jež by se týkaly dřívější doby, tedy dětství, dospívání, výchovy, vzdělání, je poskromnu. Hned rok po Thunově úmrtí, v roce 1871, alespoň něco poodkryl Joseph Burgerstein ve svém útlém pojednání o Thunově životě, ale v zásadě se jedná o přepsaný a doplněný vlastní životopis samotného hraběte, navíc bez jakéhokoliv hodnocení či reflexe.¹³ Nejvíce k poznání Thunova mládí a osobnosti přispěla Hana Slavíčková v úvodní studii ke katalogu výstavy *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů*, která se konala v Děčíně roku 1998.¹⁴ Její práce je cenná zejména v tom, že vedle organizační činnosti neopomíjí důležité momenty Thunova osobního života – od výchovy, přes cestování až po mesalianční sňatek. Nataša Steinová (Natálie Belisová) dále zhodnotila výsledky Thunova výtvarného diletantismu v kontextu s působením jeho učitelů.¹⁵ Za cenný zdroj informací i inspirace pro zodpovězení mnoha otázek kolem této etapy Thunova života, považuji již dříve zmiňovanou monografii Christoha Theinen-Adlerflychta o Thunově bratru Leovi.¹⁶

Předkládaná práce je rozdělena do čtyř větších kapitol, které se dále tématicky dělí do několika podkapitol.¹⁷ V první kapitole jsou představeni Thunovi rodiče, dětství, domácí studium a první výtvarné krůčky. V kapitole druhé jsem se věnovala prvnímu pražskému pobytu, tedy právnickým studiím. Zároveň zde byly uvedeny instituce spojené s výtvarným uměním, v nichž byl Thun později činný. Třetí, stěžejní kapitola, pojednává o cestách za hranice monarchie – do Drážďan, Británie a Itálie. Zároveň uvádí Thuna do nejrůznějších společenských kruhů, jež ho významně ovlivnily. Poslední kapitolou podávám přehled o Thunově aktivní činnosti v oblasti výtvarných korporací a památkové péče. Zároveň neopouštím jeho soukromí – věnuji se jeho nejvnitřnější podobě (osobnímu životu), ale i otázkám, jež byly na pomezí světa veřejného a privátního (Thunův salón). Vždy se jeho osobnost snažím zasadit do širšího pole společensko-ideového kontextu. Mezníkem výkladu je mi rok 1848. Prvotním podnětem pro tento časový rámeček byla má snaha následovat příkladu historika Thienen-Adlerflychta, který pro biografii Františkova bratra Lea zvolil stejné časové ohraničení.

Jak už v úvodu předeslala Tonnerova slova, Thun byl výborným organizátorem a skvělým řečníkem. To by mu ovšem k úspěchu nestačilo. Proč to byl zrovna mladý

¹³ Joseph BURGERSTEIN, *Franz Graf von Hohenstein. Biographische Skizze*, Wien 1871.

¹⁴ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*.

¹⁵ Nataša STEINOVÁ, *Veduty Českosaského Švýcarska*, Děčín 1999.

¹⁶ Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*.

¹⁷ Přestože kapitoly jsou řazeny v chronologickém sledu, tedy od dětství po aktivní veřejné působení, dochází někdy k jejich prolínání. Zvláště zřejmé to je u podkapitol nazvaných *Frenologické intermezzo* a *Cesta k „nezávislosti“*.

šlechtic, kdo od konce třicátých let udával směr umělecké politiky? Nakolik to bylo podmíněno jeho postavením, nakolik talentem, zkušenostmi nebo jen vhodně vybranými spolupracovníky? Kde sbíral inspiraci, co zásadním způsobem utvářelo jeho světový názor? Čím se lišil od svých šlechtických vrstevníků? Měly události osobního života vliv na ten veřejný a naopak? Nebo snad má být jeho sňatek považován za pouhou zajímavou perličku, vhodnou tak maximálně k zpestření historického bádání na poli šlechtických sňatkových strategií? To jsou jen některé z otázek, na které hledám v této práci odpovědi.

Opírám se při tom o poměrně bohatou písemnou pozůstalost Františka Thuna, především o prameny osobní povahy, které nebyly v dosavadním bádání zohledněny.¹⁸ Nutno dodat, že tato pozůstalost měla podobně neobvyklý osud. Tvoří ji v podstatě tři části, z nichž jedna se dodnes nachází v italském Trentu.¹⁹ Díky tomu, že fragment této pozůstalosti byl v xeroxových kopiích děčínské pobočky Státního oblastního archivu v Litoměřicích poskytnut, nebyly v mé práci žádné významné prameny opomenuty.²⁰

Hlavní část pramenné základny tvoří ego-dokumenty. Jedná se především o osobní korespondence, deníky, vlastní životopis či různé poznámky. Zejména deníky a osobní korespondence umožňují badateli proniknout pomocí nepřímé metody do dějin lidských vztahů, podkryt pisatelovu individualitu a dostat se k jeho osobní každodennosti, někdy dokonce k intimnostem. Více vypovídají o pisateli než o napsaném. Osobní korespondence, zvláště ve svém zlatém věku 19. století, kdy ji zintenzivnilo kvalitnější poštovní spojení, bývá zpravidla čtenářsky vděčným pramenem.²¹ Uchopení tohoto pramene nemusí být však vždy snadné, především pro častou diskontinuitu a torzovistost. V případě Františka Thuna se dochovala poměrně velká část korespondence s umělci. Vyloženě otevřených dopisů je poměrně málo.

¹⁸ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII.

¹⁹ V rodinném archivu děčínských Thunů se původně nacházel pouhý zlomek písemností – podstatnou část archiválií předala ve třicátých letech 20. století Thunova dcera Bianca Korbová z Weidenheimu Německému vlastivědnému ústavu v Liberci. V roce 1946 tuto část pozůstalosti převzal Státní historický ústav v Praze, který ji postupně předal Státnímu oblastnímu archivu Litoměřice. Dnes je součástí Thunovy pozůstalosti v rámci tzv. dodatků. Zbývající třetí část je dnes uložena tridenstkém státním archivu, kam ji předal Thunův vnuk František Thun, když v roce 1936 zakoupil Castel Thun. Viz. H. SLAVÍČKOVÁ, Rodinný archiv děčínských Thun-Hohensteinů. Písemná pozůstalost Františka Thuna (1809-1870), A3 XVIII, inventář, s. 1.

²⁰ Za upozornění na tyto kopie děkuji Mgr. Otě Chmelíkovi. Přestože pracuji s xeroxovými kopiemi, které jsou uloženy v SOA Litoměřice, pobočka Děčín, cituji, pro lepší přehlednost, italské uložení pramenů a to na základě připojeného inventáře. *Rilevazione dell'archivio della famiglia Thun conservato in Castel Thun, effettuata dall'apposita commissione*, Trento 1991. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun.

²¹ Srov. Milena LENDEROVÁ – Jarmila PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu. Krátká cesta životem a Evropou*, Praha 2006, s. 26.

Nejvíce intimních informací nese korespondence s anglickým přítelem Robertem Noelem, která se stala jedním z hlavních pilířů této práce. Zde se totiž hrabě otevřel v maximální možné míře a oprostil se od dobových stylizací. Psal o svých přáních, starostech či obavách. Tato korespondence je zčásti v písemné pozůstalosti Františka Thuna a zčásti archivu v Trentu. Zde jsou uloženy dopisy nejzajímavější, jedná se ovšem o jejich přepis pořizovaný Thunovým synem Zdenkem. Po kritickém zhodnocení a srovnání se zbylými dopisy uloženými v SOA Litoměřice, jsem ale došla k závěru, že byly pravděpodobně přepsány v plném znění. Zásahy dětí do Thunovy pozůstalosti byly vůbec časté: dcera Bianca, hlavní opatrovatelka otcova odkazu, přepisovala značnou část korespondence. Opsala též Thunův vlastní životopis (bez jakékoli cenzury či změn) a některé projevy. Přesto je nutné mít při kritice Thunovy pozůstalosti tuto možnou „rodinnou cenzuru“ stále na paměti.

Vedle korespondence byly nejvíce využívanými ego-dokumenty deníky. Bohužel Thunův intimní deník, který si jistě psal, v jeho pozůstalosti není. Zajímavým pramenem pro uchopení každodennosti jeho dětství jsou deníkové zápisky, pořizené podle vyprávění Thuna a jeho dvou bratrů, vychovatelem. Pro kapitolu o cestách byl nejdůležitější cestovní deník. Také v případě deníků je nutná pečlivá kritika. U dětského deníku je nutno mít na paměti, že zápisy dětí přepisoval vychovatel. U deníků i korespondence je zase pravděpodobná autocenzura, podpořená ještě dobovým rozporem mezi tím, co „chci“ a tím co „mám“ psát. Je tedy nutné nezapomínat na dobové floskule, klišé a jiné stereotypní postupy.

Přestože prameny osobní povahy tvoří heuristický základ práce, neopomněla jsem nejrůznější dokumenty institucionální proveniencie - prameny spjaté s činností spolků (výroční zprávy, katalogy výstav apod.) Pro rekonstrukci Thunova vysokoškolského studia jsem využila katalogy posluchačů, které nabízely alespoň nějaký vhled do doby, kdy studoval na universitě. V několika případech byl využit i dobový tisk. Pro části, zabývající se Thunovou činností v Krasoumné jednotě a Jednotě pro dostavbu chrámu sv. Víta, byly nesmírně podnětné také edice pramenů k těmto spolkům.²²

Při tomto heuristickém výčtu musím zdůraznit důležité ikonografické prameny, na něž je Thunova pozůstalost skutečně bohatá.²³ Jeho kresby nejsou pouhým dokladem výtvarného nadání – v mnoha případech byly rovnocenným pramenem jako doklady

²² Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*; M. KOSTÍLKOVÁ – T. PETRASOVÁ (edd.), *Jednota*.

²³ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.

písemné. Zejména v částech týkajících se cestování, protože například anglické kresby se s cestovním deníkem výborně doplňovaly. Z tohoto důvodu jsou součástí diplomové práce i obrazové přílohy, které by neměly text pouze zpestřovat, nýbrž jej volně doplňovat. Proto jsou tématicky zařazeny vždy hned za příslušnou kapitolu.

Základním východiskem této práce je metoda individuální biografie. Ta již dnes překonává pojetí tradičních medailonů, jak dokazují mnohé počiny v posledních desíti letech. Pro 19. století jsou významné biografické práce Roberta Saka, Brigitte Hamannové, Jana Galandauera a pro ženskou tematiku Mileny Lenderové.²⁴ Zdařilé biografie vznikly také na poli raného novověku: za všechny zmiňuji práci Víta Vlnase a Thomase Winkelbauera.²⁵

Ani v případě této diplomové práce nejde o pouhé „kapitoly ze života“ Františka Thuna. Jeho osobu je nutno nahlížet jako svébytné individuum, které je formováno sociálním okolím, ale zároveň i proměňující se mentalitou v období „mezi časy.“²⁶

Největší inspirací mi byly především citované biografické monografie rakouské historičky Brigitte Hamannové. Konkrétně v práci o korunním princí Rudolfovi se totiž autorka nedrží pouze přísně chronologické linie života v duchu Rankeho hesla „*jak to vlastně bylo*.“ Sleduje však spíše z hlediska psychologického Rudolfův osobní vztah k otci i matce. Zdůrazňuje vliv hned několika vychovatelů i učitelů na utváření Rudolfova světového názoru, který navíc nezanedbatelně ovlivnily také cesty po Evropě. Práce dále přibližuje síť sociálních vztahů, která jej obklopovala. Všimá si rozličných přátelských vazeb nebo naopak vrstev proti nimž se ostře vymezoval. Tak pomalu Hamannová došla k mayerlingské tragédii, aniž by se při tom ptala *jak*, nýbrž *proč*.

Uvědomuji si, že je příliš přehnané srovnávat Thunovy osudy s Rudolfovými. Přesto se zde paralely nabízejí – jistě už v určité formě rebelství, jímž se oba do povědomí veřejnosti zapsali. Ve své práci se neptám, podobně jako Hamannová, *jak*

²⁴ Robert SAK, *Josef Jungmann. Život obrozence*, Praha 2007; TÝŽ, *Rieger. Konzervativce nebo liberál?*, Praha 2003; Brigitte HAMANN, *Rudolf. Korunní princ a rebel*, Praha 1993; TÁŽ, Alžběta. Císařovna proti své vůli, Praha 1997; J.GALANDAUER, *František*; TÝŽ, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha 2000; Milena LENDEROVÁ, *Tragický bál. Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*, Praha - Litomyšl 2004.

²⁵ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a dílo barokního válečníka*, 2001; Thomas WINKELBAUER, *Fürst und Fürstendiener: Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Oldenbourg 1999.

²⁶ K problematice kultury a umění v tomto období Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Mezi časy... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800*, Praha 2000.

došlo ke ztrátě Thunova dědického práva nebo příklonu ke světu umělců, ale *proč*. K tomu by měla právě sloužit hlubší analýza pramenů osobní povahy.

K práci je třeba konečně zmínit ještě několik poznámek technického charakteru. Pro text jsem zvolila podobu jména František Thun.²⁷ A to především na základě jeho dopisů – vždy se podepisoval bez přídomku *Hohenstein*, podoba křestního jména záležela na jazyku dopisu.²⁸ Podobnou praxi jsem, až na výjimku bratra Leopolda, kde jsem se uchýlila k zažité rodinné praxi, použila i u jiných českých šlechticů. Jejich jména jsem přizpůsobila úzu publikace Petra Maška *Modrá krev*, tedy tvary, které respektují dobové znění jmen, namísto počestlých podob, jenž se využívají spíše pro starší období dějin (například Nostitz místo Nostic či Lobkovicz místo Lobkovic).²⁹ U cizinců ponechávám většinou původní znění.

Co se týče citace z pramenů, doslovné části rozepisuji v poznámce pod čarou v originálním znění, přičemž není-li uvedeno jinak, jsou mým překladem. Pokud přejímám doslovné citace pramenů z jiných prací je výslovně uvedeno „*citováno podle...*“

Překážkou, a možnou slabinou práce, byla při doslovných citacích mnohdy paleografická obtížnost některých textů, zvláště u osobních poznámek, kde je Thunův rukopis takřka nečitelný. Čtení znesnadňoval také vybledlý inkoust a časté psaní v několika směrech přes text či potrhaný papír. Nutno dodat, že gramatické chyby v citacích z angličtiny, jsou povětšinou způsobeny nedostatečnou Thunovou znalostí jazyka, nikoliv špatného čtení, v tomto případě paleograficky nenáročných, dopisů.

²⁷ Je třeba upozornit na fakt, že díky velkému počtu Františků v rodině Thunů bývá jejich rozlišování v literatuře nesnadné. Vzájemně bývají zaměňováni František Thun (1809-1870), jeho otec František Antonín Thun (1786-1873), místodržící kníže František Antonín Thun (1847-1916) a poslední držitel děčínského zámku před odprodejem po pozemkové reformě František Antonín Thun (1890-1973). František Thun bývá nejčastěji označován ještě přídomkem *syn* či *mladší*. Někteří autoři (Burgerstein) používají jméno po otci František Antonín, což, jak se domnívám, není správné, neboť Thun byl pokřtěn František de Paula Filip, což bývá zmiňováno jenom někdy.

²⁸ V anglicky psané korespondenci se podepisuje jako Francis, ve francouzštině François. Česky psaný dopis není k dispozici, ale češtinu ovládal a nepochybuji, že by se podepisoval František podle vzoru nastaveného u ostatních jazyků.

²⁹ Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.

1. Mládí

František Thun se narodil 13. července roku 1809 v Praze. Tamější sídlo rodiny Thunů se nacházelo na Malé Straně v Ostruhové ulici, dnešní Nerudově, avšak František strávil většinu dětství v Děčíně.³⁰

Původně královské město Děčín se pomalu začínalo probouzet z letargie, do níž jej i celé panství uvrhli svým hospodařením někteří Thunové, zejména pak Františkův děd, zakladatel děčínské linie Thunů, Václav Josef.³¹ Protože byl spíše vojákem než hospodářem, přenechal vedení rodových držav v rukou více či méně schopných úředníků. Hospodářská situace se ještě zhoršila po jeho smrti v roce 1796. Celých dvanáct následujících let musela vést poručnickou správu majetku za nezletilého Františka Antonína ovdovělá Marie Anna. Panství pak převzal její syn, zbavil ho dluhů a postupně přivedl k prosperitě.³²

Děčín se za Františka Antonína stal místem setkávání zajímavých osobností a významným bodem svébytného kulturního transferu. To však nebylo výhradně zásluhou jeho dokonalé správy - už sama poloha města jakoby přímo vybízela ke kulturnímu střetávání. Zdejší zámek se tak v první polovině 19. století stal místem oblíbeným zejména u malířů, spisovatelů, filosofů, hudebníků a dalších umělců.

Děčínský zámek se tyčí na Mariánské skále nad soutokem Labe a Ploučnice. Okolí obklopují vrchy Českého středohoří a přímo naproti zámku se zdvihá skála Pastýřská stěna. Od severního cípu města doprovázejí řeku Labe až na německé území romantické pískovcové skály Českosaského Švýcarska. Je to tedy území, které samo o sobě provokovalo umělce k tvoření. Vedle krásné přírody je tu ještě jeden důležitý faktor, který zvyšoval atraktivitu města. Děčín je dodnes největším českým říčním přístavem a důležitým dopravním uzlem, ležícím na trase Praha – Drážďany. Labská cesta jako spojnice mezi Saskem a Čechami byla důležitá už od středověku a v 19.

³⁰ Thun-Hohensteinský palác (dříve Kolowratský), přinesla jako věno do rodiny babička Františka Thuna, Marie Anna, rozená Kolowrat-Liebsteinská. Více o stavbě, kde nyní sídlí italské velvyslanectví, Václav LEDVINKA – Bohumír MRÁZ – Vít VLNAS, *Pražské paláce. Encyklopedický ilustrovaný přehled*, Praha 2000, s. 325-328.

³¹ Stručně viz H. SLAVÍČKOVÁ, *Zámek Děčín*, Děčín 1991, s. 62.

³² Stav panství po několikaletém vedení Františka Antonína Thuna v roce 1855 shrnul ve své knize o děčínském zámku Franz Klutschak, který podobným způsobem zamýšlel zpracovat i jiná šlechtická sídla, zůstalo však pouze u Děčína. Viz Franz KLUTSCHAK, *Böhmische Adelsitze als Centralpunkte volkswirtschaftlicher und humanitärer Bestrebungen. Erste Heft: Schloss Tetschen*, Praha 1855.

století její význam zesílil zvláště v souvislosti s paroplavbou.³³ Vedle hospodářského propojení hrála podstatnou roli i kulturní výměna mezi Děčínem a významnými městy na severu Čech či blízkým Saskem. Důležitým momentem byl rok 1833, kdy byla otevřena nová silnice z Podmokel do evropsky proslulých lázní Teplic, které byly ve sledované době zvláště oblíbené mezi cizinci, zasloužilými úředníky, politiky nebo umělci.³⁴

1. 1. Rodiče František Antonín a Terezie Thunovi

Rodinné prostředí poskytlo Františku Thunovi pevný základ pro celý život. Jeho svérázná povaha odpovídala podobné jedinečnosti rodičů. Proto je nutné alespoň nastínit osobnosti Františka Antonína Thuna a jeho ženy Terezie, rozené Brühlové, nahlédnout do prostředí, v němž sami vyrůstali a které formovalo a tříbilo jejich názory, zájmy a smýšlení. Důležité je jejich vlastní soužití v atmosféře, kterou vytvořili a v níž vychovávali své děti. Právě výchova, vzdělání, první výtvarné krůčky pod vedením významných malířů jsou pomyslným podhoubím, z něhož vyrůstala osobitá životní orientace Františka Thuna.

Františkův otec, František Antonín, byl všestranným člověkem s mnoha zájmy a dosti svéráznou povahou.³⁵ Leo Thun později prohlásil, že jejich otec byl kavalír bez jakékoli stavovské pýchy v nejkrásnějším významu tohoto slova.³⁶ František Antonín vyrůstal v časech doznívajících josefínských reforem a zároveň nastupující kritiky státního systému. Byla to doba, jež se musela vyrovnat s Velkou francouzskou revolucí a jejími následky. V mnohých šlechtických kruzích měli ohlas filosofové jako Rousseau, Voltaire a především Montesquie, v jehož učení nalézala šlechta filozofické odůvodnění svého odporu a opozice vůči vídeňskému centralismu. V politických teoriích odvolávajících se na konstituci a rozdělení moci mezi panovníka a stavovskou zákonodárnou instituci pak spatřovala nejen historické, ale i právní opodstatnění

³³ Říční dopravě velice prospěla mezistátní dohoda, tzv. Labská plavební akta, uzavřená 12. 12. 1821 s platností k 1. 1. 1822. Ta osvobodila labskou plavbu od tíživých cel a feudálních omezení, zajistila určitou, státy financovanou splavnost řeky, jednotné plavební dokumenty a jednotné plavební předpisy. Principy nastolené Aktou jsou na Labi dodržovány dodnes. K říční dopravě na Labi viz Milan HUMBERT, *Dějiny paroplavby na Labi*, Děčín 1997; TÝŽ, *Dějiny plavby*, I-II, Děčín 1999.

³⁴ Srov. Jan SMETANA, *Město Děčín*, Plzeň 1996, s. 9.

³⁵ O jeho osobě více H. SLAVÍČKOVÁ, *Zámek Děčín*, Děčín 1991, s. 10-11; TÁŽ, *Portrétní galerie*, s. 64; Helena SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun a správa děčínského panství v letech 1808–1844*, in: *Z minulosti Děčína a Českolipska III, Ústí nad Labem 1977*, s. 163-187.

³⁶ Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*, s. 63.

stavovského zřízení vůbec. „Zemi zaslíbenou“ představovala Anglie jako země politické svobody.

I toto ovlivňovalo filosofické smýšlení a světový názor Františka Antonína Thuna. Jeho představy o rovnosti a svobodě ještě umocnilo výrazné anglofilství v rodině Thunů. Marie Anna svěřila výchovu prvorozeného syna, který v deseti letech ztratil otce, do rukou irského abbého Glancyho.³⁷ Ten chlapce vedl k západoevropským ideálům. Nešlo jistě o myšlenky francouzské revoluce, ale právě o teorie, s nimiž přišel Montesquie. Orientaci na Anglii pak ještě podtrhla studijní cesta na ostrovy, kterou podnikl v roce 1806. Zde mohl teorii porovnat s praxí.

Ve výchově Františka Antonína, a pochopitelně i jeho cestě do Anglie, lze nalézt kořeny pozdějšího zájmu o záležitosti sociálně-politického charakteru, které se rozvíjely především na Západě pod vlivem protestantské etiky.³⁸ Neznamená to však, že by se díky této etice sám nějak významně sblížil s protestantismem, jistou odezvou to ale mělo. František Antonín Thun, a později samozřejmě i jeho rodina, se přiklonil k reformnímu katolickému proudu, který kolem sebe vytvořil Bernard Bolzano spolu s Josefem Dobrovským. Bolzanismus našel právě mezi českou šlechtou silnou podporu. Bolzano, Dobrovský a jejich okruh se pod vlivem učení filosofa Herdera snažili začlenit slovanský národ do západoevropské společnosti a pozdvihnout češtinu na úroveň evropského kulturního jazyka. Této „tiché reformaci“ František Antonín v Děčíně později sloužil, neboť nebyla omezena jen filosoficko-literárně, ale byla výhodná také v hospodářském smyslu.³⁹

Jestli něco František Antonín Thun nenáviděl, pak to byla Napoleonova expanze, státní služba a vídeňský centralismus. V červnu roku 1808, po prohlášení plnoletým, převzal správu děčínského fideikomisu. O rok později opustil kvůli razantnímu obratu rakouské zahraniční politiky pod Metternichovou taktovkou armádu a vrátil se na panství.⁴⁰ Zaujal, podobně jako mnozí další šlechtici, opozici vůči státu reprezentovanému metternichovským systémem, který pro ně byl krokem zpět před dobu Marie Terezie. František Antonín Thun ve svých čtyřiaadvaceti letech nabyl přesvědčení, že nějaká smysluplná aktivita uvnitř státního aparátu je zbytečná, a proto

³⁷ Tamtéž, 47.

³⁸ H. SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s.164.

³⁹ Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*, s. 76.

⁴⁰ Do armády vstoupil v roce 1806 a jako nepřítel Napoleona se účastnil osvobozenecských válek proti Francii. Ale už o dva roky později armádu opustil, aby převzal panství. Když v roce 1809 opět začala válka s Francií, tak se do armády na krátký čas vrátil. Účastnil se bitev u Aspern a Wagramu. Více H. SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s. 164-165. Viz příloha I.1.

státní službu zcela zavrhl. Zvítězilo v něm vnitřní rozhodnutí, že daleko užitečnější a prospěšnější bude na svém panství. V duchu vlastních zásad jej byl rozhodnutý vybudovat tak, aby bylo nezávislé na zkorumpovaném státním systému. V následujících letech tak vložil svou veškerou sílu a píli do zvelebení panství po stránce hospodářské, ekonomické, sociální i společenské. Základní prioritou pro něj byli schopní úředníci, do jejichž vzdělání neváhal investovat nemalé prostředky. Pod dojmem anglických zkušeností věnoval pozornost zejména poddaným a jejich sociálnímu postavení. Nezajímal se jen o jejich materiální zajištění, ale dbal také na úroveň vzdělání. Přál si mít ze sedláků, po anglickém vzoru, schopné podnikatele, kteří obstojí v konkurenci, proto kladl důraz na osvětu v oblasti hospodářských nauk. Už roku 1820 zvítězilo na děčínském panství střídavé hospodaření nad zastaralým a přežitým trojhonným systémem. Nedlouho poté se František Antonín Thun zařadil mezi první feudály v zemi, kteří vyvazovali své poddané z roboty. Se stejnou vervou se na děčínském panství pustil do rozvoje školství, industrializace a obchodu.⁴¹

Thunovi nebylo cizí ani vlastenecké a filantropické smýšlení. Důkazem toho jsou pak členství v nejrůznějších spolcích tohoto zaměření – byl například členem Shromáždění na ochranu Boží prozíravosti nebo charitativního Spolku sv. Josefa. Spíše však upřednostňoval spolky hospodářského charakteru. Vzdor své nechuti ke všemu, co bylo spojeno se státním aparátem, přijal v roce 1824 alespoň hodnost c. k. komořího a v roce 1848 mu byl přiznán titul tajného rady, což byla ale spíše formální funkce.⁴²

Thun, vzdělaný v osvícenském duchu, se zabýval nejen studiem a praxí v oblasti hospodářství, ale nijak nezaostával ve filozofii a umění. Významně rozšířil a zvelebil zámeckou knihovnu a nechal mladým Václavem Vladivojem Tomkem utřídit rodinný archiv. Sblížil se s českým kulturním i politickým prostředím a společně se svou ženou dokázal na děčínském panství vytvořit liberální prostředí, které přitahovalo tvůrčí osobnosti - buď přímo do hraběcích služeb nebo pouze k přátelským návštěvám.

Na podzim roku 1808 se František Antonín Thun oženil a na děčínské panství tak přivedl novou paní. Hraběnka Terezie Brühlová pocházela z nedalekých Drážďan.⁴³ Jestliže po svém otci zdědil František Thun organizační schopnosti, dar zdravého uvažování, orientaci na Anglii nebo nechuť ke státní službě, pak na Františkovo celoživotní směřování k umění a péči o něj měla vliv právě matka. Hraběnka Terezie

⁴¹ Srov. Tamtéž.

⁴² Více Tamtéž, s. 169.

⁴³ Hraběnka Terezie rozená z Brühlu (1884–1844), dcera Friedricha Aloise hraběte z Brühlu (1739-1793) a jeho třetí manželky Josefy Christiny rozené hraběnky Schaffgotschové (1764-1846).

pocházela z významné saské šlechtické rodiny Brühlů, u nichž lze vůbec hledat původ Františkova výtvarného nadání. Tereziin otec, hrabě Friedrich Alois z Brühlů, svobodný pán z Forstu a Pfortenu, údajně vynikal krásou a tělesnou silou, byl však obdařen i dalšími schopnostmi. Sám sebe tento zbrojmistr a generál dělostřelectva Augusta III., kurfiřta saského a krále polského, označoval za matematika, básníka a také malíře.⁴⁴ V letech 1785 až 1790 vycházelo v Drážďanech jeho pětisvazkové dílo *Theatralische Belustigungen*.⁴⁵ Všeobecně rodina z Brühlů umění podporovala a patřila k předním mecenášům saských umělců. Tereziin dědeček, Heinrich z Brühlů, první ministr Augusta III., nechal v Drážďanech zbudovat známou Brühlskou terasu. Také rodový zámek v Pforten (dnes Brody v Polsku), kam manželé Thunovi s rodinou čas od času jezdili navštívit babičku Brühlovou, byl rodinou uměleckou chloubou.

Po svém otci i dědu zdělila Terezie oduševnělost a smysl pro umění. Byla to žena neobyčejně krásná, s tmavými vlasy, uhrančivýma očima a hlubokým pohledem. To ostatně dokládá například obraz Carla F. Demianiho z roku 1805, kde je jednadvacetiletá vyobrazena v duchu empírové módy ve splývavých lehkých šatech spolu s lyrou a notami coby symbolikou hudebního nadání.⁴⁶ Na Terezii později vzpomínal historik Josef Alexander Helfert. Podle něj to byla impozantní osobnost, v mládí obdařena junonickou krásou, jež vynikala svým ušlechtilým srdcem a velkým nadáním. Byla skromná, pokorná, obětavá a starostlivá. Vynikala také péčí o poddané.⁴⁷ Zároveň však, jak lze číst v některých dopisech Františka Thuna anglickému příteli Noelovi, byla ženou velmi přecitlivělou, až úzkostlivou, pro níž byla fungující rodina vším.⁴⁸ S pozdější známostí svého prvorozeného syna, měšťanskou dívkou, se nemohla nikdy smířit. František také pojal Magdalénu Königovou za choť až po matčině smrti, přestože už měli dvě děti. Křehký zjev i psychika hraběnky Terezie úzce korespondovaly s jejím chatrným zdravím. Když rodina podnikala ve třicátých letech velké cesty po Evropě, Terezie spolu se stejně křehkou dcerou Annou spíše objížděla lázeňské kúry a vyhlášené evropské lékaře. Na konci svého života hraběnka Terezie oslepla.

⁴⁴ *Allgemeine deutsche Biographie*, 3, 1875, s. 417.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Reprodukce viz H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 66. Obraz je dnes uložen v okresním muzeu v Děčíně. Srov. příloha I.2.

⁴⁷ Josef Alexander HELFERT, *Graf Leo Thun. Lehr- und Wanderjahre*, Oesterreichisches Jahrbuch, Bd. 15, 1891, s. 128. Srov. CH. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf Franz*, s. 63.

⁴⁸ Viz s. 82.

Manželé Thunovi se během více jak třicetiletého společného soužití snažili své panství v severní části monarchie přiblížit západoevropskému kulturnímu světu a vytrhnout ho, a potažmo i svůj život, ze zaostávajících českých poměrů. Z Děčína se jim skutečně podařilo vytvořit společenské a kulturní centrum srovnatelné v severních Čechách snad jen s lázeňským Clary-Aldringenskými Teplicemi.⁴⁹ Liberální, intelektuální a inspirující prostředí lákalo umělce, filosofy, spisovatele, hudebníky, ale i politiky, duchovní a další významné činitele. Rodina Thunů, která se považovala jako mnoho jiných šlechtických rodin za vlasteneckou, zemskou šlechtu v teritoriálním smyslu *Böhmen*, byla otevřena českému emancipačnímu hnutí, jehož mnozí představitelé často do Děčína zavítali - mezi nimi v první řadě František Palacký. Zároveň i díky své poloze byl zámek lákavým cílem pro mnoho cizinců.

Dalo by se říci, že sami Thunové žili na pomyslné ose Praha – Drážďany – Hamburk – Londýn. Vídeň se v této době téměř ocitla mimo jejich akční rádius.⁵⁰ Ten se směrem na západ rozšířil zejména díky stykům rodiny hraběnky Terezie. Její bratrance, Karel Brühl, který byl intendantem berlínského dvorního divadla a Fritz, zeť generála Gneisenau a bývalý adjunktant arcivévodky Karla, za svou příbuznou často do Děčína jezdili. Rodina tímto způsobem udržovala kontakt s pruským reformním proudem. Terezie se dále přátelila s rodinou Wessenbergů: s rakouským diplomatem Janem Filipem Wessenbergem a jeho bratrem, kostnickým biskupem Ignácem Heinrichem. Wessenebergovy sestry žily v Drážďanech a s děčínskými Thuny pěstovaly pilné společenské styky.⁵¹ S Tereziiným rodným městem udržovala rodina vůbec vřelé vztahy, zvláště pak ve třicátých letech, kdy tam po skončení studia více než rok pobývali její synové. Nejintenzivněji se však Thunové, vzhledem k výchově a svému anglofilství, orientovali na Anglii. Terezie byla nadto patrně velmi vzdáleně příbuzná s rodinou Waltera Scotta.⁵²

To, že se Děčín nachází téměř v polovině cesty mezi Drážďany a Prahou, ovlivňovalo život rodiny Thunů ve velké míře. Čeští malíři se vydávali do Drážďan studovat nebo získávat zkušenosti na Akademii a naopak drážďanští umělci často mířili do Čech, aby navštívili Českosaské Švýcarsko, České středohoří nebo zmiňované

⁴⁹ Srov. H. SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s. 164.

⁵⁰ Do Hamburku se jezdilo zejména kvůli obchodním záležitostem spojených s labskou vodní cestou. Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*, s. 77.

⁵¹ Srov. H., SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s.166.

⁵² J. A. HELFERT, *Graf*, s. 136.

Teplice.⁵³ A při té příležitosti se mnozí zastavili v Děčíně. Vliv na to měly jistě i známosti Terezie. Podobně jako Thunové, tak i drážďanští Brühlové navazovali styky s umělci. Díky hraběnce se rodina blíže seznámila s předními drážďanskými umělci prvního desetiletí 19. století, jako byli Caspar David Friedrich, Carl Gustav Carus, Johann Christian Clausen Dahl nebo Eugen Adams.⁵⁴ Tito významní malíři většinou mířili do Prahy jako například v roce 1810 Caspar David Friedrich, který i později obesílal pražské výstavy, podobně Dahl a mnozí další. Právě Friedrich, s nímž se Terezie přátelila, byl asi nejvýznamnějším malířem, který zámek kdy navštívil. Když se v roce 1808 Terezie na zámek nastěhovala, objednala si u něj pro svou osobní zámeckou kapli proslulý *Kříž v horách*, známý také jako *Děčínský oltář*.⁵⁵ Byl to obraz, který vyvolal v drážďanských uměleckých kruzích bouřlivé polemiky a nakonec Friedricha proslavil jako romantického autora.⁵⁶

Nepřekvapí, že umělci, ať už přijížděli v jakémkoli směru, při svém pobytu v Děčíně věnovali pozornost uměleckým snahám nadanějších členů rodiny. Udělat si obrázek o tom, kdo se na zámku objevil, je možné pro léta 1806 až 1873 díky kalendáři návštěv, cest členů rodiny a rejstříků zámeckých osob Františka Antonína Thuna.⁵⁷ Samozřejmě zde nebyli zaznamenáni úplně všichni, kteří využili pohostinství Thunů nebo pro ně pracovali.⁵⁸ Pobýval zde kupříkladu Eugen Adams, Carl Grünwald, s nímž přijeli i drážďanští malíři otec a syn Langeové, nebo malíř Carl Graff. Spolu s chotí navštívil Thuny malíř Emanuel Peter. Z opačného směru Děčín uvítal Antonína Mánesa.⁵⁹

⁵³ Tématu se blíže věnuje N. STEINOVÁ, *Význam Drážďanské umělecké akademie pro výtvarné zobrazování Českého Švýcarska*, in: *Děčínské vlastivědné zprávy 3 – VI.*, 1993, s. 3-10.

⁵⁴ Vzhledem k tomu, že Dahlovo jméno bývá uváděno různými způsoby (Claussen-Dahl, Clausen Dahl apod.), užívám ve shodě s Vitem Vlnasem verzi Johann Christian Clausen Dahl. Srov. V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 59.

⁵⁵ Viz příloha I.3.

⁵⁶ Více o Friedrichových vzájemných kontaktech s rodinou Eva REITHAROVÁ, *Obrazy C. D. Friedricha ve světle dokladů býv. Thun-Hohensteinského archivu v Děčíně*, *Umění* 45, 1977, s. 44–60; TÁŽ, *Caspar David Friedrich*. *Umění* 44, 1976, s. 385–406.

⁵⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVI a 22- Franz Anton Graf von Thun: *Abstrifft sämmtlicher Eintragungen – Reisen, Besuche, Ausgaben, Adressen etc. – in seinen Kalender 1806 – 18.1. 1873.* A3 XVI a 23 Franz Anton Graf von Thun: *Verzeichnis aller Personen, die einmal oder oft den Grafen Franz Anton Thun in Tetschen besucht haben. Ausgezogen aus den, von ihm geführten Kalender vom Jahre 1806–18. 1. 1873.*

⁵⁸ K tématu viz N. STEINOVÁ, *Veduty*; TÁŽ, *Význam*, s. 3-11.

⁵⁹ Později do Děčína jezdili další členové této významné umělecké rodiny. Srov. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 27–28.

1. 2. Dětství na děčínském zámku

Terezie a František Antonín se vzali v Děčíně 5. září roku 1808. Za svědky jim byli hrabě Filip Kinski a Vilém Westphalen⁶⁰ Ani ne do roka se novomanželům narodil prvorozený syn, jenž při křtu dostal jméno František de Paula Filip.⁶¹ Sourozenci Františkovi přibyli vždy po roce: Bedřich v roce 1810⁶² a o rok později Leo.⁶³ Roku 1812 porodila Terezie dceru Annu a poslední dítě, dcera Josefina, přišla na svět v roce 1815.⁶⁴

Vzhledem k tomu, že chlapce od sebe dělil vždy necelý rok, fungovali v rodině jako jakési samostatné společenství a k jejich výchově i vzdělání se přistupovalo jednotně. Učili se stejné látce, společně skládali zkoušky, později ve stejný rok nastoupili do Prahy na studium práv, které také ve stejný rok dokončili. Byli to zkrátka „*die drei Brüder*“, mezi nimiž věkové rozdíly skutečně nehrály roli.⁶⁵ I když pravdou je, že prvorozený František měl vůdčí postavení, ale byly na něj zároveň kladeny větší nároky. Sestry pak dostaly výchovu běžnou pro mladé šlechtičny.⁶⁶

Hraběnka Terezie byla, podobně jako Pavlína ze Schwarzenbergu, prototypem nové, rousseauovské matky, která své děti vychovávala a věnovala se jim, aniž by to

⁶⁰ Uvedeno ve výpisu z matriky, který si v roce 1873 nechal pořádit Františkův syn Zdenko. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Franz de Paula Graf Thun Hohenstein geb. 1809 (+1870) und seine Gattin Magdalene König (+ 1899).

⁶¹ Jaroslav THUN-HOHENSTEIN, *Beiträge zu unserer Familiengeschichte*. Děčín 1925.

⁶² Hrabě Bedřich (1810–1881) vystudoval práva. Věnoval se diplomatické kariéře, kterou započal jako přidělenec rakouského velvyslanectví v Haagu. Dále působil v Turíně, Stockholmu, Mnichově, Frankfurtu nad Mohanem, Berlíně a naposled Petrohradě. Za svou činnost získal mnoho ocenění, mimo jiné Leopoldův řád nebo ruský Řád Bílého orla. V roce 1863 odešel z aktivní diplomatické služby a věnoval se správě rodinných statků. Jeho manželkou byla Leopoldina hraběnka rozená Lambergová. Bedřichovými potomky pokračuje primogenitura děčínských Thunů. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 72–73.

⁶³ Hrabě Leopold zvaný Leo (1811–1888), jedna z nejvýznamnějších osobností protimetternichovských sil. V roce 1848 získal funkci prezidenta českého gubernia, nedokázal však odvrátit vznik svatodušních bouří a ztratil tak v českém národním hnutí předchozí podporu a oblibu. Vrchol kariéry bylo jeho jedenáctileté působení v čele ministerstva kultu a vyučování (1849–1860), kdy reformoval rakouské školství. Uzavřením konkordátu s církví v roce 1855 přispěl k zesílení pozice katolické církve v oblasti veřejného života. Je autorem několika politických a správních spisů i držitelem mnoha řádů. V roce 1847 se oženil s Karolinou rozenou Clam–Martinicovou. Toto manželství zůstalo bezdětné. Osobnosti Lea Thuna je věnováno několik knih a zejména studií, např. CH. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*; stručně pak H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 70–71. Jeho vztahu k české společnosti se dotýká práce J. RAK, *Názory Lva Thuna*, s. 61–68.

⁶⁴ Hraběnka Anna (1812–1885) se v roce 1885 provdala za lékaře Karla Lumbeho. Setra Josefina (1815–1895) zvaná Juža se neprovdala. Po smrti své matky Terezie v roce 1844 žila s otcem na děčínském zámku a starala se o něj až do jeho smrti.

⁶⁵ Viz přílohy I.4.–I.5.

⁶⁶ Průvodkyní jejich dětstvím byla slečna Ellise.

brala jako příkoří či povinnost.⁶⁷ Vřelý a silný vztah Františka Thuna k matce je patrný i ve světle archivních pramenů, ať už jde o básničky či veršovaná přáníčka k narozeninám, matčiny portréty, korespondence nebo deníkové zápisky z dětství chlapců.⁶⁸

Zajímavým pramenem, jenž mezi řádky ukazuje vztah dětí a Terezie, jsou deníkové zápisky všech tří bratrů, pořízené preceptorem Rohrweckem v létě 1819.⁶⁹ Zde je o „Mama“ řeč velice často. Terezie v nich vystupuje jako běžná matka srovnatelná s dnešními: chválí, odměňuje, ale také trestá a zakazuje, avšak z celého textu vystupuje jako láskyplná bytost, která však v duchu bolzanismu nabádá k neustálému sebezdokonalování. František například zdůraznil, jak se šli projít a maminka jeho a Bedřicha vedla za ruce. Úsměvné je i jedno vyprávění o tom, kterak si tatínek, který byl zrovna dobře naladěný, z maminky u stolu spolu s chlapci dělal legraci. Terezie se vtipům s ostatními jen smála a všechny láskyplně označila za: „*kleine Schurken*“, tedy malé padouchy.⁷⁰ Když ovšem chlapci jindy utrápili další z mnoha zvířat, byla rázná a přísná. „*Maminka řekla, že bychom už neměli mít vůbec žádné zvíře, když se zvířaty tak zle nakládáme,*“ přiznal Bedřich.⁷¹

Přestože byl otec František Antonín velmi zaměstnaný správou panství, snažil se s chlapci trávit poměrně dost času, zapojoval se do jejich výchovy a pomáhal s každodenními dětskými problémy. Když například služebná špatně uzavřela klec a oblíbený papoušek Jacquot uletěl, pátrali po něm všichni lidé ze zámku. Hledali také, jak popsal syn Bedřich, tatínek spolu s maminkou a hraběnkou Clamovou. Ovšem tuto skutečnost chlapec považoval za dost hloupou, neboť „*s ženami přece nemůže člověk šplhat za papouškem a že by tatínek ženy opustil a běhal za Jacquotem? To by bylo*

⁶⁷ M.LENDEROVÁ, *Tragický bál*. K problematice „nové matky“ také Alena BUDÍKOVÁ, *Výchova šlechtice v první polovině 19. století*, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2001; Tereza DIEWOKOVÁ, *Obraz matky a mateřství v díle Jeana Jacquesa Rousseaua*, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2000.

⁶⁸ V pozůstalosti Františka Thuna se dochovala i modlitební knížka, kterou chlapci matka vlastnoručně napsala v roce 1823. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I, Modlitby pro Františka Thuna sepsané jeho matkou Terezií.

⁶⁹ Jedná se o zápisky preceptora J. Rohrwecka podle vyprávění chlapců Thunů. Každý z chlapců vždy popisuje jeden den. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I. Zápisky deníkové charakteru preceptora J. Rohrwecka podle vyprávění chlapců Thunů.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ „[...]Die Mama sagte, wir sollten gar kein Thier mehr haben dürfen, wenn wir die Thiere mißhandeln [...]“ Tamtéž.

nemožné.⁷² S celou svou rodinou neváhal zaneprázdněný otec chodit na delší výlety, ač je patrné, že rodinnou kratochvíli spojil s povinnostmi.⁷³

Mamince se spíše než tatínkovi žalovalo, protože byl velkou autoritou. Typickým příkladem drobných dětských udání byla Leova zpráva mamince o tom, že František musí mít despoticky vše neustále podle sebe. Terezie si Františka odvedla na zahradě stranou a vysvětlila mu, že skutečně nemůže prosazovat neustále pouze a jedině svou vůli.⁷⁴

K otci děti chodily spíše se žádostmi. Coby čtrnáctiletý se třeba František postavil do čela sourozenců, aby napsal žertovný, ale zcela vážně jako oficiální žádost vypadající dopis otci, kde ho za všech pět dětí žádá, aby jim nechal na zahradě postavit dětský altánek na hraní.⁷⁵ Otec byl také velkým vzorem a jakýmsi učitelem, jenž udílel chlapcům rady nebo je mnohému učil. „*Ještě něco mi tatínek slíbil, když budu dva měsíce pořád hodný a pilný, tak mě [...] naučí jezdit na koni.*“⁷⁶ A dokázal také překvapit: „*Tatínek mi nechal udělat pravou krásnou gondolu s vesly a žerdí a vlajkou s monogramem F. T., na které se můžeme učit veslovat.*“⁷⁷ Klíč od řetězů, jimiž byla loďka na břehu Ploučnice upoutána, dostal František od otce k narozeninám.

Dětství bylo u Thunů naplněno spoustou možností, jak trávit volný čas, který jim vedle studijních povinností zbýval. Děti jezdily na koních, chodily na dlouhé procházky, hrály stolní hry nebo venku míčové, lezly po stromech. Leo v deníku připomněl, že je vychovatel naučil hrát hru *Obušku do pytle, obušku z pytle ven.*⁷⁸ Zároveň si stěžoval, že na podobné kratochvíle nezbývá moc času.

V roce 1819, kdy byl psán zmiňovaný deník, se chlapci učili plavat. Leo plavecké umění všech tří shrnul: „*Ještě pořád se při plavání nalokám spousty vody, František už plave velmi dobře na znak, Bedřich to neumí vůbec, okamžitě se potápí.*“⁷⁹ Jak už bylo naznačeno, k dispozici měli i lodě. Jezdit sami však směli pouze na

⁷² „[...] *Mit Weibern kann man ja nicht dem Papagay nachklattern und wird der Papa die Weiber allein Laßten und dem Jacquot nachlaufen? Das wäre unmöglich.* [...]“ Tamtéž.

⁷³ Rohrweck například připomíná výlet na Sněžník. Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky II./a, Dva žertovné dopisy. O tom, jak byla písemná agenda mezi otcem a dětmi vyřízena, se doposud nepodařilo nalézt doklady.

⁷⁶ „[...] *Noch etwas hat mir der Papa versprochen, wenn ich zwey Monaten immer brav und fleissig bin, so lehrt mich Papa reiten* [...]“

⁷⁷ „[...] *Papa hat mir eine rechte hübsche Gondel machen lassen, mit Rudern und Stangen und eine Fahne drauf mit der Anfangsbuchstaben: F. T., auf der können wir rudern lernen* [...]“ Tamtéž.

⁷⁸ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I. Zápisky deníkové charakteru preceptora J. Rohrwecka podle vyprávění chlapců Thunů.

⁷⁹ „[...] *ich schluckte noch immer viel Vasser beym Schwimmen, und der Franz schwimmt schon recht gut auf dem Rücken, der Fritz kann es gar nicht der sinkt gleich* [...]“ Tamtéž.

Ploučnici a to jen podél zámecké zahrady. Co chlapce jistě bavilo, byly střelné zbraně a střílení. Veverky, kočky, žáby, ptáci, kuny a další „škodná“ před nimi nebyly v zámeckém parku v bezpečí. Jak dokládá Františkovo vyprávění: *„Dnes po snídani jsme se procházeli po zahradě a chtěl jsem zastřelit kunu nebo kočku, ale žádná nepřišla. Odpoledne jsme chtěli zastřelit také krahujce, vždy ale před námi znovu uletěl.“*⁸⁰ Čas od času je dospělí brávali ráno na lov, ne vždy však bylo co ke střílení. Neúspěch tohoto druhu František nesnášel: *„Vždy mne rozčílí, když z lovu nepřineseme nic domů a když já sám nic nezastřelím, to mě teprve štve,*“ což František sváděl zkrátka na osud. S otcem pak chodili třeba na večerní lov koček.⁸¹ Dnes možná bestiální zábava nebyla vůbec ničím výjimečným.

Citovaný deník z roku 1819 nabízí však vedle úsměvných dětských epizod možnost alespoň trochu nahlédnout do osobnosti Františka Thuna. Byl sice teprve v dětském věku, ale většina jeho tehdejších povahových rysů se později projevila i v dospělosti. Na první pohled musí být jasné, že František Thun byl svérázný a mnohdy až umanutý. Často si jeden z jeho bratrů stěžoval, že František jednal jinak, než měl a když nebylo něco podle jeho představ, zájem o věc opadl. Tento povahový rys u něj lze nalézt i později. Na konci citovaného deníku dny chlapců zaznamenával sám vychovatel Rohrweck. Občas naznačil, že nejstarší z bratrů opět nedbal jeho pokynů a vše dělal podle sebe. Na druhou stranu už v dětských zápiscích je patrný další z charakteristických znaků Františkovy osobnosti – nedůvěra v sebe sama. Po celý život o sobě Thun nepřestával pochybovat a dokonce znevažovat své dovednosti a znalosti. V mladických časech se pouze srovnával s mladšími bratry v tom, kdo lépe píše, počítá, běhá nebo je více chválen. Později však tento povahový nešvar nabyl větších rozměrů a do jisté míry brzdil Thunův osobní růst. Až příliš byl v jeho životě znatelný rozpor mezi čínorodým duchem, potřebou být prospěšným či něco vykonat a sebepochybováním či strachem z neúspěchu. Pokud se nějaký neúspěch přeci jen dostavil, hrabě se obyčejně stáhnul a uzavřel i před svými blízkými. Vedle jeho vlastní osobnosti k tomu jistě přispěly též vysoké nároky, které na něj otec, jako na prvorozeného syna, kladl. Vůbec výchova v duchu Bolzanových zásad a jeho učení o sebezdokonalování, jež logicky doprovázelo neustálé sebezpytování nebo sebezpodceňování, zanechaly na Františkově

⁸⁰ „[...] *Heut[e] nach dem Frühstück sind wir im Garten spazieren gegangen und wollten den Marder schießen oder eine Katze, aber es kam nichts. Nachmittag wollten wir auch einen Sperber schießen, er flog immer wieder davon [...].*“ Tamtéž.

⁸¹ „[...] *Es ärgert mich immer, wenn wir nichts von der Jagd nach Hause bringen und wenn auch nicht selbst schieße, es ärgert mich doch [...].*“ Tamtéž.

duši povážlivé stopy. Je pak všeobecně známo, že Bolzano uznával šlechtictví ne podle stavu, ale podle ducha, k němuž patří „*srdce tak šlechetné, že dovede milovati právě takovou láskou nejen celý národ, ale veškeré člověčenstvo. Šlechtictví ducha má býti přiřknuto teprv tehdy, je-li jisto, že nepečuje pouze a výhradně o sebe, že nevztahuje všeho jenom na svůj propěch: ale že žije a působí i pro blaho jiných [...]*“.⁸²

1. 3. Domácí vzdělávání

Nejen hrami, zábavou a kratochvílemi bylo naplněno dětství Františkovo a obou bratrů. Samozřejmě přibýly školní povinnosti. Přestože se František Antonín na svém panství zabýval důsledně otázkou školství, nehodlal rozhodně svěřit výuku svých synů předbreznovému školskému systému. Chtěl pro ně přísné náboženské vychování v duchu pozdně josefínského reformního katolicismu a zároveň všestranné vzdělání. Výchovu tedy svěřil víceméně do rukou dvou mužů z Bolzanova okruhu, přestože gymnaziální studia chlapců v letech 1820-1826 probíhala už v době procesů s tímto myslitelem.⁸³

Na náboženskou výchovu chlapců dohlížel zpovědník Thunů - páter František Serafín Schneider. Mnozí lidé považovali duchovního, který ve dvacátých letech 19. století působil jako sekretář litoměřického biskupa Josefa Františka Hurdálka,⁸⁴ za člověka, který vedle Bolzana na českou společnost působil nejvýrazněji. Schneider byl mimo jiné anonymním vydavatelem Bolzanových nábožensko-vědních spisů.⁸⁵ Právě Schneider patřil spolu s Michalem Josefem Feslem a Františkem Přihonským mezi „apoštoly“ Bolzanovy nauky.⁸⁶

Vliv tohoto myslitele, teologa a matematika byl tehdy nesmírně silný. Bolzanův systém nábožensko-filosofického učení se velmi lišil od tradičního církevního výkladu. Jeho etický a etikosociální program, který vycházel z pojetí nejvyššího mravního

⁸² Bernard BOLZANO, *Řeči vzdělávací akademické mládeži*, II., Praha 1882-1887, s. 20.

⁸³ Bernard Bolzano (1781–1848). Více Eduard WINTER, *Der Bolzanoprozess. Dokumente zur Geschichte der Prager Karlsuniversität im Vormärz*, in: Prager Studien und Dokumente zur Geistes- und Gesinnungsgeschichte Ostmitteleuropas, Bd. 4, 1944; TÝŽ, *B. Bolzano a jeho kruh*, Brno 1935; Jaromír LOUŽIL, *Bernard Bolzano (1781–1848). Studie s ukázkami z díla*, Praha 1978.

⁸⁴ Josef František Hurdálek (1747–1833), v roce 1815 jmenován biskupem litoměřickým (až do r. 1822). V jeho semináři se objevilo několik zastánců myšlenek B. Bolzana (J. M. Fesl, V. Zahradník, F. Schneider), kvůli jejich ochraně se dostal do sporu s Římem a opustil předčasně svůj úřad. Podrobněji E. WINTER, *Bolzano*, s. 84. Srov. *Ottův slovník naučný*, XI, Praha 1896, s. 898-899.

⁸⁵ Srov. Josef HANZAL, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987, s. 130–132; J. LOUŽIL, *Bernard Bolzano*, s. 155.

⁸⁶ CH., THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf* s. 64.

zákona a dotýkal se všech stránek osobního či společenského života, byl tehdy velmi přitažlivým. Svým obsahem, naléhavostí, velmi konkrétními výzvami a požadavky, bylo toto učení něčím novým, neobvyklým a do jisté míry velmi atraktivním. Své teze Bolzano opíral o myšlenku nezbytnosti neustálého zdokonalování sebe sama. Zdůrazňoval totiž ušlechtilost humanitních ideálů, vyzýval k čínorodé lásce a šíření osvěty. Důležitá pro něj byla také tolerance a víra ve všeobecný pokrok lidstva. Vybízal k odstranění společenských rozdílů i stavovských výsad a jako přesvědčený o rovnosti všech lidí volal po nápravě společenských řádů.⁸⁷

Bolzanovy myšlenky nenašly tak silnou odezvu jen díky svému obsahu, který tolik korespondoval s potřebami doby, ale též kvůli velké autoritě jejich hlasatele, později ještě umocněné procesy, sesazením a pronásledováním. Thunům, s přihlédnutím k jejich orientaci na liberální anglosaské nebo reformní pruské prostředí, bolzanovství jako eticko-filosofický program, který byl nábožensky tolerantní a nepostrádal filantropické nebo osvětové cíle, naprosto vyhovoval. Nabízal totiž možnost lépe se vyrovnat s duchovními omezeními metternichovského systému. Působení pátera Schneidera právě v duchu Bolzanova učení se na bratrech Thunech velmi odrazilo. Důkazem může být snad pozdější, veřejně proklamovaný obdiv Lea Thuna k tomuto mysliteli.⁸⁸ Thunové nebyli jedinou českou šlechtou, jež přijala myšlenky bolzanismu. Díky šlechtické podpoře ostatně nemusel Bernard Bolzano v posledních letech svého života živořit a mohl se věnovat svým spisům.

Preceptorem chlapců se stal Johann Rohrweck, který také údajně patřil do bolzanovského okruhu. Jeho vlivu patrně neunikl během svých pražských studií, kdy Bolzano tolik působil na pražské studenty.⁸⁹ Před službou u Thunů dohlížel Rohrweck v rodině Isidora Lobkovicze na vzdělání mladého knížete Augusta Longina. Do Děčína přišel pravděpodobně v roce 1819.⁹⁰ Měl se postarat o gymnaziální znalosti Thunových synů a připravit je k obligátním státním zkouškám. Pod Rohrweckovým vedením se

⁸⁷ Srov. Marie PAVLÍKOVÁ, *Bolzanův odkaz*, in: Bernard BOLZANO, *Vlastní životopis*, Praha 1981, s. 160-161.

⁸⁸ Bolzano byl s Thunem v kontaktu zejména na počátku čtyřicátých let. V roce 1841 mu Leo pomohl opatřit knihy a zajistit stálý příjem. Vzájemná sympatie se projevila i po Bolzanově smrti, kdy svému obdivovateli odkázal vlastní rozsáhlou knihovnu. Srov. E. WINTER, *Bolzano*, s. 158.

⁸⁹ O Johannu Rohrweckovi toho není známo mnoho. Rok po Thunově smrti psal J. Burgerstein, že Rohrweck žil ještě ve věku 85 let ve Vídni. To znamená, že se narodil kolem roku 1786. Jeho studia by tedy spadala přesně do Bolzanovy éry na Univerzitě. Srov. J. BURGERSTEIN, s. 6.

⁹⁰ Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT v citované monografii píše, že Rohrweck k Thunům přišel až v roce 1821. Ve zmiňovaných dětských zápiscích uvádí Rohrweck dataci od 15. 6. do 31. 7. 1819. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I. Zápisky deníkové charakteru preceptora J. Rohrwecka podle vyprávění chlapců Thunů.

bratři zabývali přírodovědnými obory (například botanikou, geografii a geologií), stejný zřetel byl kladen na filologické a historické disciplíny. Vedle dějepisu se učili latině, řečtině, francouzštině. U Thunů samozřejmě nesměla chybět angličtina. Dále se cvičili v německém jazyce, v pravopise i mluvnici, a neunikli ani matematice. Krasopis vzala do svých rukou hraběnka Terezie, stejně jako mnohé hodiny náboženství. Ty se většinou sestávaly z toho, že chlapcům přečetla nějakou část z Bible, a po té s nimi na toto téma diskutovala. Psaním se chlapci většinou zabývali ráno. František se snažil vše požadované zvládnout rychle, protože pak se mohl věnovat své nejoblíbenější činnosti – kreslení. Měl talent na jazyky a šlo mu také vše, kde mohl alespoň trochu uplatnit svůj výtvarný talent, tedy krasopis či geometrii. Což nepřímo sám potvrdil: „*Nejvíce mě baví krasopis, geografie a matematika, po té latina, pak francouzština, ale pravopis, počty a mluvnice vůbec ne,*“ a dodal, že „*bratry zase víc baví francouzština, latina, řečtina a počty.*“⁹¹ Jejich píle a znalosti byly hodnoceny systémem černých a červených puntíků.

K dispozici měli chlapci jednu z největších šlechtických knihoven v monarchii.⁹² Nacházela se v dlouhém sále na jižní straně zámku, který pro tento účel nechal zbudovat František Antonín. Více jak 21 tisíc svazků knih bylo roztríděno podle oborů a uloženo v prosklených skříních. K hlavnímu sálu knihovny přiléhaly ještě dvě menší místnosti, v nichž byla uložena pouze francouzská a anglická literatura. Kromě toho zde byla k dispozici ještě příruční knihovnička v hraběcí studovně, v níž byly knihy, jež hrabě právě četl nebo používal. V sále knihovny byly ještě umístěny vitríny se sbírkami minerálů a mincí.

Jak už bylo řečeno, bohatě rozvíjet knihovní fondy začal velký milovník knih a vědy, František Antonín.⁹³ Bibliofilsky nejzajímavější byla sbírka rukopisů, prvotisků a starých tisků. Zvláště pak těch, které Thunové získali z Pelclovy pozůstalosti. Ten ve své sbírce vlastnil i opisy ztracených rukopisů z klášterů zrušených v době Josefa II.⁹⁴ Zbytek rozsáhlé sbírky svědčil spíše o všestranném čtenářském zájmu Thunů. Jejich knihovna byla jednou z nejuplněnějších soukromých knihoven, v níž byly zastoupeny

⁹¹ „[...]Mich freut am meisten Schönschreiben, Geographie und Mathematik, hernach Lateinisch, hernach Französisch, aber Rechtschreibung und Rechnen und Sprachlehre gar nichts. [...]Die Brüder freut wieder mehr: Französisch, Lateinisch, Griechisch und Rechnen [...]“ Tamtéž.

⁹² *Ottův slovník naučný*, VII, Praha 1890, s. 126.

⁹³ Za Františka Antonína Thuna dosáhla zámecká knihovna největšího rozkvětu. Dal z Prahy převést většinu knih, které tam nashromáždil jeho otec, koupil pozůstalost knihovny F. M. Pelcla, a také v roce 1828 velkou knihovnu V. Engelshofen. Pro knihovnu nechal také zbudovat honosný sál na místě dřívější otevřené terasy. O knihovně více Hana LEDINSKÁ, *Děčtinská zámecká knihovna*, in: *Z minulosti Děčínska*, II, Ústí nad Labem 1974, s. 194–241.

⁹⁴ Tamtéž, s. 197.

téměř všechny obory, zvláště pak historie. Nechyběla samozřejmě filosofie, a tak zde František s bratry měli k dispozici například spisy Descartesovy, Baconovy, knihy Erasma Rotterdamského, Jana Husa či Jana Ámose Komenského. Thunové vlastnili mimo jiné Diderotovu encyklopedii, celou řadu cestopisů, apodemik, cestovních příruček a slovníků.⁹⁵

Podobně jako knihovna působila na utváření Františkových zájmů stejně rozmanitá sbírka obrazů. Významné malby a grafiky ukrýval také rodový palác v Praze. Svět biologie mohli chlapci v praxi poznávat v zámeckých zahradách, které díky svědomité práci Františka Jošta vynikaly neobyčejnou krásou. Dnes je známá zvláště Růžová zahrada. Na svazích pod zámek navíc stály skleníky, jež mimo jiné ukrývaly jednu z největších sbírek orchidejí v Evropě.⁹⁶ Hlavně pak zámecký park, plný okrasných dřevin, nabízel Františkovi mnoho námětů pro cvičné kresby. Obdiv k zahradám a parkům Thuna po celý život neopouštěl, zejména mu učarovaly zahrady anglické. Jejich architektonické řešení jej při pozdější návštěvě země okouzly natolik, že je začal považovat za umění.

Více jak desetileté vychovatelovo působení nepřineslo Františkovi pouze praktické znalosti. Rohrweck byl totiž mnohem víc než pouhým učitelem, mladému hraběti se stal celoživotním přítelem, o čemž svědčí dlouholetá vzájemná korespondence.⁹⁷ Preceptor patřil mezi stálíce pozdějšího Thunova uměleckého salonu, kde se ve čtyřicátých a šedesátých letech setkávali význační umělci, vědci i další přátelé umění, aby diskutovali o nejrůznějších uměleckých otázkách, problémech a událostech.⁹⁸ To ilustruje Rohrweckův zájem o umění, což jistě hrálo ve výchově Thuna svou roli. Pokud v mladém Františkovi zájem o umění přímo nerozvíjel, rozhodně jej nebrzdil.

To, že František Thun studoval podle individuálního studijního plánu doma, nebylo nikterak výjimečné – v mnoha šlechtických rodinách se tak dělo zcela běžně. I jiní mladí šlechtici studovali pod vedením preceptora a dalších učitelů. Na konci

⁹⁵ Tamtéž, s. 211-214.

⁹⁶ H. SLAVÍČKOVÁ, *Zámek*, s. 15.

⁹⁷ V pozůstalosti Františka Thuna se nachází asi 130 dopisů adresovaných „příteli“ Rohrweckovi a to z let 1823–1870. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky II / b. Přátelská korespondence.

⁹⁸ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Seznam umělců zvaných na Thunovy sobotní salony.

každého pololetí však byli zkoušeni ze všech požadovaných předmětů nejprve na obecné škole, později gymnáziu.⁹⁹ František tyto zkoušky skládal v Praze.¹⁰⁰

Ani další součásti výchovy nevybočovaly z dobového normálu šlechtického prostředí.¹⁰¹ Děti se věnovaly divadlu (v zámeckém divadelním sále), recitovaly a psaly vlastní poezii. František Thun básnil poměrně často a to i později v dospělosti - zejména pro svou ženu. V časech dětství a dospívání věnoval verše ponejvíce svým rodičům jako dárek k narozeninám, svátkům či k výročním svatby.¹⁰² Děti braly také hodiny zpěvu a nesměla chybět ani hra na hudební nástroj.¹⁰³

Vedle toho všechny děti diletovaly v kresbě, která byla také nedílnou součástí vzdělání mladého šlechtice. V období mezi lety 1780–1850 se vlastní umělecká tvorba šlechticů stala téměř samozřejmostí.¹⁰⁴ Tento diletantismus se však zdaleka netýkal jen aristokratických kruhů. Nové duševní klima ve společnosti, jakási novorenesanční touha člověka najít sám v sobě svou výjimečnost, nutilo k potřebě vynikat. To bylo živnou půdou pro nebývalý nárůst podobných umělců – diletantů. Na výtvarnou zručnost se stále více pohlíželo jako na nepostradatelnou součást lepšího vzdělání. Amatérské výtvarníky lze v této době hledat v řadách duchovních, básníků nebo komponistů.¹⁰⁵

1. 4. Výtvarné začátky

První výtvarné lekce byly pro Františka Thuna nanejvýš důležité. Umění jej zajímalo už v dětství po stránce praktické i teoretické a tento interes mu vydržel po celý život.

Na odborný dohled nad výtvarným počínáním aristokratických dětí už běžný vychovatel nestačil. Pro tyto účely bývali zpravidla povoláváni mladí malíři. Mnoho budoucích věhlasných umělců začínalo právě jako učitelé kresby dětí aristokratů, neboť to pro začínajícího umělce byla často jedna z mála možností pravidelného výdělků.

⁹⁹ Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005, s. 86-87.

¹⁰⁰ Přesný doklad o tom, kde Thunové skládali zkoušky, se zatím nepodařilo v archivních materiálech dohledat. Prvním takovým dokladem však může být informace redaktora děčínsko-podmokelského týdeníku, který v Thunově nekrologu, píše, že hrabě absolvoval pražské gymnázium. *Tetschen-Bodenbacher Anzeiger. Politisches Wochenblatt*, 26. 11. 1870, s. 572.

¹⁰¹ Srov. Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, 82–91.

¹⁰² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovy básně a veršovaná blahopřání rodičům a otcí k narozeninám.

¹⁰³ Nejnadanější hudebnicí byla nejmladší sestra Josefína, která byla výbornou klavíristkou. Na její hudební vzdělání dohlížel v době své návštěvy v Čechách i Fryderyk Chopin. Chopin dokonce v Děčíně zkomponoval opus č. 31 zvaný *Děčínský valčík*. Více Michal KOŠTÁL, *Fryderyk Chopin a děčínští Thun – Hohensteinové*, in: *Z minulosti Děčína I*, 1965, s. 135–152.

¹⁰⁴ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 27.

¹⁰⁵ N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 55–56.

Mimo tuto skutečnost měly jejich kondice v kresbě i další výhody. Byla to zejména příležitost k navazování nových kontaktů a známostí, popřípadě přímo k mecenátu. Navíc šlechtické sbírky umění ukrývaly mnohdy skutečné poklady a tak si mohli malíři rozšiřovat i vlastní znalosti, nehledě na příležitost cestování po boku šlechtické rodiny. Výuka se podobala tomu, co sami znali ze svých studií. Mezi témata šlechtické kresby patřily nejčastěji krajina, interiéry i exteriéry šlechtických sídel, květiny či portréty.¹⁰⁶ Tato dílka dnes mají většinou významnou dokumentární hodnotu.

František Antonín Thun, velký milovník umění a známý mecenáš, návštěvy umělců na svém zámku přijímal s radostí. Vedle již zavedených jmen výtvarného světa neváhal podporovat a nabídnout svou pohostinnost i začátečníkům.¹⁰⁷ Podobně věnoval pozornost nadšeným a zapáleným pokusům svého nejstaršího syna.

Největší výtvarný talent projevil právě nejstarší František, pozadu za ním nezůstávala ani sestra Juža. Bohužel z její tvorby se dochoval pouhý fragment – kresba mlýnského náhonu a Bonichtova mlýna, který se nacházel v Podmoklech.¹⁰⁸ Františkovo výtvarné vzdělání nebylo systematické, protože mu rodiče stálého učitele neobstarali. Spíše to byla iniciativa samotných umělců, kteří na zámek přijeli a při té příležitosti se ujali úlohy učitele. Prvním z nich byl častý návštěvník zámku, drážďanský malíř Carl Graff. Patrně v roce 1825 požádal František Antonín Thun ředitele Akademie Josefa Berglera, aby synův talent posoudil.¹⁰⁹ Jelikož otec měl i nadále chuť do Františkova kreslení investovat, lze předpokládat, že Bergler zhodnotil talent šestnáctiletého šlechtice pozitivně. Tomu nasvědčuje i fakt, že František bývá v hodnocení srovnatelné tvorby, tedy šlechtické kresby, zmiňován jako jedna ze tří osobností, které vynikly nad dobový průměr, vedle o generaci starších aristokratických výtvarníků, hraběte Ludvíka Arnošta Buquoye a kněžny Pavlíny ze Schwarzenbergu.¹¹⁰

Osob, jež dohlížely na výtvarný talent mladého Františka Thuna, bylo hned několik. Jak už bylo řečeno, patrně první, kdo podnítil malého chlapce ke kreslení, byl drážďanský malíř Carl Graff.¹¹¹ Tento umělec žil celý život v Drážďanech, kde také

¹⁰⁶ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 27

¹⁰⁷ O tom, jak hrabě podporoval nemajetné talentované mladíky více N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 65-66.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 61.

¹⁰⁹ Z tohoto „přezkoušení“ se dochovaly Františkovy studie ruky. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV, kresby. Viz příloha I.10.

¹¹⁰ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 26. Srov. Jana BĚLOHLÁVKOVÁ – Alena MÍŠKOVÁ, *Kresba a grafika šlechty v Čechách 19. století*. Katalog výstavy v Národním muzeu, Praha 1992, s. 6.

¹¹¹ Carl Anton Graff (1774–1832), drážďanský malíř. Syn profesora drážďanské akademie Antona Graffa. Srov. Ulrich THIEME – Felix BECKER (edd.), *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler. Von der Antike bis zur Gegenwart*, 14, Leipzig 1921, s. 482.

studoval u krajináře a mědirytcce Andrease Zinggeho. Mladý muž, ovlivněný německým preromantismem v čele se Schillerem a Goethem, se dále vzdělával při svých toulkách a cestách, například po Bavorsku, Itálii či Švýcarsku. Nejen v mládí, ale i ve zralém věku se často procházel Českosaským Švýcarskem, labským údolím a Českým středohořím. Děčín, jenž je průsečíkem těchto přírodních krás, často navštěvoval, zejména i díky dobrodiní jeho majitelů. Carl Graff byl totiž spíše než talentovaným umělcem zábavným společníkem. Svému známějšímu otci, portrétistu Antonu Graffovi, jistě ostudu nedělal, ale spíš než vlastní tvorbě se údajně věnoval výběru štětců a maloval, až když se „nesnesitelně nudil“.¹¹² Ovšem na to, aby vedl ruku Františka Thuna při jeho prvních výtvarných pokusech, to stačilo. V Děčíně pobýval v letech 1818-1826, neboť si jej panstvo jako hosta oblíbilo. Na jejich zakázku vytvořil soubor pohledů na zámek i okolí.¹¹³

Dalším, kdo k Thunům na zámek z nedalekých Drážďan zavítal, byl malíř Carl Friedrich Grünwald.¹¹⁴ Také tomuto umělci učarovala krajina Labských pískovců a na stránkách svých skicářů zachytil mnoho výjevů z děčínského panství. V roce 1822 je prvně zmiňován jako Františkův učitel kreslení.¹¹⁵ Do děčínské historie se tento mladý umělec, který byl daleko talentovanější než Graff, zapsal ovšem i jinak. V roce 1827 napsal, a celkem jednatřiceti kresbami doprovodil, jednoho z nejstarších průvodců po Českém Švýcarsku.¹¹⁶ Objednavatelem *Putování po panství děčínském* byl František Antonín Thun. Zájem o tuto příručku byl překvapivě velký.¹¹⁷

V roce 1825 nakreslil František Thun, jak už bylo řečeno, několik studií ruky pod odborným dohledem ředitele pražské Akademie Josefa Berglera.¹¹⁸ O tom, zda byl

¹¹² Citováno podle N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 61.

¹¹³ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 27.

¹¹⁴ Carl Friedrich Grünwald (1791-1849), žák Ludwiga Richtera. Srov. U. THIEME – F. BECKER (edd.), *Allgemeines Lexikon*, 15, Leipzig 1922, s. 139.

¹¹⁵ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 23.

¹¹⁶ O české části Českosaského Švýcarska. Viz Carl Friedrich GRÜNWARD, *Wanderungen auf der Herrschaft Tetschen. Ein Taschenbuch für Freunde der schöne Natur*, Praha 1827. O průvodci, kresbách i textu, jenž nezapře, že autor byl malíř, blíže N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 62-65

¹¹⁷ Seznam subskribentů čítá 14 stránek. Ukazuje také mimo jiné orientaci Thunů na kulturní prostředí Drážďan a Berlína. Příklon k Praze přišel později. Více H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 27.

¹¹⁸ Josef Bergler (1753–1829). Pocházel ze Solnohradu z umělecké rodiny – jeho otec byl dvorním sochařem pasovského biskupa. Studoval v Miláně a Římě. Zde se mu díky učiteli Antonu Maronovi dostalo vzdělání v duchu univerzalistického klasicismu. Roku 1786 se vrátil do Pasova, kde se svým umění bez problémů uživil. V roce 1784 si zajistil všeobecný umělecký ohlas, když jeho obraz *Samson ve filištínském zajetí* získal zlatou medaili v Parmě. Na Akademii přišel záhy po jejím vzniku v roce 1800. Nejnověji viz R. PRAHL (ed.), *Josef Bergler a grafika v Praze 1800-1830*, Olomouc 2007; o jeho práci a žácích TÝŽ (ed.), *Prag 1780-1830: Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern*, Praha 2000; o jeho životě také Tařána PETRASOVÁ – Helena LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění*, III/1, 1780–1890, Praha 2002, s. 81–84; Srov. V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 47.

dvaasedmdesátiletý Bergler přímo v Děčíně, dostupné materiály mlčí. Je pravděpodobnější, že Thun byl spíše v jeho pražském ateliéru, kam ostatně docházel během svých právnických studií. Těžko říct, co vedlo známého malíře a prvního ředitele Akademie k tomu, že se věnoval mladému hraběti. Možná se mu chlapcův talent nezdál marný. A jistě to byla také vděčnost a přízeň, které Bergler k rodu choval.¹¹⁹ V roce 1830 se do čela Akademie postavil František Christian Waldherr.¹²⁰ Také do jeho ateliéru František docházel.¹²¹

Ve výčtu osobností, které bděly nad rozvíjejícím se Františkovým talentem, je třeba zmínit ještě jednu. Archivní prameny bohužel dosud blíže neosvětlují, proč v roce 1826 zavítal do Děčína Antonín Mánes.¹²² Je o něm však známo, že ve 20. letech působil na panství klášterecké větve Thunů. Poznával tuto část severních Čech a maloval mnohé významné stavby na jejich panství (Kláštorec, Felixburk či Žehušice). U jejich děčínských příbuzných se Mánes zdržel od 31. května do 3. července 1826.¹²³ V poznámkách Františka Antonína je zmíněn jako učitel.¹²⁴ Z této doby se zachovala prokazatelně pouze jedna Františkova kresba pod Mánesovým vedením. Jedná se o kresbu stromu, o nějž se opírá mužská postava. Na okraji je připsáno: „*F.T. bey Manes. Tetschen den 20. Juny 1826.*“¹²⁵ Nutno dodat, že později zavítali do Děčína i další členové této známé umělecké rodiny. Amálie a Josef Mánesovi se zde dvakrát zastavili při své cestě do Drážďan.¹²⁶

Z období Thunova mládí, kdy se jeho talentem zabývalo hned několik malířských osobností, se dochovalo přes 70 nejrůznějších kreseb.¹²⁷ Samozřejmě jako

¹¹⁹ Thunové, jak děčínští, tak klášterečtí, byli vděčnými objednateli jeho děl. Josef Bergler dlouho působil u jejich příbuzného, posledního knížete biskupa pasovského, Leopolda Thuna, který ho na místo ředitele Akademie osobně doporučil a nadále finančně podporoval.

¹²⁰ František Christian Waldherr (1784–1835), ředitel pražské Akademie v letech 1830–1835, žák Berglerův. Jako ředitel byl nevýrazný, Akademie spíše stagnovala. Srov. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 18.

¹²¹ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 5.

¹²² Antonín MÁNES (1782–1843), přední český krajinář, o jeho osobě E. REITHEROVÁ, *Antonín Mánes*, Praha 1967.

¹²³ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 27.

¹²⁴ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVI a 22- Franz Anton Graf von Thun: Abschrift sämtlicher Eintragungen – Reisen, Besuche, Ausgaben, Adressen etc. – in seinen Kalender 1806 – 18.1. 1873. A3 XVI a 23 Franz Anton Graf von Thun: Verzeichnis aller Personen, die einmal oder oft den Grafen Franz Anton Thun in Tetschen besucht haben. Ausgezogen aus den, von ihm geführten Kalender vom Jahre 1806 – 18. 1. 1873.

¹²⁵ Srov. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV., kresby. Viz příloha I.11. Pro srovnání také I.12.

¹²⁶ To ostatně dosvědčují kresby Děčína v Mánesově deníku. Srov. N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 51.

¹²⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV., kresby.

většina dětí i malý František začínal drobnými malůvkami a omalovánkami. Tato dílka otevírají svět dětských her, zvířat nebo husarů na koních.¹²⁸

Postupem času začal opouštět krajinu dětské fantazie a svá témata hledal v reálném světě. Na začátku, jak bylo zvykem, cvičil ruku kopírováním tištěných předloh. Pokreslil mnoho cvičných archů papíru například pouhým listovím a květy, aby následně zkoušel nakreslit celé stromy. Nechyběly samozřejmě studie lidského těla, často podle antických předloh. Dokonce jako samouk ilustroval dětskou knihu „*Heinrich von Eichenfelds*“.¹²⁹ Vděčným zdrojem inspirace mu bylo labské údolí s dominantou děčínského zámku, v nemenším rozsahu pak také nejružnější zákoutí či partie zámeckého parku. Velmi cenné jsou kresby lidových staveb na labském nábřeží v tehdejší osadě Weiher, tunel skrz zámeckou skálu nebo lodní ruch na labské hladině. Nejenže sám kreslil venku „podle přírody“, ale často se procvičoval kopírováním pohledů na zámek od jiných autorů. Mezi Thunovými kresbami lze například najít několik pokusů o pohled na řetězovou lávku v zámeckém parku podle litografie Eugena Adamse.¹³⁰ Nataša Steinová z nich vyzdvihuje zejména obrázek se zdařilou částí prostoru pod lávkou, „*kde se zachycením účinku světla i charakteru stromoví může František Thun se ctí postavit k ostatním činným vedutistům své doby.*“ Pokoušel se i o kopie. děl Jana Willenberga.¹³¹

Vůbec nejstarší datovaná kresba mladého Františka z roku 1824 má vysokou dokumentární hodnotu. Jedná se o obrázek kamenného můstku, přes dnes již zasypané rameno řeky Ploučnice, u nějž sedí dva kreslíři. *Kleine Brücke*, jak byl nazýván, býval pokračováním známého děčínského barokního mostu (dříve Dlouhý nebo Velký most) Vyobrazená druhá část byla zbořena kvůli stavbě betonového mostu přes Ploučnici začátkem 20. století a kresba je tak jedním z mála dochovaných dokladů o jeho podobě.¹³²

Vedle krajin se rád věnoval portrétům. Portrétoval zejména lidi ze svého blízkého okolí, například matku Terezii či babičku Brühlovou. Obličje osob, jež ho obklopovaly, zachycoval i později a to včetně zaměstnanců zámku a služebnictva.¹³³

¹²⁸ Viz přílohy I.7-I.9.

¹²⁹ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 5.

¹³⁰ Viz přílohy I.13, I.14.

¹³¹ N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 57.

¹³² Srov. Tamtéž. s. 58.

¹³³ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV., kresby. Viz. příloha I.15.

Skicář s sebou František Thun bral i na cesty, které podnikal sám nebo s rodinou. Počátkem třicátých let si při výletě po žehušickém panství například načrtl náhrobky rodů Kustošů ze Zubří. Obrázek později překreslil malíř Bedřich Havránek a byl reprodukován v Květech 1. února 1872, tedy dva roky po smrti hraběte. Na autora původní předlohy u obrázku odkazoval podtitul.¹³⁴ Je možné, že kresbu mohl tento častý návštěvník Thunových soirée dostat přímo od autora a stejně tak je možné, že k ní mohl přijít během svých cest po severních Čechách, jež podnikal na přelomu 60. a 70. let 19. století.¹³⁵

Jak už bylo řečeno, během deseti let se u Thuna vystřídal pět učitelů kreslení. Jak se na něm tato skutečnost projevila? Pět různých tvůrčích osobností, stejný počet osobitých přístupů. Thunovi učitelé kreslení se v zásadě dají rozdělit na pražský a drážďanský okruh. Josef Bergler byl umělec vzdělaný v zásadách klasicismu, tlumočnick Winckelmannova pojetí klasicistního programu a především výborný figuralista s velkou škálou námětů i technik.¹³⁶ Vyhovovala mu historická témata, biblické a mytologické náměty, avšak nevyhýbal se ani soudobému světu, jehož byl zkušeným pozorovatelem. Jeho kreslířská metoda byla vypěstovaná na ideální kompozici a „živý kreslířský styl obrysových linií se stínováním, šrafování, křížky a mřížkami byl čistý a vhodný pro grafickou reprodukci.“¹³⁷ Thunovy kresby podle antických předloh (např. hlava bohyně Athény), vynikající precizním stínováním a šrafováním, mohly vzniknout pod Berglerovým dohledem v pražském ateliéru. Tomu by odpovídala často i datace. Vykreslování souměrné krásy a kopírování předloh podle klasicistních měřítek naprosto korespondovalo s tím, čemu se žáci na Akademii učili. Navíc Bergler proslul tím, že si do Prahy přivezl mnoho sádrových odlitků, podle nichž se kreslilo.¹³⁸ Nutno dodat, že tyto Thunovy kresby vypadají poněkud strojeně a jakoby bez života. Coby školní cvičení však dobře posloužila účelu svého vzniku.

O vlivu Františka Waldherra není známo nic. Nezachovala se jediná kresba, která by prokazatelně vznikla pod jeho vedením. Dá se ovšem předpokládat, že pokračoval v Berglerově stylu a Thunovi dával běžné kondice v kreslení, které

¹³⁴ Tamtéž; Srov. Květy č.5, VII.,1. 2. 1872. Viz přílohy I.17., I.18.

¹³⁵ Srov. Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, *Bedřich Havránek*, Praha 1994, s. 50. Blíže také N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 52-53.

¹³⁶ K uměnovědným a estetickým teoriím Johanna Joachima Winckelmann (1717-1768) stručně viz Jean-Luc CHALUMEAU, *Přehled teorií umění*, Praha 2003, s. 35-36.

¹³⁷ T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 83.

¹³⁸ Vojtěch VOLAVKA, *České malířství a sochařství 19. století*, Praha 1968, s.18.

odpovídaly poměrům Akademie. Také Waldherr našel v Thunech vděčné objednavatele svých děl.¹³⁹

Třetí osobou z pražského okruhu byl významný český krajinář Antonín Mánes. O nějakém přímém vlivu na styl Františka Thuna nelze v tomto případě mluvit. Mánes se zdržel v Děčíně zhruba měsíc, což je pro vztah učitele a žáka dobou příliš krátkou. Přesto jej František mohl vidět při práci, například při vzniku obrazu s výjevem děčínského zámku s parkem. Mánes, který byl jinak žákem krajinářské školy Karla Postela na Akademii, začal velmi záhy do své tvorby vpouštět prvky romantismu.¹⁴⁰ Jeho díly se Thun nechal inspirovat mnohem později, kdy začal v podobném duchu kreslit romantické zříceniny ve Skotsku. Setkání s Mánesem však pro něj bylo důležité z jiného, možná významnějšího hlediska. Jeho organizátorská činnost byla založena na sítích přátelských vztahů, konexí a známostí. Přátelství s rodinou Mánesových znamenalo ve světě výtvarného umění, v němž se Thun později pohyboval, opravdu hodně.

Bergler, Waldherr a Mánes zdokonalili Františka v klasických technikách kreslení a vtiskli jeho uměleckému diletantismu pevnou pozdně klasicistní formu. Nejvíce se to projevilo při Thunových cestách, kdy stránky jeho skicáře plnila jedna klasicistně komponovaná krajinka za druhou. Carl Graff a Carl Grünwald pocházeli z úplně jiného uměleckého prostředí – z Drážďan. Saská metropole byla spolu s dalšími německými městy už koncem 18. století ohniskem romantismu. Ne náhodou se Graff i Grünwald toulali po krajině Labských pískovců a kreslili romantická zákoutí. Domnívám se, že jestliže pražský okruh ovlivnil Thunovo kreslení formou, pak drážďanští jeho obzory rozšířili co do obsahu a námětu. Na pozdějších cestách František Thun s oblibou kreslil hladiny jezer, polorozpadlé ruiny a kostely. Jeho lavírovaná kresba průhledu tzv. *Körnerovým pavilonkem*, který stával na kamenné terase zámeckého parku, na Pastýřskou stěnu a domky na podmokelské nábřeží z konce dvacátých let 19. století, se svým pojetím blíží podobným „průhledům okny“ saských romantiků Caspara Davida Friedricha, Johanna Christiana Clausen Dahla nebo Carla Gustava Caruse, jejichž práce Thun samozřejmě znal.¹⁴¹

Diletantismus v kresbě nelze v případě Thuna považovat za šlechtickou kratochvíli. S uměním to sice myslel vážně, ale znal své limity. Později ve svém

¹³⁹ Pro Thuny namaloval oltářní obraz do farního kostela v Dolním Žlebu.

¹⁴⁰ Srov. N. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Umění devatenáctého století*, Praha 2002, s. 24.

¹⁴¹ Srov. N. STEINOVÁ, *Veduty*, s. 58-59.

životopise napsal, že i poté se „*se vší láskou stále a často byl v pokušení si umění jako životní povolání zvolit, v tom mu však zabránila patrně pouze falešná svědomitost.*“¹⁴²

¹⁴² „[...] *mit aller Liebe fort und oft versucht die Kunst zum Lebens Berufe, zu wählen und daran nur durch einer vielleicht falsche Gewißenhaftigkeit verhindert.*“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

2. Pražská studia

V roce 1826 ukončili František, Bedřich a Leo Thunové své domácí studium. Učitel a vychovatel Johann Rohrweck jim i v domácím prostředí předal vše potřebné pro další život. Jako rodinný preceptor jim pomohl vytvořit pevné základy všestranného vzdělání a u otce vymohl i státní závěrečné zkoušky, proti nimž se František Antonín Thun stavěl, stejně tak jako proti celému školskému systému monarchie. Chlapci projevíli zájem studovat dále. Rohrweck ale opět narazil na zarytou nedůvěru svého pána. O univerzitním studiu, na nějž policejní absolutismus tolik doléhal, nechtěl František Antonín Thun slyšet už vůbec. Přesto nakonec ustoupil, ale dvouletý kurz filosofie absolvovali chlapci ještě jako privatisté.¹⁴³

2. 1. Na právech

V akademickém roce 1827-1828 se František Thun spolu s bratry zapsal na právnickou fakultu v Praze. Jeho excelence dlouho nemohla Rohrweckovi odpustit, že syny tolik přiblížil státní službě. Jak podotýká Josef Alexander Helfert, od roku 1827 Rohrweck od Thuna otce „*kromě běžného pozdravu léta žádné přátelské, ale ani nepřátelské slovo neslyšel.*“¹⁴⁴ Majitel děčínského panství zjevně upnul všechny své naděje k tomu, že se synové dostanou do plodného okruhu mimostátní sféry, kde by se mohli věnovat společenskému a kulturnímu budování vlasti (*böhmische Heimat*). V tomto smyslu je chtěl raději vidět „*vykračovat si životem nezávisle*“.¹⁴⁵ Nejvíce se asi tyto naděje podařilo naplnit právě Františkovi, synovi, který ho později také nejvíce zklamal.

Pro Františka Thuna nebyla Praha novým městem. Zde skládal během svého studia srovnávací zkoušky na gymnáziu, nacházel se tu rodinný palác v Ostruhové ulici a rodina sem často jezdila. Byl to ale začátek nového období, protože z Thuna, jenž si prohluboval nejen své znalosti, ale i zájmy a záliby, se stával mladý sebevědomý muž, který se pomalu začínal začleňovat do místního kulturního dění.

Praha, hlavní město českého království, byla v první třetině 19. století svou omšelou gotickou a barokní architektonickou krásou spíše malým provinčním, ospalým městem; řečeno slovy Sabinovými „*zakletou královnou*“, uzavřenou do hradeb, za nimiž

¹⁴³ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 4.

¹⁴⁴ J. A. HELFERT, *Graf Leo*, s. 136.

¹⁴⁵ Tamtéž.

se nacházela zeleň zahrad a parků. To se samozřejmě odráželo v kulturním, hospodářském i politickém životě. Město se nijak významně nerozvíjelo ani po technické stránce. Proměna Prahy ve velkoměsto přišla až během čtyřicátých let v souvislosti s postupující industrializací

Za vlády Josefa II. převládala v monarchii snaha najít „zlatou střední cestu“ mezi otevřeností univerzit po západním vzoru a udržením si státní kontroly nad nimi. Tedy na straně jedné vlastně mezi konservatismem a novými nároky na úředníky, lékaře, duchovní či učitele, které přicházely z rychle se měnící a rozvíjející Evropy na straně druhé. Tereziánské a josefínské reformy se do vysokého školství nepromítly tak razantně jako do nižšího, ale přesto se zde projevíly významně. Majoritní postavení bohoslovců, kteří ještě v roce 1784 tvořili polovinu všech studentů, se začalo oslabovat ve prospěch právníků, lékařů a nakonec i techniků. V roce 1789 už navštěvovala bohosloveckou fakultu jen pětina všech studentů na univerzitě.¹⁴⁶ Zrušení jezuitského řádu v roce 1773 přiblížilo univerzitu transformaci ve státní instituci, která by, podobně jako ostatní, sloužila nejen panovníkovi a státu. Avšak vychovávání nových úředníků zůstalo přesto jedním z hlavních úkolů pražské university. Nové pořádky byly zavedeny již ve zmiňovaném v roce 1784, kdy se do praxe zavedl nový studijní řád a řízením fakult byl pověřen studijní konses.¹⁴⁷ Politické poměry po smrti Josefa II. se odrazily v další změně studijních předpisů a promítly se i do nového studijního řádu o dva roky později. Ten sice víceméně vycházel z předchozího, v mnohém se však vracel do dob Marie Terezie i dál. Řízením fakult byli po starším způsobu pověřeni vysocí státní úředníci, kteří bezvýhradně sloužili byrokratickému aparátu – direktori.¹⁴⁸ Fakulty tvořily doktorské sbory, sdružující všechny v Praze promující doktory žijící v Čechách, ale také ty, kteří promovali jinde, žili v zemi a fakulta je přijala za členy. Tyto sbory pak ze svého středu vybíraly děkany. Dále měly funkci kontrolní a jako zájmové organizace též společenskou. Samozřejmě zde byl i akademický senát, který volil rektora.¹⁴⁹

Studenti byli považováni za možnou vojenskou zálohu v případě války, ale budoucí služba státnímu aparátu byla pro císaře nepochybně důležitější.¹⁵⁰ Stát nepotřeboval učence, ale věrné úředníky. Pokud studium nebylo zakončeno doktorátem,

¹⁴⁶ Srov. Jan HAVRÁNEK a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy III., 1802-1918*, Praha 1997, s. 19.

¹⁴⁷ Největší novum znamenala změna vyučovacího jazyka. Latinu vystřídala němčina. Vymezen byl také nově akademický rok – od října do konce června, přičemž se přednášelo mimo čtvrtky a neděle. Dále bylo pevně zadáno pořadí přednášek a povětšinou předepsány i učebnice. Více Tamtéž, s. 20.

¹⁴⁸ Původní direktoriát skýtal možnost přísunu nových myšlenkových proudů na akademickou půdu. Nová verze byla krokem zpět a postupně se stala nástrojem byrokratického aparátu. Více Tamtéž, s. 39.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 23-24.

¹⁵⁰ V roce 1800 se poprvé zformovala Studentská legie. Tamtéž.

mělo i tak hodnotu a skýtalo možnost dobrého uplatnění. Doktorát, který následoval po složení rigorózních zkoušek a otevíral cestu ke členství ve fakultě, byl důležitý zejména pro lékaře nebo právníky.

Situace na právnické fakultě, jejímiž posluchači bratři Thunové byli, úzce korespondovala s celouniverzitním vývojem. Přes veškeré úpravy a změny mělo uspořádání fakulty stále tak trochu korporační charakter. Oblasti studijních záležitostí a vlastní samosprávy byly striktně odděleny. Veškeré studijní otázky, včetně osobních záležitostí profesorů i studentů, byly v kompetencích studijních direktorů, jež byly rozsáhlé. Během studia Františka Thuna zastával tento důležitý post na právnické fakultě Václav Ubelli.¹⁵¹

Lehrerversammlung, profesorský sbor, podléhal běžné úřední hierarchii. Mnozí profesori pokračovali ve své advokátní praxi. V čele fakulty stál děkan, většinou významný advokát, volený vždy na jeden rok. Jeho pravomoci nebyly nikterak veliké, omezovaly se spíše na správu fakultního majetku. Thun během studia zažil postupně děkany Filipa Procházku, Josefa Antonína Köhlera, Václava Lichtnera, Václava Wolframa a Tomáše Karla Härdtla.¹⁵² Vedle děkanátu zde byl ještě post fakultního seniora. Za zmínku jistě stojí, že ve druhém ročníku Thunova studia, v roce 1829, zastával bývalý děkan z roku 1826, Jan Nepomuk Kaňka, post rektora univerzity. Kaňka, potomek známé stavitelské rodiny, byl významným činovníkem pražského společenského a hudebního života.

Od přednášejících na Právnické fakultě se požadovala především pedagogická činnost, nějaký badatelský či vědecký záměr se zde příliš nevítal.¹⁵³ Počet profesorských míst byl dán potřebami výuky a studijního plánu, čemuž úměrně odpovídal také počet stolic. I v časech Metternichova absolutismu mělo studium a způsob výuky na právech charakter a strukturu, jež přineslo osvícenství.¹⁵⁴

¹⁵¹ Václav svobodný pán Ubelli ze Sieburgu, direktorem v letech 1821-1832, byl potomkem italského stavitele hradeb, jehož rodina splynula s drobnou českou velkostatkářskou šlechtou. Srov. J., HAVRÁNEK, kol., *Dějiny Univerzity*, s. 40.

¹⁵² Tamtéž, s. 334-335.

¹⁵³ Což dokazuje i ta skutečnost, že Královská společnost nauk vylučovala dle svých stanov z členství osoby zabývající se pouze pozitivním právem.

¹⁵⁴ Po roce 1791 se ustálila činnost na fakultě působících profesorů. Jednalo se o profesory v oborech přirozeného, státního, mezinárodního a trestního práva, římského práva a jeho historie, práva církevního, politických věd. V roce 1792 k těmto profesurám přibyla hodnost mimořádného profesora českého státního práva, což lze chápat jako paralelu k profesuře české řeči a literatury na fakultě filosofické. Dále zde byla mimořádná profesura provinčního práva, jež se v roce 1800 změnila v profesuru řádnou (coby profesura soudní praxe).

V době studií Františka Thuna navštěvovalo právnickou fakultu přibližně sedm stovek studentů. Jak ukazuje výzkum Jana Havránka, který se zabýval sociálním původem posluchačů v akademickém roce 1825-1826, převažovali na právnické fakultě studenti z úřednických rodin. Z velkostatku, tedy šlechtických rodin, byla zapsána pouhá čtyři procenta studentů, což bylo ze všech fakult nejvíce.¹⁵⁵ Jasně tedy vyplývá, že pokud mladí šlechtici nastoupili na univerzitu, v drtivé většině volili, tak jako Thunové, fakultu právnickou.¹⁵⁶ V ročníku společně s Thunem studoval ještě hrabě Maxmilián Lažanský, hrabě Zedwitz a baron Friedrich Silberstein.¹⁵⁷ Za studium, jak katalogy dokládají, Thunové platili. Mnozí studenti však byli od poplatku osvobozeni a jiní získali stipendium. Pokud ovšem jejich výsledky nebyly výborné, přišli o něj.¹⁵⁸ Například ve třetím ročníku Františkových studií, platilo celkem 80 posluchačů, bylo stipendium uděleno dvaceti devíti studentům a 131 jich bylo od poplatků osvobozeno.¹⁵⁹

Dekret dvorské studijní komise z roku 1810 rozvrhl „*právnícko-politické studium*“ do čtyř let.¹⁶⁰ První rok se posluchačům mělo dostat encyklopedických přednášek, propedeutického úvodu k výkladům přirozeného, trestního a mezinárodního práva. To vše doplněné přednáškami ze statistiky.¹⁶¹ Ve druhém ročníku se vyučovalo klasickým disciplínám: římskému a církevnímu právu. Soukromoprávní obory, tedy právo občanské a obchodní, přišly na řadu ve třetím roce studia. To bylo potom ukončeno kurzem politických věd a přednáškami procesního práva v posledním čtvrtém ročníku.

Po celé studium se museli studenti i profesori potýkat s důslednou etatizací vysokoškolského vzdělání a s tím související snahou státu o maximálně možné ovlivnění výuky. Učebnice platily pouze předepsané, schválené a závazné, jež logicky nedávaly průchod svobodné výuce. To nebylo zcela vynálezem předbřeznového

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 357.

¹⁵⁶ V akademickém roce 1825/1826, tedy rok před nastoupením Thunů, bylo na univerzitě 46 posluchačů původem z velkostatkářské či statkářské rodiny, z toho 27 jich studovalo práva. Tamtéž.

¹⁵⁷ Uvedeni jsou pouze ti, u nichž je u jména a stavu rodičů uvedeno *Gutsbesitzer*. Mezi posluchači byli ještě někteří nižší šlechticové z úřednických rodin. Archiv Karlovy univerzity (dále AKU), Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1830-33, kart. 200.

¹⁵⁸ Příkladem může být osud Karla Sabiny. Ten nastoupil na práva v roce 1833 a díky svému prospěchu musel školné platit, přestože měl zpočátku na stipendium nárok. Srov. K. KAZBUNDA, *Sabina. Neuzavřený případ policejního konfidenta*, Praha 2006, s. 31.

¹⁵⁹ AKU, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1830-33, kart. 200.

¹⁶⁰ J., HAVRÁNEK, kol., *Dějiny Univerzity*, s. 42.

¹⁶¹ Nejednalo se o statistiku v dnešním slova smyslu. Matematické postupy osvícenská statistika téměř nevyužívala, ale jako státověda podávala spíše geografický a politicko-hospodářský obraz světa.

policejního absolutismu, protože jisté tendence se objevovaly už během josefinismu. Nutno však dodat, že narozdíl od jiných měla pražská právnická fakulta určené učebnice na poměrně dobré úrovni.¹⁶²

Na otázku, jaký byl František Thun student, se nabízí jediná a strohá odpověď - výborný a pilný. A jistě i bezproblémový, neboť chování měl po celé studium klasifikováno vždy prvním stupněm („*vollkommen gemäss*“). Svědectvím o studentu Thunovi jsou katalogy posluchačů právnické fakulty, vedené v letech 1827 až 1829. Podávají málo utěšený obraz tehdejších poměrů na universitě a jsou i přes svou stručnost důležitým pramenem. Stejně tak jako bylo společné všem třem bratrům předchozí vzdělání, tak i na práva se zapsali společně. Zatímco František nastoupil do prvního ročníku coby osmnáctiletý, Leovi bylo teprve šestnáct let. Své studium zahájili bratři pod vedením profesorů Adolfa Martina Kopetze a Jiřího Norberta Schnabela šťastně.¹⁶³ Z přirozeného a trestního práva, stejně tak z evropské i rakouské statistiky, obávaného Schnabelova předmětu, složili úspěšně zkoušku, jež byla ohodnocena „*eminens*“ a rovněž za píli obdrželi známku prvního stupně „*sehr fleißig*“.¹⁶⁴

Druhý rok studia vyplnily přednášky římského a církevního práva v podání profesora Josefa Helferta.¹⁶⁵ Ročníkové zkoušky složili Thunové opět se shodným hodnocením „*Vorzugs classe*“.¹⁶⁶

Ve třetím ročníku vedl studenty profesor Michael Schuster. Vedle něj přednášel ještě původně olomoucký komercialista František Fischer. Thunové u nich museli složit zkoušky ze tří předmětů: „*aus dem österreichische bürgerliche Privatrechte, aus dem Lehenrechte, aus dem Handels- und Wechselrechte*“.¹⁶⁷ Obchodní, občanské i lenní právo opět absolvovali na výbornou s vyznamenáním, stejně tak píle byla ohodnocena nejlepším stupněm. Občanské právo dělalo některým Thunovým spolužákům problémy,

¹⁶² Což bylo jedním z důvodů, vedle často právníkům podsouvané loajality, proč se na této fakultě nevytvořil odpor, který jinde vyvolalo působení Bernarda Bolzana. Více Tamtéž, s. 43.

¹⁶³ Adolf Martin Kopetz (1764-1832), profesor přirozeného práva, vyučoval také právu státnímu, mezinárodnímu a trestnímu.

Jiří Norbert Schnabel (1791-1856), rodák z Bezdruzic, od roku 1815 profesor rakouské statistiky, po Kopetzově smrti v roce 1832 také přirozeného, státního a mezinárodního práva. Schnabel byl často v konfliktu s úřady. Po roce 1848 dokonce zaváděl české přednášky. Pro fakultu je významný také jako jeden z jejích prvních historiografů. Srov. J., HAVRÁNEK, kol., *Dějiny Univerzity*, s. 48.

¹⁶⁴ AKU, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1827-29, kart. 198. Schnabelova rakouská statistika byla obávanou disciplínou, o čemž se například o pět let později přěsvědčil Karel Sabina. Srov. K., KAZBUNDA, *Sabina*, s. 29.

¹⁶⁵ Josef Helfert (1791-1849), otec Josefa Alexandra Helferta, historika a právníka, jednoho z prvních životopisců Lea Thuna.

¹⁶⁶ AKU, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1827-29, kart. 199.

¹⁶⁷ AKU, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1830-33, kart. 200.

protože ze 180 studentů jich 22 neprošlo, zatímco „primu“ absolvovalo s vyznamenáním studentů osmdesát. S lenním právem nebyl počet neúspěšných tak velký, zkoušku nesložili pouze tři studenti.

S Františkem Fischerem se Thunové setkali i v závěrečném ročníku, kdy měli ještě příležitost navštěvovat přednášky vyhlášeného odborníka na rakouské živnostenské zákonodárství Václava Gustava Kopetze.¹⁶⁸ Oběma těmto profesorům se podařilo, že vedle stanovených učebnic směli přednášet podle vlastních příprav a měli tak prostor pro svou vlastní iniciativu a aktivitu. Zkoušky z politických věd a procesního práva složil opět na výbornou pouze František s Leem. Bedřich klasifikován nebyl, neboť, jak je uvedeno v univerzitním katalogu, byl nemocný.¹⁶⁹

František Thun ani jeho bratři nakonec doktorát práv nezískali. Sice řádně ukončili studium, ovšem čtyři rigorózní zkoušky a veřejnou disputaci doktoranda neabsolvovali. Ostatně nebylo proč. Z jejich postavení jim jistá budoucnost, včetně hmotného zajištění, plynula. Navíc právnický doktorát, přímá vstupenka do vysoké státní služby, by byl pro jejich otce Františka Antonína Thuna asi příliš. Získat tento titul nebylo nic snadného a zdaleka ne všichni o něj stáli, protože jako odborníci se dokázali uplatnit i bez něj. Od roku 1800 do roku, kdy Thun nastoupil na práva, tedy v roce 1827, bylo promováno 74 doktorů.¹⁷⁰ V době ukončení studií bylo Františkovi 21 let.

Ani dnes není pojem „studentský život“ spojen pouze se samotným studiem. Praha konce 20. let 19. století však příliš individuálních projevů studentům neumožňovala. Stejně jako opanovaly malicherné předpisy a zákazy výuku, zasahovaly i do postavení, povinností a osobního života studentstva. Proto vedle vědomostního ohodnocení nechyběly známky z píle a chování. Mravní kázeň se vztahovala i na osobní soukromý život studentů (nepřipouštěla se například hra karet v hostincích). Politické nebo jinak veřejné působení nepřicházelo v úvahu vůbec. Policie i vedení fakult se velmi obávaly nárůstu českého studentstva buršáckým hnutím, kterému se tolik vedlo na německých univerzitách.¹⁷¹ Nejen z tohoto důvodu se velmi přísně dohlíželo na

¹⁶⁸ Václav Gustav Kopetz (1781-1857), po nobilitaci rytíř, mladší bratr Adolfa Martina a nepochybně významnější, autora obsáhlého díla o rakouském živnostenském zákonodárství. Více J., HAVRÁNEK, kol., *Dějiny Univerzity*, s. 48.

¹⁶⁹ AKU, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1830-33, kart. 201. Katalog už nadále bohužel neuvádí, zda předměty dokončil později či ne.

¹⁷⁰ J., HAVRÁNEK, kol., *Dějiny Univerzity*, s. 46.

¹⁷¹ Potrestán za kontakty s tímto hnutím byl například posluchač práv Adolf Maria Pinkas. Tamtéž.

zahraniční studenty, ačkoli v této době jich na celé univerzitě bylo jako šafránu. František Thun v ročníku během svých studií neměl jediného.

Studenti vždy představovali jakýsi barometr veřejného mínění i nálad a velmi citlivě reagovali na kulturní, společenské nebo politické události jak v monarchii, tak za jejími hranicemi. Zatímco se generace Františkova otce musela vyrovnávat se skutečně bouřlivou dobou, s revolucí ve Francii a jejími ohlasy, zejména s Napoleonem a válkami (studenti například vytvářeli studentskou legii), jeho generace, vyrůstající v konzervativní době císaře Františka II. a absolutismu na metternichovský způsob, neměla příliš prostoru k seberealizaci. I přesto měly mnohé evropské události na pražské vysokoškoláky velký vliv. Ještě před tím, než Thunové začali na právech studovat, zasáhla intelektuální prostředí vlna filhelénismu. Než v roce 1827 dosáhlo Řecko samostatnosti, muselo vést dlouhé boje s Turky. S jejich národněosvobozeneckým hnutím sympatizovala celá intelektuální, romantismem ovlivněná Evropa, jejímž nejznámějším projevem byla kupříkladu cesta lorda Byrona do Řecka. Podobné sympatie a obecný zájem o osud národa, který bojuje za svou svobodu, se opět objevily během povstání Poláků proti ruské nadvládě. Převraty ve Francii a Belgii zůstaly vedle toho v pozadí. Atmosféra Prahy na přelomu dvacátých a třicátých let byla podle některých svědectví polonofilstvím přímo nasycena.¹⁷² Porážka povstání pak v Čechách sympatie s polským národem ještě posílila

Nabízí se otázka, jak tyto události vnímal dvacetiletý student František Thun. Přestože přímé vypovídající prameny nejsou k dispozici, dá se podle různých indicií s jistotou konstatovat, že s polským hnutím vnímavý Thun sympatizoval.¹⁷³ Thunové se už během studií setkávali s mnohými zástupci českého vlasteneckého hnutí, nejvíce s Václavem Hankou. Ten měl na bratry, především pak na Lea, velký vliv a pro polskou otázku je získal.¹⁷⁴ Během svého pobytu v Drážďanech a Paříži se bratři dostali do styku také s polskými emigrantskými kruhy.¹⁷⁵ Později se Thunové seznámili s polským

¹⁷² Toho si všiml i český guberniální prezident, nejvyšší purkrabí Karel hrabě Chotek. Do Vídně sděloval své dojmy z české inteligence. Polákům podle něj bylo přáno vítězství jednak z odporu proti ruskému samoděržaví a taky pro nezadržitelný postup ústavní myšlenky suverenity národa a lidu. Více K. KAZBUNDA, *Sabina*, s. 25.

¹⁷³ Láska k Anglii, jejímu svobodnému liberálnímu ovzduší, jež bylo blízka celé rodině Thunů, byla už několikrát zmíněna. František později ve svém deníku z velké evropské cesty několikrát zmiňuje životní osudy lorda Byrona. Jeho snahu pomoci Řekům vnímal pohledem mladého člověka ovlivněného romantismem pozitivně. Stejně sympatizoval s irským či skotským národem. Proto nepřekvapí jeho zájem o aktuální dění v Polsku.

¹⁷⁴ Srov. M. KOŠTÁL, *Fryderyk Chopin*, s. 136.

¹⁷⁵ V roce 1832 napsal Václav Hanka doporučující dopis Adamu Mickiewiczovi, který toho času bydlel v Drážďanech, pro Lva Thuna. Srov. Tamtéž.

komponistou Fryderykem Chopinem, jenž se ve třicátých letech stal miláčkem celé rodiny a vítaným hostem na děčínském zámku. Prahu však navštívil skladatel už v době Františkových studií, mezi lety 1829 a 1830.¹⁷⁶

Františku Thunovi nedělali během studentských let společnost pouze jeho bratři. Praha totiž skýtala jiné možnosti než domácí Děčín. Každý z bratrů si šel svou cestou, ač se v zásadě pohybovali ve stejných kruzích a poznávali společně osobnosti pražského kulturního dění. Nebyla jim cizí společnost sympatizující s Bernardem Bolzanem. Přítelem jim nadále zůstal Johann Rohrweck, stejně jako se dále vídali s páterem Schneiderem, kteří se v Praze pohybovali. Když později Thun svému anglickému příteli Robertu Noelovi doporučoval, aby navštívil Prahu, slíbil mu adresy svých přátel, „bývalého vychovatele Rohrwecka a výborného, osvíceného a tolerantního, duchovního p. Schneidera, jenž se rozešel s rakouskými poměry.“¹⁷⁷

Na právech František Thun poznal svého pozdějšího nejlepšího přítele Karla Helmingera. Stejně starý Helminger byl o tři ročníky výš a narozdíl od Thuna získal doktorát. Vzhledem k tomu, že jeho otec Karel Helminger starší, jak ho uvádí katalog posluchačů, byl také doktorem práv, jistě se od mladého chlapce taková kariéra očekávala.¹⁷⁸ Nutno předeslat, že Helminger syn se jako advokát velmi dobře prosadil. Thun ho považoval nejen za svého nejlepšího přítele, ale i za schopného odborníka v právních záležitostech a jeho jméno lze nalézt téměř u všech pozdějších Thunových aktivit. Byl také jedním ze svědků na jeho svatbě s Magdalénou Königovou.¹⁷⁹

2. 2. Umělecký život Prahy konce první třetiny 19. století

František Thun se koncem třicátých let naplno zapojil do kulturního, veřejného a později politického dění. Také u něj hned od začátku převažoval, vedle filantropických aktivit, zájem o záležitosti týkající se výtvarného života. Už na studiích mohl, také díky

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ „[...] auch die Adresse unseres Erziehers Rohrweck, und eines ausgezeichnet aufgeklärte tolerant und mit den Österreich. Verhältnisse zertrennt Geistlichen P. Schneider zu geben [...]“. Dopis Thuna Noelovi z 23. 3. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

¹⁷⁸ AKU, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1827-29, kart.198.

¹⁷⁹ Opis oddacího listu pořídil Thunův syn Zdenko v roce 1873. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Franz de Paula Graf Thun Hohenstein geb. 1809 (+1870) und seine Gattin Magdalene König (+ 1899).

svým kondicím v kresbě, proniknout do světa uměleckých institucí a mezi umělce vůbec. Nabízí se proto prostor na stručné seznámení s tímto světem.¹⁸⁰

Také Thunův otec, František Antonín, byl, jako většina tehdejších šlechticů, členem mnoha spolků. Bylo již řečeno, že převažovaly ty hospodářské, ovšem jako obdivovatel umění a štědrý mecenáš, spojil své jméno i se spolkem uměleckým - Společností vlasteneckých přátel umění.

Tato společnost byla typickým produktem své doby, tedy doby osvícenských představ o výchovné a zušlechťující moci umění, stejně tak jako časů probouzejícího se zemského patriotismu. Potřeba existence spolku, který by podporoval umělecký život v Čechách, byla na konci 18. století pociťována v intelektuálních kruzích čím dál víc naléhavěji.¹⁸¹ Rušení klášterů a jiných církevních institucí způsobilo poměrně velký odliv uměleckých památek do zahraničí. Významně poklesl počet mecenášů a situace nebyla pro umělce nijak příznivá.¹⁸² Apel, jenž by přinesl změnu a odvrátil úpadek českého umění, nebyl mířen na církev, jako tomu bývalo dříve, ale na aristokracii. Tu totiž soudobí vzdělanci považovali za jedinou možnou skupinu, jež je schopna, ba dokonce povinna podporovat umění a probouzet kulturní život v Čechách.¹⁸³

Vztah šlechty k vídeňskému dvoru byl, jak bylo možné vidět u Františka Antonína Thuna, poměrně problematický. Mnohé reformy u ní probudily mírné opoziční rozpoložení, ale i pocit náležitosti ke své zemi, tedy k té části monarchie, kde měla svá panství a pozemky. Podporu umění začala šlechta chápat jako projev vlastenectví. Na přelomu 18. a 19. století se aristokracie, vedle své už tradiční role mecenášky, stala také sběratelkou umění a zakladatelkou uměleckých institucí, nad nimiž přebírala patronát a protektorství. Vedle výtvarně zaměřených, Společnosti vlasteneckých přátel umění a její Obrazárny, zde byl i Spolek pro povzbuzení hudebního umění v Čechách. Obě společnosti myslely i na uměleckou kontinuitu a tak

¹⁸⁰ Pro zevrubnou představu o pražském výtvarném světě od osvícenství až do roku 1830 viz R. PRAHL (ed.), *Prag 1780-1830*.

¹⁸¹ Důležitým popudem byly tereziánské či josefínské reformy a umělecká situace v Čechách bezprostředně po nich. Umění podléhalo klasicistním měřítkům, ale nahlíženo bylo zejména z pragmatického hlediska. České umělecké sbírky chudly, mizelo zejména barokní umění. Ztenčila se například i galerie na Pražském hradě, která pod vlivem centralismu nebyla už považována za historický znak české státnosti. Veřejnost vzrušila zejména tzv. Josefínská dražba v roce 1782. Více V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 25.

¹⁸² O problémech blíže R. PRAHL, *Soukromá „Společnost vlasteneckých přátel umění“ a veřejnost*, in: Kristína KAISEROVÁ – Ivan MARTINOVSKÝ (edd.), *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1998. s.77-93.

¹⁸³ Více V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 25.

financovaly Akademii, respektive Konzervatoř.¹⁸⁴ Nové instituce, nahrazující počátkem 19. století dříve zrušené cechovní zřízení, stály v popředí uměleckého života českých zemí až do 20. let.¹⁸⁵

Společnost vlasteneckých přátel umění, německy původně *Privat Gesellschaft patriotischer Kunst Freunde*, byla založena 5. února 1796 patrně ve Šternberském paláci.¹⁸⁶ Za jejím, na Evropu poměrně časným vznikem, stáli zástupci patrioticky smýšlející šlechty a měšťanských intelektuálních elit.¹⁸⁷ Za cíl si Společnost předsevzala obrodu českého umění, za tím účelem vytvoření galerie a zabránění dalšímu vyvážení uměleckých děl do zahraničí. Záhy po svém ustanovení otevřela Obrazárnu, která původně sídlila v Černínském paláci. V prvním roce její existence tam šlechtici ze svých sbírek zapůjčili více jak 500 obrazů.¹⁸⁸ Pro mnohé šlechtice to byla vlastenecká povinnost. Svůj vlastní fond začala Obrazárna vytvářet až po první zásadní změně stanov roku 1835.¹⁸⁹ SVPU také zřídila zvláštní fond pro nakupování děl současného umění, tzv. Galerii žijících umělců.¹⁹⁰ Dalším krokem pak mělo být založení umělecké školy v roce 1799, která by vychovávala nové umělce a zajistila tak kontinuitu nového domácího umění. Hned rok na to byla zahájena výuka pod vedením ředitele Josefa Berglera.

Jméno Thun bylo se Společností vlasteneckých přátel umění vždy úzce spojeno. Jedním ze zakládajících členů byl Josef hrabě Thun z klášterecké větve, jenž také zapůjčil do Obrazárny několik svých obrazů a jeho syn Josef Matyáš byl ve třicátých letech ve výboru společnosti. V kontaktu s SVPU byla i babička Františka Thuna, Marie Anna Thunová, otec František Antonín se stal přispívajícím členem v roce 1811.

Také v dějinách Akademie hraje jméno Thun opět významnou roli. Když se v roce 1799 připravovalo její založení a hledal se vhodný ředitel, obrátilo se tehdy vedení SVPU na pasovského biskupa Leopolda Leonarda Thuna, zda by pro tento účel neuvolnil zhruba na šest let svého komorního malíře Josefa Berglera. Thun nejenže

¹⁸⁴ Srov. Z. BEZECNÝ, *Šlechta a umění v druhé polovině 19. století*, in: K. KAISEROVÁ – I. MARTINOVSKÝ, *Umění*, s. 105.

¹⁸⁵ R. PRAHL, *Umělec, jeho ateliér a umění. Téma české malby 19. století*, Autoreferát disertace k získání vědecké hodnosti kandidáta věd o umění, Praha 1986, s. 12.

¹⁸⁶ Více V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 25.

¹⁸⁷ U počátku stáli zejména František Josef Sternberk-Mandersheid, František Antonín Kolowrat-Novohradský, Bedřich Jan Nostitz, František Josef z Vrtby, Karel Clam-Martinitz, František Josef Čejka z Olbramovic a vzdělaný abbé Tobiáš Gruber, Jan Jakub Quirin Jahn nebo Ignác Veselý. K počátkům SVPU Tamtéž, s. 26-27. Srov. Lubomír SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům.*“ *Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650-1939*, Brno 2007.

¹⁸⁸ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 21.

¹⁸⁹ K podrobnému vývoji Obrazárny V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*.

¹⁹⁰ Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 16.

vyhověl, ale navíc malíři dalších šest let vyplácel plat z pasovského biskupství, neboť společnost byla závislá na skromných příspěvcích. Bergler v čele Akademie setrval až do své smrti - celých dvacet devět let. Jak už bylo předesláno, František Thun soukromě docházel do jeho ateliéru na hodiny kreslení. Během svých dalších studií, po roce 1829, ho učil Berglerův celkem nevýrazný nástupce Christian Waldherr.¹⁹¹ Jisté je, že Thun poznal v ateliérech svých učitelů běžnou akademickou praxi, kterou nastolil ředitel Bergler. Ten základ všeho spatřoval v kresbě. Studenty proto nutil neúnavně obkreslovat většinou antické předlohy, cvičit ruku v kresbě podle sádrových odlitků, které si Bergler povětšinou přivezl z Itálie.¹⁹² Ve vyšších ročnících mohli kreslit akty, což byla u Berglera jediná příležitost, jak se naučit vnímat živý tvar a pracovat „*nach der Natur*“. Muži, kteří pózovali, měli připomínat slavné antické sochy.¹⁹³ Berglerovi studenti se tady naučili dobře kreslit, avšak už poněkud obtížněji rozvíjeli svou fantazii a jen těžko nacházeli osobitý umělecký projev.¹⁹⁴ To potvrzují i slova malíře Josefa Hellicha, studujícího na Akademii zhruba v době Thunových právnických studií, který ve svém životopise uvedl: „*Bergler byl umělcem vzdělaným v obvyklém širokém způsobu minulého století, na mladého umělce, od přírody nadaného, však měl jen malý vliv.*“¹⁹⁵

Jestliže měl žák Akademie rozvíjet svůj talent a tříbit cit pro krásu, zejména na antických příkladech, bylo logické, když své studium korunoval cestou do Říma. K tomu Společnost vyčlenila speciální stipendium, které bylo prvně uděleno v roce 1827 Josefu Führichovi, o dva roky později Václavu Mánesovi a v roce 1835 Josefu Vojtěchu Hellichovi. František Tkadlík, jenž do Itálie odjel v roce 1825, obdržel jako jediný stipendium státní. Podobný účel měla od roku 1833 také nadace, kterou založil mecenáš Alois Klar, díky níž vycestovali například Emanuel Max, Vilém Kandler, Václav Levý nebo Karel Svoboda.¹⁹⁶

Jelikož žáci, studující na Akademii, potřebovali svá díla někde vystavovat a získat tak zakázky či mecenáše, pořádala Akademie od roku 1821 veřejně přístupné výroční výstavy. Zároveň byly vypisovány výroční ceny, jež je měly ještě více motivovat. Obrovským přínosem pro pražské umělecké kruhy byla na výročních

¹⁹¹ Srov. J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 5.

¹⁹² Thunovy kresby poplatné studiu na Akademii viz příloha II.4. II.5.; Pro ilustraci jsou přidány i Berglerovy kresby. První podle modelu, druhá ukazuje každodennost z ateliéru. II.6., II.7.

¹⁹³ T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 95.

¹⁹⁴ Helena SOBKOVÁ, *Malíř slavného portrétu Josef Hellich*, Praha 2003, s. 16.

¹⁹⁵ Citováno podle Tamtéž.

¹⁹⁶ Viz Josef KROUTVOR a kol., *Cesta na jih: inspirace českého umění 19. a 20. století*, Praha 1999, s. 154-157.

výstavách účast umělců ze zahraničí, jako tomu bylo například v roce 1824, kdy na výstavě představili své obrazy drážďanští malíři Clausen Dahl a Friedrich.¹⁹⁷ Tím jakoby podpořili v pražském klasicistně uměleckém světě ty umělce, kteří už do své tvorby, přes určený směr na Akademii, vpustili prvky nového uměleckého směru – romantismu předznamenávajícího změnu vztahu člověka ke světu, jeho příklon k přírodě. „Klasicistní téma pastýřské idyly v arkadické krajině s antickými nebo renesančními architekturami v romantickém krajinářství střídala postava osamělého poutníka v často dramaticky pojaté přírodě s dominantou gotické architektury.“¹⁹⁸ Z takto „odbojných“ umělců vynikal zejména Josef Führich nebo Franz Nadorp.¹⁹⁹ Romantické prvky se ale projevily také v dílech krajináře Antonína Mánesa, který v letech 1827 až 1828 vytvořil obraz *Krajina se zříceninou*, kde je věrně zobrazeno torzo opatského kostela ve skotském Kelsu.²⁰⁰ Mánes našel k tomuto výjevu inspiraci ve verších preromantického básníka Thomase Graye.²⁰¹ Nutno znovu podotknout, že František Thun díky svým výtvarnickým začátkům na děčínském zámku dobře znal jak práci Antonína Mánesa, tak drážďanských umělců. Výstava z roku 1824 byla pro český výtvarný svět i jeho patrony vskutku přelomovou, zejména tím, že vyvolala dosud nevídanou polemiku a stala se „prvním projevem tápání pražských patronů a organizátorů umění ohledně smyslu akademických výstav.“²⁰²

František Thun zažil během svých pražských studií odchod dvou, pro umělecký život města důležitých a významných osobností. V roce 1829 zemřel první ředitel Akademie Josef Bergler a rok později ztratila SVPU svého druhého prezidenta Františka Sternberga. Ztráty to byly skutečně citelné, neboť jak se později ukázalo, obě instituce se postupem času dostaly do krize vyvolané především nespokojeností pražských umělců. Do čela SVPU se postavil její dlouholetý činovník, hrabě Kristián Kryštof Clam-Gallas spolu s jednatelem rytířem Janem z Rittersbergu. Přestože byl jejich zájem o umění a snaha podporovat české umělce nezpochybnitelná, SVPU se jistému konfliktu s pražskými umělci nevyhnula. Základním problémem bylo jejich špatné profesionální uplatnění. Už ve dvacátých letech 19. století byl počet akademických malířů a zároveň poptávka po uměleckých dílech ve značné

¹⁹⁷ Původem norský malíř Johann Ch. Clausen Dahl v Praze představil svou *Horskou krajinu*. Friedrich vystavoval romantický obraz *Severní moře v měsíční záři*. Srov. V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 59, 61. Srov. příloha II.8., II.9.

¹⁹⁸ N. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Umění*, s. 24.

¹⁹⁹ Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 17.

²⁰⁰ Viz příloha III.10.

²⁰¹ N. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Umění*, s. 24.

²⁰² Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 17.

nerovnováze.²⁰³ To, že odcházely významné osobnosti zakladatelské generace sebou také přinášelo ztenčení fondu Obrazárny, neboť mnoho dědiců chtělo zapůjčené rodinné sbírky zpět.²⁰⁴

Nespokojenost vyvolalo mimo jiné nové vedení kreslířské školy. Josefa Berglera v roce 1830 ve vedoucí pozici na Akademii vystřídal František Waldherr. Tento žatecký rodák, který provázal na cestách svou matku, divadelní herečku, se seznámil s Berglerem v Pasově.²⁰⁵ Když pak Bergler odešel do Prahy, tak malíře povolal, aby jej následoval a stal se jeho prvním a nejoddanějším žákem. Waldherr měl být zárukou pokračujícího, více jak třicetiletého, Berglerova způsobu vyučování. Bohužel tím jeho veškeré předpoklady pro tuto funkci končily. Jako uměleckou autoritu ho nebrali jak studenti, tak samotná SVPU. Navíc doba i nároky se změnily. Waldherr zkrátka nedosahoval uměleckých ani pedagogických kvalit svého předchůdce. Pět let v čele Akademie mu zcela stačilo, aby se do jejích dějin zapsal jako naprosto neschopný ředitel.²⁰⁶ Za jeho působení byla navíc zrušena krajinářská škola, což odborná i laická veřejnost nesla nelibě.²⁰⁷

To bylo zřejmě poslední kapkou do pomyslného poháru nespokojenosti umělců s SVPU, jenž tak na počátku třicátých let přetekl. Společnost se totiž během své více jak třicetileté existence poněkud vzdálila svým prvotním osvícenským ideálům. Její protektorství se stalo otázkou prestiže, neboť si vyhrazovala právo rozhodovat o uměleckých záležitostech a držela monopol nad výstavami. Ten si chtěla udržet zřízením Krasoumné jednoty a slosováním obrazů, s jehož přípravami se začalo už v roce 1832. To ovšem nepomohlo a v roce 1835 přišli umělci s vlastní iniciativou, když peticí k nejvyššímu purkrabímu žádali zřízení permanentní umělecké výstavy se svobodnou možností vystavovat a nakonec i vlastního spolku umělců. Do čela této iniciativy se postavili malíři Antonín Machek a August Piepenhagen.²⁰⁸ Krasoumná jednota byla založena v roce 1835 a první výstavu uspořádala o rok později v Klementinu. Krize rozhodně zažehnána nebyla. Tyto všechny problémy však

²⁰³ Tamtéž, s. 16.

²⁰⁴ Katastrofou pro Obrazárnu bylo navrácení sternberských obrazů. Více V. VLNAS (ed.) *Obrazárna*, s. 31.

²⁰⁵ Srov. SOBKOVÁ, *Malíř*, s. 196.

²⁰⁶ Srov. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s.18-19. K tématu také T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 88.

²⁰⁷ Například nejvyšší purkrabí Karel Chotek zaslal v dubnu roku 1835 SVPU nótu, v níž mimo jiné kritizoval tu skutečnost, že na Akademii nebyla krajinářská škola dosud obnovena. Srov. E. REITHAROVÁ, *Antonín Mánes*, s. 74.

²⁰⁸ Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 21.

připravily půdu pro příchod Františka Thuna a jeho reformní změny, které vyzdvihly Krasoumnou jednotu i umělecký život předbřeznové Prahy.

3. Evropské zkušenosti

Synové Františka Antonína Thuna byli v Praze čtyři roky. Přestože pobývali v hlavním městě země, jejich otec pochyboval o tom, že si tu dospívající děti nějak významně rozšíří své obzory. Jelikož onemocněla dcera Anna a ani manželka Terezie nebyla zcela v pořádku, rozhodl, že se obě ženy vloží do péče kvalifikovaných královských lékařů v Drážďanech.²⁰⁹ Právě v té době chlapci ukončili svá právnícká studia, a protože nebyli ještě vázáni jinými povinnostmi, odebrala se rodina v roce 1832 do Drážďan k příbuzným. Bratři Thunové zde setrvali až do léta 1833. Po krátké zastávce doma, se celá rodina s Děčínem opět rozloučila, aby se vydala na velkou cestu po Evropě, kterou František ozdobil několikaměsíčním pobytem na Apeninském poloostrově.

3. 1. Rok v Drážďanech

Po ospalé atmosféře předbřeznové Prahy musely Drážďany na mladého Thuna neobyčejně zapůsobit. Jistě i proto, že se Saské kurfiřtství stalo centrem kultury už v době osvícenství a právě počátkem třicátých let město zažívalo kulturní i hospodářský rozvoj. Tento rozkvět se však neobjevil bez příčiny, ale byl naopak draze vykoupen. Na počátku 19. století si Napoleon ze Saska udělal opěrný bod ve středovýchodním Německu a v rámci své reorganizace Evropy umožnil roku 1806 vzniku, jako vnějšího projevu nové saské pozice, Saského království. O sedm let později se i přes všechny politické manévry krále Fridricha Augusta I. stalo Sasko hlavním bojištěm Evropy. Po Vídeňském kongresu si země sice uhájila svoji suverenitu a nebyla připojena k Prusku, z celé napoleonské epizody však vyšla velice oslabená. A hegemoniálním snahám svého souseda, Pruska, musela nadále čelit. Situace byla o to nepříjemnější, že se Sasko dostalo mezi Rakousko a Prusko. Napoleonské války se také podepsaly na kulturní, hospodářské a sociální stránce státu. Byly zapotřebí reformy. Vše se uvedlo do pohybu až po revoluci v roce 1830 a později byla 4. září 1831 dokonce přijata ústava, která kodifikovala i některá občanská práva a svobody. Ustálila se nová podoba z části voleného zemského sněmu, se kterým se král dělil o moc v zemi.²¹⁰

²⁰⁹ Srov. J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 5.

²¹⁰ Platila zde nepřímá volba a pro přiznání volebního práva byl určující majetkový konsensus. Výkonná moc byla nadále v rukou krále a odpovědných úřadů. Více Miloš ŘEZNÍK, *Sasko*, Praha 2005, s. 106–122. O tom, jak Drážďany vypadaly přibližně v době Thunovy návštěvy více Heinz KNOBLOCH (ed.),

Ani kulturní rozvoj na sebe v Sasku nenechal dlouho čekat. Už za osvícenství měly Drážďany ve světě umění a vědy dobré jméno. Postupně se však staly jedním z center německého preromantismu a romantismu. Ve vzdělaneckých kruzích zde úrodnou půdu našly myšlenky Goethovy, Schillerovy, Herderovy či Schellingovy. Po skončení třicetileté války se Drážďany rozvíjely i po architektonické stránce a získaly svůj známý barokní ráz.²¹¹ Ve městě vzkvétala sběratelská činnost podporovaná samotným kurfiřtským, později královským dvorem.

Není potřeba zdůrazňovat, že pro Thuna byl tento pobyt jedním z obrovských inspiračních zdrojů pro další životní směřování. K drážďanské inspiraci se nepřestával po celý svůj kulturně organizátorský život vracet. Pokud v Praze poznal rozpačité začátky Obrazárny, Drážďany mu v tomto ohledu nabídly zcela jiné poměry. Kurfiřtské sbírky byly veřejnosti zpřístupněny už od roku 1746. Tato kolekce obrazů patřila mezi první mimoitalské galerie tohoto druhu.²¹² Za zpřístupněním i rozvojem sbírek stál osobně kurfiřt Fridrich August II. Silný.²¹³

V roce 1765 vznikla v Drážďanech umělecká akademie (později Královská), která odchovala mnoho slavných umělců.²¹⁴ Saská metropole se také stala působištěm nejvýznamnějšího malíře německého romantismu, umělce, jenž „*odkryl v krajině tragično*“, Caspara Davida Friedricha.²¹⁵ Nezřídka svými obrazy rozvířil diskuze ve společnosti.²¹⁶ Není známo, zda se František Thun s Friedrichem znal osobně, dá se to ovšem předpokládat, neboť malíř měl na děčínskou rodinu vazby a získal od nich i zakázky.²¹⁷ Dále v Drážďanech pracoval kreslíř Ludwig Richter nebo architekt a profesor umělecké akademie Gottfried Semper, stavitel drážďanské opery.²¹⁸ K oporám německého romantismu zde patřil také básník, teoretik a malíř Otto Runge nebo Johann

Dresden um die Mitte des 19. Jahrhunderts: Dargestellt in 48 farbigen Radierungen von Johann Carl August Richter, Leipzig 1973.

²¹¹ Více obecných informací o barokních Drážďanech viz José PIJOAN a kol., *Dějiny umění*, 8, Praha 2000, s. 11.

²¹² M. Řezník, *Sasko*, s. 109.

²¹³ Fridrich August II. Silný (1733–1763), zároveň také polský král August III. Po jeho smrti zavládl v zemi mírný úpadek jak v oblasti hospodářské, tak v oblasti kultury. Galerii zásadně rozšířil o díla z celé Evropy. Získal mimo jiné proslulou Raffaelovu Sixtinskou madonu.

²¹⁴ K romantickému malířství v Drážďanech více Hans Joachim NEIDHARDT, *Die Malerei der Romantik in Dresden*, Leipzig 1976.

²¹⁵ J. PIJOAN a kol, *Dějiny*, s. 196.

²¹⁶ K Friedrichovi, jeho tvorbě a zejména vlivu více H. J. NEIDHARDT, *Die Malerei*, s. 79-111.

²¹⁷ Jak už bylo řečeno, Františkova matka Terezie Thunová si v roce 1808 u Friedricha objednala pro svou osobní zámeckou kapli proslulý *Kříž v horách*, známý také jako *Děčínský oltář* (dnes v Drážďanech). Více o jeho osobě například E. REITHAROVÁ, Caspar, s. 385 – 406.

²¹⁸ Heinrich MAGIRIUS, *Gottfried Semper zweites Dresdner Hoftheater: Entstehung: Künstlerische Ausstattung. Ikonographie*, Leipzig 1985.

Christian Clausen Dahl. Básníci, spisovatelé či filozofové zde žili s malíři v symbióze. Posledně jmenovaní nacházeli často v soudobých literárních dílech svou inspiraci.²¹⁹

A byly to právě Drážďany, kde František Thun poprvé zblízka poznal činnost tzv. *Kunstvereinů*. V německém prostředí se s těmito spolky lze setkat už ve 20. letech 19. století. Vliv na jejich vznik měla nová silná generace historiků umění, která se významnou měrou podílela i na etablování nové disciplíny – dějin umění. Činnost *Kunstvereinů* v sobě nezahrnovala pouze sbírání uměleckých děl a zájem o dějiny umění. Členy spolku k sobě pojil i zájem o soudobou tvorbu, památkovou péči a odbornou uměleckou kritiku.²²⁰ Prvním *Kunstvereinem*, spíše tedy jeho předchůdcem, byla *Albrecht-Dürer-Gesellschaft* v Norimberku, založená roku 1792. Všeobecně však bývá za první spolek tohoto druhu považován *Badischer Kunstverein* ustanovený v roce 1818 v Karlsruhe.²²¹ O rok později jej založili v Darmstadtu a v roce 1822 vznikl *Kunstverein Hamburg*. Další významný spolek, který byl vedle drážďanského vzorem pro český, založili v roce 1823 v Mnichově. Pět let poté následovaly spolky v Berlíně a v Düsseldorfu. Všeobecně se v těchto institucích angažovalo vzestupující měšťanstvo (narozdíl od pražské Krasoumné jednoty, kde zpočátku dominovala šlechta) a založeny byly prvotně za účelem propojení současného umění s laickou veřejností. Většina byla akciovými společnostmi nebo loterijními spolky, pro něž v počáteční fázi bylo charakteristické společné financování.²²² Členové přispívali určitou částkou do spolkového fondu, respektive si kupovali akcie, a tím získávali možnost účastnit se pravidelného slosování o nová umělecká díla jako ceny.²²³

Drážďanský *Sächsischer Kunstverein* se zrodil 7. dubna 1828 u příležitosti 300. výročí úmrtí Albrechta Dürera. Zasloužili se o to zejména lidé spjatí s Akademií – její ředitel, Heinrich hrabě Vitzthum von Eckstädt, vedoucí sochařské sbírky Karl August Böttiger a mnozí další profesori - Johann Christian Clausen Dahl nebo mecenáš a umělecký publicista Johann Gottlob von Quandt. Lipský obchodník Quandt se také stal prvním předsedou saského *Kunstvereinu*.²²⁴ Podařilo se mu mimo jiné za čestného

²¹⁹ T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 359.

²²⁰ Tamtéž, s. 187.

²²¹ V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 186. Srov. <http://www.Kunstvereine.de/web/index.php?id=15>, 3. 11. 2008.

²²² Christoph BEHNKE, *Zur Gründungsgeschichte deutscher Kunstvereine*, in: Bernd MILLA – Heike MUNDER (edd.), *Tatort Kunstverein. Eine kritische Überprüfung eines Vermittlungsmodells*, Nürnberg 2001, s. 11-21. V digitální podobě <http://www.Kunstvereine.de/web/index.php?id=15>, 3. 11. 2008.

²²³ Srov. V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 186.

²²⁴ *Sächsischer Kunstverein* v obnovené verzi stále existuje, na svých oficiálních internetových stránkách uvádí i historii spolku. Více <http://www.saechsischer-Kunstverein.de/verein/geschichte/geschichte1.html>, 3. 11. 2008.

člena získat tajného radu Johanna Wolfganga von Goetha. Ten se o všech důležitých otázkách spolku informoval a jako výborný znalec umění často vedení při důležitých rozhodováních dával najevo své mínění i cenné rady.²²⁵ *Kunstverein* své sbírky umístil do sálu Akademie, do budovy zvané „Albina“, na Brühlské terase, kterou nechal vystavět Thunův praděd. Blízkost sbírek a školy byla samozřejmě jednou z hlavních podmínek pro fungování komunikace mezi umělci, mecenáši nebo potenciálními kupci.

Drážďanský spolek se stejně jako spolky podobného ražení musel potýkat s rozporem mezi „ideálním“ a současným uměním. Samotný muž v jeho čele, Quandt, tento nesoulad představoval – zámožný obchodník s vysokými uměleckými požadavky, v protikladu s veřejnou obchodní politikou, která samozřejmě upřednostňovala „líbivá“ umělecká díla, se smyslem pro to, co trh požaduje, tedy většinou nejrůznější předměty a ozdoby, jež by zkrášlovaly soukromá sídla.²²⁶

V době drážďanského pobytu Františka Thuna se vedení spolku zrovna měnilo. Obchodníka Quandta v roce 1833 vystřídal lékař a malíř Carl Gustav Carus.²²⁷ Tento lékař byl velmi zajímavou a všestrannou osobností a v čele spolku setrval devět let. Carus byl přítelem Friedricha, s nímž v roce 1819 odjel malovat na Rujánu. Jako malíř byl všeobecně uznáván a to zejména pro své krajinářské umění. Rodina Thunů se s ním nepochybně znala a František se s ním osobně v Drážďanech pravděpodobně setkal, přestože o tom nejsou přímé zprávy. Zanedlouho, už při cestování po Anglii, o něm psal svému příteli Noelovi, který tou dobou v Drážďanech byl. Z kontextu dopisů dobře vysvítá, že se znali poměrně dobře.²²⁸ Carus mimochodem o několik let později doporučil Hansi Christianovi Andersenovi, aby při svém pobytu v Praze navštívil Františka Thuna v jeho paláci v Ostruhové ulici.²²⁹

Carus byl jako předseda spolku velmi úspěšný, protože pod jeho vedením vzrostl počet členů na bezmála dva tisíce. V roce 1835, kdy už pominulo výrazné nacionální smýšlení vyvolané bojem proti Napoleonovi, změnil statuta *Kunstvereinu*. Nově šlo o to, že se nemělo jednat jen o podporu saských malířů, ale spolek měl povzbudit umělce

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Carl Gustav Carus (1789-1869), lékař, malíř, filozof. Viz příloha III.3.

²²⁸ V dopise z 23.3.1834 se v reakci na jeho drážďanský pobyt Noela ptá: „*Carus bleibt also seinem Character treu?*“. Patrně chtěl znát Noelův odborný, frenologický posudek na Caruse. V dopise z 2. 1. 1834 Noelovi popisuje, že jej provázela v Doveru Carusova neteř. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²²⁹ Srov. Herman KOLLN, *Hans Christian Andersen a severní Čechy*, in: Ústecké muzejní sešity 1, 1991, s. 17-50.

ze všech zemí.²³⁰ O čtyři roky později Thun učinil vlastně to samé, když otevřel výstavy Krasoumné jednoty zahraniční tvorbě. Carus také razil přesvědčení, že by jednota neměla být umělcům jen ochranným útočištěm či jakýmsi „penzijním úřadem“, ale spíše sdružením, které by povzbudilo „*mladé duchy k vyšším a velkolepým výkonům*“.²³¹ Ještě něčím mohl být Carus Thunovi blízký. Nikdy si totiž nemyslel, že by se malířstvím zabýval profesionálně. „*Byl diletantem ve svém počátečním pozitivním slova smyslu.*“²³² A přesto jeho díla nepostrádala uměleckou invenci a hodnotu.

Saský *Kunstverein* od samého počátku svou činností nebo zájmem obohacovali významní lidé tehdejšího uměleckého a kulturního světa. V krátké, ale plodné, předbřeznové době to byly vynikající umělecké individuality, vedle zmiňovaného Goetha například Ernst Rietschel, Richard Wagner, Robert Schumann, Gottfried Semper nebo Karl Gutzkow.²³³

V necelých třidvaceti letech poznal František Thun organizaci, která byla místem setkávání a komunikace mezi umělci, přáteli umění, historiky umění a mecenáši. Vedle požadavků současného umění a současných malířů, fungoval spolek jako trh s uměleckými díly, zajišťoval výstavy, přednášky a diskuze. Mladý hrabě zde načerpal velký díl inspirace a beze zbytku jej využil o šest let později, když podobnou organizaci v Čechách zdvihl doslova z popela.

Na Královské akademii se nevyučovalo podle nějakého studijního plánu, hlavní tíha vzdělání ležela na kopírování a obkreslování starých mistrů či sádrových odlitků. Podobné to bylo i v Praze, ale učitelé jako Friedrich nebo Dahl byli velmi liberální. Svým žákům ponechávali velký prostor pro vlastní realizaci a zároveň se stali přímými vzory pro jejich další myšlení, vyučování a tvůrčí činnost. Ve dvacátých a třicátých letech na akademii studovali například Carl Wagner, Carl Julius Leypold, Johann Castell, Carl Croll nebo Carl Christian Sparmann.²³⁴

Drážďany patřily v německé, ba i evropské kulturní topografii, k opravdu výrazným místům. V době rozmachu německého preromantismu a romantismu se zdejší kavárny či salony staly duchovním centrem demokraticky smýšlejících intelektuálů i umělců. V tomto kulturně a společensky inspirujícím prostředí lze nalézt i další zárodek

²³⁰ <http://www.saechsischer-Kunstverein.de/verein/geschichte/geschichte1.html>, 3. 11. 2008.

²³¹ „*Nicht eine Unterstützungs- und Pensionsanstalt einzelner in mittelmäßiger Höhe sich haltender Talente, sondern eine Vereinigung zu sein, um zu höhern und großartigern Leistungen in der Kunst, jüngere Geister anzuregen und zu befähigen.*“ Citováno podle Tamtéž.

²³² H. J. NEIDHARDT, *Die Malerei*, s. 112.

²³³ <http://www.saechsischer-Kunstverein.de/verein/geschichte/geschichte1.html>, 3. 11. 2008.

²³⁴ H. J. NEIDHARDT, *Die Malerei*, s. 171.

pozdějších Thunových aktivit. To, co bylo v Paříži zcela běžné, v Praze neexistující nebo jen velice rozpačité, poznal mladý Thun v královských Drážďanech. Řeč je o uměleckém salonu.²³⁵ Významní umělci, vědci a další přátelé umění se setkávali ke společným diskuzím, jejichž závěry se svým inspiračním vlivem neomezovaly jen na lokální prostředí. V tom drážďanském vynikaly zejména intelektuální a literární salony kolem Christiana Gottfrieda Körnera a Ludwiga Tiecka.²³⁶

František Thun navštěvoval proslulé „*literarische Abendgesellschaften*“ posledně jmenovaného.²³⁷ O tom, jak se do této společnosti mladý Thun se svými bratry dostal, prameny mlčí. Dá se předpokládat, že jej do ní uvedl někdo z brühlského příbuzenstva nebo některý z drážďanských umělců blízký rodině. Ludwig Tieck byl důležitou osobou německého romantismu a básník srovnatelný s Novalisem. Byl to člověk velice všestranný, který svými básněmi a dramaty ovlivnil celou řadu malířů.²³⁸ Thun se později například přátelil s Moritzem von Schwindtem, romantickým mnichovským malířem, který se k Tieckovi jako inspiraci hlásil. Hrabě ve svém životopise sám upozornil, jak s bratry „*poznali básníka Tiecka, jehož známé večerní společnosti, které díky předčítání jeho vlastního poetického díla a Shakespearových dramát a poučným rozhovorům, dosahovaly neobyčejného kouzla, často navštěvovali.*“²³⁹

Tieckovy večery naplněné jeho vlastní tvorbou a diskuzemi o současném umění nebyly ovšem jediným salonem, který Thun v Drážďanech poznal. Společně s bratry docházel do kroužku barona Friedricha Rumohra.²⁴⁰ Pro Františka bylo intelektuální prostředí jeho vily mnohem významnější. Jelikož patřil Rumohr v Tieckově okruhu

²³⁵ Problematice salonů v českém prostředí se například věnuje H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999.

²³⁶ M. Řezník, *Sasko*, s. 141.

²³⁷ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 6.

²³⁸ Johann Ludwig Tieck (1773-1853), německý prozaik, lyrik, dramatik a překladatel. Je autorem mnoha děl v duchu romantismu. Překládal mimo jiné Cervantese, vydal sebrané spisy Kleistovy, Lenzovy a Novalisovy. Od roku 1825 Tieck navíc jako dramaturg ovlivňoval repertoár drážďanského dvorního divadla. Od roku 1841 žil v Berlíně, kam ho povolal Bedřich Vilém IV. Srov. *Allgemeine deutsche Biographie*, 30, s. 251-276. Srov. příloha III.2.

²³⁹ „[...] *den Dichter Tieck kennen zu lernen, dessen bekannte Abendgesellschaften, die durch sein Vorlesen eigene poetische Producte und Shakespeareischer Dramen und belehrnde Gespräche besonderes Reiz erhielten, sie häufig besuchten.*“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun – Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

²⁴⁰ Carl Friedrich svobodný pán Rumohr (1785–1843), historik umění, sběratel. Po studiích v Göttingenu odešel do Drážďan, kde se seznámil s Ludwigem Tieckem a jeho přáteli. Společně podnikli v roce 1804 cestu do Itálie, kam se v roce 1816 ještě vrátil a zůstal do roku 1821. Čas tam strávený využil pro studium v archivech a vytvořil své hlavní dílo *Italianische Forschungen*. Více *Allgemeine deutsche Biographie*, 29, s. 657– 661. Srov. U. THIEME – F. BECKER (edd.), *Allgemeines Lexikon*, 29, Leipzig 1935, s. 202. Srov. příloha III.1.

mezi ty intelektuály, jež se nadchli pro jeho tvorbu, je pravděpodobné, že se mohli seznámit právě tam.²⁴¹ Jisté je, že se s ním Františkovi podařilo navázat bližší kontakt a dost možná dokonce přátelství. Oba pak zůstali ve spojení a příležitostné korespondenci.²⁴² Jistě nebude přehnané tvrdit, že Rumohr jako historik umění, který významnou měrou přispěl k etablování dějin umění jako vědy, byl pro Thuna jednou z klíčových inspirujících osobností. Rozšířil mu v této disciplíně obzory a do jisté míry ovlivnil jeho názory na umění a kulturu v obecné rovině. Rumohr byl v rámci vývoje dějin umění přelomovou osobností. Na jedné straně odpovídal profilu dobového, finančně nezávislého učenice, sběratele, znalce a milovníka umění, který se svému výzkumu věnuje mimo jakoukoli instituci. Na straně druhé jeho metoda, namířená proti Winckelmannovu estetickému idealismu, spojovala zároveň znalost umění se studiem pramenů. Proto se stal důležitým mezníkem při institucionalizaci dějin umění jako vědeckého oboru na univerzitách či při muzejích. K Rumohrovi coby vzoru a jeho *Italským bádáním*, jako základnímu programovému spisu, se hlásila celá generace historiků, tzv. „berlínská“ škola.²⁴³ Ze středoevropského prostředí v Rumohrově linii bezprostředně pokračoval z Čech pocházející Anton Springer.²⁴⁴

Když v roce 1827 Rumohr vydal první část svého nejvýznamnějšího díla *Italienische Forschungen*, muselo být intelektuálnímu světu jasné, že se objevil Hegelův kritik.²⁴⁵ Přestože jenského filosofa, jemuž v té době zbývaly ještě čtyři roky života, v celé knize nejmenuje, z určitých narážek je zřejmé, že kritika, ještě kromě Winckelmannových tezí, patřila právě jemu.²⁴⁶ Zvláště když ve svém díle píše: „*je pravda, že autoři rádi mívají záblesky vyšší moudrosti a cudným závojem zakrývají slovo ‚idea‘, jehož velmi obecný význam kolísá mezi konkrétním a abstraktním, čímž jim umožňuje tvrdit nejrůznější přibližnosti, takže se dopouštějí těch nejpoptenějších*

²⁴¹ Nebo naopak nejdříve poznal Rumohra, který ho uvedl do Tieckovy společnosti. Nelze ani vyloučit možnost, že se Rumohr znal s rodinou Thunů z dřívější doby.

²⁴² V pozůstalosti Františka Thuna je uloženo celkem 7 dopisů z let 1834, 1836–1839, které se týkají uměnovědných otázek a mají přátelský tón. Rumohr Thunovi popisuje své plány, doporučuje mu, jaké galerie navštívit. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky II./c, ostatní osobní korespondence.

²⁴³ Vedle Rumohra se tato generace historiků umění, jakými byli například F. Kugler, R. Vischner, J. Schlosser, hlásila k G. F. Waagenovi a C. Schnaasemu. Srov. *Allgemeine deutsche Biographie*, 29, s. 657–661.

²⁴⁴ J. CHALUMEAU, *Přehled*, s. 60.

²⁴⁵ Friedrich von RUMOHR, *Italienische Forschungen*, Berlín 1827–1831. Třísvazkové dílo zveřejnila v digitální podobě Univerzita v Heidelbergu.

<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/rumohr1827bd1>,

<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/rumohr1827bd2>,

<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/rumohr1831bd3>, 7.11. 2008.

²⁴⁶ J. CHALUMEAU, *Přehled*, s. 59.

výstředností.“²⁴⁷ Rumohr ale umění nepovažoval za pouhý nástroj k předání morální ideje nebo za materializaci či metaforou myšlenky – bral jej jako plnohodnotnou součást společenského života, na který reaguje a zároveň se na něm podílí, „*neboť umění se řídí týmiž zákony jako jakákoli jiná svobodná činnost ducha.*“²⁴⁸ Když se v *Italských bádáních* zamýšlel nad Giottem, došel k názoru, že jmenovaný byl novátorem co do vitality obrazu a právě proto se odklonil od tradičních křesťanských idejí. Rumohr se na tomto místě ptal, v čem je obsažena nebo odkud vyvěrá originalita uměleckých děl a opíral se přitom o osobnost umělce. Ve svých výzkumech se dostal až k ekonomickým a sociálním faktorům, které ovlivňují zrod uměleckých děl. Zabýval se tedy na svou dobu velice moderně i dopady obchodních praktik, způsobem zadávání veřejných zakázek, vztahy umělců s objednavateli díla nebo jejich technickými postupy. Umění chápal v podstatě jako výsledek určitého sociálního chování a narozdíl od Hegela ho nepovažoval za produkt diskurzivního myšlení.²⁴⁹ Rumohrovy myšlenky a kulturně historický přístup, s nímž se v Praze setkat rozhodně nemohl, nesporně tříbily Thunův cit pro umění i porozumění pro péči o památky. *Italská bádání* samozřejmě vlastnil - je celkem pravděpodobné, že je dostal od samotného autora či si je v Drážďanech pořídil, neboť při následující cestě do Anglie si z nich dělal podrobné výpisky, které se v pozdějším sledu událostí mohou vlastně jevit jako odborná příprava na cestu do Itálie.²⁵⁰ S Rumohrem nadále udržoval osobní kontakt a když v roce 1843 zemřel, psal Thun svému příteli, řediteli pražské Akademie, Christianu Rubenovi: „*jistě víte, že v Drážďanech zemřel Rumohr. Ze srdce ho lituji.*“ Dále se svěřil, že neznal nikoho, kdo by měl takové znalosti o umění, tak mladistvý přístup k němu a vytříbený cit pro jeho propagaci.²⁵¹

To, že si František Thun v Drážďanech rozšiřoval své teoretické znalosti o umění, neznamenalo, že zapomněl na vlastní tvorbu. Právě tady se poprvé začal intenzivněji věnovat olejomalbě a to, jak sám na tyto pokusy vzpomínal, s největším požitkem.²⁵² V té době začal docházet do ateliéru známého drážďanského malíře Carla

²⁴⁷ Citováno podle Tamtéž.

²⁴⁸ Citováno podle Tamtéž, s. 60.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Mezi nejrůznějšími denními zápisy a poznámkami se objevují dlouhé a podrobné výpisky, odkazy na jednotlivé stránky díla a na Rumohrovy názory. L' Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Kunst Notizen des Grafes Franz Thun (+1870).

²⁵¹ „[...] *dass Rumohr in Dresden starb, wurden Sie wohl wissen. Ich bedaure ihn von Herzen.*“ Dopis Thuna Rubenovi z 1. srpna 1843. Archiv Národní galerie (dále ANG), fond Společnost vlasteneckých přátel umění (dále SVPU) sign. AA 3717.

²⁵² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

Christiana Sparmanna, což byl jeden z nejvýznamnějších pokračovatelů Johanna Christiana Clausen Dahla, na jehož přímluvu mimo jiné učil v letech 1824 až 1826 kreslit na zámku Arensburg u Bodamského jezera prince Luise Napoleona.²⁵³ Vůbec není vyloučeno, že se Sparmann s Thuny seznámil už dříve při své studijní cestě po Čechách. Mezi Thunovými učiteli patřil samozřejmě do drážďanského okruhu, který obohatil výrazové prostředky i tematiku jeho děl. Sparmannovy krajiny jsou sice realistické a tvrdé ve formě, zůstávají však romantické ve svém pojetí.²⁵⁴ Názor, že se hrabě olejomalbě téměř nevěnoval a zůstal věrný kresbě, který byl opřený zejména o dochované kresby v jeho pozůstalosti, vyvrátil katalog sbírek Castelu Thun, vydaný roku 2007 v italském Trentu. V tamním depozitáři se nacházejí dva Thunovy zdařilé oleje ze čtyřicátých let – *Portrét Zdenka Františka Thuna (syna)* a *Jezerní krajina*.²⁵⁵ Zejména ten druhý vliv německých romantiků nezapře.

Thunové se v Drážďanech pohybovali v prostředí svých příbuzných a rodinných přátel. Leo Thun díky Hankově doporučujícímu dopisu pronikl i do polských emigrantských kruhů až k samotnému Mickiewiczovi. Rodina se nadále setkávala s brühlským příbuzenstvem, rodinou Wessenbergovou a další šlechtou. Bratři se také velmi přátelili s vrstevníkem Friedrichem Ferdinandem Beustem, kterému po 1867 nemohla celá rodina přijít na jméno.²⁵⁶ Roční pobyt v takovém prostředí byl pro mladého a činorodého člověka, jakým Thun byl, významný. V této souvislosti nelze nic jiného, než souhlasit s historikem Christophem Thienen-Adlerflychtem, že drážďanský pobyt přinesl zcela zásadní impulsy v utváření jeho osobité životní orientace a dalšího směřování.²⁵⁷ Po celou svou organizátorskou činnost se snažil pražské instituce, ať už Akademii, SVPU či Krasoumnou jednotu, přiblížit evropské úrovni. Proto se snažil z německých měst přetáhnout do Prahy uznávané odborníky, což mu bylo hlavně ze strany českých umělců vyčítáno jako snaha o germanizaci českého výtvarného světa.

²⁵³ Pozdějšího Napoleona III. Karl Christian Sparmann (1805–1864), vystudoval kreslířskou školu v Míšni, pokračoval na drážďanské Akademii. V letech 1824–1826 byl žákem Johanna Christiana Clausen Dahla. Viz U. THIEME – F. BECKER (edd.), *Allgemeines Lexikon*, 31, Leipzig 1937, s. 335.

²⁵⁴ K jeho tvorbě H. J. NEIDHARDT, *Die Malerei*, s. 186–187.

²⁵⁵ Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007, s. 299, 318. Srov. přílohy IV.6. IV.7.

²⁵⁶ Friedrich Ferdinand von Beust (1809–1889), saský šlechtic a politik, po roce 1866 rakouský ministr zahraničí, otec rakousko-uherského vyrovnání v roce 1867. Srov. Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*, s. 77.

²⁵⁷ Tamtéž.

3. 2. Frenologické intermezzo

Pobyt v Dráždanech si v případě Františka Thuna vyžádal drobnou „rekonvalescenci“. Rodina se vydala do Karlových Var, kde mladý Thun podstoupil nutnou čtyřtýdenní kúru, aby odstranil následky přechozených střevních potíží.²⁵⁸

Západočeská lázeňská města, která byla nejen v této době exponovanými místy společenského života, těžila ze své výhodné pozice. Do německých měst ani do Prahy to z nich nebylo daleko. Mariánské a Františkovy Lázně, Karlovy Vary nebo Teplice se staly oblíbenou ozdravnou destinací i mezi cizinci. Mířili tam zejména pacienti z německých zemí, ale nechyběli ani Angličané nebo Francouzi. Vedle léčivých procedur nabízela města na české poměry zajímavý společenský život, který se neomezoval pouze na promenádní koncerty a korzování mezi vřídly. Atraktivitu těchto míst zvedaly také významné kulturní osobnosti, jako tomu bylo v případě Johanna Wolfganga Goetha, které je dokázaly svou přítomností ozvláštnit a tím přitáhnout další návštěvníky.

František Thun nebyl jistě v Karlových Varech poprvé, ovšem toto léto bylo v jeho životě vsutku zvláštní. Do společnosti nevstupoval pouze jako prvorozený šlechtický synek, co jednou zdědí otcovy statky. Byl to mladý distingovaný a vzdělaný muž, který se během jednoletého pobytu v saské metropoli dokázal stát dobrým společníkem, naučil se umění konverzace a získal všeobecný rozhled. Patrně nikdo nečekal, že léto 1833 strávené na západě Čech bude mít až takové důsledky pro Františkovu budoucnost. Bylo to právě těch několik týdnů ve Varech, kdy se v Thunově životě definitivně přehodila pomyslná výhybka, přestože se změna jeho životního směřování začala projevovat zpočátku jen v náznacích a velmi pomalu.

Thun se o tomto pobytu zmiňuje i ve svém, jinak velmi stručném, životopise. Snad proto, aby zdůraznil, že právě tam uzavřel celoživotní přátelství s anglickým kapitánem Robertem Ralphem Noelem. Ten se patrně pohyboval v okruhu anglických známých rodiny Thunů, Henryho Scotta a lorda Polwartha, s nimiž se ve Varech Thunové stýkali.²⁵⁹ Setkání s tímto mužem působilo v Thunově životě jako katalyzátor - díky jeho učení, názorům a přátelství, si František začal pomalu uvědomovat nespokojenost se svým postavením a dosavadním životem.

²⁵⁸ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

²⁵⁹ Tamtéž. O anglických vazbách rodiny Thunů bude pojednávat připravovaná práce Hany Slavíčkové. H. SLAVÍČKOVÁ, *Thunové a jejich britští přátelé*, rukopis.

Kapitán Noel pocházel sice z Británie, ale postupně přesídlil do Drážďan. Stal se vítaným společníkem a jako Angličan zvláštní ozdobou nejrůznějších společností – přátelil se například s Ottilií von Goethe. Noel mohl přitahovat také svým původem – jeho sestřenicí a dobrou přítelkyní byla totiž Anna Isabella baronka Byronová, známá jako lady Byronová.²⁶⁰ Annabella, jak si nechala říkat, byla provdaná za lorda Byrona. Noel se zdržoval od poloviny třicátých let zejména v Drážďanech, kde později žil se svou manželkou, rakouskou baronkou Luisou Haitzingerovou. Často oba pobývali u Thunů na panství v Peruci nebo Podmoklech.²⁶¹

Robert Noel byl především frenologem, což na Thuna působilo exoticky, ale nesmírně přitažlivě. Frenologie, dnes už právem považovaná za pavědu, vzešla z fyziognomie, tedy nauky, která už od dob antiky vykládala charakter i duševní schopnosti podle tvaru a velikosti obličejových rysů. Popularitu získala v pozdním 18. století.²⁶² Přestože fyziognomie neměla žádný vliv na psychologii, připravila cestu právě frenologii, která učila, že tvar lebky je dán vývojem specifických částí mozku, což mělo patrně mít rozhodující vliv na charakter i duševní schopnosti člověka.

Hlavním stoupencem a propagátorem frenologie neboli *kranioskopie* byl Franz Joseph Gall, původem Němec, který působil ve Vídni.²⁶³ Spolu se svým kolegou, lékařem Johannem Christophem Spurzheimem, zkoumal hlavy stovek pacientů, přátel, vězňů a chovanců nejrůznějších ústavů, aby nakonec určil 27 oblastí (které později Spurzheim ještě o deset rozšířil), z nichž každá označovala k ní náležející orgán nebo oblast mozkové kůry, kde se měla nacházet určitá lidská vlastnost.²⁶⁴ Ti jedinci, mající určitou vlastnost vyvinutou více než ostatní, museli mít také příslušnou část lebky na

²⁶⁰ Anna Isabella Byronová (1792-1860) se v roce 1815 provdala za lorda Byrona, ale manželství nebylo šťastné kvůli špatné finanční situaci páru, manželovým záchvatům šílenosti a postupnému propadání alkoholismu. Ze svazku vzešlo jediné dítě, Ada Byronová, která podělila spíše otcovu divokou povahu. Manželství se rozpadlo již roku 1816. O osm let později Byron zahynul v Řecku.

²⁶¹ Soudě podle toho, kam adresoval Thun mnohé své dopisy. Srov. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky II./b, přátelská korespondence.

²⁶² A to díky knihám švýcarského mystika a teologa Johanna Kaspara Lavatera, jehož čtyřsvazkové dílo *Fyziognomické fragmenty* se dočkalo celých 55 vydání. Více Hunt MORTON, *Dějiny psychologie*, Praha 2002, s. 104.

²⁶³ Franz Joseph Gall (1758-1828), byl notorickým nonkonformistou, pro jehož život bylo charakteristické potýkání s autoritami. Byl prvotřídním znalcem mozku a jako první pitvou prokázal, že části lebky jsou spojeny bílou hmotou („švy“). Také zjistil, že se míšňí vlákna křížují, což má za následek to, že každá polovina mozku ovlivňuje opačnou část těla. Proti jeho působení se postavil císař František I., který mu v roce 1801 zakázal přednášet o tématech směřujících k materialismu, ateismu a nemravnosti. Gall v roce 1807 odešel do Paříže, kde i přes Napoleonovu nepřítelství dožil. Více o jeho osobnosti tamtéž, s. 104-106.

²⁶⁴ Viz příloha III:5.

příslušném místě zřetelně vyvýšenou.²⁶⁵ Gall své výsledky shrnul do několika knih, zatímco Spurzheim se po čase od svého učitele oddělil a pořádal různá veřejná vystoupení v Evropě i Spojených státech. Díky němu se v 19. století stala frenologie nesmírně populární – zejména na Britském souostroví. Jen tam v jednu chvíli existovalo na 29 frenologických společností a vydávalo se několik frenologických časopisů. První, *Phrenological Journal*, vyšel v Edinburghu roku 1823.²⁶⁶

Spurzheim jezdil do Anglie poměrně často. Poprvé tam vystoupil v roce 1814 a poslední přednášku měl o sedmnáct let později. Jeho vystoupení byla velmi úspěšná. Mezi první nadšence frenologie za Lamanšským průlivem patřili bratři George a Andrew Combeovi, David Welsh, James Brownlee či William Waddell, kteří společně v Edinburghu založili roku 1820 první frenologickou společnost na Britských ostrovech.²⁶⁷ Robert Noel náležel patrně k žákům prvně jmenovaného Combeho, kterého v jedné své eseji označil za přítele a spolu s ním se přiřadil ke Gallovým pokračovatelům.²⁶⁸ Ve třicátých, následně pak ve čtyřicátých letech 19. století působil Noel podobně jako Combe v německých městech, kde frenologii vyučoval. Proslulost získal svým spisem *Základy frenologie*.²⁶⁹

František Thun musel frenologii znát už dříve, ale asi jí nebral vážně, protože až po setkání s Noelem přiznal, že „díky němu opustil své předsudky vůči tomuto učení.“²⁷⁰ A co více – zcela mu propadl, což je patrně zejména z pozdější korespondence mezi nimi. Noel mu svým učením zřejmě dal odpovědi na mnohé otázky, jež ho trápily. František našel v Angličanovi velkého přítele, pomyslnou vrbu, jíž se mohl vypovídat a zároveň tak trochu odborníka, jenž mu mohl „erudovaně“ radit. O tom, že se mezi nimi v Karlových Varech vytvořilo opravdu silné pouto, svědčí dopisy, které hrabě Noelovi psal záhy po svém odjezdu do Anglie. Mezi Thunovou zachovanou korespondencí

²⁶⁵ Gall se Spurzheimem například určili oblasti zamilovanosti (přímo na zadní části lebky), laskavosti (střed svrchní části čela), bojovnosti (vzadu za oběma ušima) nebo vážnosti (vpředu před vrcholkem hlavy). Více Tamtéž, s. 105-106.

²⁶⁶ Chronologii britské frenologické historie zpracoval John van Wyhe, PhD., (History & Philosophy of Science, Cambridge University), uveřejněno na <http://www.victorianweb.org/science/phrenology/phrenologyov.html>, 7. 11. 2008

²⁶⁷ Viz Tamtéž.

²⁶⁸ Robert Ralph NOEL, *Psychical Basis of Mental Life. A popular essay*, London 1873, s. 14-15. V digitální podobě <http://www.archive.org/details/physicalbasisofm00noel>, 7. 11. 2008.

²⁶⁹ TÝŽ, *Grundsätze der Phrenologie*, Leipzig - Dresden 1847.

²⁷⁰ „[...] von diesen von seinen Vorurtheilen gegen diese Lehre bekehrt.“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

zaujímá ta s Noelem zvláštní místo: Thun v ní byl absolutně otevřený a svěřoval se s těmi nejhlubšími a nejosobnějšími pocity.²⁷¹

Noel, jak se zdá, zastínil i dosud nejbližšího Thunova přítele Karla Helmingera. Hned několik měsíců po té, co se v Karlových Varech poznali, přemítal František o Helmingerovi přímo na řádcích určených Noelovi. Vedla ho k tomu zajímavá událost. Noel se už delší čas neozýval, měl se tou dobou nacházet v Praze nebo Drážďanech. Poslední, co o něm jeho přátelé věděli, byl fakt, že jej sužuje blíže neznámé onemocnění. Po delší době, kdy o příteli nepřicházely žádné informace, neváhal Thun z Anglie uspořádat téměř pátrací akci: „*okamžitě jsem sedl a napsal Helmingerovi vzkaz a požádal ho, aby mi sdělil cokoliv, co by o Tobě věděl,*“ a dodal, že se jeho přítel měl v případě nutnosti obrátit i na policii. Thun zkrátka chtěl, aby Helminger pro Noela „*udělal vše, co je v jeho moci,*“ pokud by ho vypátral.²⁷² Mladý právník to patrně vše učinil a nemocnému Noelovi pomohl. Thun, který se o přítele obával, pak přiznal, že je za to Helmingerovi vděčný a váží si jej: „*ačkoli už samozřejmě neobývá první místo v mém srdci.*“ K tomu ještě Noela ujišťoval, že: „*dokonce ani před tím, než jsem tě poznal, můj nejdražší příteli, nebyl pro mě tím, co jsi opravdu ty. Nikdy jsem necítil takové štěstí z vědomí jeho přátelství.*“²⁷³ U Helmingera údajně postrádal ty vlastnosti, které naopak nacházel u Noela, „*je pro mě příliš filosof*“, uzavřel pak celou Helmingerovu charakteristiku hrabě.²⁷⁴ Na tomto místě je nutno uvést, že mnohem později, v průběhu 50. let, když Thun psal rozličné verze svého posledního pořízení a zmiňoval se o svých přátelích, Noelovo jméno mezi nimi nefigurovalo, zatímco Helmingerovo uváděl vždy mezi prvními.²⁷⁵ Noel byl tedy důvěrným přítelem jen určitou dobu a jeho význam spočíval v tom, že se stal důležitým průvodcem mladého hraběte při vstupu do dospělosti. Postupem času, jistě i vinou dlouhých odloučení, jejich

²⁷¹ L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund. Více dopisů pak SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky II./b, přátelská korespondence.

²⁷² „*I sat down immediatly and wrote a note to Helminger asking him to tell me whatever he knew about you, to inquire for you at the police if he should not know anything and to do everything in his power for you if he should find you out.*“ Dopis Thuna Noelovi z 10. 10. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²⁷³ „*[...]though of course he does not occupy any more the first place in my heart. Even before I knew you my dearest friend he never was that to me what you really are. I never felt that happiness in the consciousness of his friendship.*“ Tamtéž.

²⁷⁴ „*He is to speak in the general manner of the speaking to much „Philosopher“ for me.*“ Tamtéž.

²⁷⁵ L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Testamento.

přátelství ochladlo. Přesto bylo ve své době velmi důležitým pro Thunův osobní intelektuální a vnitřní vývoj.

Thun, který uvěřil frenologické nauce, získal patrně pocit, že mu Noel skutečně vidí do duše, že jej dokonale zná a proto se mu naprosto otevřel. Dnes už může frenologie vzbuzovat úsměv, ale i tehdy měla dost skeptických odpůrců. Pro sledování Thunova života je jeho frenologická epizoda důležitá z jiného hlediska. To, že Noelovým radám a závěrům věřil, znamená, že si svou charakteristiku kriticky přiznal a identifikoval se ní. Je to jedinečná příležitost vidět, jak sám sebe vnímal, čeho se obával a co na sobě chtěl změnit. Zároveň mu však někdy sloužila jako pomyslná vějička. V některých situacích se svému frenologickému obrazu přizpůsoboval nebo fatálně odevzdával, aniž by chtěl něco řešit, neboť to bylo zkrátka „dané“ a jednodušší. V dopisech s Noelem řešil zejména své nízké sebevědomí, sebedoceňování a sebezpochybování nebo touhu po pochvale. „*Cítím pravdu v každém tvém slově, které jsi napsal o mé touze po sebevědomí. Sám sobě jsem si to říkal tisíckrát!*“, psal kupříkladu. Přestože není známo, co mu Noel napsal, je z následujícího sdělení jasné, kam se Thuna snažil „vmanévrovat“: „*Zajisté, běžný systém výchovy, založený hlavně na lásce k pochvale a veškerému potlačení sebeúcty (všeobecně nazýván pýchou nebo domýšlivostí, která si nicméně jen zaslouží svou přemíru) je špatný.*“²⁷⁶ Snad poprvé v životě někdo Thunovi dával najevo, že to jaký je, není způsobenou pouze individualitou, ale že vinu nesou také ti, kdož se podíleli na jeho výchově. Hrabě ve své litanii pokračoval: „*Sebevědomí je matkou činu, vím to dokonale dobře, být neaktivní z potřeby kombinovat jej s přemírou lásky k pochvale, je pro mě největším nebezpečím v této části mého života, kdy bych měl být činný pro veřejné blaho.*“²⁷⁷ A ještě nezapomněl dodat: „*Musím se přes to dostat, ačkoli znám překážky, doufám, že mohu. Tolik jsem o tom později přemýšlel.*“ Jedním z případů, kdy Thun horlivě otevřel učiteli duši, byl dopis, v němž Noela ubezpečil o své pevné vůli a odhodlání vypořádat se

²⁷⁶ „*I feel the truth of every word you wrote about my want of selfconfidence. I said it a thousand times already to myself. Certainly the prevailing system of edukation, formaed principally on love of approbation and entire suppression of selfesteem (generally called with the names of pride or arrogance (anmaßung) which however only its excess deserves) is very wrong.*“ Dopis Thuna Noelovi z 10. 10. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²⁷⁷ „*Selfconfidence is the mother of action, I now perfectly well, unactively from want of it combined with much love of approbation is the greatest danger for me in that part of my life in which I should be acting for the welfare.*“ (Podtrhl F. T.) Tamtéž.

s nástrahami života: „*Dávám ti svůj slib, můj drahý Noeli, že budu bojovat odvážně a odhodlaně, abych využil všechny prostředky, které se jeví pro mě jako vhodné.*“²⁷⁸

Všechny tyto dopisy psal během rodinné cesty po Evropě, kde se mu Noel stal přímo zpovědníkem. Díky jeho podpoře tam začal patrně vnímat věci a problémy, které dříve opomíjel. Přestože se Noel později začal z Františkova života pomalu vytrácet, zaujímal v něm pevné a důležité místo. Jeho vliv byl dalekosáhlý, jak bude ještě patrné níže.

Po návštěvě Karlových Var v létě 1833 se František Thun v doprovodu otce a jeho přátel Scotta, Polwarta a bývalého pruského důstojníka von Tämflinga vydal na drobnou cestu. Odjeli přes Vídeň do Salzburgu, odkud podnikli pěší túru k Solné komoře. Dále navštívili severní Tyroly a pokračovali ke svému cíli – Mnichovu.

Na výletě po rakouském venkově dal František samozřejmě průchod svému kreslířskému umu. Dochovaly se kresby zámku Ort na jezeře Traunsee u Gmundenu, Bad Ischlu či alpského panoramatu nad jezerem Wolfgangsee, Hallstadtu, Salzburgu a jeho okolí. Zajímavou kresbou v tomto souboru je postava tyrolského venkovana. Podobně se na venkovské obyvatele zaměřoval později ve Skotsku.²⁷⁹

Po Drážďanech byl Mnichov pro Thuna druhým místem, kde mohl vidět vzkvétající umění, společenský život a ruch kolem něj. Později mu právě mnichovská a düsseldorfská akademie byly vzorem pro reorganizace akademií v Praze, Vídni, v Miláně a v Benátkách, na nichž se spolupodílel. V Mnichově navštívil Pinakotéku, aby si prohlédl tamní umělecké poklady. Učarovaly mu obzvláště obrazy Rubensovy a zajímal se též o staroněmecké, holandské a vlámské mistry nebo španělské umění. Z Mnichova se skupina vydala do Bad Kissingenu, kde se rodina opět sešla celá.²⁸⁰

²⁷⁸ „*I must get over it or though I know the difficulties, I hope I shall. I have much thought of it lately. I give you my promise, my dear Noel, to fight boldly and firmly to use all means which seem proper to me.*“ (Podtrhl F. T.) Tamtéž.

²⁷⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV., kresby.

²⁸⁰ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

3. 3. Rodinná cesta

Thunové udržovali styky nejen s německým reformním proudem, stejnou pozornost věnovali také anglosaskému světu. Podobnou cestu na Britské ostrovy, jakou sám v mládí František Antonín Thun prožil, chtěl umožnit i svým dětem. Roli hrály také přetrvávající zdravotní problémy manželky a dcery Anny, kterým chtěl dopřát anglické lázně a lékaře. Po roce stráveném v Drážďanech přišel tedy další zásadní zlom v životě mladých Thunů – velká „*Familienreise*“ po Anglii, Skotsku a Irsku, zakončená pobytem v Paříži a Nice.²⁸¹

Podobné rodinné cestování nebylo ve šlechtických kruzích 19. století ničím novým ani neobvyklým. Řada šlechticů vnímala cesty jako vítaný a obecně doporučovaný doplněk svého vychování a vzdělání.²⁸² Mladí aristokraté si měli rozšířit obzory a porovnat naučené teoretické poznatky s praxí. Testovali své znalosti z historie, zeměpisu, přírodopisu a dějin umění. Četné společenské události jako plesy, návštěvy divadel a galerií nabízely možnost upevnit si zásady společenského chování. Vše, co na cestách získali, přenášeli do svého životního stylu a myšlení.²⁸³ Oblíbenými cílovými destinacemi těchto cest byly Itálie, Francie, Porýní a často také, jako v případě Thunů, Anglie.²⁸⁴

Otec, František Antonín Thun, nebyl díky svým kontaktům z mládí a také díky vzdálenému příbuzenství s lordem Guillfordem či přátelství s rodinou Waltera Scotta v anglické společnosti žádným outsiderem. Mezi nejvýznamnější muže z okruhu jeho anglických známých patřili národní ekonom William Nassau starší nebo právník John Austin, který se úzce přátelil s průkopníkem anglických sociálních reform Johnem Stuartem Millem. Nassau byl zase uznávaným hospodářským a sociálně-politickým expertem za vlády lorda Greye v roce 1832, kdy se angažoval při uskutečňování tzv. Great Reform Bill a poté i v roce 1834 při schvalování podstatné části legislativy

²⁸¹ Thun tento termín používá například v dopise Noelovi z 23.3. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²⁸² Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 104.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tématem cestování českých šlechticů, respektive šlechticů, se pro 19. st. zabývají např. práce: M. LENDEROVÁ – J. PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela*; Miloslav MAN, *Cestovní deníky Jiřího Františka Buquoye z cest do Francie a Itálie*, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004; Milada SEKYRKOVÁ – Tomáš SEKYRKA, *Bratři Šternberkové na cestách*, in: Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTOVÁ (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 415–420; Jindřich VYBÍRAL, *Století dědiců a zakladatelů. Architektura Jižních Čech v období historismu*, Praha 1999, s. 25–30.

chudinské otázky. Přátelil se s Alexandrem de Tocquevillem, jehož díla v Anglii propagoval, a své zkušenosti si vyměňoval s francouzskými politiky Adolphem Thierem a Françoisem Guizotem.²⁸⁵

Před Thuny rozevřela Anglie v roce 1834 široký vějíř možností a inspirací. Od nevídaného pokroku, emancipačních snah širokých vrstev obyvatelstva a náboženské tolerance, přes pregnantní ukázky negativních důsledků průmyslové revoluce.²⁸⁶ Anglie se tak stala neocenitelným přínosem pro všechny tři dospívající bratry.

O této evropské cestě zanechal František Thun svědectví v podobě několika deníkových zápisů a vlastnoručních skic.²⁸⁷ Jeho cestovní deník je v mnohém podobný zápiskům, které si vedli i jiní cestující šlechtici. Narozdíl od osobního deníku neposkytuje tolik prostoru pro subjektivitu autora.²⁸⁸ Cestující popisoval místa, která viděl a osoby, jež poznal. Ve městech navštěvoval vše, co bylo hodno obdivu – zámky, kostely, galerie. Pokud to bylo možné, zavítal do opery či divadla. Byla-li plesová sezóna, plnil nejrůznější reprezentační povinnosti. Šlechtičny i šlechtici byli vychovávaní k filantropii, proto se ani na cestách nevyhnuli návštěvám chudobinců, sirotčinců a podobných zařízení. S postupující industrializací se do zorného úhlu cestující šlechty dostaly továrny a důlní šachty.²⁸⁹ Spíše se tedy jednalo o popis

²⁸⁵ Ch. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*, s. 79-80.

²⁸⁶ V 1. polovině 19. století se Británie stala vedoucí velmocí světa. Její obchod ovládl celý svět a podmanil si nejen obchodní cesty pozemní, ale i ty na moři. Na trůnu už čtvrtým rokem seděl Vilém IV. Jeho impérium vzkvétalo díky zemědělské a průmyslové revoluci. Tento hospodářský vzestup šel ruku v ruce s velmi rychlým nárůstem obyvatelstva. Na Britských ostrovech tehdy žilo přes 24 milionů obyvatel, což znamená, že oproti předešlým padesáti letům se populace zdvojnásobila. Závrtnou rychlostí rostla průmyslová výroba, zanikala rodinná hospodářství, velmi žádaným zdrojem příjmu se stala také dětská práce. Omezil ji v roce 1833 zákon Factory Act. O rok později bylo v britském impériu zrušeno otroctví. Samozřejmě se v této době začaly projevovat negativní důsledky industrializace a urbanizace. Na venkově se v roce 1831 rozbíjely zemědělské stroje. O rok později se zřizovaly farní chudinské dílny a Robert Owen založil velký národní sjednocený odborový svaz. Přijetím tzv. Great Reform Bill, nového volebního zákona, vyvrcholilo úsilí politických reformátorů o rozšíření volebního práva. Měnila se také struktura zastoupení v parlamentu. Průmysl ovládla pára. Stavební inženýrství mělo svůj zlatý věk už od konce 18. století. Vznikala dopravní infrastruktura: silnice, mosty, akvadukty, kanály a v neposlední řadě také železnice. Rozvoj „železných dráh“ šel ruku v ruce s rozvojem tovární výroby a těžbou surovin. Do roku 1830 byla Anglie protkána železničními tratěmi o celkové délce 375 mil. Více Kenneth O. MORGAN a kol., *Dějiny Británie*, Praha 2002, s. 401-442.

²⁸⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty; Tamtéž, dodatky IV., kresby.

²⁸⁸ Nevychteme v něm jeho přání, sny, vnitřní pochody a podobné projevy osobnosti. To, že si ho mladý šlechtic vedl, nebylo ničím neobvyklým. Často to byla pro mladého aristokrata vlastně povinnost. Podobně jako v běžném deníku si měl tříbit vyjadřovací i jazykové schopnosti. Srov. M. LENDEROVÁ – J. PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela*, s. 31.

²⁸⁹ Navštěvovat doly, šachty a továrny patřilo k tehdejšímu „turismu“ a mezi šlechtici to bylo velice oblíbené. Téměř ve stejnou dobu, kdy byl Thun v Anglii, navštívili bratři Sternberkové významná německá průmyslová centra. Srov. M. SEKÝRKOVÁ – T. SEKÝRKA, *Bratři*.

poznaného a navštíveného, k němuž se pisatel během svého života mohl vracet.²⁹⁰ Přestože tomuto popisu Františkův deník odpovídá, člověk by v něm marně hledal několik druhů běžných informací. Téměř chybí zmínka o tom, s kým cestoval. Příliš se nerozepisoval ani o svých hostitelích nebo o lidech, které poznal nebo navštívil.²⁹¹ Nedělal si, až na výjimky, poznámky o počasí či stravování. Thun totiž chtěl rodinnou cestu využít zejména pro své „*Kunststudium*“.²⁹² A tomu také jeho cestovní deník odpovídá – je jakýmsi kompendiem všeho, co mělo během jeho cesty s uměním alespoň něco trochu společného. Postrádané informace lze pak nalézt v dalších nejrůznějších poznámkách o cestě nebo především v osobní korespondenci s přítelem Noelem.²⁹³

František Thun si deník vedl celkem podrobně, zápisy činil téměř každý den.²⁹⁴ Rodinné cestování po Anglii lze tedy téměř den po dni zmapovat.²⁹⁵ Rodina se v Anglii několikrát rozdělila, bratři putovali sami, popřípadě s otcem, a společně pak strávili šest týdnů v Paříži. Nejčastěji cestovali vlastními pronajatými vozy. Když jeli pohromadě, „s

²⁹⁰ Platí to i pro Františka Thuna, který si na okrajích deníku vypsál například vždy všechny stránky, které se týkaly zahradičství, parků, věznic apod. Do deníku pak později vpisoval další poznámky, popřípadě v něm škrtnal pasáže, které se mu nezamlouvaly.

²⁹¹ To jedině v případě, že na něj dotyčná osoba nějak zapůsobila. Tak tomu bylo například u průvodce v jedné jeskyni nedaleko Castletonu v Derbyshire. Hraběte udivilo, že starý průvodce věděl, že je Praha hlavním městem Čech nebo jaké války vedl Bedřich Veliký či Karel V. František si na papíře až pateticky posteskl, že to vše věděl „[...] *Ein alte Mann aus der armen Volksklasse der in einem Hauschen nahe der Schachte lebt.*“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thuna z evropské cesty, zápis z 27. 8. 1834.

²⁹² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I. Srov. J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 7.

²⁹³ L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²⁹⁴ Je ovšem patrné, že někdy to bylo *ex post* (zmatek v datech, jejich škrtnání a přepisování či překvapivá strohost zápisu). Zřetelné to je zvláště poté, co strávil delší čas ve velkých městech (například v Londýně, Edingburghu, či v Paříži). Tato místa skýtala velké množství lákadel a zábavy a jistě se tedy příliš volného času k usednutí ke stolu a k deníku nedostávalo. A tak František Thun dopisuje své zážitky později. Někdy zápis chybí zcela a objeví se až za několik dní.

²⁹⁵ Než se rodina dostala na Britské ostrovy, procestovala několik významných evropských měst. Navštívili Bamberk, Salzburk, Frankfurt a Kolín nad Rýnem. Poté přes Brusel a Lille dorazili do francouzského přístavu Calais. Dne 5. listopadu roku 1833 se přeplavili přes kanál a vylodili se v přístavu Dover. Ještě koncem roku navštívil Thun s bratry krátce Canterbury a Oxford. Rodina patrně strávila vánoční svátky v Doveru, kde se rodiče s dcerami „utábořili“ na delší dobu. V lednu roku 1834 navštívila rodina Brighton, Porthsmouth, Bath a Bristol a až 14. února dorazila do Londýna. Thun pak cestoval s bratry po okolí a spíše než ve větších městech pobývali na venkovských sídlech. V dubnu následovala návštěva Cambridge a koncem května se dostali až na ostrov Whight. Přes Porthsmouth a Plymouth si v červnu udělali výlet do Irska, kde byl cílem zejména Dublin. Po návratu zpět na anglickou půdu si prohlédli Bangor, Chester a Liverpool s okolím. V červenci přišel čas na Skotsko. Všichni chvíli pobýli v Glasgow a 5. srpna dorazili do Edinburghu. Když se koncem měsíce vraceli zpět do Anglie, navštívili Leeds, Sheffield a Birmingham. Už 6. září se Thun opět procházel po oxfordských ulicích. Dva týdny pak opět strávil v hlavním městě britské monarchie. S anglickou půdou se rodina rozloučila 1. října v Doveru, odkud se zpátky přeplavila do Calais. Šest týdnů strávili všichni v Paříži, odkud rodina zamířila do Nice, kde se od ní mladý Thun oddělil a na vlastní pěst vyrazil do Itálie. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

naší karavanou na zakázku“, jak trefně František poznamenal, museli jet třemi vozy.²⁹⁶ Poznávali města, anglickou kulturu, navštěvovali divadla, muzea, galerie. Nevynechali zmiňované chudobince a sirotčince. V Paříži se Thun navíc zajímal o věznice, aby je na stránkách deníku zevrubně popsal: od každodenního života vězňů, přes jejich stravování až po uspořádání cel.²⁹⁷ Thunové se zúčastnili několika společenských akcí, například otevírání Parlamentu, ale podívali se také do nejrůznějších anglických továren, přádelen, skláren a hutí. Bratři dokonce sfárali do uhelného dolu. Jak bylo řečeno, nijak se to nelišilo od podobných zkušeností jejich cestujících vrstevníků.

I v Anglii si dokázal František Thun najít zajímavou společnost. V Londýně začal spolu s bratry docházet do „*compagnie*“ lady Jamesonové.²⁹⁸ Anna Brownell Jamesonová byla intelektuálkou, která se angažovala v sociálních otázkách a zároveň se snažila psát.²⁹⁹ Ve třicátých letech kolem sebe soustředila skupinu lidí, jež spojovaly společné kulturní, sociální, filozofické a umělecké zájmy a názory. Lady Jamesonová se velmi důvěrně přátelila se sochařem Henrym Burlowem, který jí představil svého přítele a učitele frenologie Roberta Noela.³⁰⁰ Je tedy nanejvýš jasné, že Thuna a jeho bratry uvedl do společnosti Anny Jamesonové právě Burlow, na kterého jej v Londýně odkázal Noel. Hrabě byl Noelovým přítelem potěšen a vychvaloval jej: „*byl tak dobrý v těch několika dnech, které strávil ve městě, aby se mi zcela věnoval a zavedl mě k nejrůznějším umělcům etc.*“³⁰¹

²⁹⁶ „[...] mit unserer Karavane von 3 Extraposten [...].“ Dopis Noeovi z 15. 6. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²⁹⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I, deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty

²⁹⁸ Dopis Thuna Noeovi z 23. 3. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

²⁹⁹ Anna Brownell Jameson (1794-1860) byla nejstarším dítětem malíře miniatur Denise Brownella Murphyho. V roce 1821 se zasnoubila s právníkem Robertem Jamesonem. Zasnoubení však záhy zrušila a cestovala - zejména po Itálii. Stihla se zasnoubit ještě jednou s jiným mužem, ale v roce 1825 si Jamesona nakonec vzala a žila s ním v Londýně. Poté, co se její manžel stal soudcem v jedné ze vzdálenějších kolonií, manželství definitivně selhalo. Jameson byl zjevně atraktivnější na papíře nežli v reálném životě. Později působil v Kanadě, zatímco Anna se vrátila do Anglie. Životopis zveřejnila na svých oficiálních stránkách Simon Fraser Univerzity Library v rámci projektu Electronic Document Centre (EDC). Více <http://edocs.lib.sfu.ca/projects/VWWLP/Anna-Brownell-Jameson.htm>, 7. 11. 2008.

³⁰⁰ Henry Burlow (? – 1837), patrně intimní přítel lady Jameson, zahynul během epidemie cholery. Tamtéž.

³⁰¹ „*Er war so gut die wenigen tage die er in de Stadt zubrachte ganz mir zu widtmen und mich zu verschieden Künstlern etc. zu führen.*“ V dopise z 23. 3. 1834 Noeovi děkuje za zprostředkování setkání s Burlowem. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

Mladý Thun Annu Jamesonovou velmi obdivoval. Považoval jí za velice distingovanou ženu a rád s ní konverzoval o různých tématech. Jak napsal Noelovi, nemohli jí s bratry „*být dostatečně vděční*“, neboť je seznámila s mnoha zajímavými, srdečnými a „*echtenglisch*“ lidmi.³⁰² Do jejího domu chodili podle všeho často a všichni tři s ní čile konverzovali. Thunovi tato bratrská skupina trochu vadila, neboť si s Annou nemohl popovídat o samotě, oč zjevně stál. Noelovi přiznal, že jednou se mu podařilo přijít dříve než Bedřich s Leem a konečně pohovořil s hostitelkou podle svého. „*Také jedna a sice ne malá nevýhoda života a cestování se dvěma stejně starými bratry*“, dodal na vysvětlenou.³⁰³

Thun zavítal do společnosti ještě další, známější ženy: „*U lady Byronové jsem byl poprvé s paní Jamesonovou a nemohu vlastně říci, že bych se s ní v nejmenší míře seznámil,*“ vyprávěl Noelovi o jeho sestřenici. Přišla mu jako žena trpící, odměřená a uzavřená. V dopise nechtěl patrně více vysvětlovat a odkázal přítele na to, že velmi dobře zná obě jejich povahy, tudíž by mu měl rozumět.³⁰⁴ Daleko více byl Thun nadšený z dcery, Ady Byronové, která se mu líbila, neboť se mu zdála nezvykle otevřenou a inteligentní: „*Konverzace s ní se mi vždy zdá živoucí a zajímavá,*“ vyjádřil se později.³⁰⁵ Přesto vyhledával spíše společnost Anny Jamesonové než Annabelly Byronové.³⁰⁶

Anna Jamesonová se svými styky a známostmi neomezovala pouze na Londýn a jeho okolí. Díky neustálým cestám napříč Evropou i Spojenými státy, zasahovaly její zájmy do politických, uměleckých, filantropických i rodících se feministických kruhů. Vedle Byronovy ženy udržovala blízké přátelství s Otilií von Goethe, s níž ji také seznámil Noel.³⁰⁷ Další blízkou přítelkyní byla Sarah Austinová, manželka přítele rodiny Thunů. Mezi mužské přátele patřil vedle Noela a Burlowa také synovec Austinových, Henry Reeve. Do jejího přátelského okruhu je nutno počítat také uměleckou rodinu Kembleových, ze které si rozuměla především s herečkou a velkou bojovnicí proti otroctví, Fanny Kembleovou.³⁰⁸ (Její sestra Adelaida později fatálně

³⁰² „[...]Vor allen Mrs. Jameson der wir nicht genug denkbar sein können [...]“ Tamtéž.

³⁰³ „[...] auch ein und zwar kein kleiner Nachtheil des Lebens u. Reisens mit 2 gleich alte Brüdern“ Tamtéž.

³⁰⁴ „[...]Bei Lady Byron war ich erst einmal mit Mrs. Jameson, und ich kann eigentlich nicht sagen, daß ich im geringsten Grade mit ihr bekannt geworden wäre.“ Tamtéž.

³⁰⁵ „[...]Conversation mit ihr mir scheint immer lebendig und intereßant [...]“ Tamtéž.

³⁰⁶ Když se v roce 1854 obě ženy rozešly ve zlém, vzalo za své také Noleovo přátelství s Annou Jamesonovou. Více <http://edocs.lib.sfu.ca/projects/VWWLP/Anna-Brownell-Jameson.htm>, 7. 11. 2008.

³⁰⁷ Známá je jejich korespondence. *Letters of Anna Jameson to Otilie von Goethe*, London: Oxford UP, 1939.

³⁰⁸ Srov. <http://edocs.lib.sfu.ca/projects/VWWLP/Anna-Brownell-Jameson.htm>, 7. 11. 2008.

zasáhla do Thunova života.) Je tedy nanejvýš jasné, že se Thun s bratry dostal do pozoruhodné, vpravdě uzavřené společnosti, která navíc přesahovala hranice ostrovní Anglie.

Ještě jedna věc stojí u lady Jamesonové za zmínku. Právě s ní, v doprovodu Burlowa a dalších slečen, navštívil hrabě „*Lunatic asylum*“, tedy útulek pro duševně choré, v Hanwellu. Do svých poznámek si na okraj popisu této návštěvy připsal „*moje budoucnost*“.³⁰⁹ Odlišné poměry v zařízení, než jaké patrně znal z domácího prostředí, ho nadchly: „*Jaký panuje v Anglii duch v ohledu na výchovu lidí [...]*!“³¹⁰ Přestože byl k filantropii od dětství vychováván, jeho pozdější celoživotní zájem o sociální problematiku propukl právě tehdy. Thun pateticky psal, že tam „*v tom okamžiku jsem spatřil, že se mi otevírá nádherné pole působnosti [...] ach nevidím všechny ty překážky, které se v tolika ohledech závislého postavení (společenské poměry etc.) staví na odpor mému soukromému působení.*“³¹¹

V Anglii se Thun opět zabýval frenologií a od Henryho Burlowa se nechal podrobně prozkoumat. Dozvěděl se, že má úctu k duchovnímu a vznešenému. Neobtěžuje ho náchyllost k ženám a nestará se příliš o děti. Má velkou sílu v argumentaci a to díky různým analogiím, připomenutím událostí či vyhledávání konotací mezi nimi. Burlow podle tvaru Františkovy lebky „poznal“ i to, že má talent na karikatury a kresbu, ale ne na barvy. Zajímavé je i další Thunovo zjištění: „*Nikdy nejsem spokojený se svou prací, když je hotová. [...] Jsem schopný stát se právníkem nebo politikem ve všeobecném smyslu (ne v diplomatickém), ale jsem ohrožený tím, že bych byl nespokojený v mém metafyzickém chápání světa a znechucen podlostí lidí a z toho důvodu příliš dumající a snící a utíkající z tohoto způsobu života a činnosti.*“³¹² K Burlovovu dlouhému posudku poznamenal, že vše „*asi přibližně souhlasí s Noelovým*

³⁰⁹ Vedle zmiňovaného cestovního deníku sepisoval Thun další poznámky deníkového a heslovitého charakteru, které jsou stručnější, ucelenější a budí dojem podkladu pro cestopis nebo vzpomínky. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

³¹⁰ „[...] *Welche schöne Geist herrscht in Rücksicht auf Volkserziehung [...] in England!*“ Tamtéž.

³¹¹ „[...] *„Ich sehe mir in diesem Augenblick einen herrlichen Wirkungskreis offen [...] ach ich sehe nicht all die Hindernisse, die meiner Privatwirksamkeit durch eine, in so viele Rücksicht abhängige Stellung (die gesellschaftliche Verhältnisse etc.) entgegenstanden.*“ L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Reise Beschreibung von Franz Thun.

³¹² „*Never satisfied with my work when it is done. I am able to become lawyer or statesman of general views (not diplomatic), but I am in danger of being disappointed in my metaphysical view of the world and disgusted by meanness of men and by that reason to more musing and dreaming and rescind from this life and from acting.*“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis z 16. 5. 1834.

názorem.“³¹³ S ním také Thun vše řádně probral prostřednictvím dopisu, kde ještě přidal, že ho Burlow varoval před falešnou útloucí a skromností. Na závěr přiznal: „*Vůbec byl Burlowův názor tak dokonalý a prozíravý, že nikoliv pouze mne, ale také mé rodiče přivedl v úžas.*“³¹⁴ Vedle Burlowa patrně přišel do styku s dalším frenologem Williamem Ellisem, o němž a jeho ženě se nadšeně zmínil v dopise Noelovi: „*Jací lidé jsou pán a paní Ellisovi!*“³¹⁵ Ellis založil v roce 1825 jednu z prvních frenologických společností ve Wakefieldu.³¹⁶

Thun se na Noela ohledně frenologie obracel často, jak už bylo vidět třeba u Caruse, patrně chtěl znát jeho názory na své přátele. V dopisech ho požádal i o posouzení svých příbuzných. Každého člena rodiny se mu snažil přiblížit stručnou, ale velmi osobní charakteristikou, kterou však podmínil společným cestováním. Snažil se Noelovi vysvětlit, jak moc se dlouhá cesta na každém z jeho blízkých podepsala. Starší sestru Annu například kritizoval, že se i přes zlepšený tělesný stav nedokáže vytrhnout z duchovní nečinnosti, mladší Juža se zase kvůli přílišné přecitlivělosti matky začala uzavírat. Trápila ho právě matka, jejíž stavy úzkosti vzrůstaly, zatímco svého otce vlastně litoval: „*ten neužitečný život mého otce, který se stal starým mužem a udělal ze sebe jen sluhu mých sester.*“³¹⁷ A postěžoval si ještě, že u rodičů začal pozorovat stavy přehnané útloucí a střídavé šetrivosti a vyslovil obavy, že to bude mít špatné následky.

Z těchto Thunových postřehů určených Noelovi je patrné, že rodinná cesta nebyla zas až tak idylická. Alespoň mladý hrabě měl ke spokojenosti daleko. Jelikož rodina trávila pospolu poměrně hodně času, začaly se brzy projevovat stále větší rozpory - nejvíce mezi Františkem a jeho otcem. V tu dobu se zatím jednalo o drobné vzájemné cestovní „bolesti“, způsobené jednak spoustou společně stráveného času a jednak narůstajícím Františkovým sebevědomím, snahou nějak se proti otci vymezit. Se vším trápením si stěžoval jedině věrnému Noelovi. Základním kamenem úrazu bylo, že

³¹³ „*Im ganze stimmt das wohl mit Noels Meinung.*“ Tamtéž.

³¹⁴ „*Überhaupt war Burlows Meinung so vollkommen u. scharfsinning mehr, daß sie nicht nur mich sondern auch die Ältern in Erstaunen setzte.*“ Dopis Thuna Noelovi z 23.3. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

³¹⁵ „*Was für Leute sind Mr. und Mrs. Ellis!*“ Tamtéž.

³¹⁶ V roce 1820 byla založena Edinburgh Phrenological Society, o tři roky později London Phrenological Society. Srov. <http://www.victorianweb.org/science/phrenology/phrenologyov.html>, 7. 11. 2008

³¹⁷ „*I much pity the increased anxiety of my mother and the useless life of my father who gets an old man and makes himself only the servant of my sister.*“ Dopis Thuna Noelovi z 10. 10. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

od cesty po Anglii očekával mladý Thun úplně něco jiného než jeho otec. Už z první zastávky na anglické pevnině, dvoutměsíčním pobytu v Doveru, byli všichni bratři značně rozmrzelí. „Poté co jsme dva měsíce zůstali v Doveru, pociťujeme ztrátu času s rodinným životem, kterou s sebou vlastně nese nezajímavé místo, tak bolestně, že jsme prosili rodiče, aby nás nechali jít a postavit se tak samostatně jak jen to je možné.“³¹⁸ A zároveň Noleovi vysvětlil, že je to vlastně tím, že otec už Anglii dávno zná a ví co je správné vidět. O více jak tři měsíce později se však začala Thunova nespokojenost stupňovat. Vadil mu vůbec způsob rodinného cestování, náplň pobytu a také to, že neměl příležitost mluvit anglicky, neboť byli stále pouze mezi sebou. Nemohl tak pozorovat lidový život v jeho vlastním prostředí, protože „jak je to možné při takové rodinné cestě ve vlastním slova smyslu – kdy člověk z lidu kromě číšníka nebo poštovního poslíčka nezastaví – jak je to jen možné. Projíždíme zem v našem vlastním voze, pozorujeme rozličné parky a továrny, jinak ale žijeme vlastně zcela uzavřeni jako doma tak, že jsem jednou celé dny jedenkrát anglicky nepromluvil!“ a dále vysvětloval, že namísto té „kvanity“ by se raději někde déle zastavil. „Sám si pak přírodní krásy užiji více.“ A pouze v tom případě „je možné znalosti o lidu ještě nabýt.“³¹⁹

Mladý člověk plný romantických nálad, umocněných nedávným pobytům v Drážďanech, se v permanentním rodinném doprovodu nemohl cítit šťastným. Nejvíce jej obtěžovala nutná společenská agenda. Noelovi si posteskl: „A ten ztracený čas při společenských večerích a večerech! Člověk nemá vlastně jediný okamžik k nerušenému přemýšlení. Ovšem ale při rodinné cestě není nic možné!“³²⁰ Viník byl dle Thuna jasný: „Otcovy názory o užitku cesty se velmi odklání od mých. On ji shledává výbornou pro poznání továren a podobných zařízení (což shledávám celkem dobrým i já, ale ne jako to nejdůležitější pro někoho, kdo nepatří k oboru) [...]“ Na to, aby pro něj byla cesta styčným bodem pro další rozšíření myšlenkových obzorů nebo dosažení větší

³¹⁸ „Nachdem wir 2 Monaten in Dover geblieben waren - fühlten wir den Zeitverlust den des Familienleben u. der doch eigentlich uninteressante Platz mit sich brachte, wie ich dir glaube ich schon schreib, so schmerzlich, daß wir die Eltern geradezu baten uns ziehen zu lassen und uns so selbständl. als möglich hinstellen.“ Dopis Thuna Noleovi z 23. 3. 1834. Tamtéž.

³¹⁹ „Wie ist das aber bei einer Familienreise im eigentliche Sinne des Wortes – wo man von Volke nicht als Waiter und Postknecht hielt – wie ist das den möglich. Wir durchfahren in unserem eigene Wagen das Land, sehen uns die verschiedenen Parks und Fabriken an, leben aber eigentlich sonst ganz abgeschlossen wie zu hause, so daß ich nicht einmal alle Tage einmal Englisch spreche!“ [...] „Selbst die Naturschönheiten genieße ich so mehr. Volkskenntniss zu erwerben ist doch nur so möglich.“ Tamtéž.

³²⁰ „Und die verlorene Zeit bei gemeinschaftlichen Dinner und Abenden! Man hat eigentlich keinen Augenblick zum ungestörten denken. Aber freilich bei familienreise ist das alles nicht möglich!“ Tamtéž.

samostatnosti, otec nepomyslel.³²¹ Thun pak příteli přiznal, že „*to nejchytřejší, co člověk může za těchto okolností učinit, je být společenský, jak jen může*“ aby ještě získal ztracený a promeškaný čas. „*Bylo by strašné, kdyby to mělo tak dále trvat ještě rok!*“³²²

V dopisech určených Noelovi tu a tam probleskovaly i náznaky hlubších křivd, které vztah s otcem přinášel. Když mu líčil, kterak by si chtěl v Anglii koupit nějaké tisky, mědirytiny nebo obrázky, zejména „*nejvíce si s sebou odvézt listy novějších mistrů (Copley Fielding etc.)*“, přiznal, že si je nekoupí a dodal: „*nemohu ti říct, jak moc si i v tomto ohledu přeji, abych byl nezávislý.*“ A vysvětlil to tím, že s ním i bratry otec jedná jako s dětmi. Neboť vždy „*jsme byly zvyklí a vedeni k tomu, jak to jistě je pro děti výtečné, abychom si vedli naše účty a na konci měsíce je předkládali rodičům. Vše, co se týkalo našeho vzdělání, zaplatil On nebo nám dal znovu peníze.*“ Františkovi, který chtěl být soběstačný a samostatný, vadilo, že tato praxe pokračovala a přiznal, že: „*každou knihu, každou tužku, každou mědirytinu otci naučtovat, to je pro mě samozřejmě nemožné.*“³²³ Proto napříště raději nechtěl nic. Thunův vzdor je pochopitelný. Bylo mu pětadvacet let, podle rakouských zákonů zrovna dosáhl plnoletosti, měl ukončená studia a připravoval se, že brzy převezme správu panství. Na druhou stranu je stejně pochopitelný i přístup otce, pro nějž byl osobní rozvoj dětí tím nejdůležitějším, a proto do něj investoval nemálo prostředků. Bohužel po návratu do Čech se problémy v jejich v komunikaci prohloubily - pro Františka Antonína Thuna nakonec s fatálními důsledky.

Mladý Thun ve svých dopisech Noelovi několikrát narazil na to, jak mu záleželo, aby poznal každodenní život obyčejných lidí a ovládl bezpečně anglický jazyk. Když dorazili do Skotska, na které se obzvláště těšil, prorokoval, že cesta touto zemí bude jistě pokračovat v započatém způsobu, čehož se děsil: „*když se mě někdo po nějakém čase zeptá na něco, co se týká Skotů etc., co mu mám říct?*“ To, že by cestou

³²¹ „*Die Ansichten des Vaters über den Nutzen des Reisens weichen von den meinen sehr ab. Er findet ihn vorzüglich im Sehen der Fabriken und ähnliche Anstalten (was ich auch wohl gut, nicht aber das Wichtigste für jemanden, der nicht zum Fache gehört finde) an die sich mein Berührungspunkt entestehende Erweiterung³²¹ des Ideekreises, Erlangung grösserer Selbständigkeit etc. scheint er aber gar nicht zu denken.*“ Tamtéž.

³²² [...] *Das klügste was man über den Umständen tun kann, ist sozial als man kann, zu profitieren ohne durch unnützes Bedauern, des verlorenen u. versäumten noch Zeit zu verlieren.*“ [...] „*Es wäre schrecklich wenn es noch ein Jahr so fort dauern sollte!*“ Tamtéž.

³²³ „*Schon von hier hätte ich gerne wenigstens einige Blätter neuere Meister (Copley, Fielding etc.) mitgenommen. Doch das wird wohl nicht angehen. Ich kann dir nicht sagen wie sehr ich auch in dieser Hinsicht wünsche selbständig zu stehen.*“ [...] „*Wir waren gewohnt und angehalten, wie es gewiß für Kinder vortrefflich ist, unsern Rechnungen zu führen u. am Monatschluß den Aeltern vorzulegen. Alles was zu unserer Bildung gehörte zahlten Er für uns oder gab uns das Geld wieder.*“ [...] „*dem Vater jedes Buch, jeden Bleistift, jeden Kupferstich aufzurechnen, das ist mir natürlich unmöglich* [...]“ (Podtrhl F. T.). Tamtéž.

měli zahrnout všechny „*poetické elementy*“ této země, „*láme jednomu srdce*“, v předtuše toho, že budou „*muset jezdit od hostince k hostinci*.“³²⁴ Přesto si našel nakonec čas „*Volksleben*“ pozorovat a porovnávat s domácími poměry. Z obyčejných Angličanů i Skotů byl nadšený. Z deníku je očividné, že se živě zajímal o presbyteriánskou víru a navštívil několik bohoslužeb. Jako studovaný právník si udělal poměrně podrobné poznámky o zvláštностech skotského práva.³²⁵

Dále pracoval na zlepšení své angličtiny, protože jej dosavadní jazyková vybavenost trápila. Zpočátku psal Noelovi vždy německy a lamentoval nad tím, že v jeho mateřtině by se nedokázal dobře vyjádřit. Odhodlal se k tomu až během pobytu v Paříži, kde se obával, že čerstvě nabytou znalost angličtiny zapomene. Nepřestával ale o sobě pochybovat, i když si již anglicky dopisoval s přítelkyněmi Austinovou a Jamesonovou, což Noelovi přiznal. Pro případ, že by přítel jeho angličtině nerozuměl, odvolával se na Noelovu „*znalost*“ jeho srdce.³²⁶

František Thun v Anglii primárně vyhledával vše, co bylo spojeno s uměním, ale ani v tom nebyl ve šlechtických kruzích výjimečný. Vedle shlédnutí divadelního představení nebo opery, bylo téměř povinností mladého aristokrata navštívit umělecké sbírky či galerie, nebo se setkat se známými umělci přímo v jejich ateliéru. Na stránkách deníků podobné návštěvy reflektovali a prokazovali své znalosti výtvarného umění tím, že jmenovali autory obrazů, jež viděli.³²⁷ Thun šel ale ve svých zápiscích mnohem dále. Sbírkou obrazů a dalšího umění sledoval i ve všech sídlech, zámcích a domech, v nichž pobýval. Stránky deníku neustále plnil takovými jmény jako jsou Peter Paul Rubens, Rembrandt van Rijn, Tintoretto, Estéban Murillo, Raffael Santi, Hans Holbein, Tizian, Albrecht Dürer a samozřejmě jeho „*Liebling*“ Anton van Dyck.³²⁸ Přesto však nelze říci, že by měl pouhé „běžné“ znalosti mladého aristokrata. Měl naopak dokonalý přehled. Znal domácí autory i ty současné. V deníku zmiňoval například Williama

³²⁴ „[...]wenn mich jemand zu Zeite nach irgend etwas was die scotten etc. betrifft befragt, was soll ich ihm sagen? Es bricht einem das Herz in diesem Lande [...] auch wir von Wirtshaus zu Wirtshaus fahren zu mußen“. Tamtéž.

³²⁵ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

³²⁶ „[...] your knowledge of my heart [...]“. Dopis Noelovi z 10. 9. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

³²⁷ Například bratři Šternberkové navštívili Pinakotéku v Mnichově. M. SEKYRKOVÁ – T. SEKYRKA, *Bratři*, s. 417.

³²⁸ Tento vlámský malíř byl jeho velkým oblíbencem. Dyckovy obrazy jmenoval vždy na prvním místě a neváhal je do detailů popisovat. Slovo *Liebling* poprvé užívá při popisování obrazů na zámku v Blenheimu. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis z 6.9. 1833.

Turnera či Williama Blakea. Všiml si v jakém stavu obrazy jsou a zda se jedná o originály. Pokud měl majitel katalog svých děl, byl naprosto spokojený. Hořce proto například litoval při návštěvě zámku Petworth lorda Eggermonta. Ten měl sice významnou obrazovou sbírku, „*bohužel bez katalogu. Hezké portréty od Reynoldsona, Dycka, nějaký vévoda z Urbina od Rafaela, nějaký Titian, Holbein etc.*“³²⁹ Všiml si také soch, tapisérií i vitráží. Pokud byl interiér něčím zajímavý, například nábytkem, řešením pokojů či doplňky, neopomenul tuto skutečnost zmínit.

František Thun, který později propadl puristické doktríně a přátelil se s předními českými novogotiky, byl z anglického prostředí, kde gotická tradice téměř nezanikla, novogotika vzkvétala a dále inspirovala, opravdu nadšený. Cesta po anglických a skotských hrabstvích poskytla Františkovi pohled na stavby, které v sobě spojovaly tradici i současnost. Stavby, které by chtěl mít i ve své zemi, potažmo na svém panství. Na to, že jeho zájem nebyl ve své době ojedinělý, poukazuje ve své práci Jindřich Vybíral.³³⁰ Vedle stránky umělecké měla záliba v lomených obloucích a cimbuřích i politický nádech. Vlastenecké šlechtě, jež ctíla zemský patriotismus, byla sympatická anglická syntéza „*tradice a pokroku stejně jako anglická architektura s poukazem na hluboké kořeny panského rodu, na středověký původ jeho stavovských výsad a svobod.*“³³¹

Obdiv ke gotickému stylu je patrný jak z deníkových zápisků, tak z Františkových skic. Thun v deníku neustále opakoval, že se mu líbily stavby v gotickém stylu. Zjednodušeně lze vyrozumět, že co bylo gotické, bylo „*sehr schön,*“ jako například jeden z nejromantičtějších hradů v Anglii - Warwick. Ale i toto pravidlo mělo své výjimky. Extravagantní zámek Ashridge lady Bridgewaterové, v gotických formách projektovaný Jamesem Wyattem, ho příliš neuchvátil. Obrovské rozměry zámku na něj neudělaly zvláštní dojem. Pyramidové schodiště vycházející ze středu se mu zdálo nevhodné, postranní křídla netvořila žádné impozantní stěny, nelíbilo se mu umístění věžiček a i okna byla velice úzká.³³²

V Anglii si František Thun zamiloval další specifický druh umění. Anglické zahrady a parky, nesešněrované přísnou pravidelností francouzských zahrad, se během

³²⁹ „[...]Bedeutende Bildersammlung, leider ohne Katalog. Schöne Portraite von Reynaldson und von Dyck, ein Herzog von Urbino von Raphael, einige Titan, Holbein etc.“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis z 20. 1. 1834

³³⁰ J. VYBÍRAL, *Století*, 25–69.

³³¹ Tamtéž, s. 71.

³³² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis z 9. 9. 1834.

této *grand tour* staly vděčným objektem jeho zájmu.³³³ Projít si je bylo hraběti stejnou samozřejmostí jako navštívení zámeckých obrazových sbírek. V deníku pak hodnotil jejich estetickou stránku. Neomezil se však na pouhé vypsání obligátních přívlastků, ale zápisky doplnil osobními postřehy o rozloze i koncipování zahrady, družích a stáří dřevin. Ani v tomto případě jistě nebyl Thun jediným, komu učarovala anglická zahradní architektura, která dávala prostor přírodě (ač pečlivě udržované) a vyhýbala se dosud oblíbené klasicistní geometrizaci.³³⁴

Vedle anglické architektury vnímavého Thuna okouzila anglická a skotská příroda. První dopis ze Skotska Noelovi uvedl: „*Začínám tento dopis pro Tebe, milý Noeli, ve skotské vysočině s obcházející Ossianovou zamlženou postavou poměrně melancholicky.*“³³⁵ Skotské hrady, jejich zříceniny, kláštery a kostely v něm vyvolaly romantické melancholické nálady, jež podněcovaly touhu vše kolem zachytit na stránky skicáře. Současně probouzely živý zájem o jejich historii. V deníku dal na těchto místech průchod emocím, jež v něm polorozpadlé památky ukryté v krásné přírodě vyvolaly. Melroské opatství, „*nejkrásnější ruina,*“ kterou údajně kdy viděl, lahodilo i jeho kreslířskému oku.³³⁶ V souboru anglických skic patří tato kresba k nejpropracovanějším a při pohledu na ní nelze místu upřít kouzlo.³³⁷ Z této i jiných anglických skic promlouvala Thunova osobní zkušenost s drážďanskými romantiky. Na stránkách deníku si zjištěnou historií opatství dokresloval původní podobu stavby.³³⁸ Tiché ruiny rozněcovaly jeho představivost, kterou ještě podporovala četba romantických autorů, zejména Waltera Scotta. Tyto romantické příběhy se odehrávaly v kulisách divoké přírody a středověké architektury. „*Až tady člověk cítí, jak znamenité líčení Waltera Scotta je*“, vyznal se Noelovi.³³⁹

³³³ Pečlivě si dělal poznámky a pokaždé si zvýraznil slovem „*Gardening*“ a čísla dalších podobných stránek. Je pravděpodobné, že se k poznámkám později vracel. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, např. zápis z 11. 8. 1834.

³³⁴ Podobný zájem projevil i Johann Adolf ze Schwarzenbergu. Srov. J. VYBÍRAL, *Století*, s. 31.

³³⁵ „*Ich fange diese brief an dich lieber Noel in den scottischen Hochlandern von Ossians Nebelgestalten umgeht ziemlich melancholisches an.*“ Dopis Noelovi z 15.6.1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

³³⁶ „[...] *Die schönste Ruine, die ich noch gesehen habe.*“ Tamtéž, zápis z 8. 8. 1834. Viz příloha III.7.

³³⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV, kresby.

³³⁸ „[...] *Die Kirche war nach dem Hauptplanne nach der Kathedrale von Salisbury ähnlich, die Form eines Kreuzes aus dessen Mitte sich Thurm erhob, der Hochaltar war am Ende des kurzen Theiles.*“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis 8. 8. 1834.

³³⁹ „*Erst hier fielt man wie vortrefflich Walter Scotts Beschreibungen sind.*“ Dopis Noelovi z 15.6.1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

Pro Thuna bylo právě Skotsko s hladinami jezer, horskými vrcholky, zelenými loukami a středověkými ruinami, uchovávajících si slavnou tradici a historii, ztraceným rájem, ztělesněním těch hodnot, které opěvovala slova romantických básníků či obrazy malířů, které uznával. „*Jaké nádherné divoké krajiny, jaké mocné krásné horské útvary a jaká poetická krása dokonce i v monotónních horských průsmycích.*“³⁴⁰ Noelovi svěřil, že si na ta místa uchová mnoho vzpomínek – v podobě skic. A posteskl si: „*Jak často v této krásné přírodě vykřiknu, ó kéž bych byl malířem!*“ A dále dal průchod snad těm nejnitternějším a nejintimnějším přáním: „*A skutečně, kdyby mě osud neučinil nejstarším a nepoznamenal pole mé působnosti, už dávno bych hloupého hraběte pověsil na hřebík a byl bych s vášnivostí malířem!*“ Příteli dále vysvětloval, že se uměním zabýval celé hodiny i doma a přeci nemůže „*ten pud k němu potlačovat.*“³⁴¹

Právě z této anglické cesty se dochoval největší ucelený soubor Thunových kreseb, téměř čtyřicet obrázků, které jsou vedle vděčné připomínky jeho talentu také cenným ikonografickým pramenem, jenž doplňuje a mnohdy upřesňuje deníkové zápisy.³⁴² Už klasicismus a následné neoklasicistní tendence postavily do středu pozornosti umělců krajinomalbu i kresbu, které se díky novému přístupu společnosti k přírodě staly přitažlivým oborem.³⁴³ Romantický přístup pak vtiskl krajinám a vedutám specifický ráz. Thunovy kresby, neoklasicistně komponované krajiny, plně odpovídají tehdejšímu stylu tvorby: linie kreseb jsou pravidelné, symetrické, jejich námět, smysl a sdělení je i přes provedení romantické, autor si pohrává dopodrobna s detaily. Krajinky neurčitých nálad se zříceninami ukrytými v divoké horské přírodě – tak by se dala jejich převážná část charakterizovat. Často se jedná pouze o náčrtky provedené tužkou, perem nebo sépií, mnohdy i nedokončené. Jak naznačil Noelovi –

³⁴⁰ „*Welche herrlich wilden Gegenden, welche mächtige schönen Gebirgsformen und welche poetischer Reitz selbst in den monotonen Gebirgspäßen.*“ Tamtéž.

³⁴¹ „*Wie oft rufe ich in dieser schönne Natur aus, o daß ich doch ein Maler wäre! Und wirklich hätte mich das Schicksal nicht zum ältesten gemacht u. mir so meinen Wirkungskreis vergezeichnet, ich hätte den dummen Grafen schon längst an der nagel gehängt u. wäre mit Leidenschaft Maler geworden! [...] doch kann ich den Trieb dazu nicht ganz unterdrücken.*“ Tamtéž.

³⁴² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV., kresby. Dvanáct pohledů z Anglie a Rakouska, kresby sépií, mohla veřejnost vidět na výstavě „*Kresba a grafika šlechtý v Čechách 19. století*“ v roce 1991 v jízdárně zámku Kozel a o rok později v Národním muzeu a v Lobkovickém paláci v Praze.

³⁴³ Návrat k přírodě v Evropě na přelomu 18. a 19. století vedle idejí Jeana Jacquese Rousseaua nemálo ovlivnila také Anglie svým společenským a kulturním životem. Anglická šlechta netrávila čas tak jako ta francouzská – v salonním prostředí – žila převážně na svých panstvích na venkově, kde také podnikala. Už 18. století přineslo pojem anglický park, tedy volná, i když udržovaná příroda, nespoutaná geometrickými tvary jako francouzské zahrady. To se odrazilo nejen v anglickém výtvarném umění, ale i v evropském, kde se převaha krajinářství stala jeho příznačným rysem. Více T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 113–136.

chtěl si uchovat vzpomínku či náladu, nebylo tedy třeba je dopracovat. Stránky skicáře proto plnila rozličná vyobrazení přírody.³⁴⁴

Myšlenkový svět mladého hraběte Thuna však neustrnul výhradně v intencích středověké historie nebo architektury. V Anglii, více než kde jinde, jej zaujalo současné inženýrské stavitelství. Velké řetězové mosty s mohutnými pilíři a oblouky v deníku popsal do nejmenších technických detailů. Fascinovaly ho konstrukce a systém řetězů, ale uvažoval i nad celkovým estetickým vyzněním stavby. Když při cestě z Dublinu přejížděl Menaiskou úžinu, aby se dostal do Bangoru, zaujal ho dlouhý Menaiský most, který na počátku 19. století postavil Thomas Telford.³⁴⁵ Nešetřil chválou, ale ani kritikou. Nelíbil se mu na něm příliš úzký prostor pro plavidla a dále prý nebyl postaven v souladu s waleským okolím. Dokonalé začlenění do krajiny však spatřoval ve Walesu u jiného inženýrského díla. Most Conway, který stál poblíž stejnojmenné zříceniny a nad stejnojmennou řekou, budoucího památkáře uspokojil svým citlivým umístěním. Hrad, který tvořily čtyři stejné válcové věže, byl podle Thuna v dokonalém souznění s pilíři Conwayského řetězového mostu.³⁴⁶ Jeho cit pro kombinaci nových stavebních prvků se starými, jejichž souznění v budoucnu jako konservátor ještě mnohokrát posuzoval, se projevil v plné síle. Nejde o nic jiného, než o problematiku krajinotvorby, která je i v současnosti důležitým tématem ekologů a památkářů, a kterou už na konci první třetiny 19. století dokázal aristokrat a výtvarný diletant Thun vnímat. Pro úplnost je potřeba dodat, že mosty ho zajímaly prakticky všude, kde byl - v Edinburghu, v Dublinu i v Londýně.³⁴⁷

³⁴⁴ Tématy Thunových anglických kreseb byly zejména krajiny, vhledy do horských údolí s řekami, městy, vrcholky hor a hladiny jezer s dominantami zřícenin a hradů. Motiv veduty, tedy pohledu na otevřenou krajinu, popřípadě města ze širšího zorného úhlu, je mezi kresbami zastoupen celkem třiadvacetkrát. Obrázků s motivem hradu či zříceniny, ať už z detailu či dálky, nacházíme dvanáctkrát. Jednadvacetkrát zaujala Thuna moře nebo jezera. Přímo motivu horských hřebenů, vrcholků a panoramat je věnováno celkem 16 kreseb.

³⁴⁵ Thomas Telford (1757–1834). Viz příloha III.12. Mezi další významné britské stavební inženýry patřil James Brindley (1716–1772), John Smeaton (1724–1792) a John Rennie (1761–1821). Více K. O. MORGAN a kol., *Dějiny*, s. 379.

³⁴⁶ „Gerade von der Burg führt eine Kettenbrücke über den Fluß Conway, deren Pheiller ganz mit der Ruin in Einklang gebaut sind.“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I, deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis z 26. 6. 1834. Srov. příloha III.13.

³⁴⁷ Je zajímavé, že Děčín, sídlo rodiny, byl už v 19. století považován za město mostů. Nedaleko zámeckého parku se Thun jako dítě procházel po kamenném renesančním mostě (1564-1569). V době, kdy obdivoval řetězové mosty v Anglii, stála už tři roky (od roku 1831) pod zámkem řetězová lávka. (Viz příloha I.13.) Ta je dodnes jedinou a nejstarší svého druhu, která se dochovala na původním místě. Inspiraci v anglickém mostním stavitelství její vzhled zapřít rozhodně nemůže. V roce 1855 postavili Thunové přes Labe řetězový most, pojmenovaný po císařovně Alžbětě, jeden z největších v Čechách. Stál na pískovcových kamenných pilířích a mostům za Lamanšským průlivem se podobal. To, že se hraběcí rodina v Anglii inspirovala a měla o budování mostu jasnou představu, když firmě Schertz z Pirny zakázku zadávala, by byla pouhá domněnka. O děčínských mostech viz Dušan JOSEF, *Encyklopedie*

Ani ostatní technika nezůstala stranou jeho zájmu, ačkoli mu byla někdy otcem téměř vnucována. Parní stroje využitě jak na železnici, tak v dolech či fabrikách, nemohly, jak dosvědčují ostatně deníkové zápisky, jeho přirozené zvědavosti uniknout. Ve 30. letech se v Anglii rychlým tempem rozrůstala železniční síť.³⁴⁸ Začátkem července cestoval František s bratry z Liverpoolu do Manchesteru dráhou. Tato trať byla první meziměstskou železnicí a ačkoli se zpočátku zaměřovala na nákladní, brzy ji ovládala osobní doprava.³⁴⁹ Thun si o této jízdě poznamenal. „*První třída se skládá z elegantních vozů pouze pro cestující (až 100 najednou) a jezdí v pravidelných časech po jedné a půl hodině. [...] Druhá třída jezdí po dvou hodinách s běžnými pasažérskými vagóny a staví v každém libovolném místě, aby přibrala nebo odebrala jednotlivé osoby. Třetí třída vozí zboží, náklad a tak dále.*“³⁵⁰ Ne náhodou se Thun spolu se svým otcem později angažoval při plánování železnice mezi Prahou a Drážďany.

Nabízí se otázka, zda se tento zájem o techniku trochu nekřížil s Thunovou láskou ke středověké architektuře i historickému období. Nikoli - romantický sentiment a technický důvtip se nevyklučovaly. Jindřich Vybíral připomíná, že „*továrny i pitoreskní zámky vděčí za svůj původ zvědavému lidskému duchu, který ve stejném historickém okamžiku a s tímž vášnivým zaujetím začal klást otázky své budoucnosti i minulosti.*“³⁵¹

Z Anglie rodina odcestovala do Paříže, kde strávila asi šest týdnů. Bratři tam dorazili pravděpodobně již o něco dříve.³⁵² Paříž byla pro Thuny ideálním místem k navazování nových styků a přátelství. Thunové se zde seznámili například s Alexisem de Tocquevillem, s nímž nejmladší Leo zůstal v písemném a přátelském kontaktu.³⁵³ Zde se podle všeho také poznali s polským komponistou Fryderykem Chopinem, který se, jak už bylo řečeno, stal později vítaným děčínským hostem. Juža Thunová se zřejmě už v Paříži stala jeho žačkou na *clavecin*. Annu zase spíše doprovázel při zpěvu.³⁵⁴

mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha 1999, s. 90–92. Srov. H., SLAVÍČKOVÁ, *Děčínská zastavení*, Děčín 1997, s. 54, 56, 61.

³⁴⁸ Do roku 1840 spojovalo Londýn s Birminghamem, Manchesterem a Brightonem téměř 2400 mil tratí. Více K. O. MORGAN a kol., *Dějiny*, s. 401.

³⁴⁹ Více John, WESTWOOD, *Železnice. Obrazové dějiny*, Praha 1994, s. 15.

³⁵⁰ *Die erste Klasse besteht aus eleganten Wagen nur für Reisende (bis zu 100 auf einmal) und fährt zu regelmäßigen Zeiten in 1 ½ Studen. [...] Die zweite Klasse führt in 2 Stunde den ordinaren Paßagern – Wagen und hält am jedem beliebigen Punkt an einzelnen Personen aufzunehmen und abzunehmen. Die dritte Klasse führt Guter, Kosten u.z.w.* SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I, deníkové zápisky Františka z evropské cesty.

³⁵¹ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 32–33.

³⁵² První tam patrně přijel Bedřich. Srov. M. KOŠTÁL, *Fryderyk Chopin*, s. 137.

³⁵³ Část jejich vzájemné korespondence v Ch. THIENEN-ADELFLYCHT, *Graf*, s. 212–222.

³⁵⁴ Viz. Srov. M. KOŠTÁL, *Fryderyk Chopin*, s. 137.

František Thun se v Paříži, vedle už několikrát zmíněných filantropických zájmů, věnoval opět umění a procházel soukromé i veřejné galerie. Také na frenologii se ve francouzské metropoli dostalo, neboť jak si poznamenal do deníku, vyhledal tamní frenologickou společnost. Ta se scházela každé druhé úterý v měsíci, a tak ji jednou navštívili. Po diskuzi s francouzskými frenology dostal Thun článek od jistého doktora Mègeho *Manifeste des principes de la société phrenologique*.³⁵⁵

3. 4. Vysněná Itálie

To, o čem František Thun nejspíše slyšával od svých učitelů Berglera, Graffa, Sparmanna i přátel Rumohra, Noela či Anny Jamesonové, se v roce 1835 stalo skutečností: vysněná cesta do Itálie. Ač v jeho případě by bylo příhodnější užít adjektiva vyvzdorovaná. Podívat se do tehdejší *Mekky* umělců nebylo pro Thuna zase až tak samozřejmé. To, že se mu to podařilo, je důkazem, že po nezávislosti opravdu toužil.

Pro zmapování cesty na Apeninský poloostrov je třeba začít už v Anglii a Paříži. V původním plánu *Familienreise* Itálie nebyla, protože rodiče se chystali strávit zimu a jaro roku 1835 v lázeňském letovisku Nice. Thun s tím byl patrně od počátku srozuměn, ale na konci anglického pobytu se mu vše jevilo jinak. Získal větší rozhled, zkušenosti a stále více si v anglickém liberálním prostředí uvědomoval svou potřebu nezávislosti.

Na sklonku léta roku 1834 se v dopisech začal Noela opatrně ptát, jak hodlá trávit zimu. Pomalu se v jejich myslích začala rodit myšlenka, že by se mohli opět setkat právě v Itálii.³⁵⁶ Když lékaři Anně a Terezii Thunovým doporučili pro jejich zdravotní obtíže přímořské klima v Nice, usmyslel si František, že by s bratry mohli ještě nějaký čas zůstat v Paříži bez nich už proto, že by to prospělo jejich francouzštině. Otec na to podle všeho přistoupil s tím, že pak za nimi přijedou a budou cestovat po jižní Francii.³⁵⁷ Z toho už mladý Thun tak nadšený nebyl. Hořce směrem k Noelovi poznamenal: „Nyní si z mé strany nedovedu představit pro nás, mladé muže, něco

³⁵⁵ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I., Deníkové zápisky Františka Thuna z evropské cesty, zápis z 10. 2. 1835.

³⁵⁶ Podle všeho už před tím Thun pomýšlel navštívit Itálii sám, ale to bylo zjevně pro rodiče nepřijatelné.

³⁵⁷ Dopis Thuna Noelovi z 10. 10. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

*neužitečného, než dlouhý pobyt na tomto místě.*³⁵⁸ Opět narážel na otcovo totální neporozumění mladému člověku a jeho zájmům.

Největší překážkou ve Františkově cestě do Itálie byla, vedle ztenčujícího se rodinného rozpočtu, patrně matka. Na ní měla všechna rodinná rozdělení neblahý vliv a právě „*ta představa rostoucí matčiny úzkosti při odloučení*“ byla pro otce asi pádným důvodem. František jej ale nechtěl přijmout a argumentoval: „*Matčina úzkost přeci nebude horší, až budu s nimi pouze já, poté co Bedřich a Leo nastoupí své kariéry a brzy opustí domov téměř nadobro?*“³⁵⁹ Noelovi světil, že se dokonce všichni bratři snažili otci vysvětlit, proč by František měl jet do Itálie, ten jim však jen stroze odvětil: „*může tam jet někdy jindy.*“ Ten to ale nechtěl připustit, neboť tušil, že by po návratu domů obtíže ještě narostly.³⁶⁰

Mladý Thun se k cestě na Apeninský poloostrov upínal jako k něčemu nepostradatelnému pro budoucnost: „*Všechny mé myšlenky jsou po Anglii upřeny přímo na Itálii a ačkoli jsem už od nějaké doby hlavní cestu do této země vzdal, nikdy jsem zcela neztratil naději, že tam pojedou sám.*“³⁶¹ To, že by tam mohl být s Noelem, zvyšovalo u otce šance. Noel nakonec patrně odpověděl, že se s ním v Itálii rád setká a popsal také, jak by to mělo probíhat, neboť v dalším dopise už František odpověděl, že dal rodičům přečíst část jeho dopisu a oni souhlasili.³⁶² Příhodné pro Františkova otce bylo, že okamžitě začal řešit, kde by se měli potkat a co by měli navštívit. Nezapomněl také synovi zdůraznit, že si přeje, aby na léto byl už doma. František si tedy začal cestu pomalu plánovat: „*Nuže, nejlepší dobou pro navštívení Neapole je karneval, pro Řím půst*“, psal kupříkladu Noelovi.³⁶³

Proč Thunovi, přestože byl už jednoletým rodinným putováním unaven, na Itálii tolik záleželo? Cesta do země, kde ležely počátky evropské kultury, rodily se stavební slohy, či podněty pro životní styl, byla důležitá pro umělce, který v něm dřímal. Jeho učitelé, přátelé a také ti, kteří byli jeho výtvarnými vzory, ji navštívili. Pro umělce byla Itálie, zejména pak Řím, předmětem inspirace, obdivu a zároveň pomyslnou „učebnicí

³⁵⁸ „*Now I for my part cannot imagine anything more useless for us young men, than a long stay in that place.*“ Tamtéž.

³⁵⁹ „*[...] the idea of increasing our mothers anxiety by the separation [...]; „And as to my mothers anxiety will not that rather worse when I am the only one who is with them, after Fritz und Leo entered into their career and left home nearly for ever?“* Tamtéž.

³⁶⁰ „*He can go there another time*“ Tamtéž.

³⁶¹ „*All my ideas are after England directed towards Italy and though the general journey to that country has been given up since some time already I never lost the hope entirely of coming there alone.*“ Tamtéž.

³⁶² Viz Thunův dopis Noelovi z 9. 11. 1834. Tamtéž.

³⁶³ „*Well the best time for seeing Naples is the Carneval, for Rome the lent [...].*“ Tamtéž.

dějin umění“. Ovšem nemuseli to být pouze výtvarníci, protože s nepostradatelným deníkem a skicářem na jih mířily i jiní vnímaví lidé, aby spatřili krajinu a krásu umění, jakou znali z obrazů nejen italských klasiků. Například už v roce 1786 podnikl velkou cestu do Itálie Johann Wolfgang Goethe.³⁶⁴

Vedle toho, že pobyt v Římě byl korunou výtvarného studia, do něhož diletant Thun svými výtvarnými kondicemi alespoň trochu nahlédl, nebyl pro jeho „italskou touhu“ zcela bez významu ani anglický pobyt. Byli to totiž právě Angličané, kteří si Itálii zamilovali a objevili pro další Evropany. Josef Kroutvor připomíná, že se díky nim tato země stala módou, součástí vzdělání i mýtem.³⁶⁵ V roce 1783 vyšla například kniha Williama Beckforda *Sny, myšlenky a události*, kde autor shrnul své zážitky z cesty po Itálii.³⁶⁶ „Travels to Italy“ pak učinily přitažlivými angličtí romantičtí básníci – Keats, Shelley a především lord Byron. To, v jakém prostředí se mladý Thun v Anglii pohyboval, není v této souvislosti potřeba zdůrazňovat. Není těžké domyslet, že podobně jako jeho přátelé, chtěl poznat tento kulturní mýtus. Thun se na cestu připravoval už v Anglii, o čemž svědčí poctivé výpisky z Rumohrových *Italienische Forschungen*.

V Paříži se tedy Thun od rodiny oddělil a vydal se přes Lyon, Marseille a Nice do Itálie. S Noelem se patrně setkali v Nice. Zatímco v Anglii se zdržel ve městech, většinou jeden až dva dny, v Itálii si na vybraná města ponechal více času: pět dní v Janově, osm ve Florencii, pět dní na Boloňu a Padovu zároveň, deset dní na Benátky. V Římě setrval hned několik týdnů. Z Neapole, kde se také zdržel, pak například podnikal výlety do okolí (Herculaneum, Pompeje, Sorrento, Salerno, na Capri a Ischii).³⁶⁷

Mladý hrabě zde pokračoval v psaní deníku, jeho italská část se po pestré paletě zážitků z Anglie, kde vedle umění sledoval i jiné své další zájmy jako filantropii či právo, stala vlastně monotematickým líčením s téměř pravidelnou kostrou.³⁶⁸ Stručně popsal cestu do města a památky, které na ní viděl. Ať už to byl Řím, Janov, Neapol či Benátky, začal hned chrlit své poznatky. Shrnul dopodrobna historii města, vyjmenoval paláce a vily, jež navštívil, a jejichž minulost také mnohdy rozepsal. Popisoval jejich

³⁶⁴ J. KROUTVOR a kol., *Cesta*, s. 17.

³⁶⁵ Tamtéž.

³⁶⁶ William BECKFORD, *Dreams, Waking, Thoughts and Incidents*, London 1783.

³⁶⁷ Srov. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

³⁶⁸ Navíc budí dojem, že byl dopisován často později. Cesta není popsána dopodrobna - den po dni jako v Anglii. O návštěvách některých měst, která zmiňuje později ve svém životopise, zde mlčí. Například se příliš nezmiňuje o Římě, kde strávil nepochybně delší dobu.

interiéry a obzvláště obrazové sbírky, načež pokračoval navštívenými muzei, galeriemi, soukromými i veřejnými sbírkami umění. Také sakrální architektuře věnoval, tak jako ostatně už i v Anglii, velký prostor. Podrobné poznámky v deníku připomínají někdy až encyklopedická hesla. Kupříkladu Florencie: „*Dóm se začal stavět ve 13. století Arnoldem di Lopem a teprve o 130 let později byl dokončen. Kupole, která posloužila jako vzor pro tu Chrám svatého Petra, je od Brunellesca.*“³⁶⁹ Pokračoval popisem interiéru, který shledal jednoduchým. Pak stručně nastínil historii Florencie spojenou s rodem Medici. Některé paláce a pamětihodnosti vykreslil s nápaditostí tvůrce turistického průvodce - například kampanilu od Giotta a neopomněl zaznamenat ani všechny významné kostely. Podobné schémata opakoval i u dalších měst. Představa hraběte Thuna s malým poznámkovým bločkem a tužkou, bloudícího například po ulicích „věčného města,“ procházejícího kostely, zapisujícího všechno prožité a zakreslujícího všechno viděné, je vysoce pravděpodobná. Nasvědčoval by tomu malý bloček s téměř nečitelnými poznámkami, náčrtky a účty, který se vedle zmíněných deníkových zápisů v pozůstalosti Františka Thuna zachoval.³⁷⁰

V těchto poznámkách se několikrát objevilo jméno malíře Franze Nadorpa.³⁷¹ Bohužel ho František Thun neuvádí v žádné bližší souvislosti. Lze se jen domnívat, že se v Římě s Nadorpem, který „*byl spiritus agens spolkového života umělců v Římě,*“ setkal.³⁷² Patrně mohl navštívit rakouského velvyslance hraběte Rudolfa Lützowa, který byl známý mimo jiné tím, že podporoval vědu a umění a měl porozumění pro české zemské vlastenectví.³⁷³ Stejně jako v Anglii, tak ani v Itálii, nelze podle deníku zrekonstruovat, s kým se stýkal, u koho pobýval či koho poznal. Z archivních pramenů není ani jasné, podle jakého klíče cestoval. Zatímco anglická cesta pravděpodobně kopírovala *grand tour* Thunova otce Františka Antonína z roku 1806, inspiraci pro cestování po Itálii bral jinde.³⁷⁴ Samozřejmě existovala nejrůznější apodemika a

³⁶⁹ „*Der Dom würde im 13.ten Jahrhundert von Arnaldo di Lopo beginnen und erst 130 Jahren später vollendet. Die Kuppel, welche zum Muster für die die Peterskirche diente, ist von Brunellesco.*“ Tamtéž, zápis z 12.-20. 5. 1835.

³⁷⁰ Některé z nich později přepisoval do cestovního deníku. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky I. Thunovy deníkové zápisky hlavně z Itálie.

³⁷¹ Franz Nadorp (1794 – 1876) německý malíř, grafik a sochař. Vynikal především jako portrétista. Na počátku 20. let studoval na pražské akademii u Berglera. Žil a tvořil převážně v Římě.

³⁷² Nadorp před tím studoval na Akademii v Praze. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 17. Zde také v souvislosti s Nadorpem zajímavý odkaz Elke SCHULZE, *Das vergessene Memento: ein Porträt – Album deutscher Künstler in Rom 1832 – 1836*, Jahrbuch der Berliner Museen N. F. 41. 1999, s. 213–244.

³⁷³ Srov. Jiří KOŘALKA, *František Palacký(1798-1876). Životopis*, Praha 1998.

,s. 180.

³⁷⁴ CH. THIENEN-ADLERFLYCHT, *Graf*, s. 79–80.

cestovní příručky z dob osvícenství, ale rozmach cestovních průvodců v dnešním slova smyslu přinesla až třicátá a čtyřicátá léta 19. století.³⁷⁵ Thunská knihovna samozřejmě takovou literaturu obsahovala. Thun, který nepochybně pojal svou italskou cestu jako cestu umělce za uměleckými zkušenostmi, se nejvíce inspiroval u svých přátel a vzorů.

Z cesty po Itálii se kupodivu nedochovalo tolik kreseb, jak by se dalo očekávat. Několik italských výjevů a pohledů je mezi velkým souborem neoznačených a nedatovaných kreseb a skic z cest. Jedná se například zbytky antických památek. Pouze jedinou kresbu datoval - obrázek Pisy z 10. května 1835.³⁷⁶ Absenci kreseb i strohost deníkových zápisků lze vysvětlit nejspíše nedostatkem času. Hrabě už nemusel tolik vyhledávat chvíle samoty, jako tomu bylo v Anglii, protože společnost přítele Noela mu jistě vyhovovala.³⁷⁷ V Itálii se soustředil zejména na rozšiřování vlastních teoretických obzorů, studium starých renesančních mistrů a navazování kontaktů. Zatímco v Anglii objevoval hlavně gotickou architekturu, v Itálii obdivoval památky o mnoho starší. Dotklo se ho i dobové nadšení z archeologických objevů a jeho pozornosti neunikla ani příroda. V ohnisku Thunova zorného úhlu však stála italská města, která považoval za fenomenální. Obecně by se dalo říci, že zatímco v Anglii si z bohatého programu do mozaiky zkušeností vybíral jednotlivé „inspirační střípky“, v Itálii se soustředil na celkové postižení *genia loci* této části Evropy.

Celou cestu zřejmě nejlépe zhodnotil v roce 1871 Joseph Burgerstein: „*Není potřeba blíže vysvětlovat, že hrabě František Thun na této jeden a půlleté cestě věnoval obzvláštní pozornost sbírkám umění a uměleckým dílům všech typů, jako se oddal delším pobytům ve městech a oblastech, jež jsou známé díky svým uměleckým pokladům a pustil se v tomto směru do vážného studia. Ostatně studium umění byl hlavní cíl této cesty!*“³⁷⁸

³⁷⁵ Od třicátých let vycházely anglické průvodce Johna Murraye, které jistě v děčínské zámecké knihovně nechyběly. Také proslulý německý vydavatel Karl Baedeker a francouzský Adolphe Joanne začínají uspokojovat poptávku po cestovních příručkách právě v této době. Věnovali se oblíbeným lokalitám: Itálii, Francii, Orientu nebo Švýcarsku. Srov. Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK – Hana DOUŠOVÁ, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století*, Pardubice 2001, s. 108.

³⁷⁶ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky IV., kresby.

³⁷⁷ Z dostupných pramenů však není zatím jasné, zda byl Noel s Thunem po celou dobu italského pobytu.

³⁷⁸ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 6–7.

4. Organizátorem

V červnu roku 1835 se František na přání svého otce vrátil z italského putování do Děčína, kde se po několikaměsíčním odloučení opět shledal se svou rodinou. Tři roky na cestách jej zformovaly v mladého, sebevědomého muže s rozhledem, kontakty, ale také vlastní představou o budoucnosti.

4. 1. Cesta k „nezávislosti“

František Antonín Thun na návrat syna z Itálie už netrpělivě čekal. Brzy po příjezdu tak nařízením ze 14. července 1835 předal Františkovi, který měl být dědicem fideikomisu, administrativní správu panství.³⁷⁹ Nebylo to žádné překvapení a i mladý hrabě to očekával. Svě nastávající povinnosti vnímal jako osud, přistupoval k nim ale se sobě vlastní houževnatostí a nadšením. Jako sekretáře mu otec přidělil Antonína Emanuela Komerse, který byl v thunských službách od roku 1832.³⁸⁰ Komers podle všeho těžce nesl, že pro nedostatečné rodinné finanční zázemí ukončil svá studia na gymnaziální úrovni. Pro podobný komplex měl mladý Thun, přesvědčený o vlastním nedostatečném vzdělání, pochopení. Proto přesvědčil otce, aby Komerse nechal dostudovat na jedné z nejvýznamnějších zemědělských akademií v Hohenheimu ve Württembersku, kde studoval mezi léty 1836-1838 se skvělými výsledky.³⁸¹ Thunova investice do zaměstnance se v budoucnu mnohonásobně zúročila, neboť z Komerse se stal jeden z největších hospodářských a zemědělských odborníků v celé zemi. Po svém návratu nejdříve spravoval dvůr Slavětín u Loun, načež mu byla dána příležitost, aby řídil panství Peruc.

František Thun žil mezitím střídavě v Děčíně a Praze, kde se velmi rychle zapojil do veřejného dění. Začal se věnovat tomu, co si ujasnil jako svůj, několikrát zmiňovaný, „*Wirkungskreise*“ už na cestách – tedy umění a péči o potřebné. Začal se angažovat ve Společnosti vlasteneckých přátel umění, Vlasteneckém muzeu či ve Spolku pro povzbuzení hudebního umění v Čechách.³⁸²

³⁷⁹ Srov. H. SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s. 169.

³⁸⁰ O jeho osobě například Emanuel RECH, *Antonín Emanuel Komers. Zemědělství buditelé*, Praha 1937.

³⁸¹ H. SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s. 181-182.

³⁸² Jeho organizačně-uměleckou aktivitou se zabývá následující podkapitola.

Přestože dominantní roli u něj hrály organizace pečující zejména o výtvarné umění, nelze alespoň nezmínit jeho filantropické snahy.³⁸³ I v této oblasti jej ovlivnila cesta po Evropě. Podílel se na zakládání a vedení nejrůznějších veřejných dobročinných spolků. Působil například ve Spolku pro blaho potřebných dětí nebo ve Spolku pro blaho propuštěných káránců. V roce 1839 se mimo jiné stal ředitelem spojených pražských chudinských ústavů.³⁸⁴ Čestné členství obdržel také ve Společnosti všeobecného českého privátního institutu pro vdovy, sirotky a hluchoněmé. Mezi Pražany si brzy díky své péči o chudé a potřebné získal dobrou pověst, která se nepřímo odrazila v tom, že v roce 1842 bylo Thunovi uděleno čestné občanství města Prahy.³⁸⁵ Vedle toho rodina stále cestovala. Asi největší cestou v tomto období byla návštěva Bedřicha v Haagu v roce 1839, kde hrabě opět neopomněl prozkoumat tamní umělecké a filantropické instituce.³⁸⁶

Thun se do veřejného života i povinností spojených s panstvím položil naplno, byl mladý a plný sil. Chybělo už jediné – najít si nevěstu a založit rodinu. O osobním životě mladého Thuna toho není známo příliš mnoho a kusé informace přináší mezi řádky už snad jen několikrát zmiňovaná korespondence s Robertem Noelem. Jako každý mladý člověk zažil i Thun lehká mladická poblouznění, vášnivá vzplanutí i platonická zamilování. Stejně tak musel poznat velká zklamání – první už patrně v Drážďanech nebo Anglii. Některé jeho úvahy adresované Noelovi by tomu nasvědčovaly. Britské ženy se mu se svým „*vysoce vzdělaným duchem*“ evidentně líbily.³⁸⁷ Noelovi psal, že kdyby byl ve svých rozhodnutích pevný, asi sotva by Británii opustil, aniž by nenašel „*jediné pozemské štěstí*“. Ale trochu záhadně pokračoval: „*Tobě mohu více říct – kdo ví, jestli jsem ho už nenašel?*“ Ještě se neurčitě se vyznal, že s jeho budoucností a povinnostmi, co jej čekají, nemůže: „*přeci na nějaké spojení s jinak věřícím pomýšlet bez toho [...], aniž bych své rodiče učinil nešťastnými?*“³⁸⁸ Později mu toto morální dilema očividně nevadilo. Bohužel Thun dotyčnou nezmiňuje. Domnívám se však, že

³⁸³ Toto téma by si jistě zasloužilo podrobnějšího zpracování. V této práci jsem se však zaměřila zejména právě na Thunovu uměleckou činnost, jež je obsáhlá a proto je oblast filantropie záměrně odsunuta do pozadí.

³⁸⁴ Srov. J. BURGENSEIN, *Franz Anton Graf*, s. 16; H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 68.

³⁸⁵ Tamtéž. Koncept Thunovy odpovědi na návrh přijetí čestného občanství SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 7, sign. 7, kart. 1.

³⁸⁶ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

³⁸⁷ „[...] *mit einen höchst gebildeten Geiste* [...]“ Dopis Thuna Noelovi z 2. 1. 1834. L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

³⁸⁸ „[...] *einzig irdische Glück* [...]“; „*Dir kann ich mehr sagen – wer weiß ob ich es nicht schon gefunden hatte? [...] doch an einer Verbindung mit anders glaubendern nicht denken kann* [...]“ Tamtéž.

mohlo jít o dívku z významné drážďanské rodiny. Šlo patrně o dceru Dietricha Miltitze, neboť o *Miss Miltitz* se Thun Noelovi zmiňoval poměrně často.³⁸⁹ Od počátku mu tuto rodinu doporučoval a vychvaloval: „*Ještě ti chci doporučit rodinu Miltitz. Matka a dcera jsou výborné a také otec je zajímavý.*“³⁹⁰ Domněnku o zalíbení v saské šlechtičně potvrzuje zejména pozdější dopis z Paříže, kdy však patrně dlouhé odloučení ochladilo Thunův cit. „*Měl bych být velmi šťastný, že jsem ve spojení s paní Miltitz, kterou mám rád a obdivuji – ale musím říct, že už k ní necítím to, co považuji za nejnütnější pro vytvoření životního štěstí. Sice se mé představy, stejně jako pocity mohou změnit – to je možné – ale musím to odložit přinejmenším do budoucna.*“³⁹¹ Mladý Thun se během anglického pobytu vůbec velmi změnil. Na začátku cesty ještě vykřikoval: „*Rád najdu lásku a přátelství.*“³⁹² O deset měsíců později byl skeptičtější: „*Velmi tíhnu k tomu říci, že láska existuje pouze v poezii! A tady v našem ubohém světě je nejlepší dát každý cit stranou a pouze vybírat podle našeho rozumu.*“ Udivující je pak následující věta, která s přihlédnutím k jeho dalším životním osudům, zní téměř fatálně: „*Nejlépe se hodí v našich poměrech vybrat si nějakou hospodyni, ale ne žádnou milenkou.*“³⁹³

Dlouho to vypadalo, že se Thun lásce skutečně uzavřel. V roce 1837 však možná poznal svou osudovou ženu. A opět to byly Karlovy Vary, které v jeho životě sehrály důležitou roli. Právě tam totiž hrabě Karel Chotek poznal významnou anglickou hereckou rodinu Kembleových. Znamý herec Charles Kemble se tam léčil a spolu s ním přijela i jeho mladší dcera, opěrní pěvkyně, Adelaida, která své umění předvedla na koncertu, při kterém ji doprovodil Josef Dessauer.³⁹⁴ Chotek své nové zajímavé přátele pozval do Prahy, kde se s nimi seznámili Thunové.³⁹⁵ Netřeba dodávat, že

³⁸⁹ Dietrich von Miltitz (1769-1853), bývalý pruský generál, který se pohyboval v romantických drážďanských kruzích, jeho rodina byla luteránská, což by v případě Thunovy tajné lásky odpovídalo. *Allgemeine Deutsche Biographie*, 21, Leipzig 1885, s. 759.

³⁹⁰ „*Noch will ich dir die Familie Miltitz empfallen. Die Mutter und Tochter sind wirklich ausgezeichnet und der Vater auch interessant.*“ L'Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen I A, Linie Tetschen, Abschrift der Korrespondenz von Franz Thun Hohenstein (+1870) mit einem englischen Freund.

³⁹¹ „*I should be most happy to be in so near a connection with frau von Miltitz whom I most sincerely love and admire – but I must say I did not feel as yet for her what I think most necessary for making the happiness of life. However my ideas as well as my feelings may change – that is very possible – but I must put it off at least for future time.*“ Thunův dopis Noelovi z 10. 10. 1834. Tamtéž.

³⁹² „*[...] ich möge Liebe und Freundschaft finden.*“ Thunův dopis Noelovi z 2. 1. 1834.

³⁹³ „*I am very much inclined to say love only exist in poetry! And here in our poor world it is the best to put every feeling aside and merely to choose according to our intellect – Eine hausfrau zu wählen wie sie am besten in unsere Verhältnisse passt, nicht aber eine Geliebte*“ Thunův dopis Noelovi z 10. 10. 1834. Tamtéž. Thun v tomto dopise reagoval na patrně nešťastný sňatek jejich společné přítelkyně z Drážďan (Prinzess Tony Birons?).

³⁹⁴ Starší Kemblava dcera Fanny byla známou herečkou a později bojovnicí za zrušení otroctví.

³⁹⁵ Za informace o setkání a kontaktech Thunů s Kembleovými děkuji Mgr. Haně Slavičkové. Viz H. Slavičková, *Thunové a jejich britští přátelé*, rukopis.

anglická rodina Thuny samozřejmě okouzila, neboť se setkávali i nadále, například v Teplicích, kam ji pozvala Chotkova manželka Luisa. Thunové mimo jiné zprostředkovali Adelaidě vystoupení v Drážďanech.

V říjnu roku 1837 přijali Kemblovi pozvání na děčínský zámek. S dětmi Františka Antonína Thuna, kteří byli ve stejném věku, se Adelaida rychle spřátelila.³⁹⁶ „Okouzčil ji zámek a krajina, kterou ji provázeli, nadchla ji laskavá a liberální atmosféra panující v rodině, v níž se cítila být přijata bez konvencí a předsudků.“³⁹⁷ V mladé ženě, navíc obdařené výjimečným pěveckým uměním, našel František Thun velké zalíbení. Ukázalo se, že to bylo oboustranné. Adelaida však udělala osudovou chybu, když se s rodícím vztahem manželům Thunovým svěřila. Sice to byla Angličanka, přesto stále protestantka, která navíc usilovala o operní kariéru – to bylo pro náročného Františka Antonína patrně příliš, přestože dívka byla „ochotná vzdát se vyhlídek na uměleckou kariéru, odejít z Anglie a přestoupit ke katolictví.“³⁹⁸

Adelaida Děčín navštívila ještě o rok později, v červenci 1838 s nadějí, že by tam mohla zůstat nastálo.³⁹⁹ Možná ji k tomu vedly přátelské dopisy, které i nadále od Františkových rodičů dostávala. Nestalo se však. Manželé se k ní stále chovali dobře, svolení ke sňatku s prvorozeným synem však, i přes svou náklonnost, nedali. Přesně na den o rok později, tedy 16. října 1838, podepsala v Itálii smlouvu na operní vystupování a definitivně tak zpečetila svůj vstup na uměleckou dráhu. Její úspěšný debut v titulní roli Normy v Belliniho opeře nastartoval skvělou kariéru.⁴⁰⁰ V roce 1842 se Adelaida provdala za bohatého Itala Edwarda Sartorise.⁴⁰¹ V červnu toho roku Thun Noelovi psal, že se dozvěděl, že „A. K. má dítě s tím Italem, kterého si opravdu vzala. Okamžitě jsem řekl: Ne!“⁴⁰² Jak je vidět, přestože měl Thun už tehdy sám vlastního syna, zpráva ho viditelně rozladila.

Adelaidu musel mít totiž opravdu rád a jestli jeho vztah s otcem nebyl úplně dokonalý před tím, tak se rapidně zhoršil poté, co zabránil jejich sňatku. Korunou všeho

³⁹⁶ Adelaide Kemble (1815–1879). Viz příloha IV.1. Její rodina byla skutečně nesmírně umělecky založená. Herectví se vedle jejího otce a sestry Fanny věnoval i strýc John Philip Kemble a teta Sarah Siddons. Jejím a životem sestry Fanny, i jejich vzájemným vztahem, se zabývá Ann BLAINEY, *Fanny and Adelaide: The Lives of the Remarkable Kemble Sisters*, Chicago 2002.

³⁹⁷ H. Slavičková, *Thunové*, rukopis.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ O návštěvě viz A. BLAINEY, *Fanny and Adelaide*, s. 108-111.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 124, 131-132.

⁴⁰¹ H. Slavičková, *Thunové*, rukopis.

⁴⁰² „A. K. got a child from that Italian whom she was going to marry already. I immediately said – No!“ Thunův dopis Noelovi z 8. 7. 1842. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky II./b.

bylo, když František začal žít se služebnou své matky, měšťanskou dívkou Magdalenou Königovou.⁴⁰³ Skoro to budí dojem, jako by to bylo z trucu. Byl zamilovaný a přišla rána. Zklamaný Thun se mohl vrátit k vlastní myšlence, že je lepší vzít si nějakou *Hausfrau*, než se spoléhat na lásku. Jistě měl na první pohled hezkou Magdalenu rád, jak dokazují mimo jiné i milostné básně, kde ji oslovoval českou zdobnělinou „*Madlenka*“, jež jí psal.⁴⁰⁴ Když ho ovšem dokázala dříve od dívky odradit „pouhá“ odlišná víra, která by mohla rodičům ublížit, nabízí se otázka, proč jej nezastavila daleko větší stavovská překážka. Na jeho sňatek s Magdalenou lze také pohlížet jako na poslední krok k nezávislosti, po jaké vždy toužil a psával Noelovi. Věděl moc dobře, co bude následovat, zároveň mu muselo být jasné, jak velmi rodiče zraní. Ačkoli prvního syna Zdenka počal s Magdalenou už v roce 1842, vzal si ji až v roce 1846. Pravděpodobně počkal, až zemře jeho nemocná matka Terezie, která se nastalou situací musela už tak dost trápit. Otcí to ale vůbec neulehčil. Do svého kalendáře si František Antonín k datu sňatku syna napsal: „*Ó můj bože, proč jsem se toho musel dožít!*“ a téměř každé výročí si označil jako „*Traurige Tag*“.⁴⁰⁵

Archivní prameny zatím blíže neosvětlují, kdy a jak začal Thun svůj vztah s *Dienstmädchen* Magdalenou Königovou. Lze předpokládat, že to bylo patrně v roce 1838 či 1839.⁴⁰⁶ Čím více se jejich poměr prohluboval, tím více se zhoršovaly vztahy s otcem. Kupodivu se je snažila zachraňovat odmítnutá Adelaida. Sice pozdě, ale přeci starý hrabě litoval, že jeho snachou není právě ona.⁴⁰⁷ Pro úspěšnou pěvkyni zůstal český šlechtic František Thun osudovou láskou.⁴⁰⁸

Rodinné bouře dolehly na celé panství. Pocítili je při své práci například i vrchnostenští úředníci, neboť nařízení Thuna-otce šla často proti synovým. V září roku 1844 si kupříkladu stěžovali zástupci firmy Jordan a Barber, že jim František Antonín Thun zakázal brát vodu z Jílovského potoka, přestože to jeho syn před tím povolil. Celý problém kolem využití Jílovského potoka pak spatřovali v konfliktu mezi otcem a

⁴⁰³ Magdalena Königová (1810-1899), dcera Františka Königa, kaprála v dělostřeleckých kasárnách v Praze a Anny roz. Březinové. Působila ve službách Terezie Thunové. Srov. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 69.

⁴⁰⁴ Například viz SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I., dva dopisy manželce Magdaleně.

⁴⁰⁵ „*Ó mein Gott, warum musste ich das erleben!*“ Citováno podle H. SLAVÍČKOVÁ, *Thunové*, rukopis.

⁴⁰⁶ Z roku 1839 pochází jejich akvarelové portréty od Alexandra Clarota. Viz M. BOTTERI OTTAVIANI – L. DAL PRA – E. MICH (edd.), *Arte*, s. 290-291. Viz přílohy IV.3. – IV.5.

⁴⁰⁷ Což Adelaidě napsal v dopise po Františkově svatbě. Sartorisová-Kembleová s rodinou Thunů zůstala nadále v kontaktu. S Františkem se viděla v roce 1867. Více H. Slavíčková, *Thunové*, rukopis.

⁴⁰⁸ A. BLAINEY, *Fanny and Adelaide*, s. 2.

synem.⁴⁰⁹ V roce 1844 předal František Thun administrativní správu schopnému Komersovi a nadále se věnoval svým pražským povinnostem. O dva roky později, když se s Magdalenou konečně oženil, přišel o nárok na dědictví panství definitivně. Pro otce to musela být neuvěřitelná rána. Jeho celoživotní dílo, panství, které patřilo mezi nejlepší v monarchii, neměl najednou vést ten, jehož pro to už od narození připravoval. Ale ani zbývající synové neměli zájem stát se velkostatkáři. Druhorozený Bedřich nastoupil diplomatickou službu v Haagu a Leo se věnoval působení ve státní správě. Jaké zklamání to muselo pro jejich otce být. Sám byl přesvědčený, že přímá správa panství je nad jeho fyzické možnosti. Proto ponechal svůj těžce budovaný hospodářský mikrokosmos v rukou direktora Komerse, zcela do pozadí však nikdy neustoupil.⁴¹⁰

Přestože Thunové patřili na pomyslný vrchol české aristokracie, nestal se sňatek dědice fideikomisu s měšťankou takovým skandálem, jak by se možná dalo očekávat a rodina z něj vyšla se ctí. Nejlépe však přímo František Thun. Dosáhl přesně toho, co si vnitřně přál a možná se i bál na to jen pomyslet – nezávislosti. Přišel o prvorozenectvím určené povinnosti. Navíc se otec zachoval velkoryse. Nejenže „nevděčného“ syna nevydělil, ale vyčlenil mu dokonce speciální peněžní fideikomis.⁴¹¹ Hrabě tak získal také nezávislost finanční. Spolu se svou *Leni* a jejich pěti dětmi tak založil sekundogenituru děčínských Thunů. Dědická práva fideikomisu přešla na rodinu bratra Bedřicha. Podle nejruznějších dopisů, jež mu byly i poté často adresovány do Děčína, je vidět, že se vztahy nezničily úplně.

4. 2. V umělecké politice

Už během Thunových studií nebyla situace v pražském uměleckém světě jednoduchá. V polovině třicátých let se vyhrotila natolik, že si umělci chtěli vytvořit vlastní spolek, který by suploval za nevyhovující Společnost vlasteneckých přátel umění. Bylo už naznačeno, že za celou roztržkou stála snaha SVPU o monopol nad trhem s uměním, zakázkami i poměry na Akademii. Ta každým rokem odchovala mnoho nových umělců, jimž nemohla poptávka na trhu postačovat. Do roku 1835 školou prošlo na tři stovky

⁴⁰⁹ „[...] Benutzung des Eulaer Wasser ablackten so einen Konflikt zwischen Vater und Sohn [...]“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, f. VS Děčín, sig. B 27/27. Schiller et Gebirg contra Jordan und Barber wegen einer Mühle.

⁴¹⁰ Viz H. SMÍŠKOVÁ, *František Antonín Thun-Hohenstein*, s. 169-170.

⁴¹¹ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 68.

žáků.⁴¹² Umělec vyšlý z Akademie byl tehdy vlastně osamocen a musel spoléhat na zručnost, s jakou si dovedl případné zakázky opatřit. Rozpor mezi umělcem a praktickým životem narůstal. Navíc výstavy pořádané SVPU nepřinášely očekávaný zisk, a tak se v roce 1830 výstava ani nekonala. Zvyšující se nespokojenost vedla v roce 1832 univerzitního profesora a filantropa Aloise Klara až k otevření „konkurenční“ výstavy na Kampě.⁴¹³ Výstava, kterou obeslali také malíři z Vídně, Norimberka, Drážďan a dalších zahraničních měst, byla úspěšná. To jen utvrdilo mnohé umělce ve správnosti myšlenky o založení vlastního spolku.⁴¹⁴ Bylo už řečeno dříve, že v čele těchto snah stál Antonín Machek a August Piepenhagen, tedy velmi úspěšní malíři, kteří nebyli spjatí s Akademií.

Společnost nechtěla o své výsadní právo přijít, a tak na celou situaci reagovala ustanovením Krasoumné jednoty, která měla být především slosovacím spolkem. S přípravami se započalo koncem roku 1832, kdy členové SVPU úředně poslali zemské vládě žádost o vypsání „*veřejné subskripce na podporu výtvarného umění v Čechách a zaměstnání a ochranu vynikajících vlasteneckých umělců, [...] kteří získali své vzdělání na Akademii Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze.*“⁴¹⁵ Společnost žádost několikrát obnovovala, ale teprve po urgenci Kristiána K. Clam-Gallase z května roku 1835, se celá záležitost uvedla do pohybu. Vzápětí vyšel leták oznamující vznik Krasoumné jednoty. Veřejnost byla informována o subskripcích i plánu slosování a zároveň se jí dostalo poučení, že prvními akcionáři se stali nejvyšší purkrabí Karel Chotek s manželkou. Leták nabádal k podobnému skutku, tedy k zakoupení akcií po pěti zlatých konvenční měny u ředitele Akademie Wadherra, u členů SVPU, samotných umělců nebo v knihkupectvích a uměleckých obchodech.⁴¹⁶ Jednota nebyla mimochodem prvním spolkem svého druhu v českých zemích. Podobný spolek totiž vznikl na našem území už roku 1829 v Brně. Kunstverein podle německých vzorů založil Franz Xaver Braumüller. Jeho činnost však nebyla důkladně promyšlena, protože spolek zanikl už v roce 1841.⁴¹⁷ Je zajímavé, že v porovnání s německými

⁴¹² Srov. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 16.

⁴¹³ Alois Klar (1763-1833), pražský univerzitní profesor a znalec umění.

⁴¹⁴ K snaze umělců o vlastní spolek podrobně Tamtéž.

⁴¹⁵ „[...] *Subscription zur Beförderung der bildenden Kunst in Böhmen, und zur Beschäftigung und Unterstützung vorzüglicherer vaterländischer Künstler, [...], welche an der Academie der Gesellschaft patriotischer Kunstfreude in Prag ihre Ausbildung erhielten [...].*“ Pod žádostí byli podepsaní Jan Rittesberg, Bedřich Karel Schönborn a Josef Matyáš Thun. Edice vybraných dokumentů. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 97.

⁴¹⁶ Edice vybraných dokumentů. Tamtéž, s. 196.

⁴¹⁷ T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVA (edd.), *Dějiny*, s. 187.

Kunstvereiny, kde dominovali měšťané a obchodníci, hrála v pražském spolku vedoucí úlohu šlechta a vysoké úřednictvo. V německých poměrech lze podobný příklad nalézt patrně jen jeden: u Bádenského *Kunstvereinu* v Karlsruhe, kde 40 procent členů tvořila právě šlechta, důstojníci a dvorská byrokracie. Christoph Behnke to částečně vysvětluje tím, že Karlsruhe bylo rezidenční město, na rozdíl od vyložené obchodnických center jako byly například Hamburg, Lipsko nebo Frankfurt, kde byly *Kunstvereiny* od počátku zcela pod vlivem bohatého měšťanstva.⁴¹⁸ U pražského spolku to podobně zjednodušit nelze, neboť české měšťanstvo nebylo zatím na takové úrovni jako německé a umělecké protektorství zde proto zaujímala právě šlechta.

Zdalo se, že SVPU krizi zažehnala, ale opak byl pravdou. Už v únoru roku 1835 se nezávisle na SVPU konalo slavnostní shromáždění umělců a přátel umění. Podobné slavnosti pořádali umělci často i před tím. V říjnu téhož roku pražští umělci v čele s Antonínem Machkem, Josefem Ringelem a Franzem Hofbauerem zaslali memorandum s peticí nejvyššímu purkrabímu Karlu Chotkovi.⁴¹⁹ Pamětní spis obsahoval žádost o povolení spolku, který by byl plně pod správou samotných umělců. Dožadovali se většího slova v uměleckých záležitostech, než jaké měli dosud. Společnost podle nich o takový spolek neměla zájem, a proto se s ní někteří umělci rozešli. Uznali, že pěstování umění náleží i jeho příznivcům a vědcům, kteří však musejí s umělci spolupracovat. V memorandu se nadále vyjádřili i k chystané slosovací akci Společnosti. Přišlo jim nesmyslné, že obrazy připadnou publiku na základě náhodné a nikoliv vlastní volby. Namísto náhodného slosování měla výstava nabídnout, aby si zájemci sami vybrali, jaké obrazy zakoupí.⁴²⁰ Proto žádali „*stálou výstavu obrazů a samostatnou společnost umělců*“, která by zájem o umění u veřejnosti podnítila daleko účinněji nežli jednou ročně pořádaná výstava Akademie.⁴²¹ Výstavy by podle projektů umělců neměli organizovat laici, nýbrž výhradně profesionálové, čímž by dostali šanci také mimoakademičtí umělci. Zároveň chtěli znovuoživit monumentální nástěnnou malbu, proto navrhovali, aby se vedle konečných prací vystavovaly i návrhy.⁴²²

Památný projekt umělců se nakonec neuskutečnil. Umělci uznávaný Chotek, už v roce 1834 přijal záštitu nad vznikající Krasoumnou jednotou. Od prezidenta SVPU Kristiána K. Clam-Gallase navíc obdržel k tomuto záměru zásadně odmítavé

⁴¹⁸ K této problematice viz Ch. BEHNKE, *Zur Gründungsgeschichte*, s. 13-14.

⁴¹⁹ Edice vybraných dokumentů. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 107-115.

⁴²⁰ Tamtéž. 110-111.

⁴²¹ „[...] eine permanente Gemäldeausstellung und eine bestehende Künstlergesellschaft [...]“. Tamtéž. s. 110.

⁴²² V. NOVOTNÝ, *Sto let*, s. 5.

stanovisko. Přesto však nelze říct, že by snaha umělců byla marná. Předznamenala vznik Jednoty umělců výtvarných v roce 1848.⁴²³

SVPU tedy hrozbu konkurenčního podniku ustála a v roce 1835 začala Krasoumná jednota fungovat. První slosování se však konalo 18. dubna o rok později, neboť bylo nutné nejprve sehnat potřebný obnos prodejem akcií. Premiéra Krasoumné jednoty se dala považovat za úspěch. Prodáno bylo 524 akcií, díky čemuž mohly být vydány první prémie a hlavně nakoupena umělecká díla.⁴²⁴

Naděje a očekávání, ať už ze strany umělců nebo samotné SVPU, však činnost Krasoumné jednoty nespĺnila. Druhé slosování 8. května v roce 1837, které přišlo opět po výstavě, už nebylo zdaleka tak úspěšné, neboť se prodalo 408 akcií, tedy o 115 méně. Zakoupeno bylo také méně děl, pouze šestnáct kusů. Sestupná tendence pokračovala i o rok později, kdy se prodalo už jen 311 akcií. To bylo pro Krasoumnou jednotu fiasko, neboť bylo pořízeno pouhých devět obrazů.⁴²⁵

Vývoj tohoto podniku nebyl tedy nijak povzbuzující: rozdíl mezi prodanými akciemi v prvním a třetím slosování činil 213, což byla při ceně pěti zlatých konvenční měny za akcii ztráta 1065 zlatých. Nelze se tedy divit, že se pražská umělecká obec opět ozvala. Nové vystoupení umělců s projektem vlastního spolku se však obrátilo proti nim. Nejenže nedosáhli svého, ale SVPU začala razit novou strategii podpory umění, „*kteřá ke svým prioritám nepočítala spokojenost mezi domácími umělci.*“⁴²⁶ Konflikt s umělci zapříčinil, že tolik deklarovaná podpora domácího umění se dostala na druhou kolej vedle nové, „moderní“ orientace na umění širšího středoevropského prostoru. Později se tento trend projevil i na Akademii.

František Thun vstoupil do světa organizace a podpory umění v roce 1839. Jméno Thun mělo ve Společnosti už od počátku dobrý zvuk a samotný František si od návratu z cest za necelé čtyři roky dovedl vytvořit pověst velkého přítele i znalce umění. Už 19. ledna 1839 byl zvolen do výboru SVPU a následně se ve svých třiceti letech stal jednatelem Krasoumné jednoty. S houževnatostí a energií sobě vlastní se okamžitě pustil do její reorganizace a reformy. Není troufalé tvrdit, že právě jemu mohla

⁴²³ Srov. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 22.

⁴²⁴ Zakoupená díla byla samozřejmě z produkce domácích autorů. KJ jich pořídila celkem 41 za 2015 zl. Jednalo se například o 4 obrazy Antonína Mánesa, 3 Václava Mánesa, 3 od Josefa Navrátila, nechyběla díla Ludvíka Fortnera, Josefa Hellich Emanuela Maxe a Karla Würbse a dalších. Jako první prémie byly vydány dvě litografie: Arcivévoda Albrecht Rakouský podle Rubense a sv. Rosálie podle Škréty. Srov. V. NOVOTNÝ, *Sto let*, s. 8-9.

⁴²⁵ Srov. Tamtéž, s. 9-10.

⁴²⁶ Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 23.

Krasoumná jednota děkovat za svou existenci a prosperitu. Po dlouhá léta vlastně vše spočívalo na jeho bedrech.

Jak už bylo řečeno, s podobnou institucí se Thun poprvé setkal už v Drážďanech. Tamní *Kunstverein* mohl poznat opravdu dopodrobna díky tomu, že se pohyboval mezi jeho členy i samotnými umělci. Na vlastní oči viděl Carusův nový přístup ve vedení a zaujalo jej především otevření spolku i pro nesaské umělce. Neméně důležité bylo jeho přátelství s Rumohrem, který ve svém učení nezapomínal na roli trhu při vzniku uměleckého díla. František podle všeho s oběma muži svou novou situaci probíral. Ve vlastním životopise totiž uvedl, že nová statuta Krasoumné jednoty sám vytvořil „*po delších písemných poradách se znalcem umění Friedrichem von Rumohrem a dvorským radou Carusem z Drážďan.*“⁴²⁷ Thun však hledal inspiraci i jinde a navštívil další německá města, kde podobná spolková činnost vzkvétala, jmenovitě Mnichov nebo Düsseldorf. Pokud se k tomu připočte jeho mládí, s ním spojená ambiciózní snaha něco dokázat, silná touha najít si svůj „*Wirkungskreis*,“ tedy pole působnosti, o němž tolikrát psal příteli Noelovi, dále prioritní zájem o umělecké záležitosti a niterný pocit malíře ukrytého v těle šlechtice, není vlastně vůbec překvapivé, že to byl právě Thun, kdo Krasoumnou jednotu vyzdvihl z popela. Jeho ambice nebyly na naše poměry nijak malé: z nepatrného spolku, který měl vlastně velmi neprofesionální a příležitostný charakter, chtěl vytvořit organizaci, která by svým širokospektrálním působením posunula české umění na evropskou úroveň.⁴²⁸

V čem tedy spočívala Thunova reforma? V první řadě v tom, že výstavy Krasoumné jednoty otevřel i cizincům. To, že nově vystavovali umělci nejen z Akademie, mělo členům spolku nabídnout větší výběr. Pro domácí umělce to neměla být pouhá konkurence, ale naopak motivace a podnět ke snaze vyrovnat se zahraničnímu umění. Cílem bylo hlavně rozšíření členské základny mimo Prahu i hranice monarchie. Thun v jednotlivých krajích pověřil jednotlivce, aby ve prospěch Krasoumné jednoty agitovali. Postupně na venkově i za hranicemi Čech vznikla síť drobných jednatelství, která získala velkou část členstva.

Thun významně pozměnil finanční stránku podniku. Cenu za akcie sice ponechal na pěti zlatých, nové však bylo rozdělení a využití členských peněz. Z utržených prostředků se na nákup uměleckých děl pro slosování, vydávání premií a další výdaje

⁴²⁷ „[...] dessen Statuten er selbst entworfen hatte nach längeren schriftlichen Berathungen mit dem Kunstkenner Friedrich von Rumohr und Hofrath Carus in Dresden.“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I., Thunovo vlastní Curriculum vitae.

⁴²⁸ Srov. V. NOVOTNÝ, *Sto let*, s. 11.

spolku, využily pouze čtyři pětiny. Zbývá jedna pětina kapitálu byla určena pro tzv. veřejný fond.⁴²⁹ Z něho pak měla Krasoumná jednota pořizovat ve veřejném zájmu díla náboženského, historického či monumentálního charakteru. Zároveň měly tyto peníze pomoci v péči o zachování starších památek, která, jak bude patrné dále, byla Thunovým dalším a neméně důležitým prostorem k seberealizaci.⁴³⁰

O nakupování děl se před Thunovou reorganizací měly starat čtyři stanovené osoby, vždy dva zástupci Společnosti a dva z řad umělců. Nově měla být každý rok před otevřením výstavy jmenována výstavní a nákupní komise, kterou tvořili členové SVPU i umělci. V roce 1843 přišel Christian Ruben s pozměňovacím návrhem, aby byl tento komitét rozdělen na dva výbory: posuzovací, kde byly zastoupeni pouze umělci, a z laiků sestavený nákupní.

Jelikož Thunova reorganizace nebyla jednoduchá a byla poměrně časově náročná, v roce 1839 se od slosování ustoupilo. První výsledky Thunova snažení byly tedy pozorovatelné až o rok později. Po hluboké krizi se však dal očekávat snad jen úspěch. Výsledek ovšem toto očekávání předčil - v roce 1840 se prodalo 1575 akcií, tedy třikrát více než v roce 1835. Výstava se konala v Collorodo-Mansfeldském paláci a k vidění bylo 374 děl. Jednota pro své slosování zakoupila 19 děl. Také agitační aktivita se vyplatila – z řad návštěvníků výstavy bylo zakoupeno dalších 16 obrazů. To znamená, že se prodalo 35 uměleckých kusů v celkové hodnotě 6 616 zlatých.⁴³¹ Thun mohl být spokojený. Položil základ pro další činnost Krasoumné jednoty, která se tak mohla pravidelným tempem rozvíjet bez větších krizových okamžiků dále. V dalších letech počet prodaných akcií stoupal, až se v roce 1847 vyšplhal na číslo 4036. V letech 1848 a 1849 zaznamenala Krasoumná jednota mírný propad na 3847, respektive 2915 prodaných akcií, což bylo s přihlédnutím k politické situaci pochopitelné. V následujících letech měl prodej akcií opět vzestupnou tendenci. Svého vrcholu spolek dosáhl v roce 1858, kdy se při 6715 členech prodalo 7217 akcií.⁴³² Poté se vždy konečná čísla pohybovala mezi třemi a čtyřmi tisíci akciemi. Je tedy jasné, že za Thunova jednatelství zažívala Krasoumná jednota svou zlatou éru.

Výstavy se po Thunově reformě skutečně staly vyhledávanými mezi zahraničními umělci. Kupříkladu v roce 1842, tedy při třetím slosování v jeho režii,

⁴²⁹ Tamtéž, s. 12.

⁴³⁰ Na koupi akcií respektive obrazů se nejvíce podílela šlechta a pak významní a bohatí měšťané. K tomu podrobněji Z. HOJDA, *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 133-153.

⁴³¹ V. NOVOTNÝ, *Sto let*, 12-13.

⁴³² Tamtéž.

z 224 klasických olejových obrazů jich nejvíce (67) pocházelo z Mnichova.⁴³³ Z Prahy to bylo o deset méně. Vídeň byla zastoupena pouze sedmi kusy. Naopak výrazně, 42 díly, přispěl také Düsseldorf. Podobné to bylo i u dalších vystavovaných uměleckých děl – miniatur, akvarelů, kreseb, rytin nebo plastik. Mezi autory, kteří toho roku výstavu obeslali, lze nalézt vedle pražských Antonína Lhoty, Josefa Hellicha nebo Bedřicha Havránka, také třeba děčínského malíře Antonína Hochelbera, který toho roku vystavoval hned čtyři obrazy. Kromě zmiňovaného Mnichova a Düsseldorfu se zde objevila díla autorů z Drážďan, Berlína, Koblenze, Amsterdamu a dokonce Benátek.⁴³⁴

Thunovi bylo a dodnes bývá občas vyčítáno, že na výstavu pustil až příliš německého živlu na úkor pražských umělců.⁴³⁵ Hrabě neměl s nejvyšší pravděpodobností žádný zájem cizince nějak upřednostňovat. Vždy se podobným nařčením bránil a poukazoval na to, že za jeho úmysly stála snaha podpořit domácí umělce a umění.⁴³⁶ Je třeba brát v úvahu to, že jeho vize byly přeci jen na pražské poměry nezvykle velkolepé a nebylo jiné cesty, pokud chtěl skutečně podpořit domácí umění nejen zdravou konkurencí, ale i materiálně. Zvýšit zájem u nakupujících mohlo právě jen pozvání ciziny.

Jestliže SVPU vyřešila problém s Krasoumnou jednotou, tak o Akademii se to říci nedalo. Stále zůstávala prubířským kamenem mezi Společností a umělci. Když v roce 1835 zemřel neschopný Waldherr, vedl školu dočasně Václav Mánes. Místo ředitele však bylo svěřeno nakonec, trochu jako ústupek SVPU umělcům, Františku Tkadlíkovi.⁴³⁷ Ten přeci jen představoval určitý posun v uměleckém kurzu, který dosud na Akademii panoval – namísto napodobování prosazoval vroucnost v uměleckém projevu.⁴³⁸ Po své inauguraci v roce 1836 také pověřil vedením znovuotevřené krajinářské školy Antonína Mánesa.⁴³⁹ O necelé čtyři roky později se ale muselo personální obsazení čela Akademie řešit znovu, neboť Tkadlík zemřel. O uvolněné místo se rozpoutala téměř bitva. V letech 1840-1841 byl opět provizorním ředitelem

⁴³³ Počítány jsou obrazy (Gemälde) a to bez ohledu na autora. Katalog výstavy Krasoumné jednoty 1942. ANG, fond SVPU, Katalogy výstav a expozic 1842-1897, č. 153/1.

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ Takto ho například hodnotí ve citované práci Helena Sobková, která podobně pohlíží i na Thunův vliv v případě poněmčeni Akademie. H. SOBKOVÁ, *Malíř*, 79, 129-130.

⁴³⁶ V. NOVOTNÝ, *Sto let*, s. 11.

⁴³⁷ František Tkadlík (1786-1840), více o něm a jeho tvorbě například V. VOLAVKA, *České malířství*, s. 26-44.

⁴³⁸ Ačkoli byl hluboce nábožensky založený člověk, světskou malbu nezavrhoval, ani její obdiv k ženám nebo pozemskou lásku k nim i světu. Jeho zásluhou a přispěním Antonína Machka se na škole začal rozvíjet portrét a do výrazů tváří přibýly psychologické rysy. A. SOBKOVÁ, *Malíř*, s. 78.

⁴³⁹ Srov. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 18-19.

Václav Mánes. V uměleckých kruzích se všeobecně předpokládalo, že by jím měl zůstat, nebo by ho měl nahradit bratr Antonín. Na místo také pomýšlel Josef Hellich.⁴⁴⁰

Jako jednatel Krasoumné jednoty a člen výboru SVPU se František Thun v přebřeznové době naplno vložil do umělecké politiky. Velmi rychle se z něj stal významný muž s konexemi a nezanedbatelným vlivem. Prvně jej využil právě v době debaty kolem uvolněného místa na Akademii. Bývalo tradicí obsazovat toto místo jejími odchovanci. Proto nebyl například v roce 1835 přes všechna doporučení přijat německý historický malíř Eduard Schaller.⁴⁴¹ O sedm let později však byla situace jiná. Společnost už tolik neuplatňovala politiku upřednostňování domácích umělců. Navíc otevřenost Evropě se v případě Krasoumné jednoty ukázala jako smysluplná. Tou dobou se umělecká veřejnost obracela k jasnému vzoru – Mnichovu. Vliv na Krasoumnou jednotu byl jasný, naděje umělců i jejich podporovatelů se upínaly k další mnichovské „novince“ – trvalé výstavě.⁴⁴² Také výstavy, jak bylo vidět na příkladu z roku 1842, opanovala Mnichovská tvorba. Zalíbení v bavorské metropoli u umělců i organizátorů podpořila mimo jiné dočasná přítomnost mnichovského architekta Friedricha Stammanna Praze, který nějaký čas působil v Thunových službách.⁴⁴³ Ve Stammannově salonu se ke konverzaci scházely mezi lety 1838-1840 přední osobnosti oficiální umělecké scény: vedle prezidenta SVPU Ervína Nostitze a Františka Thuna to byl ještě například baron Kristián Kotz z Dobrušky a samozřejmě umělci. A jak naznačuje Roman Prahel, právě zde se před výstavou roku 1839 debatovalo o jejím obeslání zahraničními pracemi. „*Fascinace umělecké Prahy příkladem Mnichova tím dospěla ke svému prvnímu vrcholu. Džin byl vypuštěn z lahve.*“⁴⁴⁴

Byli to právě Thun s Kotzem, kteří v roce 1841 pomohli do Prahy dostat na ředitelský post mnichovského malíře Christiana Rubena. Thun patrně cítil, že přijetí někoho z ciziny by bylo ku prospěchu českého umění, jež by mělo šanci se posunout k evropskému standardu. To by patrně ani jeden z Mánesů, které si ve vedení školy představovalo mnoho českých umělců, nepřinesl. To, že Thun svého někdejšího učitele Antonína Mánesa nepodpořil, nespočívalo v nějaké touze bránit vlasteneckému hnutí,

⁴⁴⁰ A. SOBKOVA, *Malíř*, s. 79.

⁴⁴¹ Toho Akademii doporučil Julius Schnorr von Carolsfeld a Petrem Corneliem. Srov. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 19.

⁴⁴² Více Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 24.

⁴⁴³ Friedrich Stammann (1807-1880) spolu s Josefem Maxem vytvořil pro Ervína Nostitze pomník Přemysla Otáče. Ten je považován za první veřejné umělecké dílo v duchu vlasteneckého historismu. Jeho známější bratr, Franz Georg, byl jedním ze zakladatelů hamburského *Kunstverein*u a předsedou tamního spolku architektů. Srov. Tamtéž.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

chtěl zkrátka pražskou školu zmodernizovat. Společnost svůj zrak upínala právě k Mnichovu a chtěla získat do vedení školy někoho z tamní Akademie, která před časem prošla tak úspěšnou reformou. Podle všeho si myslela na Wilhelma Kaulbacha, žáka a pokračovatele Petra Cornelia, který tehdejší mnichovské umělecké scéně vládl.⁴⁴⁵ Ten však odmítl a tak definitivní volba padla na Christiana Rubena, který reformu v Mnichově také zažil.⁴⁴⁶

Dodnes není jasné, kde nebo u koho se prvně nápad povolat zrovna Rubena vzal. S nejvyšší který byl všeobecně uznávanou autoritou, nebo Wilhelmem Kaulbachem. Vedení Společnosti chtělo mezinárodně, nebo alespoň ve středoevropském měřítku uznávanou osobnost a Ruben tyto předpoklady přeci jen splňoval. V Mnichově se účastnil monumentálních zakázek jako například freskové výzdoby arkád v mnichovské Dvorské zahradě. SVPU si od něj slibovala zejména reformu výuky na Akademii a tím i oživení a zkvalitnění pražské výtvarné scény.⁴⁴⁷

Christian Ruben patřil k tzv. druhé generaci německých romantiků vedle Adriana Ludwiga Richtera nebo Moritze von Schwinda. Tito přední představitelé bývají řazeni k „ilustrační“ vlně postnazarénské malby, což v jednoduchosti znamená, že se jejich díla bezprostředně inspirovala v literární tvorbě nebo ji v určité podobě svými specifickými prostředky vytvářela.⁴⁴⁸ Ruben začal studovat na düsseldorfské Akademii, ale když později jeho učitel Petr Cornelius odešel do Mnichova, přešel tam s ním. Právě Düsseldorf jej ovlivnil v mnohem větší míře, zejména historickým realismem, který pak prosazoval v Praze. Spíše byl tedy düsseldorfským než mnichovským umělcem.

Ruben jedno z očekávání splnil a to sice reformu akademické výuky. Uskutečňovat ji začal v roce 1842 po vzoru již zmiňovaných německých akademií (podle Corneliových reforem) a během několika let se mu skutečně provinciální školu podařilo změnit. Těžiště jejího hlavního zaměření přenesl na světskou historickou malbu namísto dříve preferované náboženské.⁴⁴⁹ Důraz byl přitom kladen na samostatnost práce ve specializovaných mistrovských ateliérech. Po mnichovském vzoru zavedl třístupňový systém vzdělání. V prvním ročníku žáci kreslili podle tradičních předloh a sádrových odlitků. Další stupeň byl zaměřen na živé modely a

⁴⁴⁵ Wilhelm Kaulbach (1805-1874), od roku 1837 mnichovský dvorní malíř, od roku 1849 ředitel tamní Akademie.

⁴⁴⁶ Andrea TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz 1813-1905. Leben und Werk eines westfälischen Porträt- und Historienmalers*, Paderborn 2005, s. 53.

⁴⁴⁷ Christian Ruben (1805-1872). Více T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 327.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 328.

⁴⁴⁹ Srov. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 25.

nakonec se jim dostalo vyučování ve figurálním malířství i nauce o kompozici - od návrhu až ke zpracování historických detailů. Podle svého učitele Cornelia pak z nejnadanějších žáků vytvořil jakési „bratrstvo“, jež s ním spolupracovalo na velkých projektech.⁴⁵⁰ Prvním z nich bylo ilustrování *Sbírky českých národních písní* pro Haasovo nakladatelství.⁴⁵¹ Vrcholem pak byly fresky v pražském letohrádku královny Anny neboli Belvederu. Rubenova skupina s nimi začala ve 40. letech, ale poslední výjev žáci dokončili už bez svého učitele v roce 1866.

Okruh Rubenovy školy byl poměrně široký a pestrý. Na belvederském cyklu 14 fresek s ním například spolupracovali Antonín Lhota, Karel Svoboda, Josef Matyáš Trenkwald, Emil Jan Laufer či Johann Till mladší.⁴⁵² Ruben se o své žáky dobře staral a dokázal jim zajistit slušnou existenci. Zároveň je však v rámci tehdejších zvyklostí dokázal obratně zmanipulovat pro uskutečňování svých idejí a záměrů. Je třeba zdůraznit, že jako umělecká osobnost Christian Ruben příliš nevynikal a mnozí jeho pražští odpůrci jej v malířských kvalitách a talentu bohatě předešli. Svůj post však dokázal obhájit dokonalými manažerskými schopnostmi.⁴⁵³ Podobné to bylo s organizačním talentem Františka Thuna a snad proto se mohli oba dva společně stát v době předbřeznové hlavními aktéry ve vývoji SVPU a Krasoumné jednoty a do jisté míry i celé umělecké scény.

Thun poznal Christiana Rubena ještě před jeho příchodem do Prahy. Patrně se seznámili přímo v Mnichově, kde mu měl Thun předběžně nové místo slíbit. Rozhodně se však velmi rychle spřátelili, protože už v srpnu roku 1842 psal hrabě Rubenovi, jehož oslovil „*můj drahý příteli*“, jak ho nekonečně těší, že jeho žena v pořádku porodila a že stejnou radost mu učinili i tím, že byl vybrán za kmotra jejich prvního, malého „*Böhme*“.⁴⁵⁴ Je tedy nanejvýš jasné, že už v době příchodu Rubena do čela Akademie byli osobními přáteli, kterými zůstali až do Thunovy smrti.

František Thun projevil snahu o vyzdvižení uměleckého života také mimo oficiální organizace. Pokud se člověk ohlédne za jeho dosavadními zkušenostmi, nelze

⁴⁵⁰ A. TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz*, s. 53-54.

⁴⁵¹ *Sbírka českých národních písní*, Praha 1845.

⁴⁵² Michael HUIG, *Die Korrespondenz zu den Belvedere-Fresken in Prag. Erster Teil 1842-1848*, in: Bulletin of the National Gallery in Prague 2, 1992, s. 93. Podrobněji k jeho škole T. PETRASOVÁ – H. LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny*, s. 335.

⁴⁵³ V Praze namaloval svůj hlavní obraz *Kryštof Kolumbus objevuje břehy Ameriky*.

⁴⁵⁴ „*Mein lieber Freund, Unendlich freut mich die Nachricht von der glücklichen Entbindung ihrer liebe Frau, [...], dass Sie mich zum Pathen ihres ersten kleinen Böhmen erwählt haben.*“ Dopis Thuna Rubenovi 22.8. 1842. ANG, fond SVPU, sign. AA 3717.

se divit, že to byl právě on, kdo v předbřeznové Praze vedl umělecký salon.⁴⁵⁵ Když se mu na sklonku 30. let podařilo Krasoumnou jednotu vytrhnout z periferie uměleckého světa a vlastně i nepřímo modernizovat Akademii, rozhodl se po evropském vzoru snad už na přelomu třicátých a čtyřicátých let provozovat salon, kterému sám říkal „*Künstlersamstage*“.⁴⁵⁶

O sobotních večerech zval do svého paláce v Ostruhové ulici zejména umělce, kteří se zde sekávali s příznivci i znalci umění, ať už se jednalo o šlechtice nebo nešlechtice, dále výrazné osobnosti ze světa univerzitní vědy nebo také o pěvce a hudebníky z pražské opery. Jednalo se podle všeho výhradně o pánskou společnost. Mnichovský malíř a Rubenův přítel Engelbert Seibertz společnost při své první návštěvě na Nový rok dokonale popsal: „*Večer jsme doprovodili Rubena do sobotní společnosti hraběte Františka Thuna, která každý týden svádí dohromady zdejší umělce, jejich protektory a přátele. Byli jsme tak hned první den postrčení, jak se říká, in medias res. Většinu pánů, kteří se v tom kroužku scházejí, jsme poznali již toho večera, především barona Kotze, hrabata Deyma a Wurbranda, přírodovědce Cordu a dr. Schmidta, umělce Hellicha, Kučeru, Roma, Korunu, Mánesa, Kandlera, stříbrotepce Fortnera, Gordigianiho, profesora hudby na tamní konzervatoři, a jak se všichni jmenují. Hrabě František nás přivítal a tím jsme byli jednou pro vždy přijati.*“⁴⁵⁷

Různorodost a pestrost tohoto ansámblu by neměla vyvolat dojem, že se jednalo o univerzální salón pro vyšší společnost. Ač to byli lidé různého zaměření, mnohdy i dost rozdílného, všechny k sobě pojila aktivní láska a obdiv k umění. „*Při malém občerstvení, šálku čaje a krouživých obláčcích doutníkového kouře*“ pak diskutovali zejména o uměleckých otázkách.⁴⁵⁸ Není těžké uhádnout, kde bral Thun k těmto sobotním „soirées“ inspiraci. Vzorem mu byl Tieckův drážďanský umělecký salon a samozřejmě podobné diskusní kroužky u Friedricha Rumohra.⁴⁵⁹ Taková zkušenost nebyla zanedbatelná, neboť hostitel udával společnosti tón a rytmus: vedl diskuzi, v případě potřeby ji usměrňoval, měnil témata a měl umět řešit i vážné názorové

⁴⁵⁵ Této soukromé dimenzi Thunovy umělecké politiky se zatím nejpodrobněji v rámci Plzeňského symposia věnovali Roman Prahla a Zdeněk Hojda, jež vycházeli mimo jiné i ze vzpomínek některých účastníků – Engelberta Seibertze, Rudolfa Müllera a Emanuela Maxe. Srov. R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění v konverzaci: Thunův salon*, in: H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ (edd.), *Salony*, s. 35–46.

⁴⁵⁶ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 8.

⁴⁵⁷ Citovaná část Seibertzových *Erinnerungen aus meinem Leben* přeložená Zdeňkem Hojdou uveřejněná v R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění*, s. 37. Stejná část v německém originále v A. TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz*, s. 55–56.

⁴⁵⁸ J. BURGERSTEIN, *Franz Anton Graf*, s. 8.

⁴⁵⁹ Srov. Tamtéž.

neshody například obrácením problému v žert. Umění být vůdčí osobností salonu nebylo každému vlastní. Thun se mu vedle Drážďan naučil také ve společnosti svých anglických přátel, především v „*compagnie*“ Anny Jamesonové a Annabelly Byronové.

Umělci salonu početně vévodili a měli privilegované postavení. Vedle Thuna byl nekorunovaným pánem společnosti jeho přítel Ruben. Významnou pozici zastávali i jeho vrstevníci: Josef Kranner, Josef Vojtěch Hellich či Karel Würbs.⁴⁶⁰ Mezi hosty nechyběli Thunovi dobří přátelé – Johann Rohrweck, Robert Noel a patrně ani Karel Helminger. Diskuze o aktuálním uměleckém dění, polemiky a představování vlastní tvorby často odlehčovaly chvilky, jež sklouzávaly k žertům, recesi a nevázané zábavě. Četly se různé žertovné básně a gratulace, nechyběla ani hudební produkce. Engelbert Seibertz se do dějin Thunova salonu zapsal velmi výrazně. V zimě na přelomu let 1842 a 1843 vytvořil soubor 37 karikturních kreseb, posměšně nazvaný *Book of Beauty*.⁴⁶¹ S nadhledem, důvtipem a přesností portrétoval tehdejší účastníky salonu. První kresba byla samozřejmě věnovaná hostiteli a Thun je na ní vyveden s téměř šibalským úsměvem. Naopak, téměř tajemně vyhlížejícího, nakreslil Seibertz svého přítele Christiana Rubena. Nechyběli Mánesové, bratři Václav, Antonín a mladý Josef. Z dalších umělců pak například František Kučera, Karel Würbs, Bedřich Havránek, Antonín Lhota nebo Karel Svoboda. Originálně zvětšil zpěváka Franze Vögela, u nějž si legraci udělal jak ze jména, tak z profese, a spodobnil jej s ptačím tělem sedícího na větvi. Thunův bývalý vychovatel Johann Rohrweck je zase vyobrazen s patrně nikdy nechybějícím šňupacím tabákem. Je vidět, že Seibertz umění karikatury ovládal – dokázal rychle s nadsázkou vystihnout karikovanou osobu a zároveň zvýraznit hlavní individuální rysy. Vždyť právě v salonu „*individuality přispívají svou skutečnou jedinečností ke vzniku celku*.“⁴⁶² Aby karikovaný dokázal dílko ocenit, bylo zapotřebí i notné dávky humoru a sebekritiky. Že to nezvládli úplně všichni, dokazuje v souboru kresba „*Mr. Ff.*“, kde je nakreslen pouze nos. Podle Seibertze se jednalo o pražského Itala Francesconiho, který se karikováním cítil „*velmi zraněn a společnost od té doby už nenavštěvoval*.“⁴⁶³ Očekával od ní patrně zábavu na vyšší úrovni. Seibertz, aniž by

⁴⁶⁰ Srov. R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění*, s. 37-38.

⁴⁶¹ *Book of Beauty. Phrenologische-physiognomisch Skizzen in der gräfll. Thun'schen Abendgesellschaften im Winter 1842-1843 gesammelt und dem Grafen Franz Thun gewidmet von Engelbert Seibertz 1847.* Uloženo v Národní knihovně a v Národním muzeu. Xeroxová kopie také SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky I.; v digitální podobě na http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.

⁴⁶² R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění*, s. 40.

⁴⁶³ A. TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz*, s. 96.

v albu zmínil jeho jméno, nakreslil pouze nos, podle něhož byl rozpoznatelný.⁴⁶⁴ Podobně zajímavý je prázdný list v albu, který patří Mr. X., což by měl být baron Kotz. Soubor kreseb uzavírá karikatura, kterou jedinou nenakreslil Seibertz. Portrét „*tvůrce*“ nakreslil coby „*Versöhnungsopfer*“, tedy oběť smíření, Christian Ruben.⁴⁶⁵ Thun nechal *Book of Beauty* vydat nákladem čtyřiceti kusů pro všechny karikované.⁴⁶⁶

Podle svědectví malíře Rudolfa Müllera byla v salonu dlouhá tabule, v jejímž středu stál velký samovar. Kolem stály kulaté stolky, na nichž byly k nahlédnutí knihy o umění. Nenucená konverzace probíhala volně mezi stoly v menších či větších diskusních kroužcích. Popíjel se čaj, jedl trdlovec, nechyběla ani cigára. Salonní společnost se rozpadávala kolem půlnoci a část účastníků, vedená Seibertzem, pokračovala do některé z pražských hospod na žejdlík piva, jehož se jim u Thuna rozhodně nedostalo. Tam pak často započatá konverzace pokračovala.⁴⁶⁷

Thunův salon byl významný tím, že nabízel neformální prostor pro setkání a prolínání světa umělců, jejich protektorů i obdivovatelů. Svě místo zde našly nejen diskuze o aktuálních uměleckých událostech nebo sebe prezentace umělců. Zde se též nabízela možnost, jak získat důležité kontakty nebo si obstarat zakázky. „*Vytvářela se pouta a vazby jak po linii klient-umělec, tak mezi umělci samými.*“⁴⁶⁸ Tento princip, který Thunovy večery uvedly do chodu, se dále rozvíjel i mimo Ostruhovou ulici při přátelských návštěvách, posezení v hostinci či během představení ve Stavovském divadle. Umožnil to zejména fakt, že jeho *soirée* v sobě kombinovaly svět vznikající umělecké bohémy a zavedeného šlechtického salonu. Tak mohla aristokracie navštěvovat umělecké plesy na Žofíně a naopak umělci byli zváni k nejrůznějším domácím šlechtickým zábavám či kratochvím.⁴⁶⁹ Vedle Thunova opravdového zájmu o umělce a soudobou tvorbu, poskytoval salon také ideální prostor pro realizaci jeho manažerských aktivit.

Thun od sebe dost dobře nedokázal oddělit svou veřejnou a soukromou uměleckou politiku. Pravidelný salon mu to ani neumožňoval. Případná nedorozumění, špatné vztahy napříč uměleckým spektrem, konkurenční boje nebo i docela nicotné

⁴⁶⁴ Název alba napovídá, že fyziognomie a frenologie zde hrály svou důležitou roli. Společnost se o frenologii, jistě i přispěním hraběte Thuna a Noela, zajímala. Navíc podle fyziognomických teorií byl nos podstatným prvkem obličeje a již dříve bývalo pravidlem začínat portrét právě od nosu, což zjevně Seibertz dodržoval. Srov. R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění*, s. 40.

⁴⁶⁵ Srov. A. TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz*, s. 181.

⁴⁶⁶ Někteří vyobrazení viz přílohy IV.9 až IV.16.

⁴⁶⁷ Viz R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění*, s. 40.

⁴⁶⁸ Tamtéž.

⁴⁶⁹ Srov. Tamtéž.

osobní šarvátky, dolehly i za brány Thunského paláce. Asi nejvýznamnější řetězec sporů se v té době točil kolem jeho osobního přítele Rubena. Rozdělení umělců do dvou táborů, Rubenových příznivců a odpůrců, ovlivnilo dosud uvolněnou atmosféru jeho salonu. Tak jako bylo Thunovi vyčítáno, že otevřením výstav cizině vpustil na českou uměleckou scénu německý živel na úkor českého, bylo mu předhazováno povolání Němce Rubena do čela Akademie. Thun za svým přítelem stál a společně s dalšími neváhal využít všech možných prostředků k jeho protěžování.

Ruben byl schopný manažer a u svých zaměstnavatelů ze Společnosti vlasteneckých přátel umění si dokázal zajistit slušnou výchozí pozici pro uskutečňování vlastních zájmů. Přes provedené reformy bylo dosazení Rubena krokem zpět. O nějakém velkém malířském talentu nemohla být řeč, během dvou let se mu navíc podařilo české umělce spolehlivě rozdělit na své příznivce a zaryté odpůrce, přičemž do toho obě strany vtáhly vlasteneckou otázku. Výbor Společnosti řediteli nakonec vyšel vstříc i v tom, že si mohl do důležitých míst dosadit „své“ lidi, neboť panovalo přesvědčení, že to bude ku prospěchu věci. Tak mohl roku 1845 do Prahy povolat svého švagra, krajináře Maxe Haushofera a architekta Bernarda Gruebera.⁴⁷⁰ Tento Rubenův přítel byl mimochodem švagrem Engelberta Seibertze, kterému Ruben také na Akademii přislíbil místo. Přestože jej nakonec nezískal, na nedostatek zakázek si stěžovat nemohl.⁴⁷¹ Akademie se mnohým začala právem jevit jako Rubenův dobře prosperující rodinný podnik a údajně se ironicky říkalo, že chce všechny české malíře přebarvit na Mnichovany.⁴⁷² Ruben, jenž nikdy s českým prostředím nesrostl, začal záhy domácí umělecké autority přesouvat na vedlejší kolej. Díky tomu, že nad zemskými zakázkami držel téměř monopol, si mohl dovolit prosazovat své žáky a přátele, zároveň však účinně mnohé umělce potlačovat. Jeho postupy, hraničící až s intrikařením a šikanou, postihly mezi prvními zejména Antonína Mánesa, který od roku 1836 vedl krajinářskou školu. Rubenovi bylo vyčítáno, že přispěl ke zhoršení jeho zdraví a předčasnému skonu v roce 1843, neboť se jej snažil dostat z Akademie a nahradit Haushoferem už při svém nástupu. Také Václav Mánes nebyl s drastickými změnami na škole nadšen, nového ředitele nazýval diktátorem a Společnost spolkem šlechtických tyranů.⁴⁷³ V roce 1844 Mánesův syn Josef, do té doby student Akademie a

⁴⁷⁰ Maxmilian Haushofer (1811-1866), Bernard Grueber (1807-1882), později profesor pražské Techniky.

⁴⁷¹ Což dokazují četné portréty významných českých šlechticů (například Kamila Rohana) a jejich příbuzných. Srov. A. TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz*.

⁴⁷² A. SOBKOVÁ, *Malíř*, s. 79.

⁴⁷³ Napsal to Franzi Nadorpovi do Říma v roce 1847. Viz Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 26.

také účastník Thunova salonu, odešel do Mnichova, což bylo všeobecně chápáno jako manifestace otevřeného rozkolu mladé generace se stávajícími poměry na škole. Přestože Thunův vztah ke klanu Mánesů kvůli Rubenovi výrazně ochladl, k úplnému rozchodu nedošlo, což dokazují i pozdější zastávky sourozenců Mánesových v Děčíně.

Daleko hůře dopadl jeho vztah k Josefu Hellichovi, jenž se velmi záhy stal hlavním Rubenovým pražským antipodem. Český malíř měl v celé aféře kolem Rubena a jeho okruhu dost nešťastnou úlohu. Pokud si ji ale do jisté míry sám nezavinil, pak ji rozhodně nijak nevylepšil. Hellichova finanční situace nebyla moc příznivá, usiloval proto o učitelské místo na Akademii. Od příchodu Rubena se to však začalo jevit jako dost nereálná věc, neboť nový ředitel měl své vlastní plány. Hellich, jenž byl samozřejmě úzce spjat s vlasteneckými kruhy, se těšil oblibě u Palackého. Historik mu alespoň dopomohl k místu kustoda Vlasteneckého muzea. S Thunem na počátku čtyřicátých let spolupracovali při vzniku Archeologického sboru, který hrabě zpočátku vedl. Jako muzejní kustod třídil Hellich archeologické sbírky, doplňoval je originály i kresbami nalezených předmětů. Cestoval také po celé zemi, aby pořizoval nákresy významných nebo ohrožených kostelů, hradů, zámku, domů a dalších památek. Práce to byla velmi časově náročná a špatně ohodnocená. Malíř se proto stále snažil všemožnými způsoby dostat na Akademii. V červenci roku 1843 se například obrátil listem na Thuna, aby si postěžoval, že škola nedodržela slib učitelského místa a její ředitel i prezident SVPU Nostitz mu naznačili, aby si hleděl své práce v Muzeu. Snažil se hraběti vysvětlit, že nově nastavený systém na Akademii, kdy se zemské zakázky rozdělují jen jejím žákům, mu nedává možnost důstojné obživy.⁴⁷⁴ V dopise se dotknul také zakázky pro kostel sv. Fabiána a Šebestiána v Liboci, o kterou usiloval. Ačkoli mu byla přislíbena, byl dodatečně upozorněn, že přestože je soukromým malířem, bude muset pracovat pod dohledem ředitele Rubena. To Hellich odmítl, čímž si proti sobě poštvál mnoho lidí a patrně i definitivně Rubena, který ho více méně začal šikanovat. Hellich se ve svém bytě snažil dokonce o podobná setkání umělců, jaká pořádal Thun. Nerovný souboj s ředitelem a jeho přáteli však vyhrát nemohl. Malíř roku 1850 v dopise vídeňskému ministerstvu, kterým vysvětloval svůj pozdější odchod z Prahy, psal, že mu měl Thun údajně vyhrožovat zničením, pokud se neskloní pod Rubenovou autoritou.⁴⁷⁵ Hrabě se měl také angažovat ve věci restaurování interiéru Týnského chrámu. Zakázku

⁴⁷⁴ Více Edice vybraných dokumentů. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 138-139; SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky II/c, Dopisy Josefa Vojtěcha Hellicha a koncepty Thunových odpovědí.

⁴⁷⁵ Viz A. SOBKOVÁ, *Malíř*, s. 130.

dostal Hellich, což mnozí – především Ruben - nesli nelibě. Thun, který zasedal v magistrátní komisi pro restaurování památky, se proto snažil u pražského starosty Müllera docílit toho, aby restaurování převzala Akademie. Přestože za Hellichem stáli představení chrámu, ze zakázky byl magistrátem nakonec stažen.⁴⁷⁶ Jeho práci na oltáři ještě roznesl kritikou na stránkách *Bohémie* Karel Würbs a kritizována byla i další malířova díla prezentovaná na výstavách Krasoumné jednoty. Situace naplnila Hellicha skepsí a zklamáním, navíc měl problém uživit svou rodinu. V roce 1847 se rozhodl pro trochu unáhlený odchod do Vídně. Muzeu 10. února 1847 podal výpověď „*kvůli poměrům, které byly zavedeny vládnoucím monopolem ve prospěch akademie*“.⁴⁷⁷

Thun byl po celou dobu sporu na Rubenově straně, dokonce později, v roce 1850, když se snažil Hellich špatný vztah s hrabětem urovnat, ho Thun ujistil, že za Rubenem stojí, neboť je to ušlechtilý a čestný člověk a dodal, že je pyšný na to, že se „*nazývá jeho věrným přítelem*“.⁴⁷⁸ Thun tvrdil, že nebyl k Hellichovi ani jiným lidem nijak osobně předpojatý, stavěl se prý vždy jen proti názorům, které byly podle jeho přesvědčení na škodu umění. Ve svém úsudku se nikdy nenechával nikým ovlivnit a lidi soudil údajně podle jejich vlastních činů. Ovšem je třeba přiznat, že hrabě měl tendence upadat do vleku silných osobností a pak často nejednal zcela nestranně a nezaujatě. V dětství byl jeho nedosažitelným vzorem a předmětem dětské úcty otec, ovlivnil ho také Rohrweck, v mládí však zejména Noelova přitažlivá osobnost. Thunovo pozdější zaujetí Rubenem bylo zcela evidentní. Jednak ho uznával jako uměleckou osobnost a přitažlivý byl také jeho umělecký původ. Ruben byl v jeho očích odchovanec struktur, které v německém prostředí obdivoval. Mohl mu připomínat typ umělce, jaké znal z drážďanských společenských kruhů. Osobně se domnívám, že rozhodující bylo to, že se s ním Thun mohl identifikovat. Ruben byl jako on zdatný manažer a administrátor se silným organizačním úsilím a s evropským rozhledem a zkušenostmi. Navíc to byl umělec, což byla pro Thuna, v němž dřímal vlastní neuskutečněné ambice, tolik přitažlivá kategorie. Neváhal mu proto pomáhat všemi dostupnými prostředky, což ostatně nebylo pro Thuna výjimečné. Až do své smrti nepřestával, patrně pod vlivem Rubenovy myšlenky zvláštního „bratrstva“, podporovat celkem široký, ale specifický

⁴⁷⁶ Hellich Thunovy a Rubenovy intriky popsal v dopise Palackému, kde vysvětloval svůj odchod z Prahy. Thun měl jemu i páteru Skampovi z Týna údajně vyhrožovat diskreditací v tisku. Tamtéž.

⁴⁷⁷ Tamtéž, s. 132.

⁴⁷⁸ „[...] *stolz darauf bin, mich seinen vertrauten Freund zu nennen!*“ (Podtrhl F. T.) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, dodatky II/c, Dopisy Josefa Vojtěcha Hellicha a koncepty Thunových odpovědí; Edice vybraných dokumentů. Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*, s. 210-214.

provázaný, kruh umělců. Jména účastníků Thunova salonu se pak objevovala při jeho dalších aktivitách - kolem péče o památky nebo dostavby Svatovítské katedrály. Uznával kupříkladu architekta Krannera, jehož puristická koncepce mu byla velmi blízká a později i Josefa Mockera.

V nerovném sporu Ruben-Hellich nešlo pouze o věc osobní prestiže nebo pozici učitele v Akademii - to by se celá kauza příliš zjednodušovala. Vše bylo součástí hlubšího generačního a uměleckého střetu, do nějž se vložila vlastenecká otázka. Každý byl zkrátka představitelem jiného typu umělce. Pro tuto práci je však důležitá osobní rovina sporu, která se Thuna dotýkala. Hellich nebyl samozřejmě jediným, kdo měl s ředitelem špatný vztah. Vedle zmíněného Josefa Mánesa a jeho strýce Václava to byl například František Horčíčka a Josef Navrátil. Všichni se pak zapojili do procesu vzniku Jednoty výtvarných umělců.⁴⁷⁹ U Hellicha jeho umělecké emancipační snahy přeci jen nakonec mohly stát za dobrovolným vídeňským exilem. Dnes už lze říci, že vedení SVPU, včetně Thuna, nadělalo přijetím Rubena do čela Akademie více škody než užitku a konečná bilance, v poměru očekávání-výsledky, pro něj dopadla ještě hůře než v případě Berglerově.

Thunův nevyvážený postoj v kauze Christiana Rubena by ovšem neměl umenšovat význam jím organizovaných uměleckých setkání, protože právě ona byla po celá čtyřicátá léta místem zrodu mnoha intelektuálních podnětů pro pražský výtvarný svět. Od roku 1846 je zastínil spolek pro vědu a umění *Concordia*, který ovšem ze společnosti kolem Thuna částečně vycházel. Jak název „*Svornost*“ napovídá, sjednocoval vedle výtvarných umělců i literáty a hudebníky. *Concordia* pořádala pravidelné schůzky, opět v sobotu, převzala pořádání bálů umělců, které se konaly patrně z popudu Thunova kroužku od roku 1844.⁴⁸⁰ Často měly tyto slavnosti historizující či humorný charakter. Thun například v roce 1848 šel v kostýmním průvodu umělců za Petra Paula Rubense.

Salony pořádal Thun i v šedesátých letech po návratu z Vídně, pravděpodobně v novém paláci v Karmelitské ulici, který v roce 1865 zakoupil. Účastnilo se jich opět kolem padesátky osob, tradičně včetně ředitele Akademie. Tím byl tehdy jeden z nejvěrnějších Rubenových žáků, Josef Trenkwald, jemuž Thun neváhal později dát za

⁴⁷⁹ O dlouhé cestě umělců k vlastnímu spolku včetně edicí důležitých materiálů Z. HOJDA – R. PRAHL, *Kunstverein*.

⁴⁸⁰ R. PRAHL – Z. HOJDA, *Umění*, s. 41.

manželku svou dceru Marii Terezu.⁴⁸¹ Obnovené kroužky postrádaly však už tu zvláštní atmosféru a náboj doby předbřeznové. Situace uvnitř uměleckého spektra i na politické scéně byla už docela jiná, patronace umění měla jiný charakter a důležitou roli hrála národnostní otázka. „*Doba byla smutnější, její tlak těžší,*“ jak psal v Thunově nekrologu v roce 1870 August Wilhelm Ambros, ovšem dodal: „*Takové nenucené konference nelze docenit, myslím, že si teprve uvědomíme, jak velice nám budou chybět.*“⁴⁸²

4. 3. U počátků české památkové péče

František Thun se poměrně aktivně zapojil do počátků české památkové péče, když se účastnil prvních iniciativ kolem záchrany historických památek. Později své jméno spojil s první památkářskou institucí v monarchii, Centrální komisí pro výzkum a zachování stavitelských památek, která byla založena 50. letech 19. století.

Základy památkové péče byly v rakouské monarchii položeny v první polovině 19. století a nebylo tomu náhodou. Vlivem modernizace a industrializace rostla města, padaly hradby a brány, mizely celé komplexy hodnotných budov. Až do přelomu 18. a 19. století byl přístup a vztah široké společnosti ke starým stavbám ryze utilitární. Dokud budova plnila svou funkci, tedy stála, byla udržována. Jakmile začal působit nelítostný zub času, pokud měl vlastník potřebné finance, byla stržena a nahrazena novou, moderní v duchu tehdejšího vkusu. Na konci první třetiny 19. století byla v monarchii sice malá, ale poměrně silná skupina osob, jež chtěla tento „vandalismus“ a neuvážené ničení památek zastavit. Ovšem nebyla zde žádná zastřešující instituce, která by jejich činnost smysluplně a uceleně organizovala a zároveň zajišťovala nad památkami dozor.

Názny péče o starožitnosti se v dějinném vývoji čas od času objevovaly, byly však více méně spojeny s pietou.⁴⁸³ V českém prostředí došlo ke změně pohledu na tuto oblast v souvislosti s reformní politikou Josefa II., zejména pak s jeho radikální

⁴⁸¹ J. THUN HOHENSTEIN, *Beiträge*.

⁴⁸² August Wilhelm AMBROS, *Zur Erinnerung an Franz Grafen Thun*. Prager Zeitung, 1870, 22.11.

⁴⁸³ Všeobecně panovala pieta k sakrálnímu nebo dynastickému objektu. Pietně se například uchovávaly lýčené stěpice mýtického zakladatele rodu Přemyslovců Přemysla Oráče. Mnoho „starožitných“ památek se zachovalo také ve sbírce relikvií a uměleckých děl Karla VI. V kostelech se ošetřovaly mnohé předměty, které byly domněle spojovány s životem či působením nejruznějších světců. Opravdu příznačným příkladem uchování tradice a piety a úcty k minulosti na našem území je působení J. B. Santiniho. Ten na žádost vzdělaných opatů záměrně v „gotickém“ stylu „rekonstruoval“ chrámy starých duchovních řádů (např. kladrubských benediktinů, žďárských cisterciáků nebo želivských premonstrátů), které zničilo husitské běsnění. Více Milan PAVLÍK a kol, *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek*, Praha 1998, s. 6.

reformou církevní. Jedním z jejích mnoha důsledků bylo i zrušení jezuitského řádu v roce 1773. Řád během svého působení v českých zemích nahromadil spoustu majetku, mezi kterým nechybělo velké množství děl umělecké, vědecké a kulturní hodnoty, jež mu měly mimo jiné pomoci v boji o moc a vedoucí postavení ve společnosti.⁴⁸⁴

V rámci své reformy začal Josef II. také s rušením mnohých klášterů, kostelů, bratrstev a podobných institucí, k němuž došlo v roce 1782.⁴⁸⁵ V Čechách tak bylo během sedmi let zrušeno 74 klášterů. Nařízení postihlo přes tisíc řeholníků a řeholnic. Tyto osvícenecké praktiky odsuzovali lidé již v 1. polovině následujícího století. Jen obtížně hledali omluvy pro záměrné, a jak se ukázalo později, zbytečné ničení kulturních hodnot. Je však smutné, že nevědomost vykonávajících orgánů politické moci nebyla tím jediným, co zvedlo vlnu vandalismu. Nechyběla samozřejmě touha po zisku. Na své si tehdy přišla nejrůznější vetešnictví, která pod cenou vykupovala zařízení zaniklých staveb a prodávala je velmi často do zahraničí, mnohdy jen pro zisk z kovů. Navíc tehdy upřednostňovaný klasicismus uplatňoval i v zachovalých kostelech „nový vkus“. Bylo odstraňováno vše, co bylo s pravou, skromnou vírou, neslučitelné, tedy zejména barokní památky. Mnoho obchodníků si na výkupu těchto „*pokojoyých dekorací* [...] *neřádu a haraburdí*“ vystavělo solidní živnost.⁴⁸⁶

Neuvážené bourání, krkolonné přestavby a zejména neodvolatelná ztráta památek prodejem do zahraničí – to bylo přesně to, co mnohé intelektuály první poloviny 19. století dráždilo. Staveb a uměleckých předmětů si vážili pro jejich historickou, uměleckou i národní hodnotu a ne pouze z hlediska jejich vlastní funkčnosti. V českém prostředí je v době předbřeznové vlna tohoto zájmu o zachování starožitností spojena zejména se dvěma institucemi: s Museem Království českého,

⁴⁸⁴ Mezi nejznámější jezuitské majetky patřila pražská kolej sv. Klimenta na Starém městě. Tím, že jezuitské koleje byly rozšířené po celé zemi, dosah a důsledky zrušení tohoto řádu nabyly plošného rázu.

⁴⁸⁵ Císař tím sledoval zejména hospodářské cíle. Rušeny měly být všechny kláštery, které nevychovaly mládež, nevyučovaly či nesledovaly jiné charitativní aktivity. Josef II. také poukazoval na to, že v zemi bylo klášterů mnoho. Zvláště jeho předci Ferdinand II. a Ferdinand III. v době rekatolizace zakládáním nových klášterů nikterak nešetřili. Pro název země se dokonce vžila úsměvná slovní hříčka „*Österreich – Klösterreich*“. Získaný kapitál ze zrušených klášterů byl uložen do tzv. náboženského fondu (podobně jako kapitál z jezuitských statků do studijního fondu), z něhož se peníze měly čerpat ve prospěch církevní správy. Zeměpanské komisi pro Království české, která pořizovala soupisy majetku klášterů a rozhodovala tak o bourání, předsedal hrabě Karel Clary. Mezi nejznámější zrušené kláštery patřily např. klášter ve Zlaté Koruně, ve Velehradě či ve Žďáře. Ušetřen nebyl ani první český klášter na Pražském hradě. Zrušené kláštery byly často předělány na nemocnice, sklady či ubytovny. Mnohdy byly také zbourány. Například v Praze bylo demolicemi uvolněno mnoho prostoru pro pozdější novou zástavbu. Místo se vytvořilo například v okolí Prašné brány zrušením kláštera hybernských františkánů a jeho kostel. Početí Panny Marie byl přestavěn na celnici. Obecní dům stojí přibližně na místě zbouraného premonstrátského semináře s kostelem sv. Norberta. Dnešní Národní třída za svůj vzhled také mnoho vděčí josefínským sanacím. Srov. J. PAVEL, *Dějiny*, s. 163.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 172.

hlavně s jeho Archeologickým sborem a se Společností vlasteneckých přátel umění. Jednalo se ovšem zejména o činnost silných individualit, několika desítek lidí, nikoliv o nějakou masovou záležitost.⁴⁸⁷

V obou institucích působili jak měšťané, tak i šlechtici a to zejména ti, kteří se hlásili k zemské příslušnosti. Pravdou zůstává, že SVUP nepostupovala v ochraně památek systematicky a uceleně. Zachraňovala například už na konci 18. století ta umělecká díla, jež měla padnout za oběť zmiňovaným josefínským reformám. Prioritou bylo získat je, popřípadě zamezit jejich vývozu do zahraničí. Jakési počátky organizované péče o památky se pojí společně s počátky Národního muzea, tedy od roku 1818, kde nakonec zcela převládlo vlastenecké měřítko při naléhavosti toho, co jest třeba zachránit.

Zpočátku se jednalo o nesystematické, spíše nárazové záchranné akce. Později už šlo o soustavnější opravné práce. Postupem času se však projevovala naléhavější potřeba určitých směrnic pro tyto opravy a rekonstrukce. Podle tehdejších měřítek pro dvě nejdůležitější kategorie: sakrální památky, hrady a zámky. Ve dvacátých letech se téměř současně objevily dvě příručky. Pozdější Thunův učitel na právnické fakultě, Josef Helfert, vydal v roce 1823 pojednání *O budování, udržování a obnově církevních budov* a o rok později přišel Josef Scheiger s příručkou *Andeutungen über Erhaltung und Herstellung alter Burgen und Schlösser*.⁴⁸⁸ Helfertova kniha, vzhledem k jeho právnickému zaměření, nebyla prioritně zaměřena na ochranu památek, ale pro části pojednávající o udržování a obnově ji lze pokládat za první příručku památkové péče u nás. Scheigerova kniha poukazovala zejména na nešetrné a nevhodné restaurace hradů a zámků. Opravy církevních památek byly podle něj alespoň zčásti kontrolovány a dbaly na autoritu uměleckého dohledu.⁴⁸⁹

Jak už bylo řečeno, první snahy o ochranu památek se objevovaly kolem lidí ze Společnosti vlasteneckých přátel umění a Společnosti vlasteneckého muzea. František Thun, jenž se od poloviny třicátých let angažoval v SVPU, nebyl neznámý ani lidem kolem muzea. Počátky památkové péče neznají „universální památkáře“. Na jedné straně byli historikové (Palacký, Tomek, Vocel), na druhé architekti, inženýři či umělci (Kranner, Hellich, Ruben). Občas se objevila osobnost, která v sobě pojila obojí -

⁴⁸⁷ Až v 50. letech 19. století založila vídeňská vláda Centrální komisi pro výzkum a zachování stavitelských památek, což už je přímá cesta k dnešní památkové péči a památkovým ústavům.

⁴⁸⁸ Josef HELFERT, *O budování, udržování a obnově církevních budov*, Vídeň 1823, Praha 1834. Josef SCHEIGER, *Andeutungen über Erhaltung und Herstellung alter Burgen und Schlösser*, Hormayers-Archiv für Geschichte, 1924, Gratz 1853.

⁴⁸⁹ J. PAVEL, *Dějiny*, s. 187-188.

například profesor pražské techniky Bernard Grueber. Pak zde byli šlechtici jako František Thun nebo před ním František Sternberk, jejichž postavení bylo složité. Ze svého titulu měli autoritu, otázkou však byly odborné předpoklady pro podobnou organizační činnost a zda-li v jejich případě nešlo o pouhý diletantismus.⁴⁹⁰

O tom, jak bylo tehdy zásady rodící se památkové péče těžké prosazovat, jak byla štěstěna v boji o záchranu historického dědictví vrtkavá, pojednávají následující příklady.

V prvním se jednalo o osud Staroměstské radnice v Praze. Dne 12. února 1784 vydal Josef II. dekret, podle kterého byly magistráty čtyř pražských měst sloučeny v jediný úřad. V roce 1821 přišla na řadu otázka spojení soudu kraje rakovnického s krajským soudem pražským. Staroměstská radnice se proto měla přestavět na vězení. Na přestavbu dohlížela komise s rytířem z Kronenfelsu v čele. Ke komisi náležel také tehdejší pražský purkmistr Petr Sporschill. Vídeň požadovala, aby při závažných zásazích do stavby bylo přihlíženo pouze k symetrii a jejímu starobylému rázu. S přílišnou ochranou památky se tedy příliš nepočítalo. Výslovně měla být zachována „*radní síň, pro svou krásu a starožitnost řezeb dřevěného stropu.*“⁴⁹¹ První plány počítaly kupříkladu se zbořením krámů pod radniční věží či balkonem pro manifestační účely, který se měl objevit nad orlojem. Tyto návrhy komisi nenadchly. V roce 1834 je zaslala k posouzení a opravě do Vídně. Posudku se ujal dvorní stavební rada italského původu Petr Nobile. Ten se rozhodl vypracovat rovnou i nové náčrtky půdorysů a průčelí. Dvorní komise Nobilovy plány zaslala přímo starostovi Sporschillovi, aby se se svými spolupracovníky vyjádřil k takovým záležitostem, jako byla volba krytiny, fasády a rozpočtu celé přestavby. Komise se ale vyslovila navíc i k umělecké a ideové stránce Nobilova návrhu, neboť její členy pobouřil záměr zbořit gotickou kapli s arkýřem, což chápali jako projev vandalismu.⁴⁹² Přesto císař Ferdinand 7. listopadu 1837 přestavbu radnice na vězení podle Nobila schválil. Monumentální východní křídlo radnice bylo až po věž zbouráno a Nobile začal pracovat na novém. Nespokojenost a hněv vládly hned na několika frontách: na radnici, ve stavebním ředitelství gubernia, jež dvorská kancelář v jednání přehlédla a i veřejnost byla

⁴⁹⁰ Nutno dodat, že oba jmenovaní jistou erudici měli. František Sternberk – Manderscheid (1763–1830), referent SVPU v letech 1800–1802, mezi 1802–1830 její prezident a jeden z iniciátorů jejího vzniku, byl zaníceným sběratelem a znalcem rytin i grafiky. O Thunově soukromém vzdělávání již bylo pojednáno jinde.

⁴⁹¹ Citováno podle J. PAVEL, *Z počátků*, s. 33.

⁴⁹² Tamtéž.

znepokojená. Do zimy roku 1840 bylo rozestavěné východní křídlo radnice pod střechou a ta přikryta břidlicí.⁴⁹³

V tomto momentě se do hry vložily dvě zmiňované instituce - Společnost vlasteneckých přátel umění a Společnost vlasteneckého muzea v Praze. Na schůzi první z nich, 19. prosince 1840, byl František Thun vyzván k tomu, aby se spojil s Vlasteneckým muzeem a připravil analýzu celé situace kolem radnice po umělecko-architektonické stránce. To učinil a toto memorandum pak zaslal císaři. Thun jej za obě společnosti „nejponíženeji snažně prosí,“ aby zastavil ničení „v mnoha ohledech zajímavé starožitnosti a zrovna tak neoprávněně se jevící novostavbu, která má být vytvořena, kvůli které tudíž hrozí úplné znetvoření nejmalebnějšího a nejpodivuhodnějšího náměstí hlavního města Prahy.“⁴⁹⁴ Vysvětloval, že se původně všichni domnívali, že v přestavbě půjde o nové uspořádání stavby, aby se dosáhlo většího prostoru a měla být vedena ve „staroněmeckém stylu“. Měly být také konzervovány staré zachovalé části budovy a samotná novostavba měla být vyvedena v souladu se zbytky národního umění 14. a 15. století.⁴⁹⁵ Ani jedna ze společností nemohla nahlédnout do plánů, avšak ve chvíli, kdy byla stavba východního křídla radnice téměř dokončena poznali, že vlastně vzniká dílo, „které se zbytky minulosti neharmonizuje a které musí u vlastenců vyvolat hlubokou bolest a u přátel umění oprávněný odpor.“⁴⁹⁶ Proti novostavbě se postavily všechny společenské vrstvy, „neboť se ničí důstojný pomník a nahrazuje ho architektonický nesmysl.“⁴⁹⁷ Thun pak jako důkaz uváděl, že dekorativní formy jsou v konstrukci a hospodářském uspořádání užity protichůdně a dá se mluvit o štěstí, že se snad jen začalo stavbou méně zajímavé východní fronty. V tu dobu však už stejný osud hrozil i částem obklopujícím věž a celé jižní straně radnice. Ta byla podle Thuna dost nesourodá, neboť vyrůstala po etapách – podle potřeb doby a právě proto vyvolávala malebný dojem. Jižní část byla mnohem krásnější a zajímavější než východní křídlo. Hrabě připomněl ovšem fakt, že zkáze už

⁴⁹³ Tamtéž, s. 34.

⁴⁹⁴ „[...] in mancher Rücksichte interessante Alterthum, sondern auch ein nicht gerechtfertigt ercheinende Neubau hergestellt werden soll, durch welche somit einer der malerischen und merkwürdigsten Platz der Hauptstadt Prag gänzliche Verunstaltung droht.“ Uvedená citace je z opisu memoranda, jež je uloženo v Thunově pozůstalosti. Jakub Pavel v citovaných studiích pracoval s originálem. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 4, sign. 5/3, kart. 1.

⁴⁹⁵ „[...] in altdeutschem Stil“ Tamtéž.

⁴⁹⁶ „[...] das mit jenen ehrewürdigen Ueberreste der Vorzeit durchaus nicht harmoniert, und die Vaterlandesfreunde innersten Schmerz, sowie die Kunstfreunde gerechtesten Tadel hervorrufen muß.“ Tamtéž.

⁴⁹⁷ „[...] daß man ein so ehrwürdiges Denkmal vernichte, um es durch ein architektonische Unding zu ersetzen.“ Tamtéž.

podlehlo hlavní gotické schodiště. Proto ještě poukazoval na kouzlo středověkého celku náměstí s výrazným Týnským kostelem v pozadí a císaři vysvětloval, že novostavba v tomto smyslu zmíněné panorama uráží. Jménem obou společností pak žádal, aby každá další demolice byla okamžitě zastavena a na ostatních částech radnice byly prováděny jen nejnnutnější restaurátorské zásahy, které by nepozměnily starobylý ráz a vnější vzhled radnice.

Pod Thunovo memorandum, jenž se oběma společnostem zamlouvalo, svůj podpis připojili i další činovníci. Za Společnost vlasteneckých přátel umění to byl její prezident Ervín Nostitz, členové výboru Bedřich Karel Schoenborn, Josef Matyáš Thun, Kristian baron Kotz a obchodní jednatel Jan z Rittersbergu. Za Muzeum pak opět Schoenborn a Josef Matyáš Thun spolu s Josefem Nostitzem a kanovníkem Václavem Pešinou. Pešina navíc dokonce prorokoval, že si Thun zpracováním memoranda a zachováním starobylého vzezření Staroměstského náměstí postaví pomník. Není mu podle něj možno dost poděkovat za to, že *„chce ochránit naši nevyrovnatelnou Prahu od ostudy a výsměchu umělecky zasvěcené ciziny nad naším saracénským vkusem a za to, že ji hodlá uchránit od dalšího vandalismu.“*⁴⁹⁸

Thunovi a ostatním, za které mluvil, šlo vskutku o historickou a uměleckou hodnotu památky. Ale byli tady další lidé, jimž přestavba radnice zasáhla bezprostředně do života a prostoru, v němž žili. Řeč je o majitelích domů v sousedství radnice. Za všechny sepsala jednu ze stížností majitelka domu č. 936 Anna Lunetová a adresovala ji hlavnímu jednatele v celé záležitosti – Františku Thunovi. Těžko soudit, zda i majitelům okolních domů záleželo na uměleckém dědictví předchozích věků, jež radnici vtiskly pečeť jedinečnosti, která spolu s ostatními památkami už tehdy dotvářela nádherný kolorit náměstí. Nepřehlédnutelným faktem byla skutečnost, že se čtvrté patro radnice mělo změnit ve vězení. Lidé ze sousedství měli proto spíše střízlivější důvody. Anna Lunetová uvedla, že čtyřpatrová budova, vysoká 14 sáhů, v níž se bude nacházet více jak 300 osob, bude *„zbavená slunečního světla a čerstvého vzduchu a zdraví, určitě zaviní nebezpečí nakažlivých nemocí a nevinní sousedé se budou po staletí účastnit vězeňského života.“*⁴⁹⁹ Lunetová a ostatní sousedé to tedy chápali zejména jako porušení starých pořádků ve svém okolí a také za zásah do soukromí.

⁴⁹⁸ Citováno podle J. PAVEL, *Dějiny*, s. 192.

⁴⁹⁹ „[...] *Sonnenlicht, freie Luft und Gesundheit entzogen, die Gefahr ansteckende Krankheiten herbeigeführt und die schuldlose Nachbarschaft zur Theilnahme des Kerkerlebens für Jahrhunderte bestimmt werden*“ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv.č. 4, sign. 4/2, kart. 1.

Nakonec však přeci jen zvítězila nad Nobilovými návrhy hlediska esteticko–architektonická a 20. března 1841 vydal císař Ferdinand rozkaz, aby byla přestavba radnice opět zastavena. Nový projekt zpracoval do počátku roku 1845 známý vídeňský architekt Pavel Sprenger a přestavba byla ukončena v roce 1848. Vzniklo tak nové romanticko–gotické průčelí s velkým portikem a balkónem v úrovni prvního poschodí.⁵⁰⁰

V časech metternichovského absolutismu byla tato akce obou společností skutečným úspěchem. František Thun si zejména svou zprávou pro císaře vysloužil v uměleckých a společenských kruzích ostruhy. Nobile a jeho návrhy naopak narazily na odpor a nevoli Pražanů.⁵⁰¹

Na Františka Thuna se Společnost vlasteneckého muzea obrátila jménem svého prezidenta Ervína Nostitze a jednatele Františka Palackého například i v záležitosti restaurování Týnského chrámu na Staroměstském náměstí v Praze. Jako svého zmocněnce jej vyslali na jednání na magistrát.⁵⁰² O tom jak konkrétně zasáhl do vývoje bylo již pojednáno výše v souvislosti s Hellichem.

Ne vše se však v této době dařilo. Smutným mementem jsou zmizelá opevnění a hradby mnoha měst, které v rámci modernizace a sanací padaly jako domečky z karet. Jedním z nejznámějších bojů o tento typ památky, zároveň ale i velkým debaklem, byla Pražská brána ve Slaném. Tento ztracený boj nepostrádal na mnoha místech nádech tragikomiky.

Aktérem celé záchranné akce byl v podstatě opět jménem obou Společností František Thun, neboť se o bránu ve Slaném zajímal už dříve. V roce 1839, kdy se s myšlenkou demolice ve městě přišlo, se snažil u nejvyššího purkrabího Chotka agitovat pro zachování nejen Pražské, ale i Lounské brány. V říjnu roku 1841 obdržely výbory společností od Thuna dopis, v němž popsal stávající situaci a informoval, že se s demolicí Pražské brány už započalo. Sám se obrátil písemně přímo na krajského hejtmana Fortwänglera, jestli by mu neporadil, jak by mohl tento „*zběsilý vandalismus*“ odvrátit.⁵⁰³ Fortwängler odpověděl v dopise z 23. září 1841, že se s demolicí sice už vskutku začalo, ale s ohledem k Thunovi ji sám pozastavil. Hned druhý den brzy ráno,

⁵⁰⁰ Emanuel POCHE a kol., *Praha národního probuzení. Čtvero knih o Praze*, Praha 1980, s. 100.

⁵⁰¹ Pozadu nebyla ani pražská ulice se svými sarkastickými komentáři. Jeden z německých epigramů této doby říká: „*Schau, wanderer, schau/diesen dummen Eselbau/ihn hat gebaut ein grosses Vieh/der Hofbaurath von Nobili.*“ Citováno podle J. PAVEL, s. 193.

⁵⁰² Dopis s žádostí pro Thuna z 28.2. 1842 podepsaný Palackým a Nostitzem v SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 8, sign. 8, kart. 1.

⁵⁰³ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 5, sign. 5/1, kart. 1.

24. září 1841, se Thun vydal do Slaného osobně, aby se o stavu věci přesvědčil na vlastní oči. Věž brány a severní část předbraní už byla docela zničená a z východní i jižní části už byla snesena střecha s částí zdiva, které se nacházelo nad nejzajímavějšími ozdobami a reliéfy. Všechny odbourány materiál ale zůstal na svém místě. František Thun nahlédnutím do aktů „*okamžitě nabyt přesvědčení, že slánský magistrát skutečně zkusil vše možné, aby zachoval tuto starožitnost.*“⁵⁰⁴ Naopak vinu přikládal, jak psal, krajskému úřadu, jenž celou věc hnal „*se záští a nenávistným spěchem kupředu*“, aniž by naslouchal protestům a návrhům ochranářských zástupců. Brána se měla bourat především kvůli stavebním závadám a narušené staticce. Probíhající demoliční práce se podle Thuna vystupňovaly v srpnu, kdy dal guberniální sekretář baron z Trautenbergu zbořit předbraní, které bylo po stavební stránce zcela v pořádku a dokonce ještě zdvojnásobil počet dělníků, kteří bránu rozebírali.⁵⁰⁵

Dne 7. října 1841 se František Thun do Slaného vrátil a tentokrát nebyl sám. Na pomoc si přizval své přátele, Christiana Rubena a Josefa Ondřeje Krannera s Ludvíkem Fortnerem, aby mu pomohli stav situace posoudit.⁵⁰⁶ Na místě však zjistili, že demolice nebyla zastavena, ale dokonce se přistoupilo i k bourání nejzajímavějších částí předbraní - brány a skulptur. Thun se proto obrátil přímo na purkrabího Chotka s tím, že zhoubný vandalismus se bohužel projevuje zejména u krajských úřadů nežli u místních a navrhuje zrestaurování památky.⁵⁰⁷ Lounskou bránu se už sice zachránit nepodaří, ale zachování a oprava Pražské brány není podle Thuna pouze lokálním zájmem, nýbrž celozemským, a už proto je potřeba požadovat obnovu. Poté s důrazným protestem energicky apeloval na pečlivé zachování všech podobných historických památek.⁵⁰⁸ Thun chtěl, aby se restaurováním zabýval Kranner. Ten také vypracoval předběžný plán a přehled nákladů. V jednom dopise však vyjádřil nad dostavbou brány za těchto podmínek značnou skepsi.⁵⁰⁹

Opravit a zachovat Pražskou bránu se tak jako tak nepodařilo, musela ustoupit silnici. Thun si později stěžoval, že v roce 1838, kdy se začala demolice brány řešit ze

⁵⁰⁴ „*Zugleich erlangte er durch Einsicht die Ueberzeugung, daß der Schlauner Magistrat wirklich Allen ihn Mögliche zur Erhaltung dieser Alterthümer versucht.*“ Tamtéž.

⁵⁰⁵ Tamtéž.

⁵⁰⁶ Všichni tři byli Thunovi přátelé a pravidelní návštěvníci jeho salonu.

⁵⁰⁷ Ve své správě výborům společností Thun z tohoto dopisu Chotkovi cituje. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 5, sign. 5/1, kart. 1.

⁵⁰⁸ Tamtéž.

⁵⁰⁹ V pozůstalosti Františka Thuna se dochoval dopis od J. O. Krannera s rozpočtem stavebních nákladů a plánkem brány. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 5, sign. 5/6, kart. 1. Krannerův plán viz příloha IV.18.

statického hlediska, nebyla o průtahu silnice městem řeč. Když už pak byla stržena věž, chtěl zachránit alespoň předbraní, přestože původně společně tvořily významný architektonický celek. V dubnu 1842 gubernium oznámilo, že po demolici věže nepřipadá v úvahu ani dílčí zachování stavby. Mohla být maximálně obnovena, ale to by se už jednalo o novostavbu. Pachtýř František Pešek navíc požadoval náhradu za škody způsobené zastavením bourání brány. Thun jeho nároky označil za přemrštěné a zdůraznil, že Pešek svou privátní spekulací a výdělkem připravil Slané o dost peněz.⁵¹⁰

Finanční stránka obnovy památky byla vůbec velkým problémem. Gubernium dalo Thunovi na vědomí, aby s penězi z obecní renty nepočítal a od měšťanů se prostředky také nedaly očekávat. Původně Thun zamýšlel přispět na obnovu brány dokonce ze svého. Snažil se proti stanovisku gubernia stále bojovat, protože celou záležitost považoval za úřednické jednání jednotlivce a naprosto protiprávní úkon, neboť se jednalo o svémocné a zlomyslné pokračování v demolici. Očekával stále, že zemský úřad nepřipustí nové, ztížené podmínky pro opravu, které opět spatřoval v trestuhodném a svévolném jednání politického byrokrata.⁵¹¹ Za bránu se Thun pral mnoha argumenty. Zajímavý, a to z hlediska ochrany památek, je zvláště jeden. Gubernium připustilo možnost zachování brány, ovšem musel by se kvůli silničnímu průtahu do města zvětšit její otvor. Pokud by k tomuto řešení mělo dojít, argumentoval Thun, změnily by se ostatní poměry a zvýšila se především zeď předbraní. Nebyla by tedy postavena původní brána, ale vznikla by novostavba. K věci přistupoval s ochránářským smyšlením, které bylo velmi blízké dnešním poměrům. Jako zástupce obou Společností bojoval za zachování stávajících památek, zajímavých z uměleckého nebo historického hlediska. Za účelem záchrany hodlal Thun uspořádat mezi milovníky historie a umění z obou Společností dobročinnou sbírku, avšak financovat novostavbu, jež by měla s původní, historicky hodnotnou bránou pramálo společného, nechtěl. A tak Slané o Pražskou bránu definitivně přišlo.

Malé vítězství však Thun slavit mohl, ač se později ukázalo jako Pyrhovo. Hrabě požádal slánský magistrát o přenechání kamenných soch a desek s nápisy, jež původně stály nad branou a chtěl, aby jeho žádost potvrdilo ještě gubernium. Vedly ho k tomu totiž smutné zkušenosti, že *„samotná výslovná nařízení vysokých úřadů jsou zcela nepostačující i když chtějí podobné relikvie chránit proti zlovolným poškozováním a*

⁵¹⁰ J. PAVEL, *K počátkům*, s. 38.

⁵¹¹ Tamtéž.

*nenávisným svévolností vlastních úředníků.*⁵¹² Svou ostrou větu guberniu ospravedlňoval jednak svými zkušenostmi, jednak zlou předtuchou.

Do celé záležitosti se vložil též František Palacký, který obeslal slánský magistrát i gubernium s žádostí o přenechání skulptur. Palacký měl také strach, že by, stejně jako v případě uspěchané demolice brány, mohlo dojít ke zničení skulptur a nápisů. Radní ve Slaném i členové gubernia žádostem vyhověli. Palacký pověřil kustoda Muzea Josefa Hellicha, aby sochy převzal a domluvil přepravu do Prahy.

Jestliže měli Thun s Palackým nedobré předtuchy, věděli proč. Dne 6. července 1842 přijel Josef Hellich do Slaného smlouvené skulptury převzít. Purkmistr města mu k jeho nemalému překvapení sdělil, že do Prahy neodveze nic, neboť je vše zničené, dokonce i nápisy z předbraní. Byly roztlučeny a využity jako stavební materiál při stavbě městských lázní.⁵¹³

Následovaly nejrůznější stížnosti. Například František Palacký se na stránkách určených guberniu rozčiloval, že byl mimo jiné navždy ztracen nejstarší zatím známý nápis na kamenné desce v češtině, který pocházel z roku 1415. Velkou škodou bylo také zničení starého městského znaku nebo postavy Jiřího z Poděbrad. Výbor společnosti samozřejmě požadoval potrestání tohoto krutého vandalství, které urazilo nejen obě společnosti a podupalo českou historii, ale odporovalo i rozkazům zemského prezidia.⁵¹⁴

Stížnosti a rozhořčení však Pražskou bránu obnovit nemohly. Bohužel nešlo o jediný příklad ukvapené demolice. Zejména Společnost vlasteneckého muzea dostávala další a další zprávy o probíhajícím bourání městských opevnění. Osud městské brány ze Slaného tak čekal například na Litomyšlskou bránu ve Vysokém Mýtě nebo na zchátralou a staticky narušenou Lázeňskou bránu mosteckou v Českém Krumlově. Společnost proto apelovala na to, aby se k demolici městské fortifikace přistupovalo s rozmyslem a jen v případě poslední možné varianty řešení.

Palacký, který od června 1841 předsedal výboru Muzejní společnosti, a pochopitelně v ní nejvíce uplatňoval svůj vliv, zdůrazňoval v tomto případě Hegelovu myšlenku o tom, že to, co vytvořila architektura, má *„probouzet myšlenky samy sebou, vyvolávat všeobecné představy, aniž by byly pouhým přioděním a obklopením významů již pro sebe samé ztvárněných.*⁵¹⁵ Proto lidé kolem Palackého a výboru přikládali

⁵¹² Tamtéž, s. 39.

⁵¹³ Tamtéž.

⁵¹⁴ TÝŽ, *Dějiny*, s. 199.

⁵¹⁵ Citováno podle TÝŽ, *K počátkům*, s. 40.

městským branám, tvrzím, hradům atd. důležitost. Pro obyvatele měly být jakýmsi mementem dějin, vyzývajícím ke vzpomínání na „staré časy“.

Všechny výše jmenované události ještě více zdůrazňovaly potřebu nějaké instituce, jež by o movité a nemovité památky pečovala. Realizace této myšlenky se ujalo Vlastenecké muzeum, ovšem za vedení svého spíše přírodně orientovaného spoluzakladatele, hraběte Kašpara Šternberka, mělo jiné priority. Věci se uvedly do pohybu až koncem 30. let - po příchodu Františka Palackého do vedení Muzea.

Činnost tak významné kulturní instituce, jakou Vlastenecké muzeum bylo, nemohl František Thun přehlédnout. Poté co se velkou měrou angažoval v kauze Staroměstské radnice, vyzvala ho v pozdním podzimu roku 1842 Společnost vlasteneckých přátel umění, aby navrhl, co by se v zájmu ochrany uměleckých památek v Čechách, mělo učinit. Po jednání obou Společností se v podobném smyslu vyjádřil muzejní výbor. Ani Palackého nenechával totiž stav českých památek chladným a sám už dlouho přemítal o zřízení nového sboru, který by se zabýval uměleckou archeologií.⁵¹⁶ Františka Thuna pak vyzval, aby předložil své představy o případném výboru starožitností a na základě toho jej dosadil do jeho čela. Za pomocníka mu byl vybrán muzejní kustod Josef Hellich, jehož úkolem, jak bylo už řečeno, bylo cestovat po Čechách a pořizovat kopie nebo nákresy starých památek.⁵¹⁷

Muzeum si představovalo, že k němu bude nově ustanovený výbor v podobném poměru jako Matice česká. Sbor by tak sbíral starožitnosti všeho druhu, ať už v originále nebo ve věrné kopii, a publikoval je. K tomuto záměru choval František Thun značnou skepsi, neboť se obával, že napříč celou českou společností není zájem o památky tak vyhraněný jako o českou literaturu. Hrabě, jenž se s podobnými organizacemi setkal během svých cest po západní Evropě, si po jejich vzoru představoval spíše zájem vědecký, což od široké veřejnosti neočekával. Případné vydávání a publikování obrazových děl považoval proto za zbytečné, neboť by patrně zůstalo bez ohlasu. Navrhoval proto, aby se začínalo v malém.

Počátky archeologického výboru dále komplikoval stálý rozpor mezi Thunem a okruhem kolem Palackého. František Thun byl přeci jen šlechticem, který se hlásil k zemskému patriotismu. Země – tedy Böhmen – byla, podobně jako u jiných českých šlechticů, prioritou, kdežto u emancipující se české měšťanské společnosti to byl

⁵¹⁶ Srov. J. KOŘALKA, *František Palacký*, s. 209–210.

⁵¹⁷ Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození, díl 2: Založení Vlasteneckého musea v Čechách a jeho vývoj do konce doby Šternberkovy (1818–1841)*, Praha 1923, s. 459–460.

především národ. To se například projevilo ve společenské diskuzi o české architektuře. Thun upozorňoval na to, že nebylo prokázáno, existoval-li někdy samostatný ryze český architektonický styl. Například ve zmiňovaném memorandu císaři vyzdvihuje u Staroměstské radnice „*altdeutscher Stil*“.⁵¹⁸ To přesně odpovídalo myšlení německých „landespatriotů“, v tomto ohledu tolik neslučitelném s Palackého uvažováním.⁵¹⁹

Na čem se Palackého skupina s hrabětem Thunem vždy shodli, bylo přesvědčení, že by měl vznikající výbor konečně zabránit ničení a dalšímu odlivu uměleckých děl do ciziny. Absence takového orgánu pro starožitnická bádání, byla napříč českou učenou společností skutečně naléhavá. Jako prioritu sboru František Thun viděl péči o nejvíce ohrožené památky a boj proti všudypřítomnému vandalismu.⁵²⁰

Thun si organizaci sboru představoval podle saského Antiquar-Verein, o jehož činnosti díky svému drážďanskému pobytu věděl poměrně dost.⁵²¹ Jako vedoucí výboru vytyčil několik úkolů, které pak představil před oběma Společnostmi. Zaprvé, mínil Thun, by měl výbor pořídit podrobný inventář všech památek v Čechách - jak architektonických, tak i z ostatních uměleckých oborů. Jako další prioritu zdůrazňoval snahu zabránit dalšímu ničení a exportu do zahraničí. Proto doporučoval myslet v této záležitosti také na legislativní stránku a vytvořit příslušné předpisy. Sbor měl dále působit také agitačně – probudit v lidech zájem o památky i samotná historická bádání. Členové výboru by samozřejmě sbírali movité památky cenné z uměleckého, historicko-uměleckého a historického hlediska pro muzejní sbírky. U nemovitých a zvláště pak u těch, kterým hrozí nebo by hrozilo nebezpečí zničení, by byla nutná podrobná dokumentace jako nákresy, přesné plány a půdorysy, aby se alespoň v této podobě uchovaly pro budoucnost. A konečně - výbor měl podle Thuna nabídnout ucelený obraz uměleckého stupně naší země v různých historických dobách.⁵²²

František Thun si také představoval, že by archeologický sbor tvořili lidé půl na půl z obou Společností. V tomto s ním byli za jedno kanovník Pešina, František K. Schönborn a Jindřich Matyáš Thun, avšak František Palacký nesouhlasil. Obával se především toho, že by při paritě hlasů docházelo k častým neshodám, které by činnost Archeologického sboru ohrozily, což bylo nepřijatelné. Ke stanovisku Palackého, aby

⁵¹⁸ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 4, sign. 5/3, kart. 1.

⁵¹⁹ Srov. J. PAVEL, *Dějiny*, s. 207.

⁵²⁰ Srov. Tamtéž.

⁵²¹ Srov. J. PAVEL, *Z počátků*, s. 44.

⁵²² Tamtéž.

byl archeologický sbor výhradně muzejním podnikem, se připojil rytíř Jan Neuberg.⁵²³ Ten navíc prosazoval, aby sbor sbíral a uchovával v originále nebo kopiích památky či umělecké předměty výlučně domácí a ty chránil před působením času a vandalismem. A to podle něj není prioritou SVPU, které šlo vždy především o umělecky hodnotné předměty - nikoliv však ve smyslu vlasteneckém. Sbor by tak, podle Neuberga, mohl očekávat od SVPU podporu jen v některých specifických případech, přestože ochrana památek byla prioritou obou společností. Předpokládal, že by své síly mohly obě společnosti opět naplno spojit při velkých podnicích podobně jako v kauze Staroměstské radnice⁵²⁴

Vlastenectví se při utváření Archeologického sboru ukázalo jako klíčové. Pro Palackého a ostatní bylo muzeum jeho zárukou. Jistotu vlastenecké orientace na všechny české památky SVPU, která ryze česká nebyla, neposkytovala, přestože jejími členy byli jak měšťané, tak i šlechtici podobní Thunovi, tedy hlásící se k zemskému patriotismu a ke konservativismu. Většinou se ovšem jednalo o laiky. Neuberg a Palacký chtěli mít zkrátka jistotu, že výbor bude ve vlasteneckých a nezávislých rukou. Do čela se tedy postavil místo Thuna, který dál zůstal členem, právě Neuberg.⁵²⁵

Dne 6. dubna 1843 schválil výbor Společnosti vlasteneckého muzea stanovy Sboru pro vlasteneckou archeologii. SVPU dostala ve výboru dvě členská místa na šest let. Později však sama výbor uvědomila, že není schopna vyslat své zástupce na tak dlouhou dobu. Proto se dva z jejích členů účastnili pouze zasedání sboru. Následně se ustoupilo i od této praxe a archeologický sbor tak přešel plně do rukou Muzea.

Za první členy výboru Archeologického sboru byli zvoleni Jan Neuberg, František Thun, Jan Erazim Vocel, Matěj Kalina z Jäthensteinu a Josef Kranner. Další dvě místa byla podle stanov rezervována pro SVPU. Navíc zde byl ještě kustod Josef Hellich a jednatel Muzea František Palacký. V této podobě tedy začal v dubnu 1843 fungovat první orgán památkové péče u nás.

Thun se však po prvotním nadšení už dále příliš neangažoval a schůzí sboru se neúčastnil, protože ho plně zaměstnávala jednatelská funkce v Krasoumné jednotě.⁵²⁶ O dění v archeologickém sboru se jistě zajímal prostřednictvím Kranneru. Nutno podotknout, že původní sbor byl od počátku dost nekompaktní. Kalina byl už celkem starý muž (v době ustanovení sboru měl před sebou jen čtyři roky života), Neuberg,

⁵²³ Jan Norbert Neuberg (1796-1859), k jeho osobě více J. HANUŠ, *Národní museum*, s. 283-284.

⁵²⁴ O Neubergových názorech podrobněji Tamtéž, s. 44-45.

⁵²⁵ Tamtéž.

⁵²⁶ Srov. Karel SKLENÁŘ, *Jan Erazim Vocel. Zakladatel české archeologie*, Praha 1981, s. 113.

kurátor matice české, měl celou řadu dalších funkcí a Thun s Krannerem byli zaujatí spíše pro umělecké, především stavební památky. Hellich, který měl jako umělec k Thunovým stanoviskům poměrně blízko, se zabíral svou vlastní uměleckou tvorbou. Pak zde byl ještě Jan Erazim Vocel, jehož vliv i pojetí později převládly. Zajímaly ho všechny památky, ale zároveň nabádal k aktivní práci v terénu, tak jak je to běžné u moderní archeologie.

Do rozpačitých začátků archeologického sboru se promítly také zhoršující se osobní vztahy, zejména mezi Hellichem a Thunem. Až sem totiž dolehly spory, které způsobil příchod mnichovského malíře Christiana Rubena do čela Akademie, o němž už bylo pojednáno výše. Po všem, co se kolem sporu Hellicha, Rubena i Thuna událo, malíř špatně placené místo kustoda, za které dostával jen 300 zlatých konvenční měny ročně, opustil a v únoru 1847 odešel do Vídně.⁵²⁷

Ve stejném roce z výboru odešel také Thun, ale už před tím zasahoval do jeho chodu jen sporadicky. Nesouhlasím však s názorem Karla Sklenáře, který tvrdí, že Thun celou věcí nebyl příliš nadšen už od samého počátku.⁵²⁸ Úspěch kolem Staroměstské radnice v něm ještě zesílil zájem o ochranu památek. Ovšem čím více se do připravované koncepce sboru dostávaly myšlenky lidí kolem muzea, zejména Vocelovo archeologické pojetí, Thunův zájem ochaboval. Mimo ochranu významných a cenných historických památek tak velké rozšíření zorného úhlu muzejního zájmu nechápal. Ani nemohl, neboť tak vyhraněný odborník jako Vocel nebyl. O odlišném pojetí vlastenectví byla již řeč. Vážný zájem o památkovou péči, jaký měl i v počátcích archeologického sboru, dosvědčuje i jeho pozdější aktivní působení v padesátých letech 19. století v nově vzniklé Centrální komisi pro výzkum a zachování stavitelských památek. Thuna však zřejmě nejvíce odradil neúspěch v čele výboru a marná snaha o prosazení vlastní vize a koncepce. S přihlédnutím k Thunově osobnosti, jeho nízkému sebevědomí, strachu z neschopnosti a nedostatečné erudice, je snáze pochopitelné, že se stáhnul.

Veškerá tíha práce tehdy padla na Jana Erazima Vocela, kterému se postupem času podařilo, i díky činnosti archeologického sboru, vytvořit předpoklady pro vzestup české archeologie na moderní a světovou úroveň. Péči o památky pak spíše převzala Centrální komise. Vše, co se kolem ustanovení prvního orgánu české památkové péče dělo, neuniklo samozřejmě veřejnosti. Karel Havlíček tyto rozpačité začátky ironicky

⁵²⁷ J. KOŘALKA, *František Palacký*, s. 210.

⁵²⁸ K. SKLENÁŘ, *Jan Erazim Vocel*, s. 109.

okomentoval: „od naší sbírky starožitností a knih/ utek' nám ze zlosti na Rubena kustos Hellich/ avšak to byl France Thuna skutek,/ jenž zas proto od výboru utek' / nevím, který z nich byl větší osel,/sbírky té se ale ujal pan Erazim Vocel.“⁵²⁹

4. 4. Počátky Jednoty pro dostavbu Chrámu sv. Víta

„Již více než před 30 lety, za časů, kde ještě sotva v sousední některé zemi o spolku ku stavbě chrámů byla zmínka, a smysl pro stavbu gothickou takřka ještě v kolébce byl, chopil se co prostý farář venkovský velikolepého záměru, aby vznešený náš dóm nejen před novými nehodami byl uchráněn, nýbrž konečně i dostaven. S nadšením za našich materiálních dob skutečně vzácným a se vzácnější ještě, podivnou vytrvalostí – ani útržkami ani očerňováním másti se nedávaje, hledal pro velkolepou tuto myšlenku vždy u větších kruzích příznivců, zvláště od roku 1832, kdež co kanovník do zdejší metropolitní kapitoly byl povolán.“⁵³⁰

Těmito slovy vzpomínal František Thun na počátky iniciativy, která vyvrcholila dostavbou pražské Katedrály sv. Víta. Zmiňováním venkovským farářem byl Václav Michael Pešina z Čechorodu.⁵³¹ Myšlenka dostavby katedrály nebyla v Pešinově podání ničím novým, již před ním byla několikrát na pořadu dne, například za vlády Vladislava II. V Pešinově době se možnou dostavbou zabíral také biskupský architekt František Páviček.⁵³²

Na počátku čtyřicátých let, „když získal dostatečný počet občanů Prahy pro záměr, který naplňoval celou jeho duši,“⁵³³ požádal Pešina o spolupráci právě čínorodého Františka Thuna, kterého znal z událostí kolem Staroměstské radnice. Byl to právě Pešina, kdo tvrdil, že si hrabě sepsáním zmíněného memoranda císaři vystavěl pomník. Jako jeden z mála v muzejním výboru se také ztotožňoval s Thunovými názory na činnost Archeologického výboru. O jeho organizačních schopnostech vůbec nepochyboval, a proto mu v říjnu 1842 poslal dopis s obrázkem chrámu sv. Víta

⁵²⁹ Citováno podle Tamtéž, s. 123.

⁵³⁰ *Kalendář Jednoty sv. Vítské na obyčejný rok po Kristovu narození 1861*, Praha 1861, s. 28.

⁵³¹ V. M. Pešina byl zanícený katolík, ale zároveň i vlastenec, který působil na Moravě. S myšlenkou dostavit pražský dóm přišel už v roce 1828, veřejnost s ním seznámil o rok později při stoletém svatořečení Jana Nepomuckého. Roku 1834 se Pešina vydal na cestu po Německu, aby studoval gotickou architekturu. V Kolíně nad Rýnem se seznámil s Ernstem F. Zwingerem, který vedl tamní dómskou huť. Zde se přesvědčil o správnosti své ideje a po návratu do Prahy hledal příznivce a pomocníky. Více M. KOSTÍLKOVÁ – T. PETRASOVÁ, *Jednota*, s. 6.

⁵³² J. PAVEL, *Dějiny*, s. 232.

⁵³³ *Kalendář*, s. 30–31.

v záhlaví, kde ho oficiálně požádal o „*protektorství*“ nad vznikající Jednotou.⁵³⁴ Thun nejdříve, jak později přiznal, váhal: „*Vyznávám upřímně, že jsem z počátku sám se zarazil velkolepostí idey jeho, zvláště pak známým blouznivým vzletem jeho, která všecky překážky a potřebné prostředky přehlížela a počínala vzdáleným koncem.*“⁵³⁵ To bylo pro neustále pochybujícího Thuna příznačné Čekal, jestli se celého podniku neujme někdo schopnější a povolanejší. Nakonec však „*i přes nedostatek důvěry v sebe*“⁵³⁶ kývl.

Nejdříve se ustanovil prozatímní výbor, který si musel získat respekt na mnoha frontách. Pešina, už z dob svého cestování po Německu, měl styky s kancléřem Metternichem, což bylo pro vznikající iniciativu velkou výhodou. Kancléř doporučil koncepci dostavby Katedrály arcivévodovi Ludvíkovi, který byl jedním ze čtyř lidí, jež za Ferdinanda I. vládli.⁵³⁷

Nebylo jistě náhodou, že roku 1842 Pešina požádal o spolupráci na dostavbě Josefa Krannera, přítele hraběte Thuna. Architekt totiž nedaleko katedrály prožil své dětství a toto gotické dílo obdivoval. Pešina chtěl, aby připravil dokumentaci stávajícího stavu chrámu, projekt dostavby a podrobný přehled výdajů. Už 1. září 1842 Kranner výboru odpověděl, že zhotoví nákresy pražského dómu s plány chybějících částí, včetně potřebných rozpočtů, do jednoho roku. Zároveň po prozatímním výboru požadoval 400 zlatých konvenční měny na zaplacení zkušeného kreslíře.⁵³⁸

K tomu, aby mohla dostavba započít, bylo mimo jiné potřeba získat souhlas patrona dómu, tedy panovníka Ferdinanda I. Žádost sepsal profesor gymnázia Jan Zimmermann v roce 1843, tedy době, kdy zasedal zemský sněm a nabízela se tudíž dobrá příležitost získat pro věc podpisy mnoha významných osob. Na prvním místě je pod žádostí uveden podpis Thuna a dalších šlechticů, které následují podpisy významných pražských občanů. Mezi signatáři je i jméno Josefa Jungmanna.⁵³⁹ Žádost byla císaři předána prostřednictvím Karla Anselma knížete Thurn-Taxisa a císařovy matky. Ferdinand žádosti vyhověl 27. července 1844 za podmínky, že mu budou dodány plány, stanovy Jednoty a předběžný rozpočet.⁵⁴⁰

⁵³⁴ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 6, sign. 6, kart. 1. Viz příloha IV.20.

⁵³⁵ *Kalendář*, s. 30.

⁵³⁶ *Tamtéž*, s. 31.

⁵³⁷ M. KOSTÍLKOVÁ – T. PETRASOVÁ, *Jednota*, s. 6.

⁵³⁸ *Tamtéž*, s. 107.

⁵³⁹ M. KOSTÍLKOVÁ – T. PETRASOVÁ, *Jednota*, s. 7.

⁵⁴⁰ M. KOSTÍLKOVÁ, *Katedrála sv. Víta II*, Praha 1994, s. 16.

Vznikající jednota tedy nejdříve sepsala své stanovy. Ty byly na světě 12. října 1844 a sestávaly se z 32 bodů. Mezi těmi, kteří se podíleli na jejich vytváření, byl vedle Františka Thuna velmistr křížovníků s červenou hvězdou Jakub Beer, Kristián baron Kotz z Dobrušky, architekt Herman Bergmann, právník a Thunův přítel Karel Helminger nebo ředitel Akademie Christian Ruben.⁵⁴¹ Schválila je ustavující valná hromada spolku, která se konala 21. listopadu 1844 v sále Platýzu u příležitosti pětistého výročí od položení základního kamene Chrámu sv. Víta. Podle prezenční listiny se jí zúčastnilo 61 lidí.⁵⁴² Dále byl zvolen prozatímní výbor ve složení: František Thun, kanovník Pešina, právníci Karel Helminger a Vilém hrabě Walter a přisedící zemského sněmu Jan W. hrabě Wurmbrand – Stuppach.⁵⁴³ František Thun i Pešina při té příležitosti pronesli ke shromážděným projevy. Oba zdůraznili význam Karla IV. jako zakladatele dómu a pokračování v jeho díle označili za svou vlasteneckou povinnost.

Stanovy tedy Jednota už měla, avšak v německém jazyce. Všichni věděli, že proto, aby se celá věc podařila, bude potřeba dostatek finančních prostředků a tudíž i co nejširší členská základna. Bylo tedy nutné přeložit stanovy do českého jazyka. K této myšlence nabádal Františka Thuna jeho bratr Leo, který byl v té době mimo jiné členem Výboru pro vědeckou péči o český jazyk a literaturu Vlasteneckého muzea.⁵⁴⁴ Jako překladatele bratrovi doporučil Václava Vladivoje Tomka a Antonína Strobacha. V dopise z 24. ledna roku 1845 Thun členům prozatímního výboru Jednoty sdělil, že oba jmenované navštívil a to s poloviční úspěšností. Tomek s přeložením statut souhlasil. „*Strobach nebude v Praze kvůli úředním záležitostem několik týdnů přítomen,*“ vysvětloval Thun a dodal, že „*se proto za tímto účelem Tomek spojil s panem Erbenem.*“ Pomoci měl také v té době už nemocný Josef Jungmann, s nímž si hrabě společně s Erbenem a Tomkem naplánovali schůzku v jeho bytě.⁵⁴⁵

Thun mezitím písemně požádal gubernium o povolení spolku. Zemské gubernium jménem guberniálního prezidenta Roberta hraběte Salm – Reiffenscheida však 15. května 1846 tuto žádost zamítlo, neboť „*nejvyššímu rozkazu ode dne 27. července 1844 zcela nevyhověli.*“⁵⁴⁶ Císaři nebylo totiž doručeno vše, co požadoval, zejména rozpracování finanční otázky celého podniku. Prozatímní výbor se ale

⁵⁴¹ Úplný seznam v Archiv Pražského hradu (dále APH), fond Jednota, kart. založení a likvidace Jednoty, fasc. Utváření Jednoty 1842–1862.

⁵⁴² M. KOSTÍLKOVÁ – T. PETRASOVÁ, *Jednota*, s. 7.

⁵⁴³ APH, fond Jednota, kart. založení a likvidace Jednoty, fasc. Utváření Jednoty 1842–1862.

⁵⁴⁴ M. KOSTÍLKOVÁ – T. PETRASOVÁ, *Jednota*, s. 8.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 109.

⁵⁴⁶ *Kalendář*, s. 32.

nevzdával a sešel se ještě v prosinci téhož roku. Wilhelm Walther za tímto účelem vypracoval finanční rozvahu o využití spolkových peněz a Thun pak sepsal žádost císaři, aby „*předložení plánu i nákladu prozatím bylo prominuto.*“⁵⁴⁷

Následovaly další průtahy i nerozhodná až rozpačitá setkání prozatímního výboru, jak Thun později potvrdil: „*Cítím to dobře, že doba od května 1846 až do začátku roku 1848 nejspíše co čas nečinnosti nám se může vytýkati, že vlastně právě tuto zdánlivou nečinnost po čas onen omluviti dlužno.*“⁵⁴⁸ Ke všemu ještě přišly události roku 1848, které celou záležitost opět pozdržely. Až v roce 1849 nově zpracovanou žádost o povolení spolku předal Thunův bratr Leo, jehož hvězdu na politické nebe vyneslo právě dění roku 1848. Místodržitelství 28. února 1850 oznámilo, že „*že ministerstvo vyučování a věcí církevních rozhodnutím od 29. ledna t. r. čís. 178 povoliti ráčilo, aby se na základě předložených stanov spolek definitivně sestavil, zároveň dle žádosti prominuto předložení plánu i nákladu.*“⁵⁴⁹

V této době se mohlo zdát, že celé akci už nic nebrání. Spolek se ovšem opět na delší dobu odmlčel. František Thun, hlavní organizátor, byl povolán do Vídně ke svému bratru Leovi na ministerstvo kultu a vyučování. Proti byly i další události, kupříkladu kardinál Bedřich Schwarzenberg nebyl podle Pešiny ve svém novém úřadě pevně usazen, díky čemuž se daly očekávat problémy. Také byla zrovna pořádána sbírka na karlínský kostel, které se všichni zainteresovaní účastnili. Slavná první ustavující valná hromada se tedy konala na Staroměstské radnici až 22. května 1859.⁵⁵⁰ Bohužel však bez duchovního otce celé myšlenky. Kanovník Pešina nečekaně zemřel v noci ze 6. na 7. května 1859.

⁵⁴⁷ Tamtéž, s. 33

⁵⁴⁸ Tamtéž.

⁵⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁵⁰ Protokol ustavující valné hromady Jednoty k dostavění dómu Pražského je dostupný Tamtéž, s. 23-41.

Závěrem

František Thun z mnoha důvodů, z nichž patrně nejvýznamnější byl mesalianční sňatek s Magdalenou Königovou v roce 1846, nepřevzal děčínský fideikomis. Naplno se naopak začal zabývat uměleckými aktivitami. Tyto dvě skutečnosti od sebe nelze oddělovat, protože obě byly důsledkem Thunova dlouhodobého vnitřního vývoje. Na Thuna je třeba nahlížet prizmatem doby, kdy se pozdně osvícenské ideály zvolna měnily v romantické. Nový myšlenkový proud u Thuna probudil dřímající umělecké ambice, které osobně realizoval na poli uměleckých zájmů. Zmapování necelých čtyřiceti let Thunova života jasně ukázalo postupný vývoj jeho osobnosti v tomto dobovém kontextu. Daleko významnější však je pokus ukázat přelomové okamžiky tohoto vývoje z hlediska aspektů jeho individuality. Především na základě studia pramenů osobní povahy a téměř psychologického vhledu do jeho osobnosti vyvstaly nové skutečnosti, které výrazně podtrhují hlubokou symboliku Thunova sňatku.

Ukázalo se také, že vztah s otcem se nezhoršil až s příchodem Magdaleny Königové do synova života, ale že byl podlomený už v dospívání. Jednalo se o jasný generační konflikt – otec patřil do doznívajícího osvícenského světa, zatímco syn byl především romantik. Vedle zjevné fascinace přírodou, středověkým uměním či obyčejným lidem, pociťoval Thun potřebu útěku od společenských povinností a konvencí. Už na počátku třicátých let chápal převzetí fideikomisu jako nutnou povinnost a nikoliv jako prostor pro vlastní seberealizaci. Z toho hlediska nahlížel sám sebe jako oběť, což u něj dále umocňovala zvláštní povaha. Zpočátku potlačovaný vnitřní rozpor mezi tím, co *by měl* a co *by chtěl* dělat, přímo ovlivnil jeho konání na přelomu třicátých a čtyřicátých let, kdy s přibývajícimi zkušenostmi narůstala jeho odvaha a odhodlání. Jak dokazuje má práce, František Thun by se patrně nikdy nezapojoval s takovou vehemencí do kulturního dění, nebýt cest a důkladného poznání evropských poměrů. Drážďany, Anglie a Itálie byly v jeho životě nejvýznamnějšími „učiteli“ v mnoha oblastech. Malý kulturní šok, který tam Thun zažil, odstartoval řetězovou reakci, na jejímž konci bylo odstoupení fideikomisu.

V otázkách, týkajících se Thunova osamostatňování, je nutné zdůraznit výtvarné nadání a ambice s ním spojené, jimiž se odlišoval od naprosté většiny podobně kulturně činných aristokratů. Kvůli nízkému sebevědomí si nikdy nedovolil sám sebe označit přímo za malíře. Přesto ono „*kéž bych byl...*“, bylo v jeho životě zvláště silné. Domnívám se, že hluboko uvnitř sebe se přeci jen za malíře považoval, byť uvězněným

v těle šlechtice, což způsobovalo stále větší rozpory uvnitř i navenek. S citlivostí umělce nazíral na svět kolem sebe i na sebe samého. Právě proto nemohl být v kulturním dění pouze čestným činovníkem z pozice šlechtického původu. Nemohl zůstat ani v postavení „pouhého“ mecenáše. Umění mu bylo celoživotní láskou, *raison d'être*, jíž dokázal mnohé obětovat. Jak se ukázalo, nedokázal díky tomu oddělit svůj soukromý život od veřejného, což se mnohdy obracelo proti němu. Patrný rozpor v Thunově introspekci se projevil v jeho určité nezařaditelnosti do společnosti. Nepřímo se totiž dostal do jakéhosi prostoru *nikoho*. Je zřejmé, že se identifikoval spíše s nešlechtickým prostředím, kde měl ostatně své nejbližší přátele. Ostatní šlechtici tuto inklinaci jistě pozorně sledovali. Z jejich středu se navíc ještě více vydělil svým nestandardním sňatkem. Ovšem ani druhá skupina, tedy nešlechticů-umělců, nemohla Thuna mezi sebe plně přijmout. Pro ně totiž stále zůstával vzdor svému soukromí šlechticem. Doba ještě nepostoupila tak daleko, aby byli schopni tuto bariéru odbourat, tak jako to na uměleckém poli dokázalo *fin de siècle*. František Thun tak trochu uvízl v půli cesty právě mezi těmito skupinami. Nepomohlo mu ani to, že i po roce 1848, kdy se šlechta začala jako skupina stále více od měšťanské společnosti izolovat, se hrabě naopak nešlechticům otevřel a pohyboval se mezi nimi.

Na základě výše uvedených skutečností proto také mesalianční sňatek s Magdalenou Königovou nebyl patrně žádným překvapením. Jestliže se nejednalo přímo o promyšlený kalkul (k čemuž se přikláním), byl jeho neobvyklý postup poslední, stvrzující tečkou za rozhodnutím o vlastní nezávislosti. Zároveň tak svou nevšední životní orientaci, nezapadající do světa přežívajících feudálních norem, potvrdil i právně. František Thun nestál před podobným krokem poprvé, moc dobře znal *pro* i *proti* a dovedl domyslet důsledky.

Tato biografie v podobě diplomové práce nemohla pojmout Thunův život v celé jeho šíři. Ten si zaslouží další výzkum a badatelské úsilí. Tuto práci ale lze chápat jako východisko pro sledování dalších Thunových aktivit po roce 1848. Doba předbřeznová, jako ohraničení první etapy Thunova života, se ukázala vhodnou hned z několika důvodů. Jde o poměrně ustálenou a uzavřenou etapu s charakteristickými projevy. Teprve po roce 1848 došlo k velkým změnám politickým, společenským i kulturním, které bude třeba v dalším bádání zohlednit. Zároveň je to období Thunova vývoje a růstu, hledání vlastního místa ve společnosti.

Druhá polovina Thunova života, kdy se stal nezávislým, soběstačným, vnitřně vyzrálým a všeobecně uznávaným organizátorem, je dalším logickým vyústěním mého

badatelského zájmu, na jehož konci by měla být publikovaná biografie. Bude to znamenat daleko širší heuristický záběr - nutnost prozkoumat prameny ve vídeňském archivu a stejně tak zbylou část rodinného archivu v Trentu.

Zvláště obtížná bude jistě část o Thunově působení ve Vídni. Výzkum by se zde neměl omezit pouze na jeho funkci v ministerstvu, ale měl by se zabývat Thunovými kontakty s vídeňským uměleckým světem. Kupříkladu zde vyvstává otázka, jestli se nějakým způsobem zapojil do činnosti tamního *Kunstvereinu* či akademie, kterou v této době vedl opět Ruben. Jelikož po roce 1848 markantně přibyla korespondence s evropskými umělci, byla by vhodná podrobnější analýza Thunových kontaktů, ať už pracovních či přátelských.

Hlubší vhled by zasloužily také naznačené oblasti Thunova života – v této práci záměrně nerozebírám politiku nebo filantropii. Zůstaly stranou kvůli nedostatečné pramenné základně, zejména však vzhledem ke koncepci, která je vystavěna na umělecké tématice.

Jako badatelskou výzvu do budoucna pak chápu opakovaný vhled do Thunova osobního života a rodinných poměrů před i po jeho sňatku. Už nyní vyvstávají možné zatím nezodpovězené otázky. Jak ostatní rodinní příslušníci vnímali Thunovy životní kroky? Jaký na něj byl vyvíjen tlak či otrásl-li nějak jeho sňatek rodinnou soudržností. Jak vnímal své nečekané dědictví druhorozený Bedřich? Za tímto účelem bude nutná hlubší analýza rodinné korespondence, která by mohla do rodinných vztahů, hlavně mezi otcem a synem, vnést nové světlo. V neposlední řadě by bylo zajímavé zamyslet se nad dopady Thunova rozhodnutí v životech jeho potomků, jakési „rodinné svědomí“. Ti, jak známo, se ztrátou původní primogenitury nevyrovnali, což vedlo napříč rodinou k dlouhým soudním sporům s dalekosáhlými důsledky.

Na závěr je nutno podotknout, že některé využívané prameny osobní povahy by si zasloužily i ediční zpracování. Jedná se především o cestovní deník a pak zápisky chlapců, které ukazují svět dětské každodennosti ve šlechtickém prostředí v první polovině 19. století.

Použité prameny a literatura

Nevydané prameny:

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, Rodinný archiv Thun-Hohensteinů, A3 XVIII., (písemná pozůstalost Františka Thuna).

A3 XVI – 22 a, (písemná pozůstalost Františka Antonína Thuna).

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Děčín, sig. B 27/27.

L' Archivio provinciale di Trento, Archivio della famiglia Thun, Linie Tetschen 1 A.

Archiv Národní galerie, fond Společnost vlasteneckých přátel umění.

Archiv Karlovy univerzity, Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752-1882 (1892), sign. PF - 1827-29, PF - 1830-33.

Archiv Pražského hradu, fond Jednota, kart. založení a likvidace Jednoty, fasc. Utváření Jednoty 1842–1862.

Vydané prameny:

BOLZANO, Bernard, *Řeči vzdělávací akademické mládeži*, II., Praha 1882-1887.

Book of Beauty. Phrenologische-physiognomisch Skizzen in der gräfl. Thun'-schen Abendgesellschaften im Winter 1842-1843 gesammelt und dem Grafen Franz Thun gewidmet von Engelbert Seibertz 1847.

GRÜNWARD, Friedrich, *Wanderungen auf der Herrschaft Tetschen. Ein Taschenbuch für Freunde der schöne Natur*, Praha 1827.

HELFERT, Josef, *O budování, udržování a obnově církevních budov*, Vídeň 1823, Praha 1834.

Kalendář Jednoty sv. Vítké na obyčejný rok po Kristovu narození 1861, Praha 1861.

NOEL, Robert Ralph, *Grundsätze der Phrenologie*, Leipzig - Dresden 1847.

NOEL, Robert Ralph, *Psychical Basis of Mental Life. A popular essay*, London 1873.

RUMOHR, Friedrich von, *Italienische Forschungen*, Berlín 1827-1831.

SCHEIGER, Josef, *Andeutungen über Erhaltung und Herrstellung alter Burgen und Schlösser*, Hormayers-Archiv für Geschichte, Gratz 1853.

THUN-HOHENSTEIN, Jaroslav, *Beiträge zu unserer Familiengeschichte*, Děčín 1925.

Dobové tisky:

Květy č.5, VII.,1. 2. 1872.

Prager Zeitung, 22.11. 1870.

Tetschen-Bodenbacher Anzeiger. Politisches Wochenblatt, 26. 11. 1870.

Literatura:

BEHNKE, Christoph, *Zur Gründungsgeschichte deutscher Kunstvereine*, in: Bernd MILLA – Heike MUNDER (edd.), *Tatort Kunstverein. Eine kritische Überprüfung eines Vermittlungsmodells*, Nürnberg 2001.

BĚLOHLÁVKOVÁ, Jana – MÍŠKOVÁ, Alena, *Kresba a grafika šlechty v Čechách 19. století*. Katalog výstavy v Národním muzeu, Praha 1992.

BEZECNÝ, Zdeněk, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.

BLAINEY, Ann, *Fanny and Adelaide: The Lives of the Remarkable Kemble Sisters*, Chicago 2002.

BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda, (ed.), *Umění devatenáctého století*, Praha 2002.

BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda, *Bedřich Havránek*, Praha 1994.

BOTTERI OTTAVIANI, Marina –DAL PRA, Laura – MICH, Elvio (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.

BUDÍKOVÁ, Alena, *Výchova šlechtice v první polovině 19. století*, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2001.

BURGERSTEIN, Joseph, *Franz Graf von Hohenstein. Biographische Skizze*, Wien 1871.

DIEWOKOVÁ, Tereza, *Obraz matky a mateřství v díle Jeana Jacquesa Rousseaua*, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2000.

GALANDAUER, Jan, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha 2000.

GALANDAUER, Jan, *František kníže Thun. Místodržící českého království*, Praha-Litomyšl 2007.

HAMANN, Brigitte, *Alžběta. Císařovna proti své vůli*, Praha 1997.

HAMANN, Brigitte, *Rudolf. Korunní princ a rebel*, Praha 1993.

HANUŠ, Josef, *Národní museum a naše obrození, díl 2: Založení Vlasteneckého musea v Čechách a jeho vývoj do konce doby Šterneberkovy (1818–1841)*, Praha 1923.

HANZAL Josef, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987.

HAVRÁNEK, Jan a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy III., 1802-1918*, Praha 1997.

- HELFERT, Josef Alexander, *Graf Leo Thun. Lehr- und Wanderjahre*, Oesterreichisches Jahrbuch, 15, 1891.
- HOJDA, Zdeněk, *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 133-153.
- HOJDA, Zdeněk – PRAHL, Roman (edd.), *Mezi časy... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800*, Praha 2000.
- HOJDA, Zdeněk – PRAHL, Roman, *Kunstverein nebo / oder Künstlerlverein? Hnutí umělců v Praze 1830 – 1856*, Praha 2004.
- HUIG, Michael, *Die Korrespondenz zu den Belvedere-Fresken in Prag. Erster Teil 1842-1848*, in: *Bulletin of the National Gallery in Prague* 2, 1992, s. 93– 103.
- HUMBERT, Milan, *Dějiny paroplavby na Labi*, Děčín 1997.
- HUMBERT, Milan, *Dějiny plavby*, I-II, Děčín 1999.
- CHALUMEAU, Jean-Luc, *Přehled teorií umění*, Praha 2003.
- JOSEF, Dušan, *Encyklopedie mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999.
- KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd.), *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1998.
- KAZBUNDA, Karel, *České hnutí roku 1848*, Praha 1929.
- KAZBUNDA, Karel, *Sabina. Neuzavřený případ policejního konfidenta*, Praha 2006.
- KLUTSCHAK, Franz, *Böhmische Adelsitze als Centralpunkte volkswirthschaftlicher und humanitärer Bestrebungen. Erste Heft: Schloss Tetschen*, Praha 1855.
- KNOBLOCH, Heinz (ed.), *Dresden um die Mitte des 19. Jahrhunderts: Dargestellt in 48 farbigen Radierungen von Johann Carl August Richter*, Leipzig 1973.
- KOLLN, Herman, *Hans Christian Andersen a severní Čechy*, in: *Ústecké muzejní sešity* 1, 1991, s. 17-50.
- KOŘALKA, Jiří, *František Palacký (1798-1876). Životopis*, Praha 1998.
- KOSTÍLKOVÁ, Marie – PETRASOVÁ, Taťána (edd.), *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském. Edice pramenů I. 1842 – 1871*, Praha 1999, s. 198-204.
- KOSTÍLKOVÁ, Marie, *Jednota pro dostavění chrámu svatého Víta*, in: *Katedrála sv. Víta v Praze*, Praha 1994.
- KOŠTÁL, Michal, *Fryderyk Chopin a děčínští Thun – Hohensteinové*, in: *Z minulosti Děčína I*, 1965, s. 135–152.
- KROUTVOR, Josef a kol., *Cesta na jih: inspirace českého umění 19. a 20. století*, Praha 1999.

- LEDINSKÁ, Hana, *Děčínská zámecká knihovna*, in: *Z minulosti Děčínska, II, Ústí nad Labem 1974*, s. 194–241.
- LEDVINKA, Václav – MRÁZ, Bohumír – VLNAS, Vít, *Pražské paláce. Encyklopedický ilustrovaný přehled*, Praha 2000.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – DOUŠOVÁ, Hana, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století*, Pardubice 2001.
- LENDEROVÁ, Milena – PLŠKOVÁ, Jarmila (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu. Krátká cesta životem a Evropou*, Praha 2006.
- LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál. Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu*, Praha - Litomyšl 2004.
- LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999.
- LOUŽIL, Jaromír, *Bernard Bolzano (1781–1848). Studie s ukázkami z díla*, Praha 1978.
- MAGIRIUS, Heinrich, *Gottfried Semper zweites Dresdner Hoftheater: Entstehung: Künstlerische Ausstattung. Ikonographie*, Leipzig 1985.
- MAN, Miloslav, *Cestovní deníky Jiřího Františka Buquoye z cest do Francie a Itálie*, Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004.
- MAŠEK, Petr, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.
- MELVILLE, Ralph, *Adel und Revolution in Böhmen. Strukturwandel von Herrschaft und Gesellschaft in Österreich um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, Mainz 1998.
- MORGAN, Kenneth O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha 2002.
- MORTON, Hunt, *Dějiny psychologie*, Praha 2002, s. 104.
- NEIDHARDT, Hans Joachim, *Die Malerei der Romantik in Dresden*, Leipzig 1976.
- NOVOTNÝ, Vladimír, *Sto let Krasoumné jednoty*, Praha 1935.
- Ottův slovník naučný*, I. – XXVII., Praha 1888-1909.
- PAVEL, Jakub, *Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století. Od osvícenství do první světové války*, Sborník archivních prací 25, 1975, s. 143-293.
- PAVEL, Jakub, *Z počátků památkové péče*, in: *Acta regionalia*, Praha 1967.
- PAVLÍK, Milan a kol, *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek*, Praha 1998.
- PAVLÍKOVÁ, Marie, *Bolzanův odkaz*, in: *Bernard BOLZANO, Vlastní životopis*, Praha 1981.

- PETRASOVÁ, Taťána – LORENZOVÁ, Helena (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění*, III/1, 1780–1890, Praha 2002.
- PIJOAN, José a kol., *Dějiny umění*, 8, Praha 2000.
- POCHE, Emanuel a kol., *Praha národního probuzení. Čtvero knih o Praze*, Praha 1980.
- PRAHL, Roman (ed.), *Josef Bergler a grafika v Praze 1800-1830*, Olomouc 2007.
- PRAHL, Roman (ed.), *Prag 1780-1830: Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern*, Praha 2000.
- PRAHL, Roman, *Umělec, jeho ateliér a umění. Téma české malby 19. století*, Autoreferát disertace k získání vědecké hodnosti kandidáta věd o umění, Praha 1986.
- RAK, Jiří, *Názory Lva Thuna na řešení problémů české dvojjazyčnosti*, Acta Universitatis Purkynianae, Slavogermanica II – Čechy a Sasko v proměnách dějin, Ústí n. L. 1993, s. 146-149.
- RAK, Jiří, *Politische Aspekte der Sprachenfrage in Vormärzböhmen am Beispiel Leo Graf von Thun*, Germanoslavica I (VI), 1994, s. 23-59.
- RECH, Emanuel, *Antonín Emanuel Kommers. Zemědělství buditelé*, Praha 1937.
- REITHAROVÁ, Eva, *Caspar David Friedrich*. Umění 44, 1976, s. 385–406.
- REITHAROVÁ, Eva, *Obrazy C. D. Friedricha ve světle dokladů býv. Thun-Hohensteinského archivu v Děčíně*, Umění 45, 1977, s. 44–60.
- REITHEROVÁ, Eva, *Antonín Mánes*, Praha 1967.
- Rilevazione dell'archivio della famiglia Thun conservato in Castel Thun, effettuata dall'apposita commissione*, Trento 1991.
- ŘEZNÍK, Miloš, *Sasko*, Praha 2005.
- SAK, Robert, *Josef Jungmann. Život obrozence*, Praha 2007.
- SAK, Robert, *Rieger. Konzervativec nebo liberál?*, Praha 2003.
- SEKYRKOVÁ, Milada – SEKYRKA, Tomáš, *Bratři Šternberkové na cestách*, in: Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTOVÁ (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 415–420.
- SKLENÁŘ, Karel, *Jan Erazim Vocel. Zakladatel české archeologie*, Praha 1981.
- SLAVÍČEK, Lubomír, „*Sobě, umění, přátelům.*“ *Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650-1939*, Brno 2007.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Zámek Děčín*, Děčín 1991.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Děčínská zastavení*, Děčín 1997.

- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů*, Děčín 1998.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Rodinný archiv děčínských Thun-Hohensteinů. Písemná pozůstalost Františka Thuna (1809-1870)*, A3 XVIII, inventář, Děčín 1999.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Thunové a jejich britští přátelé*, rukopis.
- SMETANA, Jan, *Město Děčín*, Plzeň 1996.
- SMÍŠKOVÁ, Helena, *František Antonín Thun a správa děčínského panství v letech 1808–1844*, in: *Z minulosti Děčína a Českolipska III*, Ústí nad Labem 1977.
- SOBKOVÁ, Helena, *Malíř slavného portrétu Josef Hellich*, Praha 2003.
- STEINOVÁ, Nataša, *Veduty Českosaského Švýcarska*, Děčín 1999.
- STEINOVÁ, Nataša, *Význam Drážďanské umělecké akademie pro výtvarné zobrazování Českého Švýcarska*, in: *Děčínské vlastivědné zprávy 3–VI.*, 1993, s. 3-11.
- TEUSCHNER, Andrea, *Engelbert Seibertz 1813-1905. Leben und Werk eines westfälischen Porträt- und Historienmalers*, Paderborn 2005.
- THIEME, Ulrich – BECKER, Felix (edd.), *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler. Von der Antike bis zur Gegenwart*, 37 Bde., Leipzig 1907-1950.
- THIENEN-ADLERFLYCHT, Christoph, *Graf Leo Thun im Vormärz. Grundlagen des böhmischen Konservatismus im Kaisertum Österreich*, Graz – Wien – Köln 1967.
- VLNAS, Vít (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.
- VLNAS, Vít, *Princ Evžen Savojský. Život a dílo barokního válečníka*, 2001.
- VOLAVKA, Vojtěch, *České malířství a sochařství 19. století*, Praha 1968.
- VYBÍRAL, Jindřich, *Století dědiců a zakladatelů. Architektura Jižních Čech v období historismu*, Praha 1999.
- WESTWOOD, John, *Železnice. Obrazové dějiny*, Praha 1994.
- WINKELBAUER, Thomas, *Fürst und Fürstendiener: Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Oldenbourg 1999.
- WINTER Eduard, *B. Bolzano a jeho kruh*, Brno 1935.
- WINTER, Eduard, *Der Bolzanoprozess. Dokumente zur Geschichte der Prager Karlsuniversität im Vormärz*, in: *Prager Studien und Dokumente zur Geistes- und Gesinnungsgeschichte Ostmitteleuropas*, 4, 1944.
- WURZBACH, Constantin, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreichs*, XLV, Wien 1859.

Internetové zdroje:

Allgemeine Deutsche biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/>

<http://www.archive.org/>

Kunstvereine, <http://www.Kunstvereine.de/>

Sächsischer Kunstverein, <http://www.saechsischer-Kunstverein.de/>

Simon Fraser Univerzity Library, <http://edocs.lib.sfu.ca/projects/>

Univerzität Heidelberg, <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/>

Univerzität Köln, <http://www.digitalis.uni-koeln.de/>

<http://www.victorianweb.org/>

Seznam obrazových příloh

- I.1. J. M. Urdl: František Antonín Thun, kopie portrétu od J. Bernharda z roku 1849, 1903. (Hana SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů*, Děčín 1998.)
- I.2. Carl Friedrich Demiani:Terezie Thunová, 1805. (Hana SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů*, Děčín 1998.)
- I.3. Johann Caspar Friedrich: Kříž v horách (Děčínský oltář), 1808.
(http://bildarchiv.skd-dresden.de/skddb/SearchResult_RecordInfoPopUp.jsp?recordView=SearchResult_RecordInfo&recordIndex=70, 11. 11. 2008.)
- I.4. František Thun (autor neznámý), detail miniatury, kolem 1820. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- I.5. Bedřich Thun (autor neznámý), detail miniatury, kolem 1820. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- I.6. Leo Thun (autor neznámý), detail miniatury, kolem 1820. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- I.7. František Thun: Husar na koni, dětská kresba, kolem 1815. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.8. František Thun: dětské omalovánky, kolem 1815. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.9. František Thun: domeček, dětská kresba, 26. 8. 1820. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.10. František Thun: studie ruky, kresba pod vedením Josefa Berglera, 1825(SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.11. František Thun: Studie stromu, kresba pod vedením Antonína Mánesa, 20. 6. 1826. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.12. Antonín Mánes: Studie stromu, lept, 1829. (Vít VLNAS, (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.)

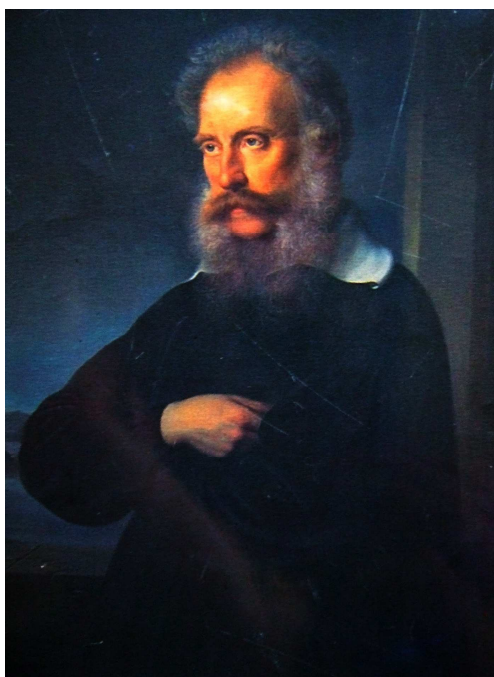
- I.13. Eugen Adams: Řetězová lávka v Děčíně, litografie, 1831. (Taťána PETRASOVÁ – Helena LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění*, III/1, 1780–1890, Praha 2000.)
- I.14. František Thun: Řetězová lávka v Děčíně, nedokončená kopie podle Adamse, nedatováno (po roce 1831). (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.15. František Thun: Kamenný můstek přes Ploučnici, tzv. *Kleine Brücke*, kresba, 1824. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.16. František Thun: Partie ze zámeckého parku, kresba, 1826. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- I.17. Bedřich Havránek: Hrobky rodiny Kustošů podle kresby Františka Thuna, 1872.
- I.18. František Thun: Hrobky rodiny Kustošů ze Zubří, kresba, kolem roku 1832. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- II.1. Leo Thun (autor neznámý), detail z obrazové koláže všech sourozenců, 1830. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- II.2. Bedřich Thun (autor neznámý), detail z obrazové koláže všech sourozenců, 1830. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- II.3. František Thun (autor neznámý), detail z obrazové koláže všech sourozenců, 1830. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- II.4. František Thun: Cvičná kresba podle předlohy, nedatováno (konec 20. let 19.st.). (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- II.5. František Thun: Cvičná kresba hlavy Athény podle antické předlohy, nedatováno (konec 20. let 19.st.). (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- II.6. Josef Bergler: Studie sedícího mužského aktu, kresba, 1805. (Vít VLNAS, (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.)
- II.7. Josef Bergler: Žáci pražské Akademie jdou do hodiny, lept, 1805. (Vít VLNAS, (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.)

- II.8. Caspar David Friedrich: Severní moře v měsíční záři, olej, 1823. (Vít VLNAS, (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.)
- II.9. Johann Christian Clausen Dahl: Horská krajina, olej, 1824. (Vít VLNAS, (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.)
- III.1. Friedrich Nerly: Karl Friedrich von Rumohr, olej, nedatováno. (http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Friedrich_von_Rumohr, 11. 11. 2008.)
- III.2. Engelbert Seibertz: Johann Ludwig Tieck, 1848. (Andrea TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz 1813-1905. Leben und Werk eines westfälischen Porträt- und Historienmalers*, 2005.)
- III.3. Arthur Rössler: Portrét Carla Gustava Caruse, olej, nedatováno. (<http://www.geschichte.sachsen.de/pe/1043.htm>, 11. 11. 2008.)
- III.4. Soubor čtyř obrazových příloh z knihy Roberta Noela *Psychical Basis of Mental Life*, jedná se o vysvětlující frenologické kresby. (<http://www.archive.org/details/physicalbasisofm00noel>)
- III.5. Frenologický model znázorňující jednotlivé části na lebce, jež frenologie zkoumá. (<http://www.zeit.de/2007/34/M-Seele-Imaging>, 11.11. 2008.)
- III.6. František Thun: Zámek Warwick, kresba, červenec 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- III.7. František Thun: Melroské opatství, kresba, červenec 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- III.8. František Thun: Skotský dudák (Peter Mc. Laren ?), kresba, srpen 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- III.9. František Thun: Neznámá zřícenina ve Skotsku, kresba, srpen 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- III.10. Antonín Mánes: Krajina se zříceninou v opatství v Kelsu, olej, 1827-1828. (Taťána PETRASOVÁ – Helena LORENZOVÁ (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění*, III/1, 1780–1890, Praha 2000.)
- III.11. František Thun: Zřícenina opatství v Kelsu, kresba, 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- III.12. František Thun: Menaiský most, kresba, 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)

- III.13. František Thun: Conwayský most, kresba, 1834. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- IV.1. Joseph Müller: Adelaide Kemble, nedatováno.
(<http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/>, 11. 11. 2008.)
- IV.2. František Thun: Magdalena Königová, kresba, 40. léta 19. st. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun-Hohensteinů, A3 XVIII, dodatky VII., kresby.)
- IV.3. Alexander Clarot: Portrét Františka Thuna, akvarel, 1839. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- IV.4. Alexander Clarot: Portrét Magdaleny Königové, akvarel, 1839. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- IV.5. Alexander Clarot: Portrét Magdaleny Königové, akvarel, 1839. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- IV.6. František Thun: Portrét syna Zdenka Thuna, olej, 1847. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- IV.7. František Thun: Jezerní krajina, olej, 1849. (Marina BOTTERI OTTAVIANI – Laura DAL PRA – Elvio MICH (edd.), *Arte e potere dinastico. Le raccolte di Castel Thun dal XIV al XIX secolo*, Trento 2007.)
- IV.8. Engelbert Seibertz: autoportrét, olej, 1848. (Andrea TEUSCHNER, *Engelbert Seibertz 1813-1905. Leben und Werk eines westfälischen Porträt- und Historienmalers*, Paderborn 2005.)
- IV.9. Christian Ruben: Engelbert Seibertz, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
(http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.10. Engelbert Seibertz: František Thun, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
(http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.11. Engelbert Seibertz: Christian Ruben, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
(http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.12. Engelbert Seibertz: Johann Rohrweck, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
(http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.13. Engelbert Seibertz: Antonín Mánes, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
(http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)

- IV.14. Engelbert Seibertz: Josef Mánes, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843. (http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.15. Engelbert Seibertz: Bedřich Havránek, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843. (http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.16. Engelbert Seibertz: „Mr. Ff.“, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843. (http://www.digitalis.uni-koeln.de/Seibertz/seibertz_index.html, 5. 11. 2008.)
- IV.17. Pracovní výkres pro účely přestavby Staroměstské radnice, pohled na budovu Staroměstské radnice, 1841. (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 5, sign. 5/6, kart. 1.)
- IV.18. Josef Kranner: Stavební plánek Pražské brány ve Slaném, 1841. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 4, sign. 4/7, kart. 1.)
- IV.19. Josef Kranner: Návrh na dostavbu Katedrály sv. Víta, akvarel, 1867. (Marie KOSTÍLKOVÁ, – Taťána PETRASOVÁ (edd.), *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském. Edice pramenů I. 1842 – 1871*, Praha 1999.)
- IV.20. Úvodní stránka dopisu kanovníka Václava Pešiny s žádostí o Thunovo protektorství nad Svatovítskou jednotou, 18. 10. 1842. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Thun–Hohensteinové, A3 XVIII, inv. č. 6, sign. 6, kart. 1.
- IV.21. F. W. Bader: František Thun, kresba patrně podle F. Kryšpína, kolem 1867. (Hana SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů*, Děčín 1998.)

Obrazové přílohy I.

I.1. J. M. Urdl: František Antonín Thun, kopie portrétu od Josefa Bernharda z roku 1849, 1903.

I.2. Carl Friedrich Demiani: Terezie Thunová, 1805.

I.3. Johann Caspar Friedrich: Kříž v horách (Děčínský oltář), 1808.

I.4. František Thun (autor neznámý), detail miniatury, kolem 1820.

I.5. Bedřich Thun (autor neznámý), detail miniatury, kolem 1820.

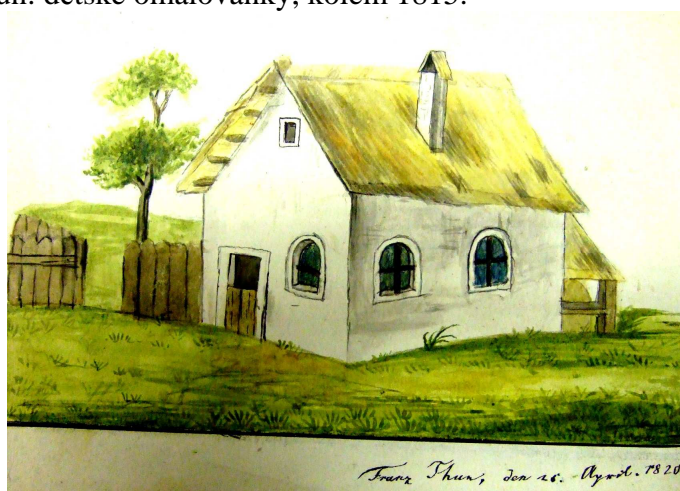
I.6. Leo Thun (autor neznámý), detail miniatury, kolem 1820.

I.7. František Thun: Husar na koni, dětská kresba, kolem 1815.

I.8. František Thun: dětské omalovánky, kolem 1815.

I.9. František Thun: Domeček, dětská kresba, 26. 8. 1820.

I.10. František Thun: Studie ruky, kresba pod vedením Josefa Berglera, 1825.

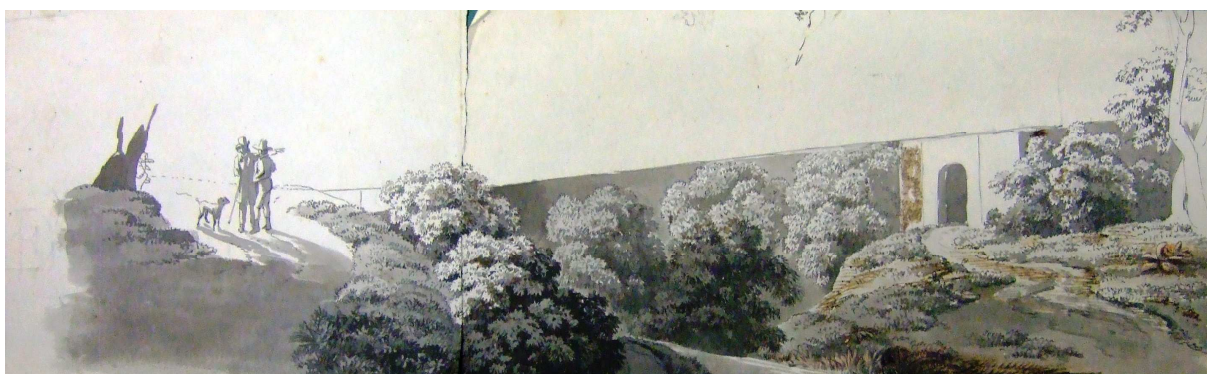
I.11. František Thun: Studie stromu, kresba pod vedením Antonína Mánesa, 20. 6. 1826.

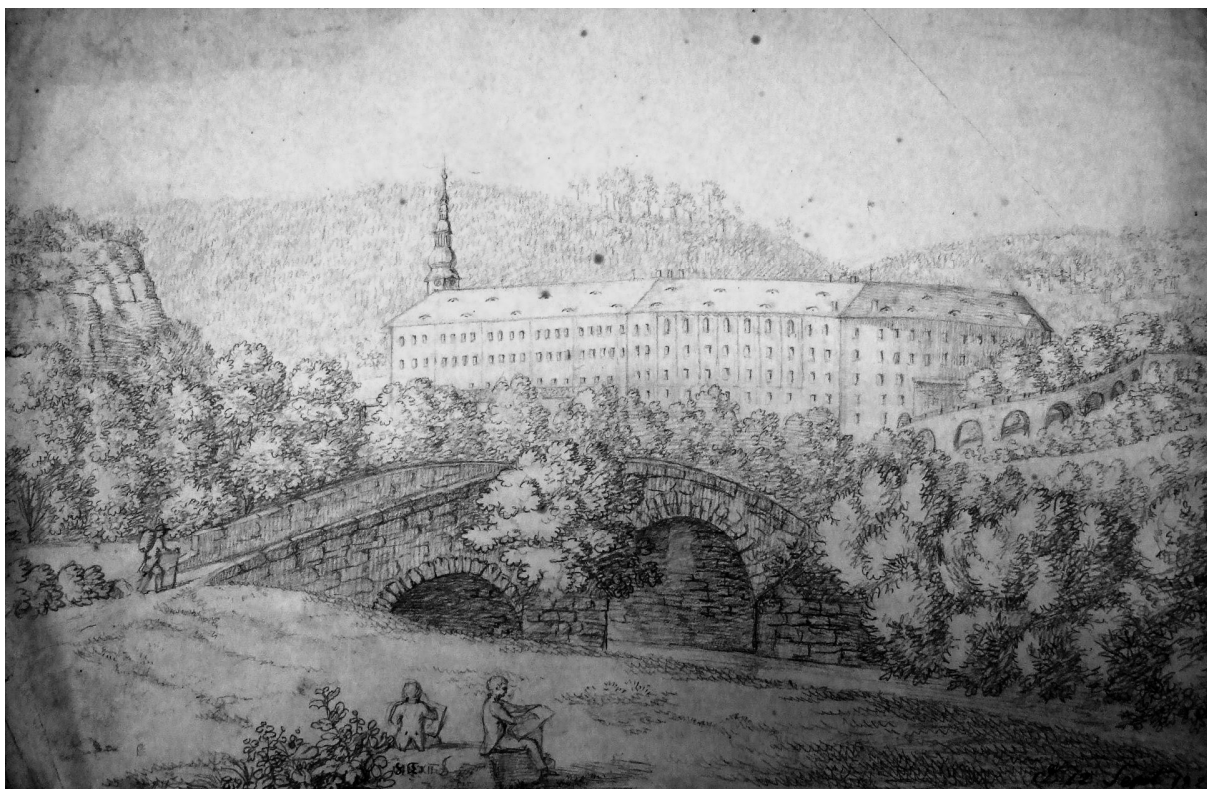
I.12. Antonín Mánes: Studie stromu, lept, 1829.

I.13. Eugen Adams: Řetězová lávka v Děčíně, litografie, 1831.

I.14. František Thun: Řetězová lávka v Děčíně, nedokončená kopie podle Adamse, nedatováno (po roce 1831).

I.15. František Thun: Kamenný můstek přes Ploučnici, tzv. *Kleine Brücke*, kresba, 1824.

I.16. František Thun: Partie ze zámeckého parku, kresba, 1826.

I.17. Bedřich Havránek: Hrobky rodiny Kustošů podle kresby Františka Thuna, 1872.

I.18. František Thun: Hrobky rodiny Kustošů ze Zubří, kresba, kolem roku 1832.

Obrazové přílohy II.

II.1. Leo Thun (autor neznámý), detail z obrazové koláže všech sourozenců, 1830.

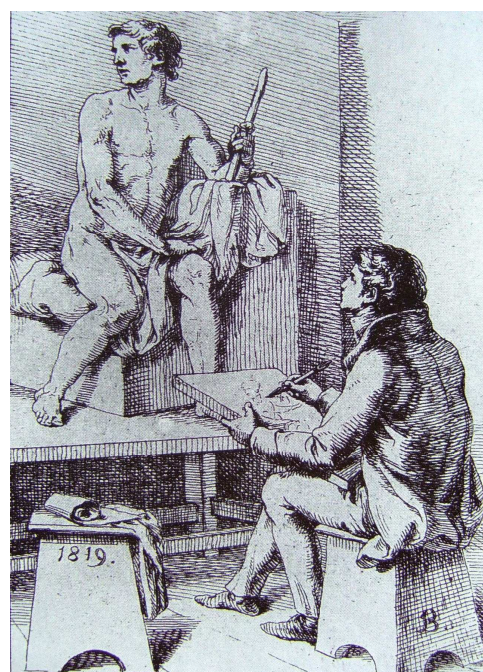
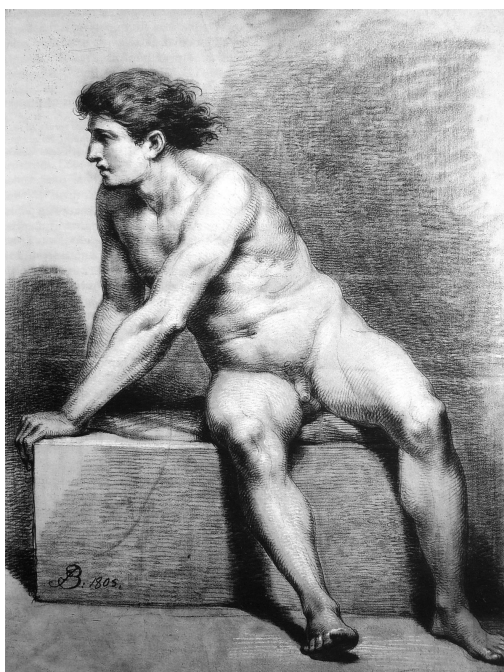
II.2. Bedřich Thun (autor neznámý), detail z obrazové koláže všech sourozenců, 1830.

II.3. František Thun (autor neznámý), detail z obrazové koláže všech sourozenců, 1830.

II.4. František Thun: Cvičná kresba podle předlohy, nedatováno (konec 20. let 19.st.).
II.5. František Thun: Cvičná kresba hlavy Athény podle antické předlohy, nedatováno (konec 20. let 19.st.).

II.6. Josef Bergler: Studie sedícího mužského aktu, kresba, 1805.
II.7. Josef Bergler: Žáci pražské Akademie jdou do hodiny, lept, 1805.

II.8. Caspar David Friedrich: Severní moře v měsíční záři, olej, 1823.

II.9. Johann Christian Clausen Dahl: Horská krajina, olej, 1824.

Obrazové přílohy III.

III.1. Friedrich Nerly: Karl Friedrich von Rumohr, olej, nedatováno.

III.2. Engelbert Seibertz: Johann Ludwig Tieck, 1848.

III.3. Arthur Rössler: Portrét Carla Gustava Caruse, olej, nedatováno.

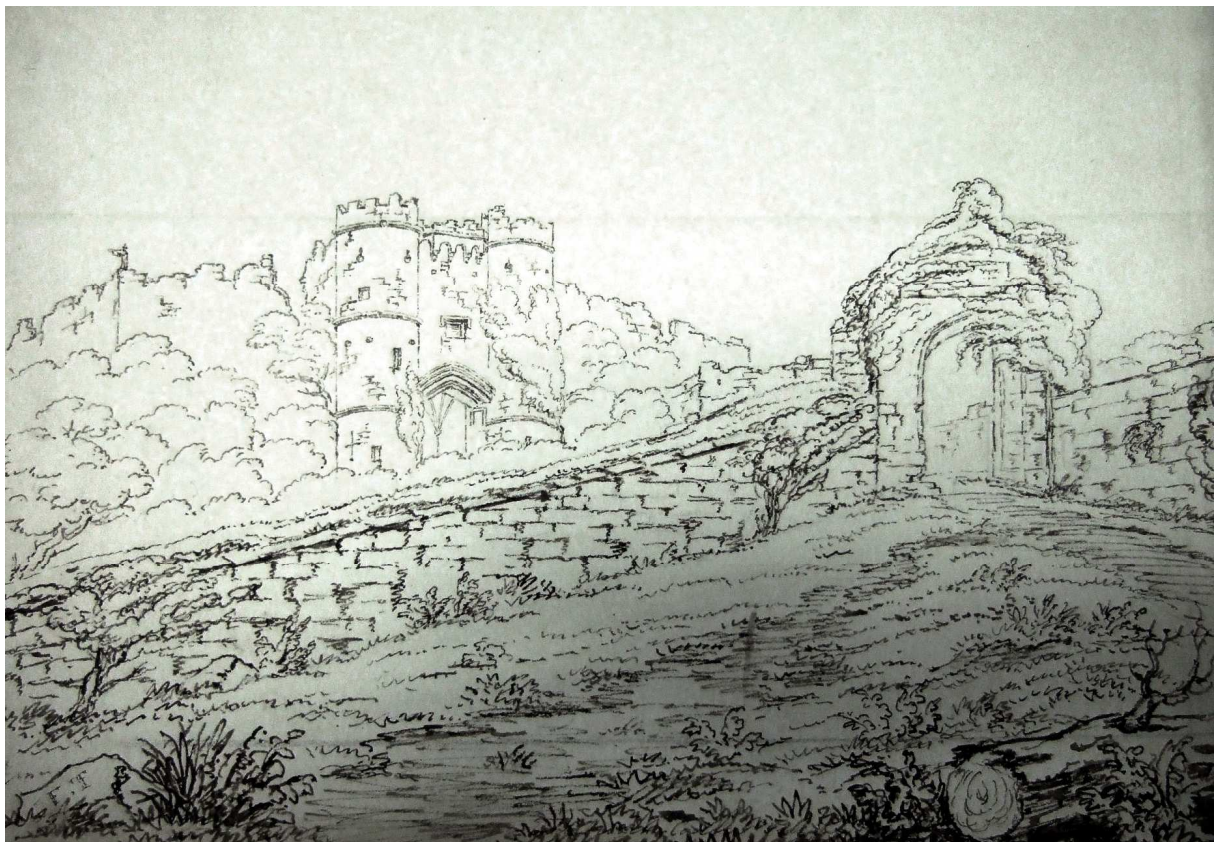
III.6. František Thun: Zámek Warwick, kresba, červenec 1834.

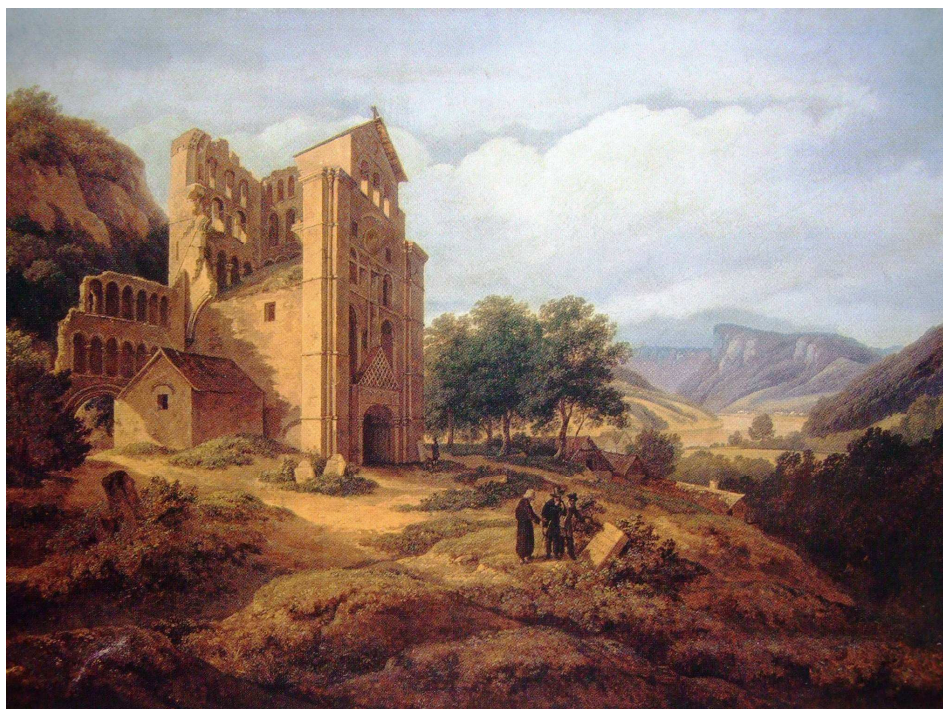
III.7. František Thun: Melroské opatství, kresba, červenec 1834.

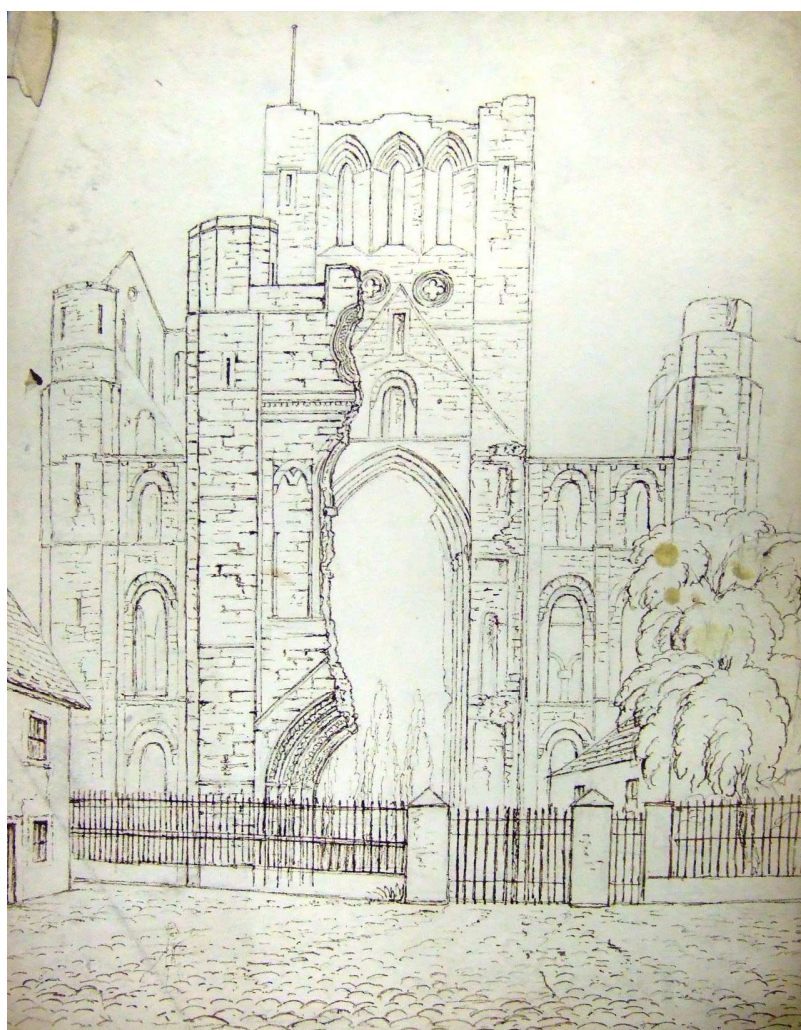
III.8. František Thun: Skotský dudák (Peter Mc. Laren?), kresba, srpen 1834.

III.9. František Thun: Neznámá zřícenina ve Skotsku, kresba, srpen 1834.

III.10. Antonín Mánes: Krajina se zříceninou v opatství v Kelsu, olej, 1827-1828.

III.11. František Thun: Zřícenina opatství v Kelsu, kresba, 1834.

III.12. František Thun: Menaický most, kresba, 1834.

III.13. František Thun: Conwayský most, kresba, 1834.

Obrazové přílohy IV.

IV.1. Joseph Müller: Adelaide Kemble, nedatováno.

IV.2. František Thun: Magdalena Königová, kresba, 40. léta 19. st.

IV.3. Alexander Clarot: Portrét Františka Thuna, akvarel, 1839.

IV.4. Alexander Clarot: Portrét Magdaleny Königové, akvarel, 1839.

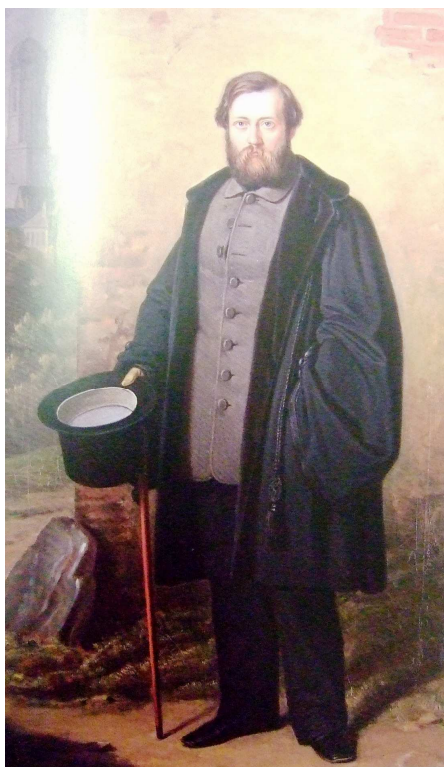
IV.5. Alexander Clarot: Portrét Magdaleny Königové, akvarel, 1839.

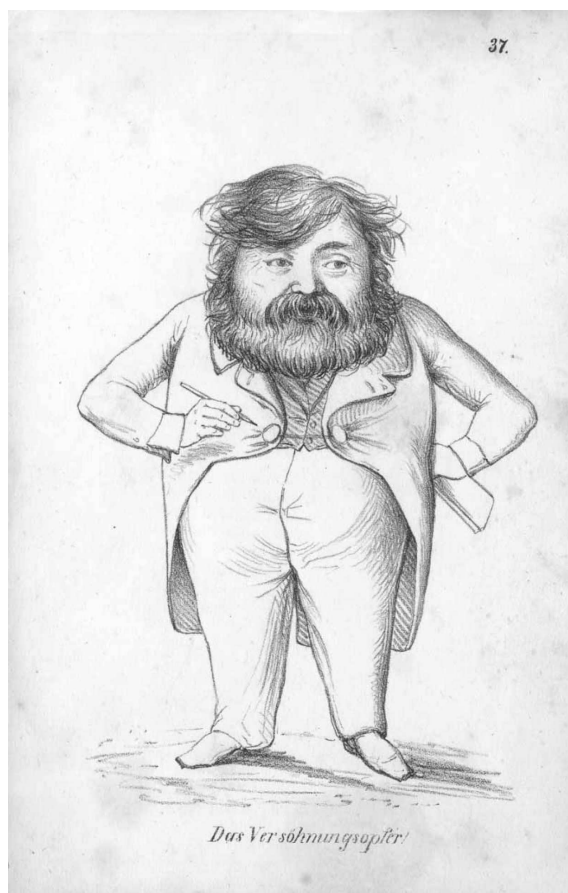
IV.6. František Thun: Portrét syna Zdenka Thuna, olej, 1847.

IV.7. František Thun: Jezerní krajina, olej, 1849.

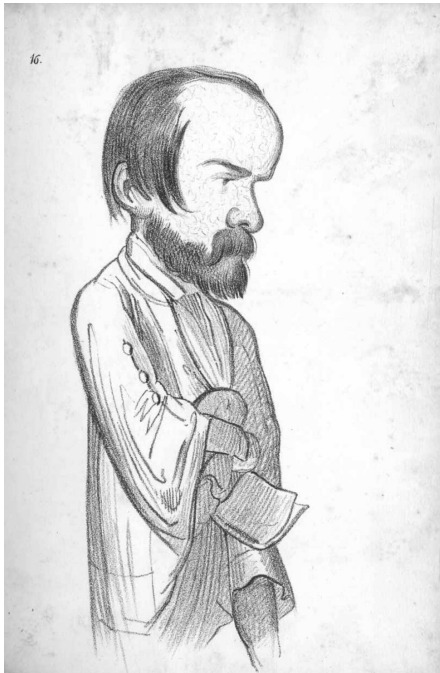
IV.8. Engelbert Seibertz: Autoportrét, olej, 1848.

IV.9. Christian Ruben: Engelbert Seibertz, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.

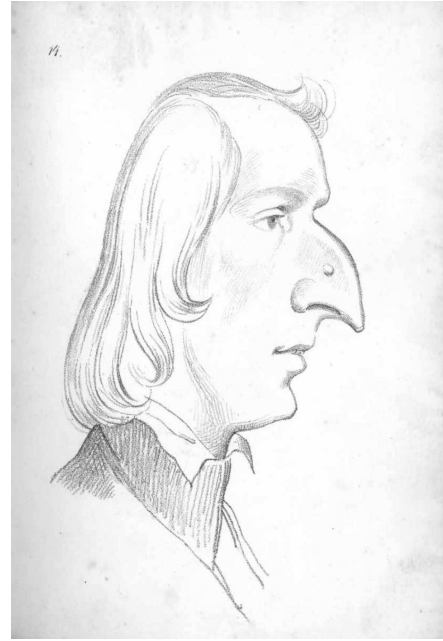
IV.10. Engelbert Seibertz: František Thun, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.

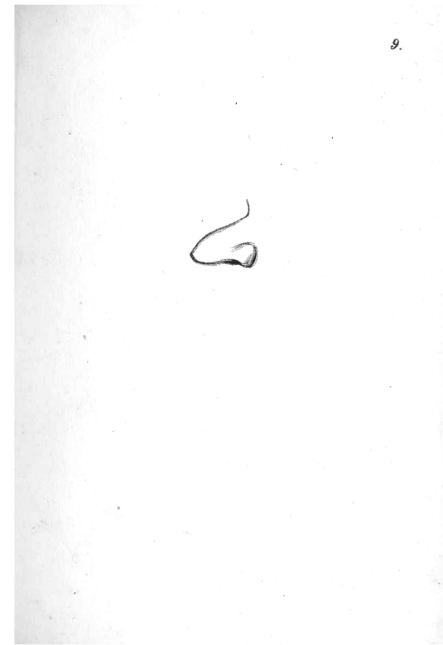
IV.11. Engelbert Seibertz: Christian Ruben, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.

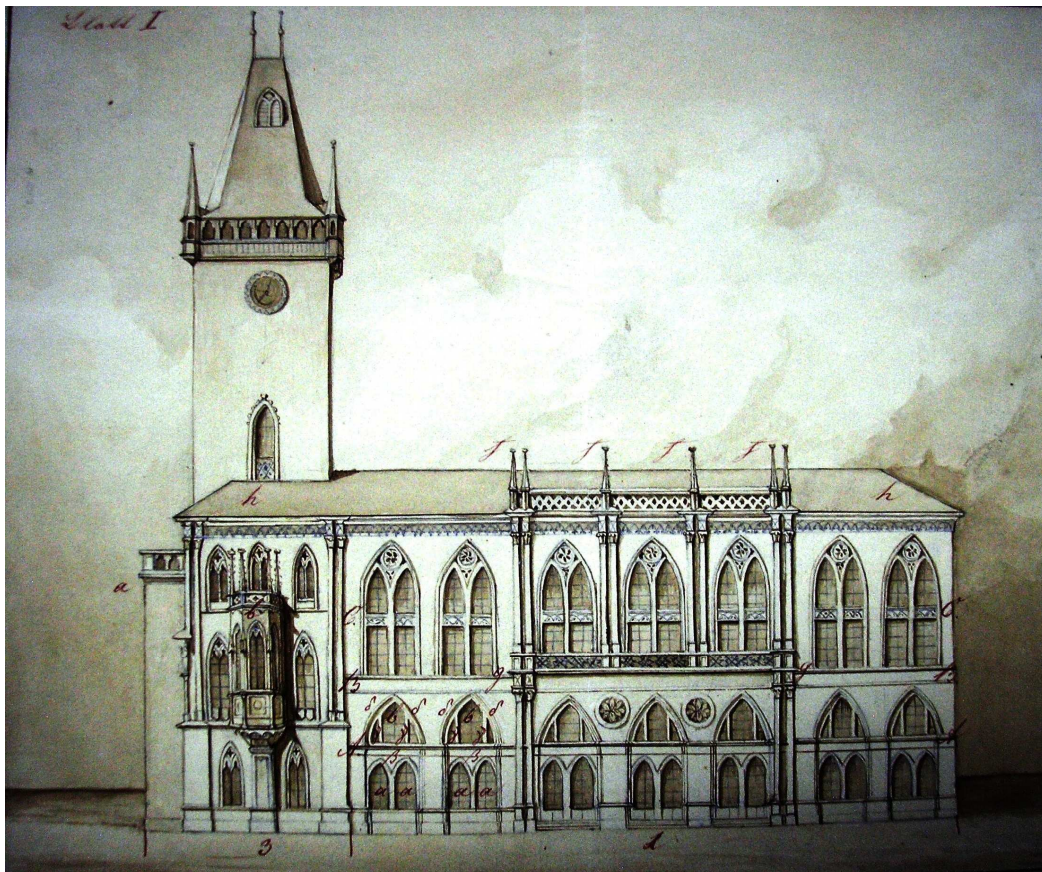
IV.12. Engelbert Seibertz: Johann Rohrweck, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.

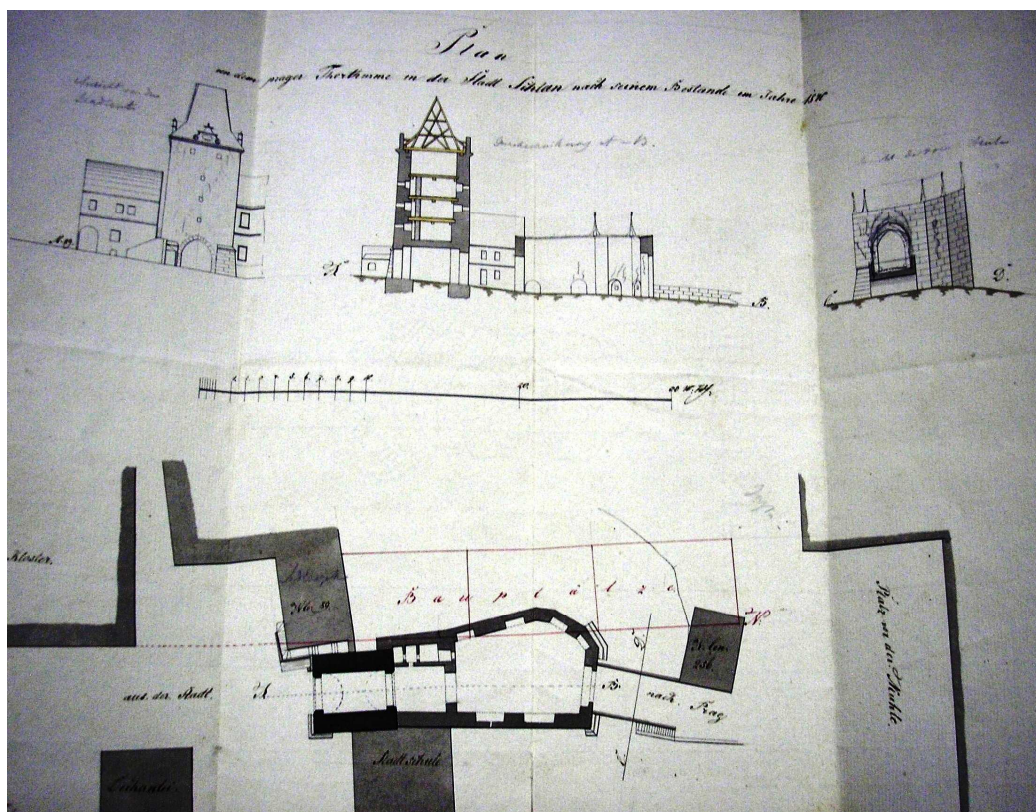
IV.13. Engelbert Seibertz: Antonín Mánes, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
IV.14. Engelbert Seibertz: Josef Mánes, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.

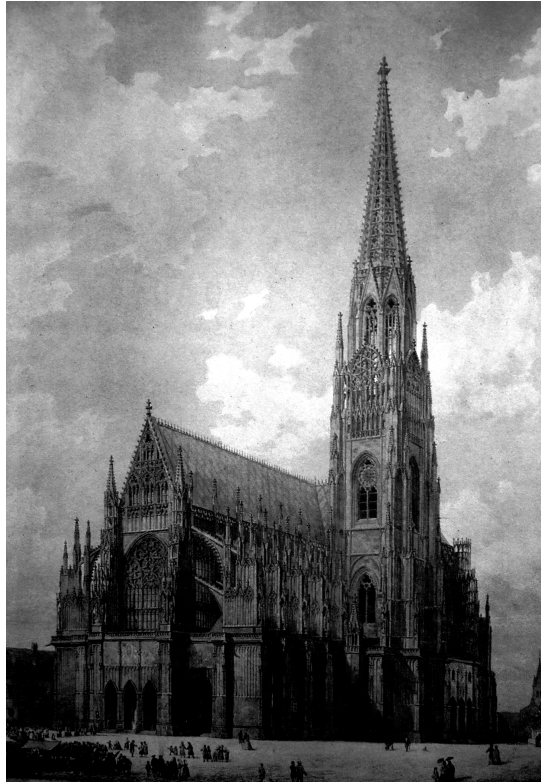
IV.15. Engelbert Seibertz: Bedřich Havránek, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.
IV.16. Engelbert Seibertz: „Mr. Ff.“, karikatura v *Book of Beauty*, 1842-1843.

IV.17. Pracovní výkres pro účely přestavby Staroměstské radnice v Praze, pohled na budovu Staroměstské radnice, 1841.

IV.18. Josef Kranner: Stavební plánek Pražské brány ve Slaném, 1841.

IV.19. Josef Kranner: Návrh na dostavbu Katedrály sv. Víta, akvarel, 1867.

IV.20. Úvodní stránka dopisu kanovníka Václava Pešiny s žádostí na Thunovo protektorství nad Svatovítskou jednotou, 18. 10. 1842.

IV.21.F. W. Bader: František Thun, kresba patrně podle F. Kryšpína, kolem 1867.